

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

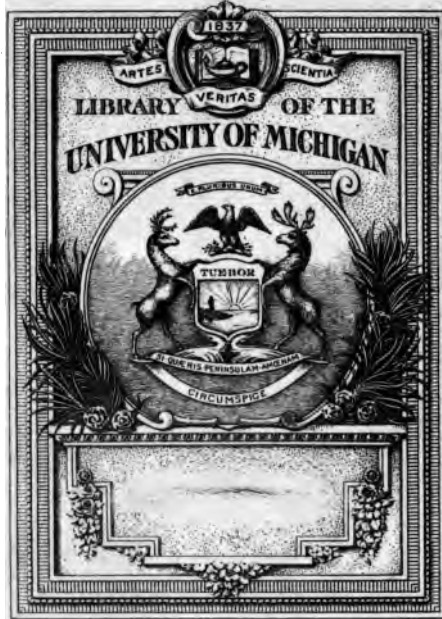
Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

B

857,255

R. —

154916

—

878
A4m
E98

APVLEII
METAMORPHOSEON
LIBRI XI

FRANCISCVS EYSENHARDT

RECENSUIT

BEROLINI MDCCCLXVIII

I. GVTTENTAG

MICHAELI . CAIETANO . SERMONETAE . DVCI

FRANCISCVS . EYSENHARDT

ROMAE . MEMOR . DONVM . DEDIT

Latin
Librisch
9-17-29
20103

PRAEFATIO

Codicem Laurentianum solum adhibendum esse ad Apuleii uerba emendanda et Henricus Keilius luculentissime demonstrauit et Ottoni Iahnio ita persuasit ut eam Metamorphoseon particulam quae ad Cupidinis et Psyches amores spectat inde egregia arte restitueret. requirebatur ut tandem aliquando reliqua Metamorphoseon pars ad eundem codicem exacta cum hominibus doctis communicaretur. qua in re quo modo uersatus sim iam ex hoc meo exemplo apparebit. superest ut nobilissimae membranae quamquam a multis descriptae quales mihi uisae sint breuiter declarem.

Codex Florentinus bibliothecae Laurentianae plutei 68, 2 scriptus est in membranis formae quadratae maioris saeculo undecimo. constat foliis centum nonaginta uno. columnae singularum paginarum sunt binae, uersiculi tricenii quini. Metamorphoseon initium est in folio 126 post Apologiam, finis in folio 183. secuntur Florida. hic codex duplicem calamitatem expertus est. nam praeter emendationes primae manus quae tantum non omnes leuissimi momenti sunt, altera eaque sequioris aevi litteras quasdam erasit aut quae nitido tenuique ductu prima pinxerat ea crassis lineis superpositis deleuit ut haud raro nisi alio adiumento uti posses, uix quid primitus fuerit expiscari ualeres. deinde quaedam partes siue aqua infusa siue quae fuit alia pernicies ita euauerunt ut atramentum magnam partem non amplius compareat. hae tamen quotquot integrae relictae sunt, ueram labem nullam contraxerunt; quod si folium ita collocaueris ut lumine transuerso illuminetur, uel tenuissima siue litterula siue uirgula plene apparebit, quia membrana ubi atramentum non retinuit, seruauit locum ubi atramentum fuerat et uestigium litterae olim exaratae satis manifestum. sed idem ille homo, qui postea suas emendationes in-

terdum primariae scripturae obtrusit, a se impetrare non potuit ut hos locos omnes intactos relinqueret; saepe — et aliquotiens integras columnas — ita refinxit ut suo nigriore atramento et ductibus ut dixi multo crassioribus primariam scripturam reuocaret quidem sed reuocaret saepenumero emendatam uel potius interpolatam. his locis ut recte interpretareris quid primitus scriptum fuerit summa cum utilitate codice Laurentiano plutei 29, 2 uteris, quippe qui quamquam saepissime interpolatus tamen et ab alio homine quam primarius ille interpolatus sit et innumeris locis quid ante quam barbarus ille saeuebat in archetypo extiterit siue ipse indicet siue ut in illo legere possis te adiuet.

Alter ille Laurentianus plutei 29, 2 continet Apologiam Metamorphoses Florida. constat foliis membranaceis septuaginta nouem. saeculo duodecimo scriptus est. columnae paginarum sunt binae uersiculorum quadragenorum singulorum. huius ubi plene quid in altero scriptum sit dignosci licet quamquam nulla prorsus auctoritas est, tamen saepius quid in eo extat adscripsi, nequis utili aliquo instrumento me uti noluisse suspicetur.

E primario codice plenam praeter ae et e elementa commutata adscripsi lectionis uarietatem rasuras et emendationes quantum et alterius codicis adiumento et intenta oculorum acie fieri potuit et persecutus et interpretatus; non notauimus locos quibus ueterem scripturam paullo euanidam refinxit manus secunda eandem, aut quibus — id quod factum est sexcenties — erasa est non littera sed hypostigme aut punctum. itidem non notauimus minusculam litteram initialem sicubi recentior manus in maiusculam mutauit. ubi non notauimus secunda an prima manus primariam scripturam emendauerit, me hoc distinguere non potuisse sciendum est: multis locis ubi secundae emendationem notauimus primae uideri posse, aut secundae ubi primam uix est quod moneam. — unum addam, lectionem codicis dudum emendatam ubi Apuleii uerbis inserui, saepissime a quo emendatio profecta sit me non indicasse: hoc enim fieri nec accurate potuit nisi collatis corruptis codicibus et factum mihi quidem uix ullam utilitatem habiturum esse uisum est.

APVLEII METAMORPHOSEON

LIBRI XI

F = codex Laurentianus plutei 69, 2 plene collatus

f = codex *F* a secunda manu emendatus

φ = codex Laurentianus plutei 29, 2 praeter locos ubi diserte
de eo traditur non inspectus

F'φ' = lectio codicum ante secundae manus emendationem

* = litterula erasa

LIBER I

- [102] At ego tibi sermone isto Milesio uarias fabulas conseram I
auresque tuas beniuolas lepido susurro permulceam, modo si
papyrum Aegyptia argutia Nilotici calami inscriptam non
spreueris inspicere: figuras fortunasque hominum in alias ima-
5 gines conuersas et in se rursum mutuo nexu refectas ut mire-
ris exordior. quis ille paucis accipe. Hymettos Attica et Isth-
mos Ephyraea et Taenaros Spartiaca, glebae felices aeternum
libris felicioribus conditae, mea uetus prosapia est. ibi linguam
Attidem primis pueritiae stipendiis merui, mox in urbe Latia
10 aduena studiorum Quiritium indigenam sermonem aerumnabili
labore nullo magistro praeceunte aggressus excolui. en ecce
praefamur ueniam, siquid exotici ac forensis sermonis rudis
locutor offendero. iam haec equidem ipsa uocis immutatio desul-
toriae scientiae stilo quem accessimus respondit. fabulam
15 Graecanicam incipimus. lector intende: laetaberis.
- [103] Thessaliam — nam et illic originis maternae nostrae fun- II
damenta a Plutarcho illo inclito ac mox Sexto philosopho ne-
pote eius prodita gloriam nobis faciunt — eam Thessaliam ex
negotio petebam. postquam ardua montium et lubrica uallium
20 et roscida cespitum et glebosa camporum emersi, me equo indi-

---

APVLEI PLATONICI MADAVRENSIS. PROSAE. DE MAGIA LIB. II. Cxpl. | Ego
salutiuus. emdaui rome felix *inscriptum in F* 1 *posterior a in fa-*
bulas partim in ras. (uidetur librarius scripturus fuisse fabulas), add. in
marginē at F, fabulas φ 3 *papirū F* *egyptia om. F* 4 *ymagines*
F 6 *post accipe supra lineam k. add. F* *Ymettos F* 6 *isthomos*
ephyrea & teneros F 9 *atide F* *me. rui (in ras. uid. fuisse r, pro*
ru uid. fuisse h uel b in F, i merui add. f, merui φ 12 *siq̄ forensi*
F, forensi φ 17 *phi in philosopho corr. ex Uo in F, phi/lofopho φ* 18
gla Fφ 18 * *ex F*

gena peralbo uehens iam eo quoque admodum fesso, ut ipse etiam fatigationem sedentariam incessus uegetatione discuterem, in pedes desilio, equi sudorem frontem curiose exfrico, auris remulceo, frenos detraho, in gradum lenem sensim proueho quoad lassitudinis incommodum alui solitum ac naturale prae-⁵ sidium eliquaret. ac dum is ientaculum ambulatorium praetaque ore in latus detorto pronus adfectat, duobus comitum qui forte paululum processerant, tertium me facio. ac dum ausculto quid sermonis agitarent, alter exerto cachinno 'parce' inquit 'in uerba ista haec tam absurda tamque immania men-¹⁰ tiendo.'

Isto accepto sititor alioquin nouitatis 'immo uero' inquam 'impertite sermones non quidem curioso sed qui uelim scire uel cuncta uel certe plurima: simul iugi quod insurgimus aspri-¹⁵ tudinem fabularum lepida iucunditas leuigabit.'

III At ille qui coeperat 'nae' inquit 'istud mendacium tam uerum est quam siquis uelit dicere magico susurramine amnes agiles reuerti, mare pigrum conligari, uentos inanimes exspirare, solem inhiberi, lunam despumari, stellas euelli, diem tolli, noctem teneri.'²⁰

Tunc ego in uerba fidentior 'heus tu' inquam 'qui sermonem ieceris priorem, ne pigeat te uel taedeat reliqua per-
texere' et ad alium 'tu uero crassis auribus et obstinato corde respuis quae forsitan uere perhibeantur. minus Hercule calles prauissimis opinionibus ea putari mendacia quae uel²⁵ auditu noua uel uisu rudia uel certe supra captum cogitationis ardua uideantur; quae si paulo accuratius exploraris, non modo compertu euidentia uerum etiam factu facilia senties.

IIII Ego denique uespera dum polentae caseatae modico secus offulam grandiore in conuiuas aemulus contruncare gestio,³⁰ mollitie cibi glutinosi faucibus inhaerentis et mea gula spiritus

2 discuterem *F*, discuterem *f*   3 aurel *f*   4 detrao *F*   6 post praetaque *add.* pterit *supra lineam manus prima in F*   7 adfectat *Iuntina*: ad|lectat *F*   9 auscultat *F*   10 inqd *F*   13 curiosi *F*   14 cuncta. (in *ras.* fuit *lineola m significans*) *F*, cuncta *γ*   15 post iucunditas *linea transuersa inductum te in F*, (om. *γ*)   leuigant *F*   16 ceperat. ne inqd *F*   18 agillef *F*   29 calqate *F*   30 effulā *F*   qmulof *F*

distinentis minimo minus interii. et tamen Athenis proximo
 et ante Poeilen porticum isto gemino obtutu circulatorem
 aspexi equestrem spatham praeacutam mucrone infesto deuo-
 rasse ac mox eundem inuitamento exiguae stipis uenatoriam
 5 lanceam, qua parte minatur exitium, in ima uiscera condidisse.
 [104] et ecce pone lanceae ferrum, qua baccillum inuersi teli ad oc-
 cipitium per ingluem subit, puer in mollitiem decorus insurgit
 inque flexibus tortuosis eneruam et exossam saltationem expli-
 cat cum omnium qui aderamus admiratione. diceres dei me-
 10 dici baculo, quod ramulis semiamputatis nodosum gerit, ser-
 pentem generosum lubricis amplexibus inhaerere. sed iam cedo,
 tu sodes qui coeperas fabulam remetire. ego tibi solus haec
 pro isto credam et quod ingressui primum fuerit stabulum,
 prandio participabo. haec tibi merces deposita est.²
 15 At ille istud quidem quod polliceris aequi bonique facio, V
 uerum quod inchoaueram porro exordiar. sed tibi prius de-
 ierabo solem istum uidentem deum me uera comperta memo-
 rare, nec uos ulterius dubitabitis si Thessaliam proximam ciui-
 tatem perueneritis, quod ibidem passim per ora populi sermo
 20 iactetur quae palam gesta sunt. sed ut prius noritis cuiatis
 sim quiue, sum Aeginensis; audite et quo quaestu me teneam:
 melle uel caseo et huiusce modi cauponiorum mercibus per
 Thessaliam Aetoliam Boeotiam ultro citro discurrans. comperto
 itaque Hypate, quae ciuitas cunctae Thessaliae antepollet,
 25 caseum recens et sciti saporis admodum commodo pretio
 distrahi, festinus adcurri id omne praestinaturus. sed ut
 fieri adsolet sinistro pede profectum me spes compendii fru-
 strata est. omne enim pridie Lupus negotiator magnarius coe-
 merat. ergo igitur inefficaci celeritate fatigatus commodum
 30 uespera oriente ad balneas processeram.

2 poetilen F   5 minan̄ F   7 ingruuē F   8 e-|neruā (num ras.
 re uera sit dubites; si fuit, crasa est x) F.   10 femeāputatū F'   12
 ceperat F   14 merces deposita scripsi: mercede posita F.   16 de-
 gerabo F   18 Nequa corr. in Necuof F, necuof f in marg., necuof q
 20 cuiatū sim. q sim. aeginenf F, emendauit Hildebrandius   21 que-
 ftū & eneā F   22 cauponiorum Hildebrandius: caulponoꝝ F   23 bo-
 etiam F   utro F'   24 hypate sic F   25 commodo . (potest fuisse
 commodat) F, commodo q

VI   Ecce Socraten contubernalem meum conspicio. humi sedebat scissili palliastro semiamictus paene alius lurore ad miseram maciem deformatus qualia solent fortunae deterrima stipes in triuiis erogare. hunc talem quamquam necessarium et summe cognitum tamen dubia mente propius accessi. 'hem' inquam 5
'mi Socrates quid istud? quae facies? quod flagitium? at uero domi tuae iam defletus et conclamatus es, liberis tuis tutores iuridici prouincialis decreto dati, uxor persolutis feralibus officiis luctu et maerore diuturno deformata diffletis paene ad extremam captiuitatem oculis suis domus infortunium nouarum 10
nuptiarum gaudiis a suis sibi parentibus hilarare compellitur. at tu hic laruale simulacrum cum summo dedecore nostro uiseris.'

'Aristomene' inquit 'nae tu fortunarum lubricas ambages et instabiles incursiones et reciprocas uicissitudines ignoras?' 15
et cum dicto sutili centunculo faciem suam iam dudum puni-
cantem prae pudore obtexit ita ut ab umbilico pubetenus cetera corporis renudaret. nec denique perpressus ego tam miserum aerumnae spectaculum iniecta manu ut adsurgat enitor.

VII   At ille ut erat capite uelato 'sine sine' inquit 'fruatur 20
diutius tropaeo Fortuna quod fixit ipsa.'

Effeci sequatur et simul unam e duabus laciniis meis exuo eumque propere uestio dicam an contego, et ilico lauacro trado, quod unctui quod tersui ipse praeministro, sordium enormem eluuiem operose effrico, probe curato ad hospitium lassus ipse 25
fatigatum aegerrime sustinens perduco, lectulo refoueo, cibo satio, poculo mitigo, fabulis permulceo. iam adlubentia procliuius est sermonis et ioci [et] scitum [et] cauillum, iam dicacitas tinnula, cum ille imo de pectore cruciabilem suspirium ducens dextra saeuiente frontem replaudens 'me miserum' infit 'qui 30
dum uoluptatem gladiatorii spectacula satis famigerabilis con-

2 scissili F   8 prouinciales F   persolutis feralibus; F   10 ad dom;
add. al. temū f   14 inq. ne F   17 umbilico corr. in umbilico ut uid. in
F   19 lū in spectaculū in ras. scriptum a sec. man. in F   20 inq. F'
21 tropaeo F   24 tui. ipse (potest fuisse) F   25 eluuiē sic F, illuuiem
uulgo   28 et bis seclusi (posteriore loco est uulgo)   tinnula Oudendorpius: timida F, tumida uulgo

sector, in has aerumnas incidi. nam ut scis optime, secundum
 quaestum Macedonia profectus dum mense decimo ibidem
 attentus nummator reuortor, modico prius quam Larissam acce-
 derem, per transitum spectaculum obiturus in quadam auia et
 5 lacunosa conualli a uastissimis latronibus obsessus atque om-
 nibus priuatus tandem euado et utpote ultime adfectus ad quan-
 dam cauponam Meroen, anum sed admodum scitulam deuorto
 eique causas et peregrinationis diuturnae et domuitionis anxiae
 et spoliationis [diuturnae et dum] miserae refero: quae me
 10 magis quam humane tractare adorta cenae gratae atque gra-
 tuitae ac mox urigine percita cubili suo adplicat. et statim miser
 ut cum illa adqueui, ab unico congressu anus noxam pestilentem
 contraho et ipsas etiam lacinias, quas boni latrones contegendo
 mihi concesserant, in eam contuli, operulas etiam, quas adhuc
 15 uegetus saccariam faciens merebam, quoad me ad istam faciem
 quam paulo ante uidisti bona uxor et mala fortuna perduxit.'

'Pol quidem tu dignus' inquam 'es extrema sustinere si- VIII
 quid est tamen nouissimo extremius, qui uoluptatem Veneriam
 et scortum scorteum Lari et liberis praetulisti.' at ille digitum
 a pollice proximum ori suo admouens et in stuporem attonitus
 20 'tace tace' inquit et circumspiciens tutamenta sermonis 'parce'
 inquit 'in feminam diuinam, nequam tibi lingua intemperante
 noxam contrahas.'

'Ain tandem?' inquam 'potens illa et regina caupona quid
 mulieris est?'

[106] 25 'Saga' inquit 'et diuina, potens caelum deponere, terram
 suspendere, fontes durare, montes diluere, manes sublimare, deos
 infirmare, sidera extinguere, Tartarum ipsum inluminare.'

'Oro te' inquam 'aulaeum tragicum dimoueto et siparium
 scaenicum complicato et cedo uerbis communibus.'

---

1 n² (uid. fuisse n) F, Nā q̄ ut se if optime F 9 diuīnē & dum
seclusi misere F 9 quae me magis *scripsi*: quē eñi hīf (h *inducta*) F
 12 cum *corr. ex tum in* F 12 anus noxam pestilentem contraho *Linden-*
brogius: annoſā, ac pestilentē c̄ contraho F, annoſā ac pestilentē (*uirgulam* f
significantem add. manus secunda) c* cōtraho q̄ 15 quoad] qđ F 27
 fidere F, fidera f q̄

'Vis' inquit 'unum uel alterum immo plurima eius audire facta? nam ut se ament efflictim non modo incolae uerum etiam Indi uel Aethiopes utrique uel ipsi Antichthones, folia sunt artis et nugae merae. sed quod in conspectu plurium perperauit, audi.

5

VIII

Amatorem suum quod ui aliam temerasset, unico uerbo mutauit in feram castorem, quod ea bestia captiuitatis metuens ab insequentibus se praecisione genitalium liberat, ut illi quoque simile, quod Venerem habuit in aliam, proueniret. cauponem quoque uicinum atque ob id aemulum deformauit in ranam 10 et nunc senex ille dolium innatans uini sui aduentores pristinos in faece submissus officiosis ronchis raucus appellat. alium de foro quod aduersus eam locutus esset, in arietem deformauit et nunc aries ille causas agit. eadem amatoris sui uxorem quod in eam dicacule probrum dixerat, iam in sarcina 15 praegnationis obsaepto utero et repigrato fetu perpetua praegnatione damnauit et ut cuncti numerant iam octo annorum onere misella illa uelut elephantum paritura distenditur.

X

Quae cum subinde ac multis noceret, publicitus indignatio percrebruit statutumque ut in eam die altera seuerissime saxorum iaculationibus uindicaretur. quod consilium uirtutibus cationum anteuortit et ut illa Medea unius dieculae a Creonte impetratis induciis totam eius domum filiamque cum ipso sene flammis coronalibus deusserat, sic haec deuotionibus sepulchralibus in scrobem procuratis, ut mihi temulenta narrauit pro- 25 xime, cunctos in suis sibi domibus tanta numinum uiolentia clausit ut toto biduo non claustra perfringi non fores euelli non denique parietes ipsi quierint perforari, quoad mutua hortatione consone clamitarent quam sanctissime deierantes sese neque ci manus admolituros et siquis aliud cogitarit, salutare 30

3 ethiopef F antichthonef F 4 nuga|emerç (add. f) F 6 ui] in Fq
8 infequentib; F 10 emulũ. (uid. fuisse f) F 12 sumissuf F rontif F
16 obfeno Fq (sed no in F fere euanuerunt) repignato F, repugnato q
17 numerantiã F 19 ac multis noceret scripsi: ac multi nocerenĩ F
21 iaculationif F, iaculationib; q 22 diecule . . a creone (posterior e
in diecule a manu sec. picta) F, diecule a creone (e a in ras.) q 24
sepulchralib; F 29 ipfi. (fuit f) F, ipfi q

laturos subsidium. et sic illa propitiata totam ciuitatem absoluit. at uero coetus illius auctorem nocte intempesta cum tota domo id est parietibus et ipso solo et omni fundamento ut erat clausa ad centesimum lapidem in aliam ciuitatem
 5 summo uertice montis exasperati sitam et ob id ad aquas sterilem transtulit. et quoniam densa inhabitantium aedificia locum
 [107] nouo hospiti non dabant, ante portam proiecta domo discessit.

‘Mira’ inquam ‘nec minus saeua mi Socrates memoras. XI
 denique mihi quoque non paruam incussisti sollicitudinem
 10 immo uero formidinem, iniecto non scrupulo sed lancea, nequo numinis ministerio similiter usa sermones istos nostros anus illa cognoscat. itaque maturius quieti nos reponamus et somno leuata lassitudine noctis antelucio aufugiamus istinc quam puta longissime.’

15 Haec adhuc me suadente insolita uinolentia ac diuturna fatigatione pertemptatus bonus Socrates iam sopitus stertebat altius. ego uero adducta fore pessulisque firmatis grabatulo etiam pone cardines supposito et probe adgesto super eum me recipio. ac primum prae metu aliquantisper uigilo, dein
 20 circa tertiam ferme uigiliam paululum conieuo. commodum quieueram et repente impulsu maiore quam ut latrones crederes ianuæ reserantur, immo uero fractis et euolsis funditus cardinibus prosternuntur. grabatulus alioquin breuiculus et uno pede mutilus ac putris impetus tanti uiolentia prosternitur;
 25 me quoque euolutum atque excussum humi recidens [in] inuersum cooperit ac tegit.

Tunc ego sensi naturalitus quosdam affectus in contrarium XII
 prouenire. nam ut lacrimae saepiculae de gaudio prodeunt ita et in illo nimio pauore risum nequiui continere de Aristomene

2 cēt; F intempesta . F, intempesta q 6 mabitantiū F¹ 7 plectat
 F¹ 8 ante nec erasum et in F, et nec q 11 nōminif F, numinif q
 13 reponamul (fuit p) F 13 in antelucio est 1 et sinistra litterae o pars
 in ras. scripta (potest fuisse anteluclo) in F, anluci q . istinc (fuit h) F,
 istinc q 15 infota F¹, infolta q 16 pertentatul (F) 18 cardine Fq
 20 conueuo (ueo in ras.) q: conhibeo F cōmodo dū qe|ueram F 25 in
 deleui inūsum F: uniuersum uulgo, sed cf. p. 8, 18 sq. ‘grabatulul . . .
 super dorsum meum’ 26 cooperit F 27 naturat; F¹

testudo factus. ac dum infimum deiectus obliquo aspectu quid rei sit grabatuli sollertia munitus opperior, uideo mulieres duas altioris aetatis. lucernam lucidam gerebat una, spongiam et nudum gladium altera. hoc habitu Socratem bene quietum circumstetere. infit illa cum gladio 'hic est, soror Panthia, carus 5 Endymion, hic Catamitus meus qui diebus ac noctibus inludit aetatulam meam, hic qui meis amoribus subterhabitis non solum me diffamat probris, uerum fugam instruit. at ego scilicet Vlixī astu deserta uice Calypsonis aeternam solitudinem flebo.' et porrecta dextera meque Panthiae suae demonstrato 'at hic 10 bonus' inquit 'consiliator Aristomenes, qui fugae huius auctor fuit et nunc morti proximus iam humi prostratus grabatulo subcubans iacet et haec omnia conspicit, impune relaturum meas contumelias putat. faxo eum sero, immo statim, immo uero iam nunc ut et praecedentis dicacitatis et instantis curiositatis 15 paeniteat.'

XIII Haec ego ut accepi, sudore frigido miser perfluo, tremore [106] uiscera quatior ut grabatulus etiam succussus et inquietus super dorsum meum palpitando saltaret. at bona Panthia 'quin igitur' inquit 'soror, hunc primum bacchatim discerpimus uel 20 membris eius destinatis uirilia desecamus.'

Ad haec Meroe — sic enim reapse nomen eius tunc fabulis Socratis conuenire sentiebam — 'immo' ait 'supersit hic saltem qui miselli huius corpus paruo contumulet humo' et capite Socratis in alterum dimoto latus per iugulum sinistrum 25 capulo tenus gladium totum ei demergit et sanguinis eruptionem utriculo admoto excipit diligenter ut nulla stilla compareret usquam. haec ego meis oculis aspexi. nam etiam nequid

1 facta *F'*, factus *q* 5 pa-thia (*uid. fuisse n*) *F*, panthia *q*
 6 Endymion *Beroaldus*: endymion (*d corr. in o*) *F*, enofmion *q* 7 sup̄
 habi . . | tuf (*fuit ta*) *F*, sub̄thabituf *q* 9 uice Calypsonis *Iuntina*:
 uite & alipsonif *F*, uta | & calipsonif (*sed primitus fuit ut & calipsonif*) *q*
 11 inqd *F* 12 grauatulo *F'* 13 se ante relaturum *om. Fq* (*nam in*
q supra lin. addit manus quae scholia scripsit) 18 grauatuluf *F'* post
 succussuf *del. ū in F* 22 re abfe *F* 25 latuf *corr. ex lata in F*,
 latuf *q* p *corr. ex q in F* 26 eruptione *F* 27 u in utriculo *in ras.*
in F a moto (*m in ras.*) *F* 27 ut *corr. ex & in F*

demutaret credo a uictimae religione, immissa dextera per uulnus illud ad uiscera penitus cor miseri contubernalis mei Meroe bona scrutata protulit, cum ille impetu teli praesecata gula uocem, immo stridorem incertum per uulnus effunderet et
 5 spiritum rebulliret. quod uulnus quam maxime patebat spongia offulciens Panthia 'heus tu' inquit 'spongia caue in mari nata per fluuium transeas.' his editis atque una remoto grabatulo uaricus super faciem meam residentes uesicam exonerant quoad me urinae spurcissimae madore perluerent.

10 Commodum limen euaserant et fores ad pristinum statum XIII
 integrae resurgunt, cardines ad foramina resident, postes ad repagula redeunt, ad claustra pessuli recurrunt. at ego ut eram etiam nunc humi proiectus inanimis nudus et frigidus et lotio perlitus quasi recens utero matris editus immo uero semimor-
 15 tuus uerum etiam ipse mihi superuiuens et postumus uel certe destinatae iam cruci candidatus 'quid' inquam 'de me fiet ubi iste iugulatus mane paruerit? cui uidebor ueri similia dicere proferens uera? proclamares saltem suppetiatum si resistere uir natus mulieri nequibas: sub oculis tuis homo iugulatur et
 20 siles? cur autem te simile latrocinium non peremit? cur saeua crudelitas uel propter indicium sceleris arbitro pepercit? ergo quoniam euasisti mortem, nunc illo redi.'

Haec identidem mecum replicabam et nox ibat in diem. optimum itaque factu uisum est anteluculo furtim euadere et
 25 uiam licet trepido uestigio capessere. sumo sarcinulam meam, subdita clauis pessulos reduco. at illae probae et fideles ianuae, quae sua sponte reseratae nocte fuerant, uix tandem et aegerime tunc clauis suae crebra immissione patefiunt.

[109] 'Et heus tu ubi es?' inquam 'ualuas stabuli absolue, ante XV

1 emissa F   2 i in mei in ras. in F, mei φ   5 spongia F
 7 per φ: p̄ F atque una Oudendorpius: ab-una F, abeuna φ   grauatto, lo F
 8 ex|honerant F   11 resident F, resident φ   13 luto F   16 denate
 (tamen uix n est sed n) F, denate (fti add. manus sec.) φ   de add.
 man. secunda in F, om. φ, in quo glossa margini addita 1. de me fiet
 19 natus Brantius: tantul F   22 illo sic F   25 facinulam F', facinulam φ

lucio uolo ire.' ianitor pone stabuli ostium humi cubitans et iam nunc semisomnus 'quid tu' inquit 'ignoras latronibus infestari uias qui hoc noctis iter incipis? nempe etsi tu alicuius facinoris tibi conscius scilicet mori cupis, nos cucurbitae caput non habemus ut pro te moriamur.' 'non longe' inquam 'lux 5 abest. et praeterea quid uiatori de summa pauperie latrones auferre possunt? an ignoras, inepte, nudum nec a decem palaestritis despoliari posse?' ad haec ille marcidus et semisopitus in alterum latus euolutus 'unde autem' inquit 'scio an conuectore illo tuo, cum quo sero deuorteras, iugulato fugae 10 mandes praesidium? illud horae memini me terra deliscente ima Tartara inque his canem Cerberum prorsus esurientem me prospexisse.'

Ac recordabar profecto bonam Meroen non misericordia XVI iugulo meo pepercisse sed saeuitia cruci me reseruasse. in 15 cubiculum itaque reuersus de genere tumultuario mortis deliberabam. sed cum nullum aliud telum mortiferum Fortuna quam solum mihi grabatulum subministraret 'iam iam grabattule' inquam 'animo meo carissime, qui mecum tot aerumnas exantlasti conscius et arbiter quae nocte gesta sunt, quem 20 solum in meo reatu testem innocentiae citare possum, tu mihi ad inferos festinanti subministra telum salutare' et cum dicto restim qua erat intextus adgredior expedire ac tigillo quod fenestrae subditum altrinsecus prominebat iniecta atque obdita parte funiculi et altera firmiter in nodum coacta ascenso grabatulo ad exitium sublimatus demisso capite laqueum induo. 25 sed dum pede altero fulcimentum quo sustinebar repello, ut ponderis deductu restis ad ingluuiem adstricta spiritus officia discluderet, repente putris alioquin et uetus funis dirumpitur

1 hostium F h in humi partim in ras. in F 3 incipit F: incipit
(corr. in incipit) q nempe scripsi: Nem F, Ne|m q 11 deliscente F,
dehyscente q 12 yma F prlu F 14 bona F^{sub} n mia iugulo F
15 pepercisse (prior p corr. in p) F 18 grabattulū mimiſtrar& F 15
grabattule F 20 exantlasti (c in ras., corr. ex t) F 22 ſūmimſtra F
25 grabattulo F 26 demisso scripsi: & miffo F (et demiffo Coluius)
28 officio F 29 finit corr. a sec. manu in funit in F, funit q

atque ego de alto recidens Socraten — nam iuxta me iacebat — superruo cumque eo in terram deuoluor. et ecce XVII in ipso momento ianitor introrumpit exerte clamitans 'ubi es tu qui alta nocte inmodice festinabas et nunc stertis in-
5 uolutus?'

Ad haec nescio an casu nostro an illius absono clamore experrectus Socrates exurgit prior et 'nae' inquit 'inmerito stabularios hos omnes hospites detestantur. nam iste curiosus dum inopportune irrumpit — credo studio rapiendi aliquid —
10 clamore uasto marcidum alioquin me altissimo somno excussit.'

Emergo laetus atque alacer insperato gaudio perfusus et 'ecce ianitor fidelissime comes et pater meus et frater meus, [110] quem nocte ebrius occisum a me calumniabar' et cum dicto Socraten deoscular bar amplexus. at ille odore alioquin spurcis-
15 simi humoris percussus, quo me Lamiae illae infecerant, uehementer aspernatur 'apage te' inquit 'factorem extremae latri-nae' et causas coepit huius odoris comiter inquirere. at ego miser adfecto ex tempore absurdo ioco in alium sermonem inten-tionem eius denuo deriuo et iniecta dextra 'quin imus' inquam
20 'et itineris matutini gratiam capimus.'

Sumo sarcinulam et pretio mansionis stabulario persoluto capessimus uiam.

Aliquantum processeramus et iam iubaris exortu cuncta XVIII conlustrantur et ego curiose sedulo arbitrabar iugulum comitis,
25 qua parte gladium delapsum uideram, et mecum 'uesane' aio 'quin poculis et uino sepultus extrema somniasti. ecce Socrates integer sanus incolumis. ubi uulnus? spongia ubi? postremum cicatrix tam alta tam recens?' et ad illum 'nae' inquam 'im-merito medici fidi cibo et crapula distentos saeua et graui-
30 somniare autumant. mihi denique quod poculis uesperis minus temperaui, nox acerba diras et truces imagines optulit ut ad-huc me credam cruore humano aspersum atque impiatum.'

---

7 ne *F* 8 detestant̄ . *F*, detestant̄ *q* 9 inpotune *F* 15 humo-
rif *corr.* in humoref in *F* 16 fetore *F* 17 cepit *F* comiter] obiter
Burmans, ociter *Hildebrandius* 25 ad me *add.* cū *man. sec.* in *F*,
mecū *q* 29 ne *F* 31 ymagines *F*

Ad haec ille subridens 'at tu' inquit 'non sanguine sed lotio perfusus es, uerum tamen et ipse per somnium iugulari uisus sum. nihil non et iugulum istum dolui et cor ipsum mihi auelli putavi et nunc etiam spiritu deficior et genua quatuor et gradu titubo et aliquid cibatus refouendo spiritu desidero.' 5

'En' inquam 'paratum tibi adest ientaculum' et cum dicto mantica mea umeros exuo, caseum cum pane propere ei porrigo et 'iuxta platanum istam residamus' aio.

XVIII

Quo facto et ipse aliquid indidem sumo eumque auide esitantem aspiciens aliquanto intentior macie atque pallore 10 buxio deficientem uideo. sic denique eum uitalis color turbauerat ut mihi prae metu nocturnas etiam Furias illas imaginanti frustulum panis quod primum sumpseram, quamuis admodum modicum mediis faucibus inhaereret ac neque deorsum demere neque sursum remeare posset. nam et crebritas ipsa 15 commeantium metum mihi cumulabat. quis enim de duobus comitum alterum sine alterius noxa peremptum crederet? uerum ille ut satis detruncauerat cibum, sitire inpatienter coeperat. nam et optimi casei bonam partem auide deuorauerat et haud ita longe radices platani lenis fluuius in speciem placidae pa- 20 ludis ignauus ibat argento uel uitro aemulus in colorem. 'en' [111] inquam 'explere latice fontis lacteo.' assurgit ille et oppertus paululum planiorem ripae marginem complicitus in genua adpronat se audius adfectans poculum. nec dum satis extremis labiis summum aquae rorem attigerat, et iugulo eius uulnus 25 dehiscit in profundum patorem et illa spongia de eo repente deuoluitur eamque paruus admodum comitatur cruor. denique corpus exanimatum in flumen paene cernuat nisi ego altero eius pede retento uix et aegre ad ripam superiorem adtraxi, ubi defletum pro tempore comitem misellum arenosa humo in am- 30 nis uicinia sempiterna contexi. ipse trepidus et eximie metuens

3 nichil nā & F   7 humero F   10 intentior macie *Oudendorpius*: intentiore acie F   13 sumpserat F   14 facib; F   15 sursum sic F,
rursum uulgo   crebritas *Oudendorpius*: breuitas F   16 commeantium | F
17 feretum F   18 ceperat F   20 tertia u in fluuius in ras. in F,
fluuius q   22 ille deletum in F, non deletum in q   26 dehiscit F
30 arenosa F   31 contexi . | Fq (potest fuisse mul)

mihi per diuersas et auias solitudines aufugi et quasi conscius mihi caedis humanae relictæ patria et lare ultroneum exilium amplexus nunc Aetoliam nouo contracto matrimonio colo.'

Haec Aristomenes. at ille comes eius, qui statim initio XX
5 obstinata incredulitate sermonem eius respuebat 'nihil' inquit 'hac fabula fabulosius, nihil isto mendacio absurdius' et ad me conuersus 'tu autem' inquit 'uir ut habitus et habitudo demonstrat ornatus, accedis huic fabulae?'

'Ego uero' inquam 'nihil impossibile arbitror sed utcum-
10 que fata decreuerint ita cuncta mortalibus prouenire: nam et mihi et tibi et cunctis hominibus multa usu uenire mira et paene infecta quae tamen ignaro relata fidem perdant. sed ego huic et credo Hercules et gratas gratias memini quod le-
pidae fabulae festiuitate nos auocauit, asperam denique ac pro-
15 lixam uiam sine labore ac taedio euasi. quod beneficium etiam illum uectorem meum credo laetari sine fatigatione sui me usque ad istam ciuitatis portam non dorso illius sed meis auribus prouecto.'

Is finis nobis et sermonis et itineris communis fuit. nam XXI
20 comites utrique ad uillulam proximam laeuorsum abierunt. ego uero quod primum ingressus stabulum conspicatus sum, accessi et de quadam anu caupona ilico percontor 'estne' inquam 'Hypata haec ciuitas?' adnuit. 'nostine Milonem quendam e primoribus?' adrisit et 'uere' inquit 'primus istic perhibetur Milo
25 qui extra pomerium et urbem totam colit.'

'Remoto inquam 'ioco, parens optima, dic oro et cuiatis sit et quibus deuersetur aedibus?'

'Videsne' inquit 'extremas fenestras quae foris urbem pro-
spiciunt et altrinsecus fores proximum respicientes angiportum?
30 inibi iste Milo deuersatur ampliter nummatus et longe opu-
[112] lentus, uerum extremae auaritiae et sordis infimae infamis homo, foenus denique copiosum sub arrabone auri et argenti crebriter exercens, exiguo Lare inclusus et aerugini semper intentus cum

3 aetolia F'   5 inqt nichil F'   6 nichil F'   9 nichil F'   15
etia om. F'   20 uûq; comites (sed punctis superpositis uocabulorum or-
dinem inuertendum esse significatum) F'   leuorŭ F'   22 inqua F'   28
extrema F'   32 fên; F'

uxorem etiam calamitatis suae comitem habeat. neque praeter unicam pascit ancillulam et habitu mendicantis semper incedit.

Ad haec ego risum subicio 'benigne' inquam 'et prospicue Demeas meus in me consuluit qui peregrinaturum tali uiro conciliauit in cuius hospitio nec fumi nec nidoris nebulam uererer' ⁵

XXII et cum dicto modico secus progressus ostium accedo et ianuam firmiter oppessulatam pulsare uocaliter incipio. tandem adulescentula quaedam procedens 'heus tu' inquit 'qui tam fortiter fores uerberasti, sub qua specie mutuari cupis? an tu solus ignoras praeter aurum argentumque nullum nos pignus ¹⁰ admittere.'

'Meliora' inquam 'ominare et potius responde an intra aedes erum tuum offenderim.'

'Plane' inquit 'sed quae causa quaestionis huius?'

'Litteras ei a Corinthio Demea scriptas ad eum reddo.' ¹⁵

'Dum annuntio' inquit 'hic ibidem me opperimino' et cum dicto rursum foribus oppessulatis intro facessit. modico deinde regressa patefactis foribus 'rogat te' inquit. intuli me eumque accubantem exiguo admodum grabatulo et commodum cenare incipientem inuenio. assidebat pedes uxor et mensa uacua posita, cuius monstratu 'en' inquit 'hospitium.' 'bene' ego et ilico ei litteras Demeae trado.' quibus properiter lectis 'amo' inquit 'meum Demean, qui mihi tantum conciliauit hospitium' et cum dicto iubet uxorem decedere utque in eius locum ²⁰

1 habeat (1 habitat *supra* addidit *man.* altera *sed* eiusdem actatis) F, habitat φ 2 ancillā F' mendicantis Bertinianus: m̄dico ... hlf F, m̄dico hlf (*supra* hlf *add.* .'. et in *marginē* .'. c. 1f) φ 3 rlfū . (fuit f) F inqua F' 4 peregrināt cū tali F φ (*sed in* φ in *marginē* *add.* .'. c. pegnatu^c tali) cōciauit F, cōciauit φ 5 nebulā, *sed* 'rursus *erasum*, F, nebulā φ 6 modicū ut uid. F', modico φ hospitū F 7 oppessulatā F, oppessulatā (*sed ē in ras.*) φ uocalit (1 *corr. ex c.*, ni fallor) F uocalit φ 9 fo in fortit *corr. ex fi*, *supra* *add.* firm in F, fortit φ 12 nominare F, nominare φ 16 operimino F: operimino (r a m. *recentiore* *add.*) φ 17 oppessulatuf F' faceffit Oudendorpius: capeffū F φ 19 xi in exiguo in *ras.* in F, exiguo φ grabattulo (b *corr. ex u*) F 22 eif *corr. in ei in* F, eif φ properiter Hildebrandius: psperrit F φ

adsidam iubet meque etiam nunc uerecundia cunctantem arrepta lacinia detrahens 'adside' inquit 'istic. nam prae metu latronum nulla sessibula ac ne sufficientem suppellectilem parare nobis licet.'

- 5 Feci: et sic 'ego te' inquit 'etiam de ista corporis speciosa habitudine deque hac uirginali prorsus uerecundia generosa stirpe proditum et recte conicerem. sed et meus Demeas eadem litteris pronuntiat. ergo breuitatem gurgustioli nostri ne spernas peto. erit tibi adiacens et ecce illud cubiculum
10 honestum receptaculum. fac libenter deuerseris in nostro. nam et maiorem domum dignatione tua feceris et tibi specimen gloriosum adrogaris, si contentus Lare paruulo Thesei illius cognominis patris tui uirtutes aemulaueris, qui non est aspernatus Hecales anus hospitium tenue' et uocata ancillula 'Fotis' inquit
15 [113] 'sarcinulas hospitis susceptas cum fide conde in illud cubiculum ac simul ex promptuario oleum unctui et lintea tersui et cetera haec eidem usui profer ociter et hospitem meum produc ad proximas balneas: satis arduo itinere atque prolixo fatigatus est.'

- 20 His ego auditis mores atque parsimoniam ratiocinans Mi- XXIII
lonis uolensque me artius ei conciliare 'nihil' inquam 'rerum istarum, quae itineris ubique nos comitantur, indigemus. sed et balneas facile percontabimur. plane quod est mihi summe praecipuum, equo qui me strenue peruexit, faenum atque ordeum
25 acceptis istis nummulis tu Fotis emito.'

- His actis et rebus meis in illo cubiculo conditis pergens ipse ad balneas, ut prius aliquid nobis cibaturi prospicerem, forum cupidinis peto inque eo piscatum opiparem expositum uideo et percontato pretio, quod centum nummis indicaret,
30 aspernatus uiginti denarios praestinaui. inde me commodum

1 aḡrepta Fḡ 3 sessibula Beroaldus: efcib|bula (c corr. ut uid. ex
o) F, efcibu|la ḡ ac ne Oudendorpius: anne Fḡ 6 ac F, hac ḡ 7
8 eade F', eade' ḡ gurgustioli . F, gurgu|ftioli ḡ 11 glōfū . (uid.
fuisse ḡ) F, glōfū ḡ 14 Hecalef] alef Fḡ 17 haec Beroaldus: hoc
Fḡ pferf Fḡ 20 hū corr. in hūf in F, hūf ḡ ratiocinal F' 21
ei om. F' Nichil F 24 ordeū sic F 25 Fotif corr. in Photif in F,
photif ḡ

egredientem continuatur Pythias condiscipulus apud Athenas Atticas meus, qui me post aliquantum multum temporis amanter agnitum inuadit amplexusque ac comiter deosculatus 'mi Luci' ait 'sat pol diu est quod interuisimus te, at Hercules exinde cum ex asty a magistro digressi sumus. quae autem tibi causa 5 peregrinationis huius?' 'crastino die scies' inquam 'sed quid istud? uoti gaudeo. nam et lixas et uirgas et habitum prorsus magistratui congruentem in te uideo.' 'annonam curamus' ait 'et aedilem gerimus et siquid obsonare cupis utique commodabimus.' abnuebam: quippe qui iam cenae affatim piscatum 10 prospexeramus. sed enim Pythias uisa sportula succussisque in aspectum planiorem piscibus 'at has quisquiliis quanti parasti?' 'uix' inquam 'piscatori extorsimus accipere uiginti denarios.'

XXV Quo audito statim adrepta dextera postliminio me in forum 15 cupidinis reducens 'et a quo' inquit 'istorum nugamenta haec comparasti?' demonstro seniculum: in angulo sedebat. quem confestim pro aedilitatis imperio uoce asperrima increpans 'iam iam' inquit 'nec amicis quidem nostris uel omnino ullis hospitibus parcitis, quod tam magnis pretiis pisces friuolos indicatis 20 et florem Thessalicae regionis ad instar solitudinis et scopuli edulium caritate deducitis? sed non impune. iam enim faxo scias quem ad modum sub meo magisterio mali debent coerceri' et profusa in medium sportula iubet officialem suum in super pisces inscendere ac pedibus suis totos obterere. qua 25 contentus morum seueritudine meus Pythias ac mihi ut abirem [114] suadens 'sufficit mihi o Luci' inquit 'seniculi tanta haec contumelia.'

His actis consternatus ac prorsus obstupidus ad balneas me refero, prudentis condiscipuli ualido consilio et nummis 30 simul priuatus et cena lautusque ad hospitium Milonis ac dehinc cubiculum me reporto.

1 cōtinat (u supra a add. man. recentior) Fφ 5 ex asty a *Stewechius*:
adftuo Fφ 12 ad F 14 denariof φ: denariū F 15 abrepta F',
arrepta φ 20 paccitū F', partū φ' friuolū F', fribolof F 23
coherceri F, cohercere φ 26 habirem Fφ' 27 o om. F' φ'

Et ecce Fotis ancilla 'rogat te' inquit 'hospes.' at ego XXVI
iam inde Milonis abstinentiae cognitor excusauī comiter quod
uiaē uexationem non cibo sed somno censerem diluendam. isto
accepto pergit ipse et iniecta dextera elementer me trahere
5 adoritur. ac dum cunctor, dum modeste renitor 'non prius'
inquit 'discedam quam me sequaris' et dictum iure iurando
secutus iam obstinationis suae me ingratis oboedientem per-
ducit ad illum suum grabatulum et residenti 'quam salue agit'
inquit 'Demeas noster? quid uxor? quid liberi? quid uerna-
10 culi? narro singula. percontatur accuratius causas etiam pere-
grinationis meae. quas ubi probe protuli, iam et de patria
nostra et eius primoribus ac denique de ipso praeside scrupu-
losissime explorans ubi me post itineris tam saeui uexationem
sensit fabularum quoque serie fatigatum, in uerba media som-
15 nolentum desinere ac nec quicquam defectum iam incerta uer-
borum salebra balbutire, tandem patitur cubitum concederem.
euasi aliquando rancidi senis loquax et famelicum conuiuium
somno non cibo grauatus, cenatus solis fabulis et in cubiculum
reuersus optatae me quieti reddidi.

LIBER II

20 Vt primum nocte discussa sol nouus diem fecit et somno I
simul emersus et lectulo, anxius alioquin et nimis cupidus co-
gnoscenti quae rara miraque sunt, reputansque me media Thes-
saliae loca tenere, quo artis magicae natiua cantamina totius
orbis consono ore celebrentur, fabulamque illam optimi comitis
25 Aristomenis de situ ciuitatis huius exortam, suspensus alioquin
et uoto simul et studio curiose singula considerabam. nec fuit
in illa ciuitate quod aspiciens id esse crederem quod esset sed
omnia prorsus ferali murmure in aliam effigiem translati, ut
et lapides quos offenderem de homine duratos et aues quas

1 photif (p corr. ut uid. ex F) F, photif q 5 pol F 7 obli-
nationi F obedientē F 8 l in grabatullū in ras. in F 19 sub-
scriptum METHAMORPHOSEON. LIB. I. (xpl. | INCIP. II. FELICITER. in F

audirem indidem plumatas et arbores quae pomerium am- [115]
birent similiter foliatas et fontanos latices de corporibus hu-
manis fluxos crederem. iam statuas et imagines incessuras,
parietes locuturos, boues et id genus pecua dicturas praesa-
gium, de ipso uero caelo et iubaris orbe subito uenturum 5
oraculum.

II Sic attonitus, immo uero cruciabili desiderio stupidus nullo
quidem initio uel omnino uestigio cupidinis meae reperto cuncta
circumibam. tamen dum in luxu nepotali simul ostiatim sin-
gula pererro, repente me nescium forum cupidinis intuli. et 10
ecce mulierem quampiam frequenti stipatam famulitione ibidem
gradientem adcelerato uestigio comprehendo. aurum in gem-
mis et in tunicis ibi inflexum. hic intextum matronam pro-
fecto confitebatur. huius adherebat lateri senex iam grauis in
annis, qui ut primum me conspexit 'est' inquit 'Hercules, Lu- 15
cius' et offert osculum et statim incertum quidnam in aurem
mulieris obganniit 'quin' inquit 'etiam ipse parentem tuam
accedis et salutas?' 'ueore' inquam 'ignotae mihi feminae'
et statim rubore suffusus reiecto capite restiti. at illa optutum
in me conuersa 'en' inquit 'sanctissimae Saluiae matris gene- 20
rosa probitas, sed et cetera corporis execrabiliter ad regulam
[qua diligenter aliquid adfingunt] sunt congruentia: inenormis
proceritas, succulenta gracilitas, rubor temperatus, flauum et
inadfectatum capillitium, oculi caesii quidem sed uigiles et in
aspectu micantes prorsus aquilini, os quoquouersum floridum, 25
speciosus et immeditatus incessus.'

III Et adiecit 'ego te o Luci meis istis manibus educaui, quidni
parentis tuae non modo sanguinis uerum alimoniarum etiam
socia. nam et familia Plutarchi ambae prognatae sumus et

1 ambire *ante emendat. secundae manus F*, ābirent *φ* 8 inicio *F*
reporto *F'* 9 in luxu nepotali simul ostiatim *uulgo*: in luxu nepotalē
simil' hostiati *Fφ* (lixae *coniecit Scaliger*) 12 gemmis *sic Fφ*, gemis
Bertinianus, comis *Hildebrandius* 13 inflexum *Fφ*, implexum *Lipsius*
14 adherebat (*prima e deleta*) *F* 17 ipse *corr. ut uid. ex ipso (supra*
add. a man. altera l ipse) in *F*, ipse *φ* 22 sunt] si' *F*, si' (*supra add.*
lūt) *φ* 24 cecit | siqde' *F* et similiter *φ* 25 aquilini os] aqhmof *sic Fφ*
27 o om. *F'* 29 socia *φ*: focia *F*

eandem nutricem simul bibimus et in nexu germanitatis una coaluimus. nec aliud nos quam dignitas discernit quod illa clarissimas, ego priuatas nuptias fecerimus. ego sum Byrrhaena illa, cuius forte saepicule nomen inter tuos educatores
 5 frequentatum retines. accede itaque hospitium fiducia, immo uero iam tuum proprium Larem.'

Ad haec ego iam sermonis ipsius mora rubore digesto 'absit' inquam 'parens, ut Milonem hospitem sine ulla querela deseram sed plane quod officiis integris potest effici curabo
 10 sedulo. quotiens itineris huius ratio nascetur numquam erit ut non apud te deuertar.'

Dum hunc et huius modi sermonem altercamur, paucis admodum confectis passibus ad domum Byrrhaenae peruenimus.
 [116] Atria longe pulcherrima columnis quadrifariam per sin- III
 15 gulos angulos stantibus adtolerabant statuas palmaris deae. facies quattuor pinnis explicitis ingressu pilae uolubilis instabile uestigium plantis roscidis decitantes nec ut maneant inhaerent et iam uolare creduntur. ecce lapis Parius in Dianam factus tenet libratam totius loci medietatem. signum perfecte
 20 luculentum, ueste reflatum, procursu uegetum, introeuntibus obuium et maiestate numinis uenerabile. canes utrimquese cus deae latera muniunt, qui canes et ipsi lapis erant. his oculi minantur, auris rigent, nares hiant, ora saeuunt et sicunde de proximo latratus ingruerit, eum putabis de faucibus lapidis
 25 exire, et in quo summum specimen operae fabrilis egregius ille signifex prodidit, sublati canibus in pectus arduis pedes imi resistunt, currunt priores. pone tergum deae saxum insurgit in speluncae modum muscis et herbis et foliis et uirgulis et sicubi pampinis et arbusculis alibi de lapide florentibus. splen-

3 byrrhena F   4 frequentatū educatores F   5 hospitium F   10
 quoties (ē *lineolam* add. *man. recentior*) F, quotiens φ   13 byrrhena F
 15 actolerabant *corr. ut uid. ex* adtolerabant in F   16 quattuor *scripsi:*
quæ F, q̄ φ, quaquā (uel faciem quae) *Oudendorpius*, utraque *Hildebrandius*
ingressu Hildebrandius: sine | greffu (ante f deleta q) F, sin greffu φ
 17 dehiantes *coniecit Coluius*   21 canis Fφ'   22 hī . (fuit f) F, hū,
add. in marg c. hū φ   25 opera F, ope (e *corr. ex a*) φ   26 signi-
fex Oudendorpius: signifex Fφ   28 multū Fφ

det intus umbra signi de nitore lapidis. sub extrema saxi margine poma et uuae faberrime politae dependent, quas ars aemula naturae ueritati similes explicuit. putes ad cibum inde quaedam, cum mustulentus auctumnus maturum colorem adflauerit, posse decerpi. etsi fontes, qui deae uestigio discurrentes in lenem 5 uibrantur undam, pronus aspexeris, credes illos ut uere pendentes racemos inter cetera ueritatis nec agitationis officio carere. inter medias frondes lapidis Actaeon simulacrum curioso optuti in deam uersum proiectus, iam in ceruum ferinus et in saxo simul et in fonte loturam Dianam opperiens uisitur. 10

V Dum haec identidem rimabundus eximie delector 'tua sunt' ait Byrrhaena 'cuncta quae uides' et cum dicto ceteros omnes sermonis secreto decedere praecipit. quibus dispulsis omnibus 'per hanc' inquit 'deam o Luci carissime, ut anxie tibi metuo et ut pote pignori meo longe prouisum cupio, caue tibi sed 15 caue fortiter a malis artibus et facinorosis illecebris Pamphiles illius quae cum Milone isto quem dicis hospitem nupta est. maga primi nominis et omnis carminis sepulchralis magistra creditur, quae surculis et lapillis et id genus friuolis inhalatis omnem istam lucem mundi sideralis imis Tartari et in uetu- 20 stum chaos submergere nouit. nam simul quemque conspexerit speciosae formae iuuenem, uenustate eius sumitur et ilico in eum et oculum et animum detorquet. serit blanditias, inuadit spiritum, amoris profundi pedicis aeternis alligat. tunc minus [117] morigeros et uiles fastidio in saxa et in pecua et quoduis ani- 25 mal puncto reformat, alios uero prorsus extinguit. haec tibi trepido excauenda censeo. nam et illa urit perpetuum et tu per aetatem et pulchritudinem capax eius es.'

1 extrema. (fuit f) F   5 fontef q: fonte (è, uirgulam add. manus recentior) F, fomtef coniecit Scioppius   discurrent q, discurrent F   6 ut uere Brantius: ut iure Fq, superne Hildebrandius, ut rupe Putschius
9 optutum ut uid. F' q'   deam uersum coniecit Oudendorpius: deârî F, dām fū (add. in marg. ū) q   11 identidem (posterior n corr. in m) F
12 byrrhena F   13 sermonis Oudendorpius: sermones Fq   14 inqd F
o om. F'   18 et ante primi om. Fq   sepulchralis F   25 uilif q (et post corr.) F   27 excauenda F: cauenda q   illa q: illâ F

Haec mecum Byrrhaena satis anxia.

At ego curiosus alioquin ut primum artis magicae semper VI
optatum nomen audiui, tantum a cautela Pamphiles abfui ut
etiam ultro gestirem tali magisterio me uolens ampla cum mer-
cede tradere et prorsus in ipsum barathrum saltu concito prae-
cipitare. festinus denique et uecors animi manu eius uelut
catena quadam memet expedio et 'salue' propere addito ad
Milonis hospitium perneciter euolo. ac dum amenti similis
celero uestigium 'age' inquam 'o Luci, euigila et tecum esto.
10 habes exoptatam occasionem: ex uoto diutino poteris fabulis
miseris explere pectus. aufer formidines pueriles, cominus cum
re ipsa nauiter congregere et a nexu quidem uenerio hospitii
tuae tempera et probi Milonis genialem torum religiosus sus-
cipe: uerum enim uero Fotis famula petatur enixe. nam et
15 forma scitula et moribus ludicra et prorsus argutula est. ue-
speri quoque cum somno concederes, et in cubiculum te de-
duxit comiter et blande lectulo collocauit et satis amanter coo-
peruit et osculato tuo capite quam inuita discederet uultu pro-
didit, denique saepe retrorsa respiciens substitit. quod bonum
20 felix et faustum itaque licet salutare non erit, Fotis illa
temptetur.'

Haec mecum ipse disputans fores Milonis accedo et quod VII
aiunt pedibus in sententiam meam uado. nec tamen domi
Milonem uel uxorem eius offendo sed tantum caram meam
25 Fotidem: suis parabat uiscum fartim concisum et pulpam fru-
statim consectam et abacum pascua iurulentae et quod naribus
iam inde ariolabar, tucetum perquam sapidissimum. ipsa linea

1 byrrhena *F* in anxia posterior a in ras. in *F*, anxia φ 2 at om.
F' 3 a φ : ad sed inducta d *F* affui *F* (et corr. in aufui) φ 4
âplâ *F*, âpla φ 5 baratrû *F* 7 add'ta *F*'^d, adito φ 9 o om. *F*'
10 ex *Burmannus*: & *F* 11 miseris sic *F* φ , miris coniecit *Oudendorpius*,
Mileiis Beroaldus aufer φ : auferi *F* 13 religio *F*' 14 uero] puero
(p corr. ex b) *F*, * (fuit p) uero φ , an uespere scribendum? 20 photis *F*
25 suis φ : suis (uirgulam addidit manus recentior) *F* dominis ante parabat
add. uulgo, om. *F* φ uiscu *F*, uiscu φ : uiscum coniecit *Vossius* 26 am-
bacupa]scuq iurulenta *F*, ambacu pascue iurulenta φ : quod posui partim
uet. edd. exhibent

tunica mundule amicta et russea fasceola praenitente altiuscule sub ipsas papillas succinctula illud cibarium uasculum floridis palmulis rotabat in circulum et in orbis flexibus crebra succutiens et simul membra sua leniter inlubricans lumbis sensim uiibrantibus spinam mobilem quatiens placide, decenter undabat. 5 isto aspectu defixus obstupui et mirabundus steti, steterunt et membra, quae iacebant ante. et tandem ad illam 'quam pulchre quamque festiue' inquam 'Fotis mea, ollulam istam cum natibus intorques? quam mellitum pulmentum apparas? felix [118] et certo certius beatus cui permiseris illuc digitum intingere!' 10

Tunc illa lepida alioquin et dicacula puella 'discede' inquit 'miselle quam procul a meo foculo, discede. nam si te uel modice meus igniculus afflauerit, ureris intime nec ullus extinguet ardorem tuum nisi ego quae dulce condiens et ollam et lectulum suaue quaterere noui.' 15

VIII Haec dicens in me respexit et risit. nec tamen ego prius inde discessi quam diligenter omnem eius explorassem habitudinem. uel quid ego de ceteris aio cum semper mihi unica cura fuerit caput capillumque sedulo et publice prius intueri et domi postea perfrui, sitque iudicii huius apud me certa et 20 statuta ratio uel quod praecipua pars ista corporis in aperto et perspicuo posita prima nostris luminibus occurrit et quod in ceteris membris floridae uestis hilaris color hoc in capite nitor natiuus operatur. denique pleraeque indolem gratiamque suam probaturae lacinias omnes exuunt, amicula dimouent, 25 nudam pulchritudinem suam praebere se gestiunt magis de cutis roseo rubore quam de uestis aureo colore placiturae. at uero — quod nefas dicere neque sit ullum huius rei tam dirum exemplum — si cuiuslibet eximiae pulcherrimaeque feminae

1 & rurfuf se a fasceola F, & rurf; se a fasciola φ 8 mea (sed a superior pars in ras.; nescio quid fuerit) F, mea φ 10 certo addidit Oudendorpius prior f in pmte|rif in ras. in F pmte|rif φ 12 a me. o fuculo Fφ (sed in φ postea corr. in a meo foculo) 19 publice F 20 pfrui φ: pfrui F aput F', apd φ 21 ratio. f φ: ratione ul F 24 pleraq; Fφ 25 pbatura* (primitus fuit a, deinde ae sed e rursus erasa) F, probaturam corr. in probaturae φ 28 neque Oudendorpius: nec qd Fφ

caput capillo spoliaueris et faciem natiua specie nudaueris, licet illa caeso deiecta, mari edita, fluctibus educata, licet inquam Venus ipsa fuerit, licet omni Gratiarum choro stipata et toto Cupidinum populo comitata et balteo suo cincta, cina-
 5 nama fragrans et balsama rorans calua processerit, placere non poterit nec Vulcano suo.

Quid cum capillis color gratus et nitor splendidus inlucet VIII
 et contra solis aciem uegetus fulgurat uel placidus renitet aut in contrariam gratiam uariat aspectum et nunc aurum coru-
 10 scans in lenem mellis deprimitur umbram, nunc coruina nigredine caerulos columbarum collis flosculos aemulatur uel cum guttis Arabicis obunctus et pectinis arguti dente tenui discriminatur et pone uersum coactus amatoris oculis occurrens ad instar speculi reddit imaginem gratiorem? quid cum frequenti
 15 sobole spissus cumulat uerticem uel proluxa serie porrectus dorsa permanat? tanta denique est capillamenti dignitas ut quamuis auro ueste gemmis omnique cetero mundo exornata mulier incedat, tamen nisi capillum distinxerit, ornata non possit audire.

²⁰
 [119] Sed in mea Fotide non operosus sed inordinatus ornatus addebat gratiam. uberes enim crines leniter remissos et ceruice pendulos ac dein per colla dispositos sensimque sinuato patagio residentes, paulisper ad finem conglobatos in summum uerticem nodus adstrinxerat.

25 Nec diutius quini tantum cruciatum uoluptatis eximiae sustinere sed pronus in eam qua fine summum cacumen capillus ascendit, mellitissimum illud sauium impressi. tum illa cerui-

1 capillo . (fuit f) F, capillo q   2 deiecta F deiecta q   5 fragranf F, fragranf q   7 cum] tunc Fq   8 aut Groslotius: at Fq   10 lenē (- add. manus recentior) q: lene F   11 ceruluf (in ras. fuit e; in marg. rursus scriptum ceruluf) F, ceruleuf q   collif sic Fq   ul cū guttif sic Fq
 13 amatorif sic Fq   occurrent Fq   15 fubole corr. in fobole F, fobole q
 17 f in gemif in ras. in F, gemif q   19 . adire ia in ras.; corr. ut uid. ex u; supra hoc uocabulum aliud a secunda manu scriptum sed erasum)
 F uideri q   21 remiffos Hildebrandius: emiffos Fq, demiffos Pricaeus
 23 aglouatof F   24 adtraxerat, addito in margine adstrinxerat F, adtraxerat, supra addito i adstrinxat w   27 fabiū f, fauiū q

cem intorsit et ad me conuersa limis et morsitantibus oculis
'heus tu, scholastice' ait 'dulce et amarum gustulum carpis.
caue ne nimia mellis dulcedine diutinam bilis amaritudinem
contrahas.'

'Quid istic' inquam 'est, mea festiuitas, cum sim paratus 5
uel uno sauiolo interim recreatus super istum ignem porrectus
assari' et cum dicto artius eam complexus coepi sauiari. iam-
que aemula libidine in amoris parilitatem congermanescenti
mecum iam patentis oris inhalatu cinnameo et occursantis lin-
guae inlisu nectareo prona cupidine adlibescente 'pereo' in- 10
quam 'immo iam dudum perii nisi tu propitiaris.' ad haec illa
rursum me deosculato 'bono animo esto' inquit. 'nam ego tibi
mutua uoluntate mancipiata sum nec uoluptas nostra differetur
ulterius sed prima face cubiculum tuum adero. abi ergo ac te
compara, tota enim nocte fortiter et ex animo proeliabor.' 15

XI His et talibus obgannitis sermonibus inter nos discessum
est. commodum meridies accesserat et mittit mihi Byrrhaena
xeniola porcum opimum et quinque gallinulas et uini cadum
in aetate pretiosi. tunc ego uocata Fotide 'ecce' inquam 'Veneris
hortator et armiger Liber aduenit ultro. uinum istud hodie sor- 20
bamus omne, quod nobis restinguat pudoris ignauiam et alacrem
uigorem libidinis incutiat. haec enim sitarchia nauigium Veneris
indiget sola ut in nocte peruigili et oleo lucerna et uino calix
abundet.'

Diem ceterum lauacro ac dein cenae dedimus. nam Milonis 25
boni concinnaticiam mensulam rogatus adcubueram quam pote tu-
tus ab uxoris eius aspectu, Byrrhaenae monitorum memor et perinde
in eius faciem oculos meos ac si in Auernum lacum formidans
deieceram. sed adsidue respiciens praeministrantem Fotidem
inibi recreabar animi cum ecce iam uespera lucernam intuens 30

2 scolaſtice *F* 6 fabiolo *F*, fabiolo *corr.* in ſauolo *φ* 7 cepi *F*
f in ſauari in *ras.* (ſed uid. fuiſſe ipſa l) et b *corr.* ex u in *F*, ſauari *φ*
10 adhueſcente *F* 13 mancipiata ſic *Fφ* 15 phabor *F* 17 byrrhena *F*
18 p' ortū *F*, p' ortū, ſed inductum et ſupra ſcriptum porcū *φ* optimū *Fφ*
19 fotide *corr.* a ſec. manu ex fotidiſ in *F*, fotide *corr.* ex fotidi in *φ* 22
ut in incutiat hodie non comparet in *F*, incutiat *φ* hec ſic *F*, h *φ* 24
habund& *F* 25 ceterū . . . lauacro . *F*, (nulla nec lacuna nec raſura
in *φ*) 27 byrrhenē *F*

Pamphile 'quam largus' inquit 'imber aderit crastino' et percontanti marito qui comperisset istud, respondit sibi lucernam praedicere. quod dictum ipsius Milo risu secutus 'grandem' [120] inquit 'istam lucernam Sibyllam pascimus quae cuncta caeli 5 negotia et solem ipsum de specula candelabri contuetur.'

Ad haec ego subiciens 'sunt' aio 'prima huiusce diuina-^{XII} tionis experimenta nec mirum licet modicum istum igniculum et manibus humanis laboratum, memorem tamen illius maioris et caelestis ignis uelut sui parentis quid esset editurus in 10 aetheris uertice diuino praesagio et ipsum scire et nobis enuntiare. nam et Corinthi nunc apud nos passim Chaldaeus quidam hospes miris totam ciuitatem responsis turbulentat et arcana fatorum stipibus emerendis edicit in uulgus. qui dies copulas nuptiales adfirmet, qui fundamenta moenium perpetuet, 15 qui negotiatori commodus, qui uiatori celebris, qui nauigiis oportunus; mihi denique prouentum huius peregrinationis inquirenti multa respondit et oppido mira et satis uaria. nunc enim gloriam satis floridam, nunc historiam magnam et incredundam fabulam et libros me futurum.

20 Ad haec renidens Milo 'qua' inquit 'corporis habitudine^{XIII} praeditus quoue nomine nuncupatus hic iste Chaldaeus est?'

'Procerus' inquam 'et suffusculus, Diophanes nomine.'

'Ipse est' ait 'nec ullus alius. nam et hic apud nos multa multis similiter effatus non paruas stipes immo uero mercedes 25 opimas iam consecutus fortunam scaeuam an saeuam uerius dixerim miser incidit. nam die quadam cum frequentis populi circulo consaeptus coronae circumstantium fata donaret, Cerdo quidam

---

4 e in lucerne scripta a secunda manu et corr. nisi fallor ex o in F, luce^ano q 7 istud (d librarius uidetur deleturus fuisse) F, istū . q 9 qf F 11 chaldeus F 12 turbulentus & archana Fq 14 lef in nuptiales scriptum a secunda manu (fuit ut uid. nuptia²) in F, nuptial¹ q fundamēta . Fq (in F uid. fuisse t) mēnū F 19 futurū a sec. manu corr. ut uid. ex futurū in F, futurū q 21 chaldeus F 22 suffulculus F, suffulculus (ff corr. ut uid. ex n aut u) q dyophanes F 25 opimas Iacobus de Rhoer (feriae Dauentrienses p. 226): optimas Fq [scaeuam] seuā (f in ras. a secunda manu scripta) F, seuā q, deinde an seuā | uerius dixerit inducta in F, non inducta in q 27 consaeptus F

nomine negotiator accessit diem commodum peregrinationi cupiens. quem cum electum destinasset ille, iam deposita crumena iam profusis nummulis iam dinumeratis centum denarium quos mercedem diuinationis auferret, ecce quidam de nobilibus adulescentulus a tergo adrepens eum lacinia prehendit ⁵ et conuersum amplexus exosculatur artissime. at ille ubi primum consauatus eum iuxtim se ut adsidat effecit, attonitus et repentinae uisionis stupore et praesentis negotii quod gerebat oblitus infit ad eum 'quam olim equidem exoptatus nobis aduenis?' respondit ad haec ille alius 'commodum uespera oriente. ¹⁰ sed uicissim tu quoque, frater, mihi memora quem ad modum exinde ut de Euboea insula festinus enauigasti, et maris et uiae confeceris iter.'

XIII Ad haec Diophanes ille Chaldaeus egregius mente uiduus necdum suus 'hostes' inquit 'et omnes inimici nostri tam diram ¹⁵ immo uero Vlixeam peregrinationem incidant. nam et nauis ipsa *qua* uehebamur, uariis turbinibus procellarum quassata, [¹²¹ utroque regimine amisso aegre ad ulterioris ripae marginem detrusa praeceps demersa est et nos omnibus amissis uix enatauimus. quodcunque uel ignotorum miseratione uel amicorum ²⁰ beniuolentia contraximus id omne latrocinialis inuasit manus, quorum audaciae repugnans etiam Arignotus unicus frater meus sub istis oculis miser iugulatus est.'

Haec eo adhuc narrante maestus Cerdo ille negotiator correptis nummulis suis quos diuinationis mercedi destinauerat, ²⁵ protinus aufugit. ac dehinc tunc demum Diophanes expergitus sensit imprudentiae suae labem, cum etiam nos omnis circumsecus adstantes in clarum cachinnum uideret effusos. sed tibi

---

1 ante diē deletum eū in F, eū supra addito eo (quod tamen ut uid. deletum) φ 3 crumina corr. a sec. manu in crumena in Fφ dinumeratū φ: nnumeratū ut uid. F¹ 4 auferret φ: auferret a sec. manu corr. in afferret in F 7 c̄faut; (u corr. in b) F, c̄fauiatū φ 8 negoti. (fuit l) E, negoti φ 14 chaldeus F 17 in qua om. Fφ qua add. manus secunda in φ 22 etiā arignotus Fφ (addito nomē in marg. F, τριγνот' in marg. φ 26 diophanes F 27 laue F¹, labē φ ois F, oīf φ

plane, Luci domine, soli omnium Chaldaeus ille uera dixerit, sisque felix et iter dexterum porrigas.'

Haec Milone diutine sermocinante tacitus ingemiscebam XV
 mihique non mediocriter suscensebam quod ultro inducta serie
 5 inoportunarum fabularum partem bonam uesperae eiusque
 gratissimum fructum amitterem. et tandem denique deuorato
 pudore ad Milonem aio 'ferat suam Diophanes ille fortunam
 et spolia populorum rursum conferat mari pariter ac terrae,
 mihi uero fatigationis hesternae etiam nunc saucio da ueniam
 10 maturius concedam cubitum' et cum dicto facesso et cubiculum
 meum contendo atque illic deprehendo epularum dispositiones
 satis concinnas. nam et pueris extra limen, credo ut arbitrio
 nocturni gannitus ablegarentur, humi quam procul distratum
 fuerat et grabatulum meum adstitit mensula cenae totius hone-
 15 stas reliquias tolerans et calices boni iam infuso latice semi-
 pleni solam temperiem sustinentes et laguena iuxta orificio
 caesim dehiscente patescens facilis hauritu, prorsus gladiatoriae
 Veneris antecenia.

Commodum cubueram et ecce Fotis mea iam domina cu- XVI
 20 bitum reddita [iacta] proximat rosae sarta et rosa soluta in
 sinu tuberante. ac me pressim deosculato et corollis reuincto
 ac flore persperso adripit poculum ac desuper aqua calida in-
 iecta porrigit bibam, idque modico prius quam totum exsorbe-
 rem elementer inuadit ac relictum pullulatim labellis minuens
 25 meque respiciens sorbillat dulciter, sequens et tertium inter nos
 uicissim et frequens alternat poculum. cum ego iam uino ma-
 dens nec animo tantum uerum etiam corpore ipso ad libidinem

1 chaldeuf F   3 diutine sic F   ingemelceba Fq   5 uespera
 Fq   13 distrat . ' (posterior littera uid. u fuisse; uirgulam add.
 manus secunda) F, distractū (c certe non comparet in F) q   14 grauat-
 tulū corr. in grabattulū F   mfulē F   16 languena q   17 cel'
 sic F, cel' q   deaſcento (n partim erasa) F, deaſcento q   auritu
 Fq (manus recens add. h in q)   20 iacta Fq; glossam deleui, lecto
 coniecit Hildebrandius, tacita Schikeradius, iuxta Oudendorpius, iactu ne-
 scio quis   23 modico Brantius: modicū F   24 pullulatī sic Fq: pollu-
 latim Coluius, paululatim uulgo   minunf F'   25 foruilla corr. in for-
 billa F, forbilla (r corr. ut uid. ex l) q

inquiens alioquin et petulans, etiam saucius paulisper inguinum fine, lacinia remota inpatientiam Veneris Fotidi meae monstrans 'miserere' inquam 'et subueni maturius. nam ut uides [122] proelio, quod nobis sine fetiali officio indixeras, iam proximate uehementer intentus ubi primam sagittam saeui Cupidinis in ima praecordia mea delapsam excepi, arcum meum et ipse uigor attetendit et oppido formido ne neruus rigoris nimietate rumpatur. sed ut mihi morem plenius gesseris, in effusum laxa crinem et capillo fluente undanter ede complexus amabiles.'

10

XVII Nec mora cum omnibus illis cibariis uasculis raptim remotis laciniis cunctis suis renudata crinibus quam dissolutis ad hilarem lasciuia in speciem Veneris, quae marinos fluctus subit, pulchre reformata paulisper etiam glabellum feminal rosea palmula potius obumbrans de industria quam tegens 15 uerecundia 'proeliare' inquit 'et fortiter proeliare, nec enim tibi cedam nec terga uortam. comminus in aspectum si uir es, dirige et grassare nauiter et occide moriturus. hodierna pugna non habet missionem.' haec simul dicens in sceno grabatulo super me sensim residens ac crebra subsiliens lubricisque 20 gestibus mobilem spinam. quatiens pendulae Veneris fructu me satiauit usque dum lassis animis et marcidis artubus defatigati simul ambo corruimus inter mutuos amplexus animas anhelantes. his et huius modi conluctationibus ad confinia lucis usque peruigiles egimus poculis interdum lassitudinem refouentes 25

---

1 inquit coniecit Oudendorpius, incient uel inbian Coluius inguinum
 fanie coniecit Lipsius 9 ū in ineffusū in ras. (uid. fuisse a) in F,
 ineffusū φ. fluent undant F et add. in margine c. fluere φ 12 re-
 nu|data φ: renudata F 14 subit. (fuit a) Fφ pulchre sic Fφ gla-
 uellū femina uel F, glabellū (b corr. ut uid. ex u) femina l addito in mar-
 gine c. femine diminutuum ē. | glabellū. et paullo inferius c. glabellū
 feminal. i. albū cūnū. seu uulū. | sine pilis. φ 15 obumbrant φ:
 obumbrat F 16 phare bis Fφ 18 dirige Fφ 19 grabattulo Fφ
 20 crebra. (fuit l) F, crebra φ 22 artib; φ: artib; F defetigati
 ni fallor F, defatigati φ 23 hanelantel F 25 fo in refouentel corr.
 ut uid. ex tu in F, refouentel φ

et libidinem incitantes et uoluptatem integrantes. ad cuius noctis exemplar similes adstruximus alias plusculas.

Forte quadam die de me magno opere Byrrhaena contē- XVIII
dit apud eam cenulae suae interesset et cum impendio execu-
5 sare, negauit ueniam. ergo igitur Fotis erat adeunda deque
nutu eius consilium uelut auspicium petendum. quae quam-
quam inuita quod a se ungue latius digrederer, tamen comiter
amatoriae militiae breuem commeatum indulsit. 'sed heus tu'
inquit 'caue regrediare cena maturius. nam uesana factio
10 nobilissimorum iuuenum pacem publicam infestat, passim tru-
cidatos per medias plateas uidebis iacere, nec praesidis auxi-
lia longinqua leuare ciuitatem tanta clade possunt. tibi uero
fortunae splendor insidias, contemptus etiam peregrinationis
poterit adferre.'

15 'Fac sine cura' inquam 'sis, Fotis mea. nam praeter quod
epulis alienis uoluptates meas anteferrem, metum etiam istum
tibi demam maturata regressione. nec tamen incommitatus ibo.
nam gladiolo solito cinctus altrinsecus ipse salutis meae prae-
sidia gestabo.'

20 Sic paratus cenae me committo.

[123] Frequens ibi numerus epulorum et utpote apud primatem XVIII
feminam flos ipse ciuitatis. opipares citro et ebore nitentes
lecti aureis uestibus intecti, ampli calices uariae quidem gra-
tiae sed pretiositatis unius. hic uitrum fabre sigillatum, ibi cru-
25 stallum inpunctum, argentum alibi clarum et aurum fulgurans
et sucinum mire cauatum et lapides ut bibas et quicquid fieri
non potest ibi est. diribitores plusculi splendide amicti fer-
cula copiosa scitule subministrare, pueri calamistrati pulchre

1 incitantes corr. ut uid. ex incitata in F, incitantes q 3 quā
corr. in quadā in F, quadā q Byrrhaena F 4 cenulae suae scripsi:
cenulae Fq 6 t in uelut corr. ex a; etiam uirgula supra a, ut uid.
m significans, erasa in F 6 quāquā sic F 10 infestat O dendor-
pius: infecta Fq 17 demā F, demā in ras. in q maturante F', matu-
rata (posterior a in ras.) q 22 ciuitatis opipares q: ciuitatis opipares F
24 cristallū F, cristallū q 26 capides coniecit Gruterus 2 dirimi-
tores Fq plusculi. (fuit t) F, plusculi q 28 copiosa. scitule. (f
non uidentur erasae esse, F, copiosa scitule q

indusiati gemmas formatas in pocula uini uetusti frequenter offerre. iam inlatis luminibus epularis sermo percrebruit, iam risus adfluens et ioci liberales et cauillus hinc inde. tum infit ad me Byrrhaena

‘Quam commode uersaris in nostra patria? quod sciam 5 templis et lauacris et ceteris operibus longe cunctas ciuitates antecellimus, utensilium praeterea pollemus adfatim. certe libertas otioso et negotioso quidem aduenae Romana frequentia, modesto uero hospiti quies uillatica: omni denique provinciae uoluptarii secessus sumus.’ 10

XX Ad haec ego subiciens ‘uera memoras nec usquam gentium magis me liberum quam hic fuisse credidi. sed oppido formido caecas et ineuitabiles latebras magicae disciplinae. nam ne mortuorum quidem sepulera tuta dicuntur sed et bustis et rogis reliquiae quaedam et cadauerum praesequina ad exitia- 15 biles uiuentium fortunas petuntur. et cantatrices anus in ipso momento choragii funeris praepeti celeritate alienam sepulturam anteuertunt.’

His meis addidit alius ‘immo uero istae nec uiuentibus quidem ullis parcitur. et nescio qui simile passus ore undique 20 omnifariam deformato truncatus est.’

Inter haec conuiuium totum in licentiosos cachinnos effunditur omniumque ora et optutus in unum quempiam angulo secubantem conferuntur. qui cunctorum obstinatione confusus indigna murmurabundus cum uellet exurgere ‘immo mi Thely- 25 phron’ Byrrhaena inquit ‘et subsiste paulisper et more tuae

---

1 gēmma (f add. manus secunda) formataf. (fuit f) in pocula F, gema formataf impocula (im corr. ex in), add. in marg. c. gēma^c for|mataf i pocula
 2 perebuit F: perebuit F 3 affluens Fq cabillus F, cauillus q
 4 byrrhena F 7 affati F 8 otioso Beroaldus: otiosa Fq 14 ne
 corr. ex me in Fq sepulchra F 17 choragii Iuntina: choro agj Fq
 (duci glossa supra addita in q) 22 licentiosos cachinnos Oudendorpius:
 licentiosus chachinn; F et q (sed in q ti in licentios; in ras.) 24 ōse-
 runt Fq 25 murmurabundus F et addito (sed in margine) dus q exur-
 gere F 25 thelron F 26 byrrhena F

urbanitatis fabulam illam tuam remetire ut et filius meus iste Lucius lepidi sermonis tui perfruatur comitate.'

At ille 'tu quidem domina' ait 'in officio mones sanctae tuae bonitatis sed ferenda non est quorundam insolentia. sic
5 ille commotus. sed instantia Byrrhaenae, quae eum adiuratione suae salutis ingratis cogebat effari, perfecit ut uellet.

Ac sic aggeratis in cumulum stragulis et effultis in cubi- **XXI**
[124] tum suberectusque in torum porrigit dexteram et ad instar oratorum conformat articulum duobusque infimis conclusis digitis ceteros eminus porrigit et infesto pollice clementer subridens infit Thelyphron

'Pupillus ego Mileto profectus ad spectaculum Olympicum cum haec etiam loca prouinciae famigerabilis adire cuperem, peragrata cuncta Thessalia fuscis auibus Larissam accessi. ac
15 dum singula pererrans tenuato admodum uiatico paupertati meae fomenta conquiro, conspikor medio foro procerum quendam senem. insistebat lapidem claraque uoce praedicabat siqui mortuum seruare uellet, de pretio liceretur. et ad quempiam praetereuntium 'quid hoc' inquam 'comperior? hicine mortui
20 solent aufugere?'

'Tace' respondit ille. 'nam oppido puer et satis peregrinus es meritoque ignoras Thessaliae te consistere, ubi sagae mulieres ora mortuorum passim demorsitant, eaque sunt illis artis magicae supplementa.'

25 Contra ego 'et quae, tu' inquam 'dic sodes, custodela illa **XXII** feralis?' 'iam primum' respondit ille 'perpetem noctem eximie uigilandum est exertis et inconiuis oculis semper in cadauer intentis nec acies usquam deuertenda, immo ne obliquanda quidem. quippe cum deterrimae uersipelles in quoduis
30 animal ore conuerso latenter adrepant, ut ipsos etiam oculos

2 lepidiſ q: lepidiſ F 3 manef coniecit Beroaldus 5 byrrhenę F
7 cumu|lũ sic F 10 eminent F et addito in margine c. emin' q por-
rigit corr. ut uid. ex porriget in F, porrigent q 10 subrigenſ F q,
subringenſ coniecit Hildebrandius, subridenſ Guelferbytani 11 thlefron
Fq 13 Tũ F q 15 p̃pta|ti F 18 se pretio locaret coniecit Hil-
debrandius, de pretio diceret Oudendorpius 23 illſ corr. ut uid. ex illo
in F, illſ q

Solis et Iustitiae facile frustrentur. nam et aues et rursum canes et mures, immo uero etiam muscas induunt. tunc diris cantaminibus somno custodes obruunt. nec satis quisquam definire poterit quantas latebras nequissimae mulieres pro libidine sua comminiscuntur. nec tamen huius tam exitiabilis 5 operae merces amplior quam quaterni uel seni ferme offeruntur aurei. ehem et quod paene praeterieram, siqui non integrum corpus mane restituerit, quidquid inde decerptum deminutumque fuerit, id omne de facie sua desecto sarcire compellitur.' 10

XXIII His cognitis animum meum conmasculo et ilico accedens praeconem 'clāmare' inquam 'iam desine. adest custos paratus, cedo praemium.'

'Mille' inquit 'nummum deponentur tibi. sed heus iuuenis caue diligenter principum ciuitatis filii cadauer a malis Har- 15 pyiis probe custodias.'

'Ineptias' inquam 'mihi narras et nugas meras. uides hominem ferreum et insomnem, certe perspicaciorem ipso Lynceo uel Argo et oculeum totum.'

Vix finieram et ilico me perducit ad domum quampiam, 20 cuius ipsis foribus obsaeptis per quamdam breuem posticulam intro uocat me ad conclaue quoddam obseratis luminibus um- [125] brosum, demonstrat matronam flebilem fusca ueste contextam, quam propter adsistens 'hic' inquit 'auctoratus ad custodiam mariti tui fidenter accessit.' at illa crinibus antependulis hinc 25 inde demotis etiam in maerore luculentam proferens faciem meque respectans 'uide oro' inquit 'quam expergite munus obeas.'

'Sine cura sis' inquam 'modo corollarium idoneum compara.'

XXIII Sic placito ocus surrexit et ad aliud me cubiculum in-

15 harpyi F 18 ^{ca}pspiciorè F, ^{cio}pspicarè q 21 obseptis F
22 ad Hildebrandius: & Fq 24 pper F, ppe q hinc F^a q 26
demotis F: motis q 27 respectant post corr. in F (quid primitus fuerit
propter rasuras dispici non potest), respicient q 28 coparat F,
copat q, deinde lc Fq (compara Scaliger, sic Hildebrandius) 30 oculis
ocm F, ocm corr. in oculis q

ducit. ibi corpus splendentibus linteis coopertum introductis quibusdam septem testibus manu reuelat et diutino uisu perfleto obtestata fide praesentium singula demonstrat anxie, uerba concepta de industria quodam tabulis praenotante. 'ecce' 5 inquit 'nasus integer, incolumes oculi, saluae aures, inlibatae labiae, mentum solidum. uos in hanc rem, boni Quirites, testimonium perhibetote' et cum dicto consignatis illis tabulis facessit.

At ego 'iube' inquam 'domina cuncta quae sunt usui necessaria nobis exhiberi.'

10 'At quae' inquit 'ista sunt?'

'Lucerna' aio 'praegrandis et oleum ad lucem luci sufficiens et calida cum oenophoris et calice cenarumque reliquiis discus ornatus.'

Tunc illa capite quassato 'abi' inquit 'fatue qui in domo 15 funesta cenas et partes requiris in qua tot iugis iam diebus ne fumus quidem uisus est ullus. an istic comisatum te uenisse credis? quin sumis potius loco congruentes luctus et lacrimas?' haec simul dicens respexit ancillulam et 'Myrrhine' inquit 'lucernam et oleum trade confestim et incluso custode cubiculo 20 protinus facesse.'

Sic desolatus ad cadaueris solacium perfrictis oculis et XXV obarmatis ad uigilias animum meum permulcebam cantationibus. cum ecce crepusculum et nox prouecta et nox altior et dein concubia altiora et iam nox intempesta, mihique oppido formido cumulatior quidem, cum repente introrepens mustela contra 25 me constitit optutumque acerrimum in me destituit ut tantilula animalis prae nimia sui fiducia mihi turbaret animum. denique sic ad illam 'quin abis' inquam 'inpurata bestia teque ad tui similes musculos recondis antequam nostri uim praesentariam experiaris? quin abis?' 30

2 septem *seclusit Wouerus* diutine sic *Fq* uifu *Oudendorpius*:
 ufu *Fq* 3 fidē (*fuit uirgula m significans*) *F*, fidē *q* 14 ato in quaffa-
 to in *ras.* (*add. in marg. tanti*) *F*, quaffato *q* 16 comisatū. (*fuit* *f*) *F*
 comesatū *q* 18 myrrhene *F* 21 sit *Fq* pfricticuli. sed *F*, pfric-
 ticuli *f*; *supra addito* frigidus *uf.* et in *marginē* pfricticuli | *c.* pfricatū
 oculis *q* 24 altiora etiā sic *F* 29 ad] ac *Fq* maculos *corr. in*
mosculos in F, masculos *q*

Terga uortit et cubiculo protinus exterminatur. nec mora cum me somnus profundus in imum barathrum repente demergit ut ne deus quidem Delphicus ipse facile discerneret duobus nobis iacentibus quis esset magis mortuus. sic inanimis et indigens alio custode paene ibi non eram.

XXVI

Commodum noctis inducias cantus perstrepebat cristatae cohortis. tandem expergitus et nimio pauore perterritus cadauer accurro et admoto lumine reuelataque eius facie rimabar singula, quae cuncta conuenerant. ecce uxor misella flens cum hesternis testibus introrumpit anxia et statim corpori super-¹⁰ ruens multumque ac diu deosculata sub arbitrio luminis recognoscit omnia. et conuersa Philodespotum requirit actorem, ei praecipit bono custodi redderet sine mora praemium. et oblato statim 'summas' inquit 'tibi iuuenis gratias agimus et Hercules ob sedulum istud ministerium inter ceteros familiares dehinc¹⁵ numerabimus.'

5
[126]

Ad haec ego insperato lucro diffusus in gaudium et in aureos refulgentes quos identidem manu mea uentilabam attornitus 'immo' inquam, 'domina de famulis tuis unum putato et quôtiens operam nostram desiderabis, fidenter impera.'²⁰

Vix effatum me statim familiares omnes nefarium exsecrati raptis cuiusque modi telis insecuntur. pugnis ille malas offendere, scapulas alius cubitis inpingere, palmis infestis hic latera suffodere, calcibus insultare, capillos distrahere, uestem discindere. sic in modum superbi iuuenis Aonii uel mystae uatis Pi-²⁵ pletis laceratus atque discerptus domo proturbor.

XXVII

Ac dum in proxima platea refouens animum infausti atque inprouidi sermonis mei sero reminiscor dignumque me pluribus

3 delificus *F*   8 accuro ^r *q*: accuro *F*   amoto ^d *q*: amoto *F*   10.
extimis *Fq*, sed c. hesternis add. in marg. *q*   11 ac corr. ut uid. ex at
in *F*, ac *q*   16 numerauim; corr. in numerabim; *F*, numerabim; *q*
21 exsecrati. (fuit t) *F*, exsecrati *q*   25 adoni ul musteluat¹ pipletis
(post multe non l est sed i ut saepe in hoc codice longius deducta; post
ua est t sed lineola infra addita, quae possit significare i; tamen t ita
picta est ut etiam to significare possit) *F*, adoni ul musteluat¹ pipletis *q*
quae aperte ex illis conficta sunt. Aonii Salmasius, mystae C. Dilthey

etiam uerberibus fuisse merito consentio, ecce iam ultimum
defletus atque conclamatus processerat mortuus ritumque patrio
utpote unus de optimatibus pompa funeris publici ductabatur
per forum. occurrit *ad latus* quidam maestus in lacrimis genia-
5 lem canitiem reuellens senex et manibus ambabus inuadens
torum uoce contenta quidem sed adsiduis singultibus impedita
'per fidem uestram' inquit 'Quirites, per pietatem publicam
perempto ciui subsistite et extremum facinus in nefariam scele-
stamque istam feminam seueriter uindicate. haec enim nec
10 ullus alius miserum adulescentem, sororis meae filium in adul-
teri gratiam et ob praedam hereditariam extinxit ueneno.'

Sic ille senior lamentabiles questus singulis instrepebat.
saeuire uulgus interdum et facti ueri similitudine ad criminis
credulitatem impelli. conclamant ignem, requirunt saxa, par-
15 uulos ad exitium mulieris hortantur. emeditatis ad haec illa
fletibus quamque sanctissime poterat adiurans cuncta numina
tantum scelus abnuebat.

[127] Ergo igitur senex ille 'ueritatis arbitrium in diuinam pro- XXVIII
uidentiam reponamus. Zatchlas adest Aegyptius propheta pri-
20 marius qui mecum iam dudum grandi praemio pepigit reducere
paulisper ab inferis spiritum corpusque istud postlimino mortis
animare' et cum dicto iuuenem quempiam linteis amiculis
iniectum pedesque palmeis baxeis inductum et adusque deraso
capite producit in medium. huius diu manus deosculatus et
25 ipsa genua contingens 'miserere' ait 'sacerdos, miserere per
caelestia sidera, per inferna numina, per naturalia elementa,
per nocturna silentia et adyta Coptica et per incrementa Nilo-
tica et arcana Memphitica et sistra Phariaca. da breuem solis

4 ad latus] adhaufat *Fg*, atratus coniecit *Hildebrandius*, an adgnatus
scribendum? 7 puphca *F* *g* 9 reuerter corr. a sec. manu in feue-
riter in *F*, a pr. manu in *g* 14 crudelitatem *Fg* 19 Zatchlaf sic *F*,
Zacha^s (add. in marg. Tachaf) *g*, Tachos coniecit *Salmasius* pp^ha *F*
24 posterior f in deosculatuf in ras. in *F*, deosculatuf *g* 27 et adyta
Coptica *Scaliger*: & adepta (sed t uix est) coeplitica *F*, & adepa
sed pa lineola iuncta sunt fortasse i significante) coeplitica (supra ad-
dito .l'. cotatica copita .l'. laudabili] .l'. epidictica documta) *g* 28 me-
fitica *F* fariaca *F*

usuram et in aeternum conditis oculis modicam lucem infunde. non obnitimur nec terrae rem suam denegamus sed ad ultionis solacium exiguum uitae spatium deprecamur.

Propheta sic propitiatus herbulam quampiam ob os corporis et aliam pectori eius imponit. tunc orientem obuersus 5 incrementa solis augusti tacitus imprecatus uenerabilis scaenae facie studia praesentium ad miraculum tantum certatim adrexit.

XXVIII Immitto me turbae socium et pone ipsum lectulum editionem quendam lapidem insistens cuncta curiosis oculis arbitrabar. iam tumore pectus extolli, iam salubris uena pulsari, 10 iam spiritu corpus impleri et adsurgit cadauer et profatur adulescens

‘Quid oro me post Lethaea pocula iam Stygiis paludibus innatantem ad momentariae uitae reducit officia? desine iam, precor, desine ac me in meam quietem permitte.’ 15

Haec audita uox de corpore sed aliquanto propheta commotior ‘quin refers’ ait ‘populo singula tuaeque mortis illuminas arcana? an non putas deuotionibus meis posse Diras inuocari, posse tibi membra lassa torqueri?’

Suscipit ille de lectulo et uno contextu populum sic adorat 20 ‘malis nouae nuptae peremptus artibus et addictus noxio poculo torum tepentem adultero mancipauit.’

Tunc uxor egregia capit praesentem audaciam et mente sacrilega coarguenti marito resistens altercat. populus aestuat diuersa tendentes. hi pessimam feminam uiuentem statim cum 25 corpore mariti sepeliendam, alii mendacio cadaueris fidem non habendam.

XXX Sed hanc cunctationem sequens adulescentis sermo distinxit. nam rursus altius ingemiscens ‘dabo’ inquit ‘dabo uobis intemeratae ueritatis documenta. perlucide quod prorsus 30

---

6 scaenae F 7 facie Oudendorpius: facies Fp 13 lethea F scignif F
14 officia F 17 illuminā. (fuit l; quid uirgula supra posita significet ignoro, certe m non significat) F, illuminat φ 20 uno contextu Stevechius: uno cōgestu Fp imo cum gemitu Woverus, imo cum questu Hildebrandius 22 tepentē φ: tepente F 24 poplof Fp (sed posterior o in ras. in φ) 25 hu F 29 ingemescenf Fp

alius nemo cognouerit indicabo,' tunc digito me demonstrans
 'nam cum corporis mei custos hic sagacissimus exertam mihi
 [128] teneret uigiliam, cantatrices anus exuuiis meis imminentes at-
 que ob id reformatae frustra saepius cum industriam sedulam
 5 eius fallere nequiuisent, postremum iniecta somni nebula eo-
 que in profundam quietem sepulto me nomine ciere non prius
 desierunt quam dum hebetes artus et membra frigida pigris
 conatibus ad artis magicae nituntur obsequia. hic utpote uiuus
 quidem sed tantum sopore mortuus quod eodem mecum uoca-
 10 bulo nuncupatur ad suum nomen ignarus exsurgit et in exa-
 nimis umbrae modum ultroneus gradiens quamquam foribus
 cubiculi diligenter obclusis per quoddam foramen prosectis naso
 prius ac mox auribus uicariam pro me lanienam suscepit.
 utque fallaciae reliqua conuenirent, ceram in modum prose-
 15 ctarum formatam aurium ei adplicant examussim nasoque ipsius
 similem comparant. et nunc adsistit miser hic praemium non
 industriae sed debilitationis consecutus.'

His dictis perterritus temptare fortunam adgredior. iniecta
 manu nasum prehendo, sequitur — aures pertracto, deruunt.
 20 ac dum directis digitis et detortis nutibus praesentium denotor,
 dum risus ebullit, inter pedes circumstantium frigidus sudore
 diffluens euado. nec postea debilis ac sic ridiculus Lari me
 patrio reddere potui sed capillis hinc inde laterum deiectis
 aurium uulnera celauit, nasi uero dedecus linteolo isto pressim
 25 adglutinato decenter obtexi.'

XXXI

Cum primum Thelyphron hanc fabulam posuit, conpotores
 uino madidi rursum cachinnum integrant. dumque bibere so-
 lita Risui postulant, sic ad me Byrrhena

'Solemnis' inquit 'dies a primis cunabulis huius urbis con-
 30 ditus crastinus aduenit quo die soli mortalium sanctissimum

1 cognouerit *uulgo*: cognominari *F* φ 2 mei . (*fuit* $\bar{\iota}$) *F*, mei φ
 3 exubuit *F* et ante *corr.* φ 10 exurgit *F* 11 quâquâ sic *F* 13
 lanienâ fufcitauit *F* φ 14 euenissent *corr.* in conuenirent in *F*. euenif-
 sent φ 18 tentare *F* φ 21 euullit *F* φ 22 diffluens
Heinsius: defluens *F* φ 26 thelyphron *F* 27 bibere | (*sed* $\bar{\iota}$ *add.* *ni*
fallor manus secunda) solitariae postulant *F*, bibere solitariae postulant φ
emendauit Lipsius 28 byrrhena *F*

deum Risum hilario atque gaudiali ritu propitiamus. hunc tua praesentia nobis efficies gratiorem. atque utinam aliquid de proprio lepore laetificum honorando deo comminiscaris quo magis pleniusque tanto numini litemus.'

'Bene' inquam 'et fiet ut iubes. et uellem Hercules materiam reperire aliquam quam deus tantus affluenter indueret.' post haec monitu famuli mei, qui noctis admonebat, iam et ipse crapula distentus protinus exsurgo et appellata propere Byrrhaena titubante uestigio domuitionem capesso.

XXXII Sed cum primam plateam uadimus, uento repentino lumen 10 quo nitebamur extinguitur ut uix inprouidae noctis caligine liberati digitis pedum detunsis ob lapides hospitium defessi rediremus. dumque iam iunctim proximamus, ecce tres quidam uegetos et uastulis corporibus fores nostras ex summis uiribus [129] inruentes ac ne praesentia quidem nostra tantillum conterriti 15 sed magis cum aemulatione uirium crebrius insultantes ut nobis ac mihi potissimum non immerito latrones esse et quidem saeuissimi uiderentur. statim denique gladium, quem ueste mea contextum ad hos usus extuleram, sinu liberatum adripio. nec cunctatus medios latrones inuolo ac singulis ut quemque 20 luctantem offenderam, altissime demergo quoad tandem ante ipsa uestigia mea uastis et crebris perforati uulneribus spiritus efflauerint. sic proeliatus iam tumultu eo Fotide suscitata patefactis aedibus anhelans et sudore perlutus inrepo meque statim utpote pugnacium latronum in uicem Geryoneae caedis fati- 25 gatum, lecto simul et somno tradidi.

8 propere *Beroaldus*: pfpere *F*, pfpere *q* 9 byrrhena *F* 14 uegetos
uulgo: uegetes *Fq*, uegentes *coniecit Hildebrandius* ex] & *F*, om. *q*
15 posterior 1 in cterriti in ras. in *F*, cterriti *q* 16 magis . . *F*, magisq'
(man. secunda add. gl[ma] *q* 19 hoc corr. ex hoc *F*, hoc *q* 20
11 in singulis in ras. in *F*, singulis *q* 21 quo at *F*, qad (d corr ex t) *q*
22 posterior 1 in p[pl] corr. ut uid. ex 1 in *F*, spiritus *q* 23 efflauerunt
corr. in efflauerint in *F*, efflauerint *q* phat; *F* tumultu (sed uirgula
rursus deleta) *F*, tumultu *q* 25 pugnacium *Fq* ger[phone] *F* 26 sub-
scriptum METHAMORPHOSEON. LIB. II. EXPLICIT | INCIPIT LIBER. III in *F*

LIBER III

Commodum punicañtib; phaleris Aurora roseum quatiens I
 lacertum caelum inequitabat et me securae quieti reuulsum
 nox diei reddidit. aestus inuadit animum uesperni recorda-
 5 tione facinoris, complicitis denique pedibus ac palmulis in al-
 ternas digitorum uicissitudines super genua conexas sic gra-
 batum cossim insidens ubertim flebam, iam forum et iudicia,
 iam sententiã, ipsum denique carnificem imaginabundus. an
 mihi quisquam tam mitis tamque beniuolus iudex obtinget qui
 10 me trinae caedis cruore perlitum et tot ciuium sanguine deli-
 butum innocentem pronuntiare poterit? hanc illam mihi glo-
 riosam peregrinationem fore Chaldaeus Diophanes obstinate
 praedicabat. haec identidem mecum replicans fortunas meas
 eiulabam. quati fores interdum et frequenti clamore ianuae
 15 nostrae perstrepì.

Nec mora cum magna inruptione patefactis aedibus magi II
 stratibus eorumque ministris et turbae miscellanae cuncta com-
 pleta statimque lictores duo de iussu magistratuum immissa
 manu trahere me sane non renitentem occipiunt. ac dum pri-
 20 mum angiportum insistimus, statim ciuitas omnis in populum
 effusa mira densitate nos insequitur. et quamquam capite in
 terram, immo ad ipsos Inferos iam deiecto maestus incederem,
 [130] obliquato tamen aspectu rem admirationis maximae conspicio.
 nam inter tot milia populi circumsedentis nemo prorsum qui
 25 non risu dirumperetur aderat. tandem pererratis plateis om-
 nibus et in modum eorum, qui lustralibus piamentis minas
 portentorum hostiis circumforaneis expiant, circumductus angula-

---

2 ponicañtib; F, punicañtib; q 6 cōnexis (lineolam add. man. re-
 centior) F 6 grabattū F 7 colli sic Fq 12 chaldeus F 14 heulaqā
 F (sed cf. 43, 18) 24 circumfedentis. (uirgula tantum erasa) F, circumfe-
 dentis q, circumfrequentis coniecit Coluius, circumfluentis Pricaeus, circum-
 cedentis Wassius, circumfidentis Oudendorpius, circumftrepentis Hildebran-
 dius 25 rr in pererratis in ras. et corr. in F, perratis q 26 qui
 Hildebrandius: qb; Fq

tim forum mediumque tribunal adstituor. iamque sublimo suggestu magistratibus residentibus, iam praecone publico silentium clamante repente cuncti consona uoce flagitant propter coetus multitudinem, quae pressurae nimia densitate periclitaretur, iudicium tantum theatro redderetur. nec mora cum passim populus pro-
 currens caueae consaeptum mira celeritate conpleuit, aditus etiam et tectum omne fartim stipauerant. plerique columnis implexi, alii statuis dependuli, non nulli per fenestras et lacunaria semiconspicui, miro tamen omnes studio uisendi pericula salutis neclegebant. tunc me per proscaenium medium
 III uelut quandam uictimam publica ministeria perducunt et orchestrae mediae sistunt. sic rursum praeconis amplo boatu citatus accusator quidam senior exsurgit et ad dicendi spatium uasculo quodam in uicem coli graciliter fistulato ac per hoc guttatim defluo infusa aqua populum sic adorat 15

‘Neque parua res ac praecipue pacem ciuitatis cunctae respiciens et exemplo serio profutura tractatur, Quirites sanctissimi. quare magis congruit sedulo singulos atque uniuersos uos pro dignitate publica prouidere ne nefarius homicida tot caedium lanienam quam cruenter exercuit, inpune commiserit. 20
 nec me putetis priuatis simultatibus instinctum odio proprio saeuire. sum namque nocturnae custodiae praefectus nec in hodiernum credo quemquam peruigilem diligentiam meam culpae posse. rem denique ipsam et quae nocte gesta sunt cum fide proferam. nam cum fere iam tertia uigilia scrupulosa diligentia cunctae ciuitatis ostiatim singula considerans circum- 25
 irem, conspicio istum crudelissimum iuuenem mucrone de-

---

1 mediumque *scripsi*: eiusque *F*, et usque *coniecit Scioppius*, usque *Stenechius*, reus atque *Heinsius* sublimo sic *F* 1 suggestu (*prior g corr. ex b; supra u erasa lineola m significans*) *F*, suggestu *q* 3 cēt; *F* 5 cum] cō *Fq* 6 conceptū *F* 8 lacubaria ut uid. *F*, lacunaria *q* 10 salutaris *Fq*, salutaria *coniecit Hildebrandius* in psceniū uidetur q primitus fuisse in *F*, pscenium *q* 11 pducunt *Fq* 14 basculo *f* 19 tot caedium *Beroaldus*: totā edū *F*, totā edū *q* 20 cōmissit *F* 25 pferā *q*: pferā *F* 26 cunctē ciuitatis sic *F*, cuncte ciuitatis *q* ostiatim sic *F* 27 c in mucrone *corr. ex f in F*, mucrone *q* diffricto *F*, defricto *q*

stricto passim caedibus operantem iamque tris numero saeuitia
 eius interemptos ante pedes ipsius spirantes adhuc corporibus
 in multo sanguine palpitantes. et ipse quidem conscientia
 tanti acnoris merito permotus statim profugit et in domum
 5 quandam praesidio tenebrarum elapsus perpetem noctem deli-
 tuit. sed prouidentia deum, quae nihil impunitum nocentibus
 permittit, priusquam iste clandestinis itineribus elaberetur,
 [131] mane praestolatus ad grauissimum iudicii uestri sacramentum
 eum curauit perducere. habetis itaque reum tot caedibus im-
 10 piatum, reum coram deprensus, reum peregrinum. constanter
 itaque in hominem alienum ferte sententias de eo crimine quod
 etiam in uestrum ciuem seueriter uindicaretis.

Sic profatus accusator acerrimus immanem uocem repres- III
 sit. ac me statim praeco, siquid ad ea respondere uellem, iu-
 15 bebat incipere. at ego nihil tunc temporis amplius quam flere
 poteram non tam Hercules truculentam accusationem intuens
 quam meam miseram conscientiam. sed tamen oborta diuinitus
 audacia sic ad illa

‘Nec ipse ignoro quam sit arduum trinis ciuium corporibus
 20 expositis eum qui caedis arguatur quamuis uera dicat et de
 facto confiteatur ultro, tamen tantae multitudini quod sit inno-
 cens persuadere. sed si paulisper audientiam publicam mihi
 tribuerit humanitas, facile uos edocebo me discrimen capitis
 non meo merito sed rationabilis indignationis euentu fortuito
 25 tantam criminis inuidiam frustra sustinere.

Nam cum a cena me serius aliquanto reciperem potulentus V
 alioquin, quod plane uerum crimen meum non diffitebor, ante
 ipsas fores hospitii — ad bonum autem Milonem ciuem ue-
 strum deuorto — uideo quosdam saeuissimos latrones aditum
 30 temptantes et domus ianuas cardinibus obtortis euellere ge-
 stientes claustrisque omnibus, quae accuratissime adfixa fuerant,
 uiolenter euulsis secum iam de inhabitantium exitio deliberantes.
 unus denique et manu promptior et corpore uastior his adfa-

6 nichil F   9 pducere sic F φ 13 pphat; F   accessum; F φ 15
 nichil F   22 pfua|deref ea si F φ 24 merita ut uid. F φ , merito φ
 euentu . (fortasse fuit t) F, euentu φ 26 cēna F

tibus et ceteros incitabat 'heus pueri, quam maribus animis et uiribus alacribus dormientes adgrediamur. omnis cunctatio, ignauia omnis facesset e pectore: stricto mucrone per totam domum caedes ambulet. qui sopitus iacebit, trucidetur; qui repugnare temptauerit, feriat. sic salui recedemus si saluum 5 in domo neminem reliquerimus.' fateor, Quirites, exterminare latrones boni ciuis officium arbitratus, simul et eximie metuens et hospitibus meis et mihi, gladiolo qui me propter huius modi pericula comitabatur, armatus fugare atque proterere eos adgressus sum. at illi barbari prorsus et immanes homines ne- 10 que fugam capessunt et cum me uiderent in ferro, tamen audaciter resistunt.*

VI Dirigitur proelii acies. ipse denique dux et signifer ceterorum ualidis me uiribus adgressus ilico manibus ambabus capillo arreptum ac retro reflexum effligere lapide gestit. quem 15 dum sibi porrigi flagitat, certa manu percussum feliciter prosterno. ac mox alium pedibus meis mordicus inhaerentem per scapulas ictu temperato, tertiumque inprouide occurrentem pectore offenso peremo. sic pace uindicata domoque hospitum ac salute communi protecta, non tam impunem me uerum etiam 20 laudabilem publice credebam fore, qui ne tantillo quidem umquam crimine postulatus sed probe spectatus apud meos semper innocentiam commodis cunctis antetuleram. nec possum reperire cur iustae ultionis, qua contra latrones deterrimos commotus sum, nunc istum reatum sustineam, cum nemo pos- 25 sit monstrare uel proprias inter nos inimicitias praecessisse ac ne omnino mihi notos illos latrones usquam fuisse. uel certe ulla praeda monstretur cuius cupidine tantum flagitium credatur admissum.'

VII Haec profatus rursum lacrimis obortis porrectisque in pre- 30

---

1 et om. φ 1 in pueri in ras. trium litterarum in F, pueri φ
 5 si saluum in ras. scripta in F, sic saluū φ 6 exterminare scripsi:
 extremos F 7 arbitrai; (fuit uirgula ur significans; add. manus
 recentior) F, arbitrai φ 10 prout om. F¹ f in homines in ras. in
 F, homines φ 13 phant F 15 abrectū . F, abreptū φ 18 sca-
 pulam ut uid. F¹, scapulas φ 20 tā sic F φ

ces manibus per publicam misericordiam, per pignorum caritatem maestus tunc hos tunc illos deprecabar. cumque iam humanitate commotos, misericordia fletuum adfectos omnis satis crederem, Solis et Iustitiae testatus oculum casumque praesentem meum commendans deum providentiae, paulo altius aspectu relato conspicio prorsus totum populum: risu cachinnabili diffleebant, nec secus illum bonum hospitem parentemque meum Milonem risu maximo dissolutum. at tunc sic tacitus mecum 'en fides' inquam 'en conscientia: ego quidem pro-

10 hospitis salute et homicida sum et reus capitis inducor, at ille non contentus quod mihi nec adsistendi solacium perhibuit, insuper exitium meum cachinnat.'

Inter haec quaedam mulier per medium theatrum lacrimosa et flebilis atra ueste contexta paruulum quendam sinu

15 tolerans decurrit ac pone eam anus alia pannis horridis obsita paribusque maesta fletibus ramos oleagineos utraeque quatientes, quae circumfusae lectulum, quo peremptorum cadauera contexta fuerant, plangore sublato se lugubriter eiulantes 'per publicam misericordiam, per commune ius humanitatis' aiunt

20 'miseremini indigne caesorum iuuenum nostraeque uiduitati ac solitudini de uindicta solacium date. certe paruuli huius in primis annis destituti fortunis succurrite et de latronis huius sanguine legibus uestris et disciplinae publicae litate.'

Post haec magistratus qui natu maior, adsurgit et ad populum talia 'de scelere quidem, quod serio uindicandum est,

[133] nec ipse qui commisit potest diffiteri sed una tantum subsiciua sollicitudo nobis relicta est ut ceteros socios tanti facinoris requiramus. nec enim ueri simile est hominem solitarium tres tam ualidos euitasse iuuenes. prohinc tormentis ueritas

30 eruenda. nam et qui comitabatur eum puer clanculo profugit et res ad hoc deducta est ut per quaestionem sceleris sui par-

1 publicū ut uid. F', puplicā φ   3 oñf (lineolam add. man. recentior)
 F, oñf φ   4 oculuf ni fallor F', oculū φ   15 decussit Fφ   18
 .planguore. (post e fuit l; pro p librarius scripturus fuit l) F, plāgore φ
 22 succurrite F, succurrite φ   23 puplicē F', publice φ'   27 follicitudo φ: follicitudo F

ticipes indicet ut tam dirae factionis funditus formido pere-
matur.³

VIII Nec mora cum ritu Graeciensi ignis et rota tum omne
flagrorum genus inferuntur. augetur oppido, immo duplicatur
mihi maestitia quod integro saltem mori non licuerit. sed anus 5
illa, quae fletibus cuncta turbauerat 'prius' inquit 'optimi ciues,
quam latronem istum miserorum pignorum meorum perem-
ptorem cruci adfigatis, permittite corpora necatorum reuelari ut
et formae simul et aetatis contemplatione magis magisque ad
iustam indignationem arrecti pro modo facinoris saeuia-¹⁰

His dictis adplauditur et ilico me magistratus ipsum iubet
corpora, quae lectulo fuerant posita, mea manu detegere. lu-
ctantem me ac diu renuentem praecedens facinus instaurare
noua ostensione lictores iussu magistratuum quam instantissime
compellunt, manum denique ipsam e regione lateris tundentes 15
in exitium suum super ipsa cadauera porrigunt. euictus tan-
dem necessitate succumbo et ingratis licet arrepto pallio retexi
corpora. di boni, quae facies rei? quod monstrum? quae for-
tunarum mearum repentina mutatio? quamquam enim iam in
peculio Proserpinae et Orci familia numeratus subito in con- 20
trariam faciem obstupefactus haesi nec possum nouae illius
imaginis rationem idoneis uerbis expedire. nam cadauera illa
iugulatorum hominum erant tres utres inflati uariisque secti
foraminibus et ut uespertinum proelium meum recordabar, his
locis hiantes quibus latrones illos uulneraueram. 25

X Tunc ille quorundam astu paulisper cohibitus risus libere
iam exarsit in plebem. hi gaudii nimietate gratulari, illi dolo-
rem uentris manuum compressione sedare. et certe laetitia
delibuti meque respectantes cuncti theatro facessunt. at ego
ut primum illam laciniam prenderam, fixus in lapide steti 30

3 tum] cũ Fφ   4 flagrorum *uulgo*: flagicorū¹ F, flagitiorum φ, fla-
gellorum *coniecit Hildebrandius*   10 arecti (r *add. man. recentior*) F,
arrecti φ   12 posterior l in lectulo *corr. ex c ut uid. in* F, lectulo φ
13 rennuentē F   17 abrepto Fφ   18 du F   19 quā^{qua} eni (quā *add.*
manus prima) F   20 pserpineae torci (*sed postea recte distincta*) F
24 plu F 27 hu F   27 dolere F, dolore φ

gelidus nihil secus quam una de ceteris theatri statuis uel columnis. nec prius ab inferis emersi quam Milo hospes accessit et iniecta manu me renitentem lacrimisque rursum promicantibus crebra singultientem elementi uiolentia secum ad-
 [134] ⁵ traxit et obseruatis uiae solitudinibus per quosdam anfractus domum suam perduxit maestumque me atque etiam tunc trepidum uariis solatur affatibus. nec tamen indignationem iniuriae quae inhaeserat altius meo pectori, ullo modo permulcere quiuuit. ecce ilico etiam ipsi magistratus cum suis insi-
 10 gnibus domum nostram ingressi talibus me monitis delenire gestiunt

‘Neque tuae dignitatis uel etiam prosapiae tuorum ignari sumus, Luci domine. nam et prouinciam totam inclitae uestrae familiae nobilitas complectitur. ac ne istud quod uehementer
 15 ingemiscis, contumeliae causa perpessus es. omnem itaque de tuo pectore praesentem tristitudinem mitte et angorem animi depelle. nam lusus iste, quem publice gratissimo deo Risui per annua reuerticula sollemniter celebramus, semper com-
 menti nouitate florescit. iste deus et auctorem suum propitius
 20 ubique comitabitur amanter nec unquam patietur ut ex animo doleas sed frontem tuam serena uenustate laetabit adsidue. ac tibi ciuitas omnis pro ista gratia honores egregios obtulit. nam et patronum scripsit et ut in aere stet imago tua decreuit.’

Ad haec dicta sermonis uicem refero ‘tibi quidem’ inquam
 25 ‘splendidissima et unica Thessaliae ciuitas, honorum talium parem gratiam merui. uerum statuas et imagines dignioribus meique maioribus reseruare suadeo.’

Sic pudenter allocutus et paulisper hilario uultu renidens
 30 quantumque poteram laetiozem me refingens comiter abeuntes magistratus appello. et ecce quidam intro currens famulus

1 nichil *F* unā *F*, unā (*sed lineola rursus deleta*) *q* 2 milon (*n in ras. add. man. recentior*) *F*, milo *q* 4 singultientem *F* *q* 5 obseruati suis *a manu recentiore corr. in* obseruatis *ue in F*, obseruatisui *q*
 15 ingemiscit *Fq* 17 de risui *F*, derisui *q* 19 post auctore deleta & tore in *F*, sed leguntur & auctore in *q* 23 scripsit *corr. in* scripsit in *F* .ere (*potuit esse h*) *F*, ere (*fuit a*) *q*

'rogat te' ait 'tua parens Byrrhaena et conuiuii cui te sero desponderas iam adpropinquantis admonet.' ad haec ego formidans et procul perhorrescens etiam ipsam domum eius 'quam uellem' inquam '[parens] iussis tuis obsequium commodare si per fidem liceret id facere. hospes enim meus Milo per hodie 5 dierni diei praesentissimum numen adiurans effecit ut eius hodiernae cenae pignerarer nec ipse discedit nec me digredi patitur. prohinc epulare uadimonium differamus.'

Haec adhuc me loquente manu firmiter iniecta Milo iussis balnearibus adsequi producit ad lauacrum proximum. at ego 10 uitans oculos omnium et, quem ipse fabricaueram risum obuiorum declinans lateri eius adambulabam obtectus. nec qui lauerim, qui terserim, qui domum rursus reuerterim prae rubore memini. sic omnium oculis nutibus ac denique manibus [135] denotatus inpos animi stupebam. 15

XIII Raptim denique paupertina Milonis cenula perfunctus causatusque capitis acrem dolorem, quem mihi lacrimarum adsi-
duitas incusserat, concedo cubitum uenia facile tributa et ab-
iectus in lectulo meo quae gesta fuerant singula maestus
recordabar, quoad tandem Fotis mea dominae suae cubitu 20
procurato sui longe dissimilis aduenit nolens nec laeta facie
nec sermone dicaculo sed uultuosam frontem rugis insurgen-
tibus adseuerabat. cunctanter ac timide denique sermone pro-
lato 'ego' inquit 'ipsa confiteor ultro ego tibi huius molestiae
causa fui' et cum dicto lorum quempiam sinu suo depromit 25
mihique porrigens 'cape' inquit 'oro te, de perfida muliere uindi-
ctam, immo uero licet maius quoduis supplicium sume. nec tamen
me putes, oro, sponte angorem istum tibi concinnasse. di

1 parent *ni fallor corr. ex potenf in F*, parent *q* byrrhaena *F*
4 parens *deleui*, parentis iussis piis *coniecit Oudendorpius* 5 milon *Fq*
7 . nec me (*pro n uid. fuisse m*) *F* 9 milo . (*fuit n*) *F*, milon *q*
18 cubitū uenia facile tributa *cedo F* 21 nolens nec laeta *scripsi*:
Nonenf *leta*, *add. in. marg. l. F*, *nōleta q* 24 (*post prolato*) . ego
(*potest fuisse a aut &*) *F*, ego *q* 25 causa *om. Fq*, *add. uulgo* 26
de uulgo: & *Fq* 28 di] *dñ Fq* (*sed in F scriptura primaria delitescens*
a secunda manu refecta et ab eadem ni fallor lineola addita est)

mihi melius quam ut mei causa uel tantillum scrupulum pati-
tiare. ac siquid aduersi tuum caput respicit id omne protinus
meo luatur sanguine. sed quod alterius rei causa facere iussa
sum, mala quadam mea sorte in tuam recidit iniuriam.'

- 5 Tunc ego familiaris curiositatis admonitus factique causam XIII
delitescens nudari gestiens suscipio 'omnium quidem nequis-
simus audacissimusque lorus iste quem tibi uerberandae desti-
nasti, prius a me concisus atque laceratus interibit ipse quam
tuam plumeam lacteamque contingat cutem. sed mihi cum fide
10 memora quod tuum factum scaeuitas consecuta in meum con-
uertit exitium. adiuro enim tuum mihi carissimum caput nulli
me prorsus ac ne tibi quidem ipsi adseueranti posse credere
quod tu quicquam in meam cogitaueris perniciem. porro me-
ditatus innoxios casus incertus uel etiam aduersus culpae non
15 potest addicere.'

Cum isto fine sermonis oculos Fotidis meae udos ac tre-
mulos et prona libidine marcidos iam iamque semiadopertulos
adnixis et sorbillantibus sauiis sitienter hauriebam.

- Sic illa laetitia recreata 'patere' inquit 'oro, prius fores XV
20 cubiculi diligenter obcludam ne sermonis elapsi profana petu-
lantia committam grande flagitium' et cum dicto pessulis in-
iectis et uncino firmiter immisso sic ad me reuersa colloque
meo manibus ambabus inplexa uoce tenui et admodum demi-
[136]nuta 'pauco' inquit 'et formido solide domus huius operta de-
25 tegere et arcana dominae meae reuelare secreta. sed melius
de te doctrinae tua praesumo, qui praeter generosam nata-
lium dignitatem, praeter sublime ingenium sacris pluribus ini-
tiatus profecto nosti sanctam silentii fidem. quaecumque ita-
que commiseri huius religiosi pectoris tui penetralibus, semper
30 haec intra consaeptum clausa custodias oro et simplicitatem
relationis meae tenacitate taciturnitatis tuae remunerare. nam
me, quae sola mortalium noui, uis amoris quo tibi teneor, in-

6 fuspicio *Fp* 10 fcebitat *corr. in fceutaf in F, fceutaf q* 15
addicere *Scruius*: adicere *Fp* 18 forbilantib; fabnf *Fp* audebam
F, hauriebam *q* 20 pphana *F* 23 dim in diminuta a *rec. manu*
ucteri scripturae obtrusa in F: meinuta q, et hoc ipsum in F fuit 30
confeptu *F*

dicare compellit. iam scies omnem domus nostrae statum, iam scies erae meae miranda secreta, quibus obaudiunt manes, turbantur sidera, coguntur numina, seruiunt elementa. nec unquam magis artis huius uiolentia nititur quam cum scitulae formulae iuuenem quempiam libenter aspexit, quod quidem ei 5 solet crebriter euenire.

XVI Nunc etiam adulescentem quendam Boeotium summe decorum efflictim deperit totasque artis manus, machinas omnes ardentem exercet. audiui uesperī, meis his, inquam, auribus audiui, quod non celerius sol caelo ruisset noctique ad exercendas inlecebras magiae maturius cessisset, ipsi Soli nubilam caliginem et perpetuas tenebras comminantem. hunc iuuenem cum e balneis rediret ipsa, tonstrinae residentem hesternā die forte conspexit ac me capillos eius qui iam caede cultorum humi diiacebant, clanculo praecipitauit ferre. quos 15 me sedulo furtimque colligentem tonsor inuenit et quod alioquin publicitus maleficae disciplinae perinfames sumus, adreptam inclementer increpat 'tunc ultima non cessas subinde lectorum iuuenum capillamenta surripere? quod scelus nisi tandem desines, magistratibus te constanter obiciam.' et uerbum 20 facto secutus immissa manu scrutatus e mediis papillis meis iam capillos absconditos iratus abripuit. quo gesto grauiter adfecta mecumque reputans dominae meae mores, quod huius modi repulsa satis acriter commoueri meque uerberare saeuissime consuevit, iam de fuga consilium tenebam sed istud quidem 25 tui contemplatione abieci statim.

XVII Verum cum tristis inde discederem, ne prorsus uacuis ma-

2 . erē (in ras. non fuit h) F, here φ 4 utitur ed. princeps 6
 crebrī F, crebrī φ 7 boeotū F, boetiū φ 9 meis hīf (sed priorem
 f add. manus recentior, h in ras.) φ: mei f1 if F 13 ualnel ante corr.
 secundae manus F, balnel φ 15 humidi iacebant (a recentiore manu
 distincta humi duacebant) F, humi iacebant φ p̄cipitauit * (τ add. manus
 recentior; in ras. potest fuisse f) F, p̄cipitauit φ 20 c̄stant Fφ, incon-
 stanter coniecit Beroaldus 21 prior f in immissa a recent. manu in
 rasura scripta in F, immissa φ medīf (1 add. manus recentior) F, medīf
 φ 22 arripuit Fφ, abripit add. in marg. F 23 hui; di (mo add.
 man. rec.) F, huiuf di φ 26 tui | tui F, tui tui φ

nibus redirem, conspicio quendam forficulis adtendentem caprinos utres. quos cum probe constrictos inflatosque et iam pendentes cernerem, capillos eorum humi iacentes flavos ac per hoc illi Boeotio iuveni consimiles plusculos aufero eosque
 5 dominae meae dissimulata ueritate trado. sic noctis initio priusquam cena te reciperes, Pamphile mea iam uecors animi tectum scandulare conscendit, quod altrinsecus aedium patore perflabili nudatum ad oras orientales ceterosque aspectus peruium maxime his artibus suis commodatum secreto colit.
 10 priusque apparatu solito instruit feralem officinam, omne genus aromatis et ignorabiliter lamminis litteratis et infelicitium nauium durantibus damnis, defletorum, sepulorum etiam cadauerum expositis multis admodum membris. hic nares et digiti, illic carnosae clauis pendentes, alibi trucidatorum
 15 seruatus cruor et extorta dentibus ferarum trunca caluaria. tunc decantatis spirantibus fibris litat uario latice, nunc XVIII rore fontano, nunc lacte uaccino, nunc melle montano, libat et mulsa. sic illos capillos in mutuos nexus obditos atque nodatos cum multis odoribus dat uiuis carbonibus adolendos
 20 tunc protinus inexpugnabili magicae disciplinae potestate et caeca numinum coactorum uolentia illa corpora, quorum fumabant stridentes capilli, spiritum mutantur [humanum] et sentiunt et audiunt et ambulant et qua nidor suarum ducebat exuiarum ueniunt et pro illo iuene Boeotio aditum gestientes
 25 fores insiliunt. cum ecce crapula madens et inprovidae noctis deceptus caligine audacter mucrone destrecto in insani modum Aiace armatus non ut ille uiuis pecoribus infestus tota lanauit armenta sed longe fortius, qui tres inflatos caprinos utres exa-

1 actendentē ut uid. F¹ 4 . . aufero F 7 scandulare sic Fq
 patore (litterulae fere euanidae crassis ductibus refectae sunt) ut uid. F,
 patere q 8 perflabili (b corr. ut uid. ex u a rec. manu) F, pflabili q
 oras Oudendorpius: oēs F, omīs q 18 mulsa . (fuit t ut uid.) F, mulsa
 q immutuos F, imutuos q 21 ante numinū inducta numi in F, numi
 etiam q 22 capilli . (fuit t) F, capilli q spūu (ui . hoc enim
 primitus fuisse uidetur, corr. in m) F humanum deleui 24 ex-
 ubiari F

nimasti, ut ego te prostratis hostibus sine macula sanguinis non homicidam nunc sed utricidam amplecterer.'

XVIII At sic lepido sermone Fotidis et in uicem cauillatus 'ergo igitur iam et ipse possum' inquam 'mihi primam istam uirtutis adorem ad exemplum duodeni laboris Herculei numerare 5 uel trigemino corpori Geryonis uel triplici formae Cerberi totidem peremptos utres coaequando. sed ut ex animo tibi uolens omne delictum quo me tantis angoribus implicasti, remittam, praesta quod summis uotis expostulo et dominam tuam cum aliquid huius diuinae disciplinae molitur, ostende cum deos 10 inuocat; certe cum reformatur uideam. sum namque coram magiae noscendae ardentissimus cupitor, quamquam mihi nec ipsa tu uideare rerum rudis uel expers. scio istud et plane sentio cum semper alioquin spreto rematrimonium amplexuum sic tuis istis micantibus oculis et rubentibus bucculis et reni- 15 dentibus crinibus et hiantibus osculis et flagrantibus papillis [138] in seruilem modum addictum atque mancipatum teneas uolentem. iam denique nec larem requiro nec domuitionem paro et nocte ista nihil antepono.'

XX 'Quam uellem' respondit illa 'praestare tibi, Luci, quod 20 cupis, sed propter inuidos mores in solitudinem semper abstrusa et omnium praesentia uiduata solet huius modi secreta perficere. sed tuum postulat praeposui periculo meo idque obseruatis opportunis temporibus sedulo perficiam, modo, ut initio praefata sum, rei tantae fidem silentiumque tribue.' 25

Sic nobis gannientibus libido mutua et animos simul et membra suscitavit. omnibus abiectis amiculis iacemus denique

2 ἀπλεκτη|reref. At *F* et (sed et rursus erasa) *q* 3 si *Fq* 4 michi *F* 5 adorfā *Fq* 6 gerfonif *F* triplici *Fq*, triplici add. in marg. *F* 11 cum reformatur scripsi: cū ref ornatu *Fq*, eam reformatam uideam *Coluius* 12 quāquā sic *F* 16 fragrantib; *F*, flagrantib; (r corr. ut uid. ex l) *q* 18 necdū uitioñē corr. a sec. manu in nec domuitionē *F* 19 nichil *F* 20 ante respondit add. inqt *Fq* (sed in *q* respondit in textu omissum et in margine additum), inquit responso uel inquit respondit coniecit *Oudendorpius* 21 propter] p̄t *Fq* 26 ga . . . entib; (in ras. a secunda manu scriptum - ni) *F*, garrientib; *q* animō ('add. manus secunda) *F*, aīōf *q* 27 iacemus scripsi: acten; *F*

intecti, atque nudati bacchamur in Venerem, cum quidem mihi iam fatigato de propria liberalitate Fotis puerilis obtulit corollarium iamque luminibus nostris uigilia marcidis infusus sopor etiam in alium diem nos attinuit.

- 5 Ad hunc modum transactis uoluptarie paucis noctibus qua- XXI
dam die percita Fotis ac satis trepida me accurrit indicatque dominam suam quod nihil etiam tunc in suos amores ceteris artibus promoueret, nocte proxima in auem sese plumaturam atque ad suum cupitum sic deuolaturam; proin memet ad rei
10 tantae speculamen caute praepararem. iamque circa primam noctis uigiliam ad illud superius cubiculum suspenso et insono uestigio me perducit ipsaque per rimam ostiorum quampiam iubet arbitrari, quae sic gesta sunt. iam primum omnibus laciniis se deuestit Pamphile et arcula quadam reclusa pyxides
15 plusculas inde depromit, de quis unius operculo remoto atque indidem egesta unguedine diuque palmulis suis adfricata ab imis unguibus sese totam adusque summos capillos perlinit multumque cum lucerna secreto conlocuta membra tremulo succussu quatit. quis leniter fluctuantibus promicant molles plumulae, crescunt et fortes pinnulae, duratur nasus incuruus, coguntur unguis adunci. fit bubo Pamphile. sic edito stridore querulo iam sui periclitabunda paulatim terra resultat, mox in altum sublimata forinsecus totis alis euolat.

- Et illa quidem magicis suis artibus uolens reformatur, at XXII
25 ego nullo decantatus carmine praesentis tantum facti stupore defixus quiduis aliud magis uidebar esse quam Lucius. sic exterminatus animi, attonitus in amentiam uigilans somniabar; defrictis adeo diu pupulis an uigilarem scire quaerebam. tandem denique reuersus ad sensum praesentium adrepta manu
30 Fotidis et admota meis luminibus 'patere, oro te' inquam 'dum dictat occasio, magno et singularis me adfectionis tuae fructu
[139] perfrui et impartire nobis unctulum indidem per istas tuas

2 puerihf sic F, puernle uulgo   7 nichil F   9 ad] a F, ad add.
manus altera in q   10 speculamen Oudendorpius: speculâ Fp   12
ipfap quē F, ipfa p q   hoftrorū F   19 lenī sic Fp   26 quif F
4*

papillas, mea mellitula, tuumque mancipium inremunerabili beneficio sic tibi perpetuo pignera ac iam perface ut meae Veneri Cupido pinnatus adsistam tibi.'

'Ain' inquit 'uulpinaris amasio, meque sponte asceam cruribus meis inlidere compellis, sicine uix a lupulis conseruo 5 Thessalis, hunc alitem factum ubi quaeram, uidebo quando?'

XXIII 'At mihi scelus istud depellant caelites' inquam 'ut ego quamuis ipsius aquilae sublimis uolatibus toto caelo peruius et supremi Iouis certus nuntius uel laetus armiger tamen non ad meum nidulum post illam pinnarum dignitatem subinde de- 10 uolem? adiuro per dulcem istum capilli tui nodulum, quo meum uinxisti spiritum, me nullam aliam mea Fotide malle. tunc etiam istud meis cogitationibus occurrit cum semel auem talem perunctus induero, domus omnis procul me uitare debere. quam pulchro enim quamque festiuo matronae perfruentur 15 amatore bubone? quid quod istas nocturnas aues cum penetrauerint larem quempiam, sollicite prehensas foribus uidemus adfigi ut, quod infaustis uolatibus familiae minantur exitium, suis luant cruciatibus. sed quod sciscitari paene praeteriui, quo dicto factoue rursum exutis pinnulis illis ad meum redibo 20 Lucium?'

'Bono animo es quod ad huius rei curam pertinet' ait. 'nam mihi domina singula monstrauit, quae possunt rursus in facies hominum tales figuras reformare. nec istud factum putes ulla beniuolentia sed ut ei redeunti medela salubri possem sub- 25 sistere. specta denique quam paruis quamque futilibus tanta res procuretur herbulis anethi modicum cum lauri foliis immistum rore fontano datur lauacrum et poculum.'

XXIII Haec identidem adseuerans summa cum trepidatione inre-
rexit cubiculum et pyxidem depromit arcula. quam ego am- 30
plexus ac deosculatus prius utque mihi prosperis faueret uola-

3 prior n in pinnatus in ras. in F, pinnat' φ 4 d in inqd corr. ex
t in F 5 ficiner me uix F, sic me me uix φ 7 at] aut Fφ 9
suppm F 10 pignarū F^c 12 fotidi Fφ 13 istud . . meis F,
nihil erasum in φ 16 no^ctnal F 26 futtilib; F 27 herbuhl Lip-
sius: herculif Fφ 27 immistum ed. princeps: immistū F, immistū φ
28 in fontano post a deleta a in F, fontano φ

tibus deprecatus abiectis propere laciniis totis auide manus
immersi et haurito plusculo uncto corporis mei membra per-
fricui. iamque alternis conatibus libratis brachiis in auem si-
milem gestiebam: nec ullae plumulae nec usquam pinnulae sed
5 plane pili mei crassantur in setas, sed cutis tenella duratur in
corium et in extimis palmulis perduto numero toti digiti co-
guntur in singulas ungulas et de spinae meae termino grandis
[140] cauda procedit. iam facies enormis et os prolixum et nares
hiantes et labiae pendulae. sic et aures inmodicis horripilant
10 auctibus. nec ullum miserae reformationis uideo solacium nisi
quod mihi iam nequeunti tenere Fotidem natura crescebat.
ac dum salutis inopia cuncta corporis mei considerans XXV
non auem me sed asinum uideo querens de facto Fotidis sed
iam humano gestu simul et uoce priuatus, quod solum poteram
15 postrema deiecta labia, umidis tamen oculis oblicum respiciens
ad illam tacitus expostulabam. quae ubi primum me talem
aspexit, percussit faciem suam manibus infestis et ‘occisa sum
misera’ clamauit. ‘me trepidatio simul et festinatio fefellit et
pyxidum similitudo decepit. sed bene quod facilius reforma-
20 tionis huius medela suppeditat. nam rosis tantum demorsitatis
exibis asinum statimque in meum Lucium postliminio redibis.
atque utinam uesperis de more nobis parassem corollas aliquas
ne moram talem patereris uel noctis unius. sed primo dilu-
culo remedium festinabitur tibi.’
25 Sic illa maerebat, ego uero quamquam perfectus asinus et XXVI
pro Lucio iumentum sensum tamen retinebam humanum. diu
denique ac multum mecum ipse deliberaui an nequissimam
facinorosissimamque feminam illam spissis calcibus feriens et
mordicus adpetens necare deberem. sed ab incepto temerario
30 melior me sententia reuocauit ne morte multata Fotide salu-
tares mihi suppetias rursus extinguerem. deiecto itaque et
quassanti capite ac demussata temporali contumelia durissimo
casui meo seruiens ad equum illum uectorem meum probis-

2 uncta F^v, uncto q   5 feta^s (f add. ut uid. man. secunda) q: feta F
19 freformationis ut uid. F^v   20 huius F, h' q   25 quaquā sic F
28 facinorosissimā q   31 michi F

simum in stabulum concedo ubi alium etiam Milonis quondam
hospitis mei asinum stabulantem inueni. atque ego rebar si
quod inesset mutis animalibus tacitum ac naturale sacramentum,
agnitione ac miseratione quadam inductum equum illum meum
hospitium ac loca lauta mihi praebiturum. sed pro Iuppiter ⁵
hospitalis et Fidei secreta numina! praeclarus ille uector meus
cum asino capita conferunt in meamque perniciem ilico con-
sentiant et uerentes scilicet cibariis suis uix me praesepio
uidere proximantem, deiectis auribus iam furentes infestis
calcibus insecuntur. et abigor quam procul ab ordeo quod ¹⁰
adposueram uesperis meis manibus illi gratissimo famulo.

XXVII sic adfectus atque in solitudinem relegatus angulo stabuli
concesseram. dumque de insolentia collegarum meorum mecum
cogito atque in alterum diem auxilio rosario Lucius denuo ^[141]
futurus equi perfidi uindictam meditor, respicio pilae mediae, ¹⁵
quae stabuli trabes sustinebat, in ipso fere meditullio Eponae
deae simulacrum residens aediculae quod accurate corollis ro-
seis equidem recentibus fuerat ornatum. denique agnito salu-
tari praesidio pronus spei quantum extensis prioribus pedibus
adniti poteram, insurgo ualide et ceruice proluxa nimiumque ²⁰
porrectis labis quanto maxime nisu poteram corollas adpetebam.
quod me pessima scilicet sorte conantem seruulus meus cui
semper equi cura mandata fuerat, repente conspiciens indigna-
tus exurgit et 'quo usque tandem' inquit 'cantherium patiemur
istum paulo ante cibariis iumentorum, nunc etiam simulacris ²⁵
deorum infestum? quin iam ego istum sacrilegum debilem
claudumque reddam' et statim telum aliquod quaeritans temere
fascem lignorum positum offendit rimatusque frondosum fustem
cunctis uastiozem non prius miserum me tundere desiit quam
sonitu uehementi et largo strepitu percussis ianuis, trepido ³⁰
etiam rumore uiciniae conclamatis latronibus profugit territus.

1 u in alit in ras. in F. alit q   2 mei . (uid. fuisse t) F, mei q
10 ordeo sic F   18 et quidem coniecit Hildebrandius   agnito F,
agnito q   26 qn iam paene prorsus euanuerunt in F, qn ia q   27
querit an f emere (sed an fere euanida) F, qrito emere (ita primitus fuisse
uidetur) corr. in qritanf temere in q   30 strepitu q: stepitu F   31
uicine F, uicine q

nec mora cum ui patefactis aedibus globus latronum in- XXVIII
 uadit omnia et singula domus membra cingit armata factio et
 auxiliis hinc inde conuolantibus obsistit discursus hostilis.
 cuncti gladiis et facibus instructi noctem illuminant, coruseat
 5 in modum ortui solis ignis et mucro. tunc horreum quoddam
 satis ualidis claustris obsaeptum obseratumque, quod mediis ae-
 dibus constitutum gazis Milonis fuerat refertum, securibus ua-
 lidis adgressi diffidunt. quo passim recluso totas opes uehunt
 raptimque constrictis sarcinis singuli partiuntur. sed gesta-
 10 minum modus numerum gerulorum excedit. tunc opulentiae
 nimiae nimio ad extremas metas deducti nos duos asinos et
 equum meum productos e stabulo quantum potest grauioribus
 sarcinis onerant et domo iam uacua minantes baculis exigunt
 unoque de sociis ad speculandum, qui de facinoris inquisitione
 15 nuntiaret, relicto nos crebra tundentes per auia montium du-
 cunt concitos.

Iamque rerum tantarum pondere et montis ardui uertice XXVIII
 et prolixo satis itinere nihil a mortuo differebam. sed mihi
 sero quidem, serio tamen subuenit ad auxilium ciuile decurrere
 20 et interposito uenerabili principis nomine tot aerumnis me liberare.
 cum denique iam luce clarissima uicum quempiam frequentem et
 nundinis celebrem praeteriremus, inter ipsas turbelas Graecorum
 [142] genuino sermone nomen augustum Caesaris inuocare temptaui
 et O quidem tantum disertum ac ualidum clamitauit, reliquum
 25 autem Caesaris nomen enuntiare non potui. aspernati latrones
 clamorem absonum meum, caedentes hinc inde miserum corium
 nec cribris iam idoneum relinquunt. sed tandem mihi inopi-
 natam salutem Iuppiter ille tribuit. nam cum multas uillu-
 las et casas amplas praeterimus, hortulum quendam prospexi
 30 satis amoenum, in quo praeter ceteras gratas herbulas rosae
 uirgines matutinó rore florebant. his inhians et spe salutis

---

5 ortuū *F*φ   6 obleptū *F*   9 patiuntur *F*. partiuntur φ   10
 gerulorum *uulgo*   11 nimie nimio *sic F*   18 nichil *F*   19 ferio *F*,
 fedulo *add. F in marg.*, fedulo φ   ciule] cubile *F*φ   22 tbelaf *sic F*φ
 23 anguftū φ: anguftū *F*   30 herbafaf *ut uid. F*, herbafaf φ

alacer ac laetus propius accessi. dumque iam labiis undantibus adfecto, consilium me subit longe salubrius, ne si rursum asino remoto prodirem in Lucium, evidens exitium inter manus latronum offenderem uel artis magicae suspectione uel indicii futuri criminatione. tunc igitur a rosis et quidem necessario temperaui et casum praesentem tolerans in asini faciem frena rodebam.

LIBER III

- I Diem ferme circa medium cum iam flagrantia solis cale-
retur, in pago quodam apud notos ac familiares latronibus 10
senes deuertimus. sic enim primus aditus et sermo prolixus
et oscula mutua quamuis asino sentire praestabant. nam et
rebus eos quibusdam dorso meo depromptis munerabantur et
secretis gannitibus quo essent latrocinio partae uidebantur in-
dicare. iamque nos omni sarcina leuigatos in pratum proxi- 15
mum passim libero pastui tradidere nec me cum asino uel equo
meo compascuus coetus attinere potuit adhuc insolitum alioquin
prandere faenum. sed plane pone stabulum prospectum hor-
tulum iam fame perditus fidenter inuado et quamuis crudis
holeribus, adfatim tamen uentrem sagino deosque comprecatus 20
omnes cuncta prospectabam loca sicubi forte conterminis in
hortulis candens repperirem rosarium. nam et ipsa solitudo
iam mihi bonam fiduciam tribuebat si deuius et fructectis ab-
sconditus sumpto remedio de iumentum quadripedis incuruo gra-
du rursum erectus in hominem inspectante nullo resurgerem. 25
- II Ergo igitur cum in isto cogitationis salo fluctuarem, ali- [143]

1 ppruif F 3 pdire lineolam supra e add. manus recentior) in luci-
hu (lineolam supra u add. man. recentior) F, pdire in luciū q, c. pdirem
i luciū add. [in marg. q 4 suspectione sic Fq 5 futuri] furti
codices interpolati 6 frena Oudendorpius: foena F, fena q 7
subscriptum METAMORPHOSEON. LIB. III. EXPLIC. INCIP. LIB. III. in F 13
eo4 corr. in eol in F, eol q 14 quo scripsi: qd F, quod q 17 cę-
tul F 18 fenū sic F 21 loca F, loca q 22 ortuif F . candent
(uid. fuisse f) F 23 fructectis Iuntina: ptectul Fq

quanto longius uideo frondosi nemoris conuallem umbrosam,
 cuius inter uarias herbulas et laetissima uirecta fulgentium
 rosarum mineus color renidebat. iamque apud mea non usque-
 quaque ferina praecordia Veneris et Gratiarum lucum illum
 5 arbitrabar, cuius inter opaca secreta floris genialis regius nitor
 relucebat. tunc inuocato hilario atque prospero Euentu cursu
 me concito proripio ut Hercule ipse sentirem non asinum me
 uerum etiam equum currulem nimia uelocitate reffectum. sed
 agilis atque praeclarus ille conatus fortunae meae scaeuitatem
 10 antire non potuit. iam enim loco proximus non illas rosas
 teneras et amoenas madidas diuini roris et nectaris, quas rubi
 felices beatae spinae generant, ac ne conuallem quidem us-
 quam nisi tantum ripae fluuialis marginem densis arboribus
 saeptam uideo. hae arbores in lauri faciem prolixè foliatae
 15 pariunt in modium floris odori porrectos caliculos modice pu-
 niantes, quos equidem fragrantès minime rurestri uocabulo
 uulgus indoctum rosas laureas appellant quarumque cuncto pecori
 cibus letalis est. talibus fatis implicitus etiam ipsam salutem recu- III
 sans sponte illud uenenum rosarium sumere gestiebam. sed dum
 cunctanter accedo decerpere, iuuenis quidem ut mihi uidebatur
 20 hortulanus, cuius omnia prorsus holera uastaueram, tanto
 damno cognito cum grandi baculo furens decurrit arreptumque
 me totum plagis obtundit ad usque uitae ipsius periculum nisi
 tandem sapienter alioquin ipse mihi tulissem auxilium. nam
 lumbis eleuatis in altum, pedum posterioribus calcibus iactatis
 25 in eum crebriter, iam mulcato grauiter atque iacente contra
 procliuè montis attigui fuga me liberaui. sed ilico mulier quae-
 piam, uxor eius scilicet, simul eum prostratum et semianimem
 ex edito despexit, eiulabili cum plangore ad eum statim pro-

---

6 euento *F* 8 currulè *sic Fq* nimio uelocitati *F* 9 mē (e
add. man. recentior) *F*, me *q* 11 amenaf *F* 12 at ne *Fq* 14
 septā *F* 15 puniantis *ni fallor F* fragrantis *F et. (sed corr. in*
flagrantis) q 16 ruresti *F* uocabulo . (*fuit f*) *F*, uocabulo *q* 18 f
 in fati in ras. in *Fq* 21 . cui; (*uid. fuisse f*) *F*, cui; *q* 22 uaculo
F abreptūq; *Fq* 23 N in Nifi *corr. ut uid. ex M in F*, Nifi *q* 26
 mulcato a secunda manu *corr. in multato in F*, mulcato *q*

silit ut sui uidelicet miseratione mihi praesens crearet exitium. cuncti enim pagani fletibus eius exciti statim conclamant canes utque ad me laniandum rabie perciti ferrent impetum passim cohortantur. tunc igitur procul dubio iam morti proximus cum uiderem canes et modo magnos et numero multos et ursis ac 5 leonibus ad compugnandum idoneos in me conuocatos exasperari, e re nata capto consilio fugam destino ac me retrorsus celeri gradu rursum in stabulum quo deuerteramus recipio. at illi canibus iam aegre cohibitis adreptum me loro quam ualido ad ansulam quandam destinatum rursum caedendo con-¹⁰ fecissent profecto, nisi dolore plagarum alius artata crudisque [144] illis holeribus abundans et lubrico fluxu saucia fimo fistulatim excusso quosdam extremi liquoris aspergine, alios putore nidoris faetidi a meis iam quassis scapulis abegissem.

III Nec mora cum iam in meridiem prono iubare rursum nos¹⁵ ac praecipue me longe grauius onustum producunt illi latrones stabulo. iamque confecta bona parte itineris et uiae spatio defectus et sarcinae pondere depressus ictibusque fustium fatigatus atque etiam ungulis extritis iam claudus et titubans ri- uulum quendam serpentis leniter aquae propter insistens sub-²⁰ tilem occasionem feliciter nactus cogitabam totum memet flexis scite cruribus pronum abicere certus atque obstinatus nullis uerberibus ad ingrediendum exsurgere, immo etiam paratus non fusti tantum sed machaera perfossus occumbere. rebar enim iam me prorsus exanimatum ac debilem mereri causariam missio-²⁵ nem, certe latrones partim impatientia morae partim studio festinae fugae dorsi mei sarcinam duobus ceteris iumentis distributuros meque in altioris uindictae uicem lupis et uulturiis praedam reli-
V cturos. sed tam bellum consilium meum praeuertit sors deterrima.

---

3 utque *cod. interpolati*: atq; *F*   nt in ferrent *erasum in F*   7
capta *F'q*   cum filio *corr. a secunda manu in cōfilio in F* cū filio *q*
defino *F*, defino (*t add. man. secunda*) *q*   11 ū in alū *a sec. manu in*
rasura scriptum (uid. fuisse b) in F, alb; *q*   12 olerib; *F*   14 fētidī sic *F*
15 Ne (*c add. man. secunda*) *F*, Nec *q*   23 etiā iterat *F'*   29 uellū
F et (sed u corr. in b) q

- namque ille alius asinus diuinato et antecapto meo cogitatu
statim ementita lassitudine cum rebus totis offunditur iacensque
in mortuum non fustibus non stimulis ac ne cauda et auribus
cruribusque undique uersum eleuatis temptauit exsurgere quoad
5 tandem postumae spei fatigati secumque conlocuti ne tam diu
mortuo immo uero lapideo asino seruientes fugam morarentur,
sarcinis eius mihi equoque distributis districto gladio poplites
eius totos amputant. ac paululum a uia retractum per altis-
simam praeceps in uallem proximam etiam nunc spirantem
10 praecipitant. tunc ego miseri commilitonis fortunam cogitans
statui iam dolis abiectis et fraudibus asinum me bonae frugi
dominis exhibere. nam et secum eos animaduenteram conlo-
quentes quod in proximo nobis esset habenda mansio et totius
uia finis quietas eorumque esset sedes illa et habitatio. cle-
15 menti denique transmissa cliuulo peruenimus ad locum desti-
natum, ubi rebus totis exsolutis atque intus conditis iam pon-
dere liberatus lassitudinem uice lauacri pulueris uolutatibus
digerebam.
- [145] Res ac tempus ipsum locorum speluncaeque illius quam VI
20 latrones inhabitant, descriptionem exponere flagitat. nam et
meum simul periclitabor ingenium, et faxo uos quoque an
mente etiam sensuque fuerim asinus sedulo sentiat. mons
horridus siluestribusque frondibus umbrosus et in primis altus
fuit. huius per obliqua deuexa qua saxis asperrimis et ob id
25 inaccessis cingitur, conualles lacunosae cauaeque nimium spi-
netis aggeratae et quaqua uersus repositae naturalem tutelam
praebentes ambiebant. de summo uertice fons affluens bullis
ingentibus scaturibat perque prona delapsus euomebat undas,
argenteas iamque riuulis pluribus dispersus ac ualles illas ag-
30 minibus stagnantibus inrigans in modum stipati maris uel ig-
naui fluminis cuncta cohibebat. insurgit speluncae qua mar-

2 statim ementita *F*q, statim scilicet ementita *coniecit Oudendorpius*
offundit *F*, offundit *q* 3 mortuū *f*: mortui *F*q 4 exurgere *F*, ex-
surgere *q* 7 . sarcinis *F*, sarcinis *q* 9 proximū *F*q 15 cliuulo *uid.*
fuisse o) *F*, cliuulo *q* 19 quam *om. F, add. f sed rursus deletum*; *om.*
q, in cuius marg. add. c. quā 27 affluens *q*: affluens *F*

gines montanae desinunt, turris ardua caulae firma solidis
cratibus, ouili stabulatione commoda, porrectis undique lateri-
bus. ante fores exigui tramites uice structi parietis attenduntur.
ea tu bono certe meo periculo latronum dixeris atria. nec
iuxta quicquam quam parua casula cannulis temere contacta 5
quo speculatores e numero latronum ut postea comperi sorte
ducti noctibus excubabant.

VII Ibi cum singuli derepsissent, stipatis artubus nobis ante
ipsas fores loro ualido destinatis anum quandam curuatam
grauis senio, cui soli salus atque tutela tot numero iuuenum 10
commissa uidebatur, sic infesti compellant 'etiamne tu, busti
cadauer extremum et uitae dedecus primum et Orci fastidium
solum, sic nobis otiosa domi residens lusitabis nec nostris tam
magnis tamque periculosis laboribus solacium de tam sera re-
fectione tribues? quae diebus ac noctibus nil quicquam rei 15
quam merum saeuienti uentri tuo soles audiditer ingurgitare.'

Tremens ad haec et stridenti uocula pauida sic anus 'at
uobis, fortissimi fidelissimique mei hospitatores iuuenes, ad-
fatim cuncta suaui sapore percocta pulmenta praesto sunt,
panis numerosus, uinum probe calicibus effricatis affluenter 20
immissum et ex more calida tumultuario lauacro uestro prae-
parata.'

In fine sermonis huius statim sese deuestiunt nudatique
et flammae largissimae uapore recreati calidaque perfusi et
oleo peruncti mensas dapibus largiter instructas accumbunt. 25

VIII commodum cubuerant et ecce quidem longe plures numero
iuuenes adueniunt alii quos incunctanter adaeque latrones ar-
bitrarere. nam et ipsi praedas aureorum argentariorumque
nummorum ac uasculorum uestisque sericae et intextae filis

1 caule firma Fq 4 me (sed o uidetur euanuisse) F, meo q 6
f ante e deleta in F, e q 8 direpsissent F 12 post cadauer deleta
ut uid. f in F, cadauer q 16 sequenti (i add. man. secunda) F, sequenti q
17 Ad F, At q 18 fidelissimiq; (i add. manus secunda) F, fidelissimiq;
q mei . . hospitatores (uid. fuisse si) F, mei | hospitatores q, mei ho-
spitatores codices interpolati 21 inmisitum coniecit de Roos spicilegii p. 42
26 cubuerant F, cubuerant q 28 argentariorū Fq

aureis inuehebant. hi simili lauacro refoti inter toros sociorum
 [146] sese reponunt, tunc sorte ducti ministerium faciunt. estur ac
 potatur incondite pulmentis aceruatim, panibus aggeratim, po-
 culis agminatim ingestis. clamore ludunt, strepitu cantillant,
 5 conuiciis iocantur ac iam cetera semiferis Lapithis debacchantur
 Centaurisque similia. tunc inter eos unus qui robore ceteros
 antistabat 'nos quidem' inquit 'Milonis Hypatini domum for-
 tititer expugnauius. praeter tantam fortunae copiam, quam
 nostra uirtute nacti sumus, et incolumi numero castra nostra
 10 petiuimus et siquid ad rem facit, octo pedibus auctiores reme-
 auimus. at uos qui Bocotias urbes adpetistis, ipso duce uestro
 fortissimo Lamacho deminuti debilem numerum reduxistis,
 cuius salutem merito sarcinis istis quas aduexistis omnibus
 antetulerim. sed illum quidem utcumque nimia uirtus sua
 15 peremit. inter inclitos reges ac duces proeliorum tanti uiri
 memoria celebrabitur. enim uos bonae frugi latrones inter
 furta parua atque seruilia timidule per balneas et aniles cel-
 lulas reptantes scrutariam facitis.'

Suscipit unus ex illo posteriore numero 'tunc solus ignoras VIII
 20 longe faciliores ad expugnandum domus esse maiores? quippe
 quod licet numerosa familia latis deuersetur aedibus, tamen
 quisque magis suae saluti quam domini consulat opibus. frugi
 autem et solitarii homines fortunam paruum uel certe satis
 amplam dissimulanter obtectam protegunt acrius et sanguinis
 25 sui periculo muniunt. res ipsa denique fidem sermoni meo
 dabit. uix enim Thebas heptapylos accessimus, quod est huic

1 hui F   3 mēdite inductum in F (estur ac potat̄ icōdite pulmēt̄
 add. in marg. q)   4 cantilant Fq   5 debacchantur Centaurisque scripsi:
 tebanib; (si litteras fere euanidas recte interpretor; tebanī certa uidentur)
 . . . taurisq; F, tebanib; centaurisq; q, et bibonibus Centauris coniecit Hil-
 debrandius, et Thracibus C. Coluius, et Thebanis C. Horidus, Lapithis Tita-
 nibus Centaurisque (uel infamibus, inmanibus, Telchinibus, Laestrygonibus,
 Leontinis, euantibus) Ouidendorpius   9 inter nra et uirtute ne lincola
 quidem comparet in Fq   10 ad F et (corr. ex ar) q   12 lamatho Fq
 14 ante natetuleri deletum ante in F (nihil tale in q comparet)   15 ph-
 orū F   16 uof f q: bof F   26 theba septapilof (manus secunda in
 utroque rectius distinxit) Fq

- disciplinae primum studium, sedulo fortunas inquirebamus popularis nec nos denique latuit Chryseros quidam nummularius copiosae pecuniae dominus, qui metu officiorum ac munerum publicorum magnis artibus magnam dissimulabat opulentiam. denique solus ac solitarius parua sed satis munita⁵ domuncula contentus, pannosus alioquin ac sordidus aureos folles incubabat. ergo placuit ad hunc primum ferremus aditum ut concepta pugna manus unice nullo negotio cunctis opibus otiose
- X potiremur. nec mora cum noctis initio foribus eius praestolamur, quas neque subleuare neque dimouere ac ne perfringere quidem¹⁰ nobis uidebatur, ne ualuarum sonus cunctam uiciniam nostro suscitaret exitio. tunc itaque sublimis ille uexillarius noster Lamachus spectatae uirtutis suae fiducia, qua clauis immittendae foramen patebat sensim inmissa manu claustrum euellere gestiebat. sed dudum scilicet omnium bipedum nequissimus Chryseros¹⁵ uigilans et singula rerum sentiens, lenem gradum et ob-^[147]nixum silentium tolerans paulatim adreptit grandique clauo manum ducis nostri repente nisu fortissimo ad ostii tabulam offigit et exitiabili nexu patibulum relinquens gurgustiolisui tectum ascendit atque inde contentissima uoce clamitans rogansque uicinos et unum quemque proprio nomine ciens et salutis communis admonens diffamat incendio repentino domum suam possideri. sic unus quisque proximi periculi confinio territus suppetiatum decurrunt anxii.
- XI tunc nos in ancipiti periculo constituti uel opprimendi²⁵ nostri uel deserendi socii remedium e re nata ualidum eo uolente comminiscimus. antesignani nostri partem qua manus umerum subit, ictu per articulum medium temperato prorsus abscidimus atque ibi brachio relicto multis laciniis offulto uul-

1 sedulo] fed dū fedulo *F*φ lectum fedulo *coniecit Gruterus* 2
 popularis *Hildebrandius*: populari *F*φ 5 fed] fe *F*φ 9 poti-
 retur *F*φ 9 prestatat] (ut a *secunda manu scripta*, primitus fuisse
uidetur m) *F*, prestatat] φ 13 lamathus *F*φ spectata . *F*, spectata-
 tae φ 18 hostu *F* 20 patibulum *coniecit Scaliger* 28 tempe-
 rato *uulgo*: temerato *F*φ

nere, ne stillae sanguinis uestigium proderent, ceterum Lamachum raptim reportamus. ac tum trepidi regionis urgemur graui tumultu et instantis periculi metu terremur ad fugam nec uel sequi propere uel remanere tuto potest uir sublimis animi
 5 uirtutisque praecipuus multis nos adfatibus multisque precibus querens adhortatur per dexteram Martis, per fidem sacramenti bonum commilitonem cruciatu simul et captiuitate liberaremus. cur enim manu quae rapere et iuuare sola posset, fortem latronem superuiuere? sat se beatum qui manu socia uolens oc-
 10 cumberet. cumque nulli nostrum spontale parricidium suadens persuadere posset, manu reliqua sumptum gladium suum diuque deosculatum per medium pectus ictu fortissimo transadigit. tunc nos magnanimi ducis uigore uenerato corpus reliquum uestitum linteo diligenter conuolutum mari celandum commi-
 15 simus. et nunc iacet noster Lamachus elemento toto sepultus.

Et ille quidem dignum uirtutibus suis uitae terminum po- XII
 suit. enim uero Alcimus sollertibus coeptis secundum secum fortunae nutum non potuit adducere. qui cum dormientis anus perfracto tuguriolo conscendisset cubiculum superius iamque
 20 protinus obliis faucibus interstinguere eam debuisset, prius maluit rerum singula per latiore fenestram forinsecus nobis scilicet rapienda dispergere. cumque iam cuncta rerum nauiter emolitus nec toro quidem aniculae quiescentis parcere uellet, eaque lectulo suo deuoluta uestem stragulam subductam sci-
 25 licet iactare similiter destinaret, genibus eius profusa sic ne-
 [148] quissima illa deprecatur 'quid oro, fili, paupertinas pannosasque rescultas miserrimae anus donas uicinis diuitibus, quorum haec fenestra domum prospicit?' quo sermone callido deceptus astu et uera quae dicta sunt credens Alcimus, uerens sci-
 30 licet ne et ea, quae prius miserat quaeque postea missurus

1 lamathû F   2 religiomî F   urguem F   8 iuuare f: iubare F, iugulare φ   14 ū in uestitū a secunda manu scriptum in F, uestite φ
 linteæ Fφ   15 lamathuf F   17 Alcimus scripsi: alcmû F   ceptis F
 secundum scripsi: eû Fφ   fecû φ: feûû F   18 nutū sic Fφ   ad-
 ducere sic Fφ   22 scilicet sic F   30 misurus (s add. manus secunda)
 F, missurus φ

foret, non sociis suis sed in alienos lares iam certus erroris
 abiceret, suspendit se fenestra sagaciter perspecturus omnia
 praesertim domus attiguae, ut dixerat illa, fortunas arbitra-
 turus. quod eum strenue quidem et satis inprouide conantem
 senile illud facinus quanquam inualido repentino tamen et ino- 5
 pinato pulsu nutantem ac pendulum et in prospectu alioquin
 attonitum praeceps inegit. qui praeter altitudinem nimiam
 super quendam etiam uastissimum lapidem propter iacentem
 recidens perfracta diffusaque crate costarum riuos sanguinis
 uomens imitus narratisque nobis quae gesta sunt non diu cru- 10
 ciatus uitam euasit. quem prioris exemplo sepulturae traditum
 bonum secutorem Lamacho dedimus.

XIII Tunc orbitatis duplici plaga petiti iamque Thebanis cona-
 tibus abnuentes Plataeas proximam conscendimus ciuitatem.
 ibi famam celebrem super quodam Demochare munus edituro 15
 gladiatorium deprehendimus. nam uir et genere primarius et
 opibus pluribus et liberalitate praecipuus digno fortunae suae
 splendore publicas uoluptates instruebat. quis tantus ingenii,
 quis facundiae qui singulas species apparatus multiiugi uerbis
 idoneis posset explicare? gladiatores isti famosae manus, 20
 uenatores illi probatae pernicitatis, alibi noxii perdita securi-
 tate suis epulis bestiarum saginas instruentes. confixilis ma-
 chinae sublicae turres tabularum nexibus ad instar circum-
 foraneae domus, floridae picturae, decora futurae uenationis
 receptacula. qui praeterea numerus, quae facies ferarum? nam 25
 praecipuo studio forensi etiam aduexerat generosa illa damnato-
 rum capitum funera. sed praeter ceteram speciosi muneris supel-
 lectilem totis utcumque patrimonii uiribus immanis ursae compa-
 rabat numerum copiosum. nam praeter domesticis uenationibus
 captas praeter largis emptionibus partas amicorum etiam donatio- 30
 nibus uariis certatim oblatas tutela sumptuosa sollicite nutriebat.

2 pſpecturuf ſic Fq 3 ae in attiguae pacne prorsus euauit in F,
 at|ting& q 8 propter Iuntina: p̄r Fq 12 lamacho ſic Fq 13
 orbitati Fq, c. tñ add. marg. q 13 petiti—platea^c inducta in F
 19 q facundię Fq 23 ſtabula^c q: ſtabularū F 26 forenſis Fq, forin-
 fecus coniecit Heinsius 28 ſuppellectilē F 31 oblata Fq 32 nutriebant Fq

nec ille tam clarus tamque splendidus publicae uoluptatis XIII
 apparatus Inuidiae noxios effugit oculos. nam diutina captiui-
 tate fatigatae simul et aestiua flagrantia maceratae, pigra etiam
 [149] sessione languidae repentina correptae pestilentia paene ad
 5 nullum rediungere numerum. passim per plateas plurimas cer-
 neres iacere semiuiuorum corporum ferina naufragia. tunc
 uulgus ignobile quos inculta pauperies sine delectu ciborum
 tenuato uentri cogit sordentia supplementa et dapes gratuitas
 conquirere, passim iacentes epulas accurrunt. tunc e re nata
 10 suptile consilium ego et iste baculus tale comminiscimur. unam
 quae ceteris sarcina corporis praeualebat quasi cibo parandam
 portamus ad nostrum receptaculum eiusque probe nudatum
 carnibus corium seruatis sollerter totis unguibus, ipso etiam
 bestiae capite ad usque confinium ceruicis solido relicto tergus
 15 omne rasura studiosa tenuamus et minuto cinere perspersum
 soli siccandum tradimus. ac dum caelestis uaporis flammis
 examurgatur, nos interdum pulpis eius ualenter saginantes sic
 instanti militiae disponimus sacramentum ut unus e numero
 nostro non qui corporis adeo sed animi robore ceteris anti-
 20 staret atque is in primis uoluntarius pelle illa contextus ursae
 subiret effigiem domumque Democharis inlatus per oppor-
 tuna noctis silentia nobis ianuae faciles praestaret aditus.
 nec paucos fortissimi collegii sollers species ad munus XV
 obeundum adrexit. quorum prae ceteris Thrasyleon factionis
 25 optione delectus ancipitis machinae subiuit aleam. iamque ha-
 bili corio et mollitie tractabili uultu sereno sese recondit. tunc
 tenui sarcimine summas oras eius adaequamus et iuncturae

3 ⁿflagratia *F* 10 baculus *scripsi*: latronem enim qui haec narrat
 solum illud consilium excogitasse apparet ex eis quae secuntur, cum prae-
 sertim Thrasyleon ad periculum subeundum postea demum 'factionis optione
 defectus' sit (u. 24 sq.): babuluf *Fq*, bubalus coniecit *Coluius*, bardulus *Beroal-*
du, baburus *Sopingius*, balbulus uel balbillus *Oudendorpius* 11 reualebat
Fq 13 ū in ūguib; a secunda manu in ras. scriptum (uid. fuisse *In*) in *F*,
 Inguib; *q*, c. unguib; add. marg. *q* 17 examurgat; (hoc est examurgatus)
Fq 20 huf *F* 21 illat; *f* 22 notuf *F* 24 obediendū *F* thra-
 syleon *F* 26 corio. (uid. fuisse *p*) *F*, corio *q* 27 tenuif arcimine (sed
 postea rectius distincta) *Fq*

- rimani licet gracilem setae circumfluentis densitate saepimus, ad ipsum confinium gulae, qua ceruix bestiae fuerat execta, Thrasyleonis caput subire cogimus paruisque respiratui circa nares et oculos datis foraminibus fortissimum socium nostrum prorsus bestiam factum inmittimus caueae modico praedesti- 5 natae pretio, quam constanti uigore festinus inrepsit ipse. ad hunc modum prioribus inchoatis sic ad reliqua fallaciae per-
- XVI gimus. seiscitati nomen cuiusdam Nicanoris qui genere Thracio proditus ius amicitiae summum cum illo Demochare colebat, litteras adfigimus ut uenationis suae primitias bonus amicus 10 uideretur ornando muneri dedicasse. iamque prouecta uespera abusi praesidio tenebrarum Thrasyleonis caueam Demochari cum litteris illis adulterinis offerimus qui miratus bestiae magnitudinem suique contubernalis opportuna liberalitate laetatus iubet nobis protinus gaudii sui gerulis decem aureos e suis 15 loculis adnumerari. tunc ut nouitas consuevit ad repentinas 150 uisiones animos hominum pellere, multi numero mirabundi bestiam confluebant, quorum satis callenter curiosos aspectus Thrasyleon noster impetu minaci frequenter inhibebat consonaque ciuium uoce satis felix ac beatus Demochares ille saepe 20 celebratus quod post tantam eladem ferarum nouo prouentu quoquo modo fortunae resisteret. iubet noualibus suis confestim bestiam ire, iubet summa cum diligentia reportari, sed suscipiens ego
- XVII 'Caueas' inquam 'domine, flagrantia solis et itineris spa- 25 tio fatigatam coetui multarum et ut audio non recte ualentium committere ferarum. quin potius domus tuae patulum ac perflabilem locum, immo et lacu aliquo conterminum refrigerantemque prospicis? an ignoras hoc genus bestiae lucos consitos et specus roridos et fontes amoenos semper incubare?' 30
- Talibus monitis Demochares perterritus numerumque per-

---

1 sepm; sic F, sepm; φ 5 pful F, pful φ 10 affigim; φ 11
munerif F, munere φ 12 thrafileonif F   15 post aureof inducta ut
ipse habebat in F   19 thrafileon F   nr . F, nr φ 23 ire . (aut t
aut nt fuit) F, ar& corr. in ire φ iubet — reportari debebat Ouden-
dorpis   25 flagrantia φ : fraglantia F   26 cetui F

ditorum secum recensens non difficulter adsensus ut ex arbitrio nostro caueam locaremus facile permisit. 'sed et nos' inquam 'ipsi parati sumus hic ibidem pro cauea ista excubare noctes ut aestus et uexationis incommodo bestiae fatigatae et
5 cibum tempestiuum et potum solitum accuratius offeramus.'

'Nihil indigemus labore isto uestro' respondit ille 'iam paene tota familia per diutinam consuetudinem nutriendis ur-
sis exercitata est.'

Post haec uale facto discessimus et portam ciuitatis egressi XVIII
10 monumentum quoddam conspicamur procul a uia remoto et ab-
dito loco positum. ibi capulos carie et uetustate semitectos
quis inhabitabant pulueri et iam cinerosi mortui, passim ad
futurae praedae receptacula reseramus et ex disciplina sectae
seruato noctis inlunio tempore, quo somnus obuius impetu primo
15 corda mortalium ualidius inuadit ac premit, cohortem nostram
gladiis armatam ante ipsas fores Democharis uelut expilationis
uadimonium sistimus. nec setius Thrasyleon examussim capto
noctis latrociniali momento prorepat cauea statimque custodes qui
propter sopiti quiescebant omnes ad unum, mox etiam ianitorem
20 ipsum gladio conficit clauisque subtracta fores ianuae re pandit nobis-
que prompte conuolantibus et domus alueo receptis demonstrat
horreum, ubi uespera sagaciter argentum copiosum recondi
uiderat. quo protinus perfracto confertae manus uiolentia iu-
beo singulos commilitonum asportare quantum quisque poterat
25 auri uel argenti et in illis aedibus fidelissimorum mortuorum
[151] occultare propere rursumque concito gradu recurrentes sarcinas
iterare. quod enim ex usu foret omnium, me solum resisten-
tem pro domus limine cuncta rerum exploraturum sollicitè dum
redirent. nam et facies ursae mediis aedibus discurrentis ad
30 proterendos siqui de familia forte euigilassent, uidebatur oppor-

6 Nihil *F* 9 . hec *F*, *h* *q* 11 posito *F*, positū *q* 14 quo .
(fuit *l*) *F*, qua *q* 16 uelud *f* 17 thrasileon *F* examusum *Fq*
capto . (fuit *l*) *F*, capto *q* 21 albeo *F* 23 efarte *Fq* 25 prior
r in mortuo² in ras. in *F*, mortuo² *q* 26 recurrenti *F* (et corr. ex
recurrentef) *q* 28 hmine . *F*, hmine *q* 29 ac in facies in ras. in *F*,
facies *q* deurrendis *Fq*, c. tñ *add. marg.* *q* 30 siqd e *F* euigi-
lassent *Stewechius*: uigilassent *F*

tuna. quis enim quamuis fortis et intrepidus immani forma
 tantae bestiae noctu praesertim uisitata non se ad fugam sta-
 tim concitaret, non obdito cellae pessulo pauens et trepidus sese
 XVIII cohiberet? his omnibus salubri consilio recte dispositis occurrit
 scaeuus euentus. namque dum reduces socios nostros sus- 5
 pensus opperior, quidam seruulum [strepitu scilicet] diuinitus
 inquietus proserpit leniter uisaeque bestia, quae libere discun-
 rens totis aedibus commeabat, premens obnixum silentium ue-
 stigium suum replicat et utcumque cunctis in domo uisa pronun-
 tiat. nec mora cum numerosae familiae frequentia domus tota 10
 completur. taedis lucernis cereis sebaciis et ceteris nocturni
 luminis instrumentis clarescunt tenebrae. nec inermis quisquam
 de tanta copia processit sed singuli fustibus lanceis destrectis
 denique gladiis muniunt aditus. nec secus canes etiam uena-
 ticos auritos illos et horricomes ad comprimendam bestiam 15
 XX cohortantur. tunc ego sensim gliscente adhuc illo tumultu re-
 trogradi fuga domo facesso sed plane Thrasyleonem mire ca-
 nibus repugnantem latens pone ianuam ipse prospicio. quam-
 quam enim uitae metas ultimas obiret, non tamen sui nostri-
 que uel pristinae uirtutis oblitus iam faucibus ipsis hiantis 20
 Cerberi reluctabat. scaenam denique quam sponte sumpserat,
 cum anima retinens nunc fugiens nunc resistens uariis corporis
 sui schemis ac motibus tandem domo prolapsus est. nec
 tamen quamuis publica potitus libertate salutem fuga quaerere
 potuit. quippe cuncti canes de proximo angiportu satis feri 25
 satisque copiosi uenaticis illis, qui commodum domo similiter
 insequentes processerant, se obmiserunt agminatim. miserum
 funestumque spectamen aspexi Thrasyleonem nostrum cateruis
 canum saeuientium cinctum atque obsessum multisque numero

2 e in tante in ras. in F, tanta q 6 strepit; scilicet (supra fte add.
 a manu secunda r uel simile aliquid) inducta in F, streptus scilicet q, quae
 seculi 14 adituf Fq (in q supra add. c. tul fecul Fq: fetul f
 15 post & inducta a in F 16 glifcentē (f corr. ex c; 'erasum) F, glif-
 centē q 17 dōmo (pro m librarius scripturus fuisse uidetur l) F, domo q
 thrafileonē F 20 facib; Fq 26 ciuilit F', similiter q 27 se. (fuit
 d) F, fete q ommisscent F, ommisscent q, c. 9misscent add. q in marg.
 28 Thrafileonē F

morsibus laniatum. denique tanti doloris impatiens populi circumfluentis turbelis immisceor et in quo solo poteram celatum auxilium bono ferre commilitoni, sic indaginis principes dehortabar 'o grande' inquam 'et extremum flagitium, magnam
 [152] ⁵ et uere pretiosam perdimus bestiam.' nec tamen nostri ser- XXI
 monis artes infelicissimo profuerunt iuueni, quippe quidam procurrens e domo procerus et ualidus incunctanter lanceam mediis iniecit ursae praecordiis nec secus alius et ecce plurimi iam timore discusso certatim gladios etiam de proximo con-
 10 gerunt. enim uero Thrasyleon egregium decus nostrae factionis tandem immortalitate digno illo spiritu expugnato magis quam patientia neque clamore ac ne ululatu quidem fidem sacramenti prodidit sed iam morsibus laceratus ferroque laniatus obnixo mugitu et ferino fremitu praesentem casum gene-
 15 roso uigore tolerans gloriam sibi reseruauit, uitam fato reddidit. tanto tamen terrore tantaque formidine coetum illum turbaue- rat ut usque diluculum, immo et in multum diem nemo quisquam fuerit ausus quamuis iacentem bestiam uel digito con- tingere, nisi tandem pigre ac timide quidam lanius paulo
 20 fidentior utero bestiae resecto [ursae] magnificum despoliauit latronem. sic etiam Thrasyleon nobis periuit sed a gloria non periuit. confestim itaque constrictis sarcinis illis, quas nobis seruauerant fideles mortui, Plataeae terminos concito gradu deserentes istud apud nostros animos identidem reputabamus
 25 merito nullam fidem in uita nostra repperiri quod ad manes iam et mortuos odio perfidiae nostrae demigrarit. sic onere uecturae simul et asperae uiae toti fatigati tribus comitum deserti istas quas uidetis praedas adueximus.'

---

9 gladiū *F*⁹, gladios *q* ēgerūt (17 *add. manus secunda*) | rit (rit *rursus deleta*) *F*, cōgerunt *q* 12 secunda u in ululatu in ras. in *F*, ululatu *q* 14 casū (*uirgulam add. man. secunda*) *F*, casū *q* 16 cetū *F* 19 lanius a sec. manu corr. ut uid. ex lani in *F*, lani *q* 20 ursae del. Iunt. magnificum *f**q*: magnifico ut uid. *F* 23 platea *F* 25 manus *F*, manus *q* 28 deserti scripsi (defecti Oudendorpius): ferti in desertis a manu secunda scriptum (uidetur tamen idem fuisse) in *F*, desideratis, addito in margine c. desertis, *q*

XXII Post istum sermonis terminum poculis aureis memoriae defunctorum commilitonum uino mero libant, dehinc canticis quibusdam Marti deo blanditi paululum conquiescunt. at nobis anus illa recens ordeum adfatim et sine ulla mensura largita est, ut equus quidem meus tanta copia et quidem solus potitus⁵ salie se cenasse crederet. ego uero numquam alias ordeum cibatus ni minutatum et diutina coquitatione iurulentum [semper eserim] rimatus angulum quo panis reliquiae totius multitudinis congestae fuerant, fauces diutina fame saucias et araneantes ualenter exerceo. et ecce nocte promota latrones expergiti¹⁰ castra commouent instructique uarie, partim gladiis armati, in Lemures reformati concito se gradu proripiunt. nec me tamen instanter ac fortiter manducantem uel somnus imminens impedire potuit. et quamquam prius cum essem Lucius, unico uel secundo pane contentus mensa decederem, tunc uentri tam profundo¹⁵ seruiens iam ferme tertium qualum rumigabam. huic me operi. [15]

XXIII attonitum clara lux oppressit. tandem itaque asinali uerecundia ductus aegerrime tamen digrediens riuulo proximo sitim lenio. nec mora cum latrones ultra anxii atque solliciti remeant, nullam quidem prorsus sarcinam uel omnino licet uilem²⁰ laciniam ferentes sed tantum gladiis, totis manibus immo factionis suae cunctis uiribus unicam uirginem filo liberalem et ut matronatus eius indicabat summam regionis, puellam me Hercules et asino tali concupiscendam maerentem et crines cum ueste sua lacerantem aduehebant. eam simul intra spe-²⁵ luncam uerbisquae quae dolebat minora facientes sic adloquuntur

3 at in ras. f (quid primitus fuerit non dispicio), eni q 6 falie se
Salmasius: falief F, falief, add. in marg. Salico q, falias se coniecit *Oudendorpius* 6 hordeo cibatus lūminutātī | & (sed o ciba a manu secunda scripta, nihil tamen antea deletum nisi quod o etiam primitus fuisse sed euanuisse uidetur) F, orde (cui manus recentior affixit um, correctum ex to) ūl lū minutatī & (inter o et tūl primitus fuit lacuna trium fere litterarum) q (ni scripsi, minutatum Hild., temp. et. deleui) diutina coquitatione *Oudendorpius*: dutina cogitatione F, dutina cogitatione q 8 efferim rima|tuf F, effe | rimaτ9 q panef F, panif q 12 in lemu-
 rel | reformati inducta in F se om. F' 14 quā^{qua} F 22 filio Fq
 23 religionif Fq

'tu quidem salutis et pudicitiae secunda breuem patientiam nostro compendio tribue quos ad istam sectam paupertatis necessitas adegit. parentes autem tui de tanto suarum diuitiarum cumulo quamquam satis cupidi tamen sine mora parabunt sci-
5 licet idoneam sui sanguinis redemptionem.'

His et his similibus blateratis nequiquam dolor sedatur XXIII
puellae. quidni? quae inter genua sua deposito capite sine modo flebat. at illi introuocatae anui praecipunt adsidens eam blando quantum posset solaretur alloquio, seque ad sectae sueta
10 conferunt. nec tamen puella quiuit ullis aniculae sermonibus ab inceptis fletibus auocari sed altius eiulans sese et assiduis singultibus illa quatiens mihi etiam lacrimas excussit. ac sic 'an ego' inquit 'misera, tali domo tanta familia tam caris uernulis tam sanctis parentibus desolata et infelicis rapinae praeda
15 et mancipium effecta inque isto saxeo carcere seruiliter clausa et omnibus deliciis, quis innata atque innutrita sum, priuata sub incerta salutis et carnificinae laniena inter tot ac tales latrones et horrendum gladiatorum populum uel fletum desinere uel omnino uiuere potero?'

20 Lamentata sic et animi dolore et faucium tundore et corporis lassitudine iam fatigata marcentes oculos demisit ad soporem. iam commodum coniuerat nec diu cum repente lymphatico XXV
ritu somno recussa longeque uehementius adflectare sese et pectus etiam palmis infestis tundere et faciem illam luculenter
25 uerberare incipit et aniculae quamquam instantissime causas noui et instaurati maeroris requirenti sic adsuspirans altius infit 'em nunc certe nunc maxime funditus perii nunc spei salutiferae renuntiaui. laqueus aut gladius aut certe praecipitium
[154] procul dubio capessendum est.'

30 Ad haec anus iratior dicere eam saeuire iam uulto iube-

^{cu}
6 necqqā (qq corr. ex uu) F, nequiquam q 7 puellā ut uid. F^v
8 intrauocate F', introuocate q 9 suae post lectae nec in F nec in q
est 11 . euulā (fuit h) F 12 illa F', illa q 13 carif (fadd. man.
secunda) F, carif q 16 quibul f, qf (supra add. p qb;) q 17 lanigena (g deleta) Fq 20 t in tundore in ras. in F, tēdore q
21 dimisit Fp 22 . liphatico (erasa l ut uid) F, liphatico q

bat quid malum fieret uel quid repente postliminio pressae quietis lamentationes licentiosas replicaret. 'nimirum' inquit 'tanto compendio tuae redemptionis defraudare iuuenes meos destinas? quod si pergis ulterius, iam faxo lacrimis istis, quas parui pendere latrones consuerunt, insuper habitis uiua ex-⁵ urare.'

XXVI Tali puella sermone deterrita manuque eius exosculata 'parce' inquit 'mi parens et durissimo casui meo pietatis humanae memor subsiste paululum. nec enim, ut reor, aeuo longiore maturatae tibi in ista sancta canitie miseratio prorsus¹⁰ exaruit. specta denique scaenam meae calamitatis. speciosus adulescens inter suos principalis, quem filium publicum omnis sibi ciuitas cooptauit, meus alioquin consobrinus, tantulo triennio maior in aetate, qui mecum primis ab annis nutritus et adultus indiuiduo contubernio domusculae, immo uero cubiculi tori-¹⁵ que sanctae caritatis adfectione mutuo mihi pigneratus uotisque nuptialibus pacto iugali pridem destinatus, consensu parentum tabulis etiam maritus nuncupatus ad nuptias officio frequenti cognatorum et adfinium stipatus templis et aedibus publicis uictimae immolabat. domus tota lauris obsita, taedis lucida²⁰ constrepebat hymenaeum. tunc me gremio suo mater infelix tolerans mundo nuptiali decenter ornabat mellitisque sauiis crebriter ingestis iam spem futuram liberorum uotis anxiiis propagabat, cum inruptionis subitae gladiatorum impetus ad belli faciem saeuens nudis et infestis mucronibus coruscans non²⁵ caedi, non rapinae manus adferunt sed denso conglobatoque cuneo cubiculum nostrum inuadunt protinus. nec ullo de familiaribus nostris repugnante ac ne tantillum quidem resistente miseram exanimem saeuo pauore trepido de medio matris

---

5 . . | ifup (fuit in) F, ifup q 7 manūq; ('add. manus secunda)
 F, manuq; q 10 matratē praeter ma et uirgulam e additam in ras. a
 manu secunda scripta in F 11 scenā F 12 adolescentē Fq princi-
 pales Fq 21 hime|neū F 22 fabul F 23 spem futuram Pri-
 caeus: spe futura F, spē futū q 25 infestis Wowerus: infertis F, in-
 certis Stenuechius, infertis Beroaldus 26 conglouatoq; F' 29 misera Fq

gremio rapuere. sic ad instar Athracidis uel Protesilai dispestae
disturbataeque nuptiae. sed ecce saeuissimo somnio mihi nunc XXVII
etiam redintegratur immo uero cumulatur infortunium meum:
nam uisa sum mihi de domo de thalamo de cubiculo de toro
5 denique ipso uiolenter extracta per solitudines auias infortuna-
tissimi mariti nomen inuocare eumque ut primum meis ample-
xibus uiduatus est, adhuc unguentis madidum, coronis floridum
consequi uestigio me pedibus fugientem alienis. utque clamore
[155] percito formonsae raptum uxoris conquerens populi testatur
10 auxilium, quidam de latronibus importunae persecutionis indi-
gnatione permotus saxo grandi pro pedibus arrepto misellum
iuuenem maritum meum percussum interemit. talis aspectus
atrocitate perterrita somno funesto pauens excussa sum.

Tunc fletibus eius adsuspirans anus sic incipit 'bono ani-
15 mo esto mi erilis, nec uanis somniorum figmentis terreare.
nam praeter quod diurnae quietis imagines falsae perhibentur
tunc etiam nocturnae uisiones contrarios euentus non nunquam
pronuntiant. denique flere et uapulare et non nunquam iu-
gulari lucrosam prosperumque prouentum nuntiant, contra ri-
20 dere et mellitis dulciolis uentrem saginare uel in uoluptatem
ueneriam conuenire, tristitie animi languore corporis damnis-
que ceteris anxiatum iri praedicabant. sed ego te narrationibus
lepidis anilibusque fabulis protinus auocabo' et incipit

'Erant in quadam ciuitate rex et regina. hi tres numero XXVIII
25 filias forma conspicuas habuere sed maiores quidem natu quam-
uis gratissima specie, idonee tamen celebrari posse laudibus
humanis credebantur, at uero puellae iunioris tam praecipua
tam praeclara pulchritudo nec exprimi ac ne sufficienter qui-
dem laudari sermonis humani penuria poterat. multi denique

1 Athracidis *Beroaldus*: attrahit *F* Protesilai] Pirithoi coniecit *Beroal-*
us dispestae *Bertinianus*: dispecte, *F* 2 saeuissimo . (*fuit* *l*) *F*, saeuissimo *q*
7 unguentis *F* 10 indignatione *fy*: indignationis ut uid. *F* 11 abrepto *F*
14 an; . *F*, an; *q* 21 tristitie *F* languori *F*, langori *q* 22 ceteris
ut axatū (- et 1 *add. manus secunda*) ceteri l axatū *q* praedicunt *pro-*
bat Oulendorpius te . et (t in *ras. scripsit manus secunda*) rationib; *F*,
tener rationib; (*add. in marg. te narrationib;*) *q* 23 fabulis *fy*: fauulis *F*
24 hu *F*

ciuium et aduenae copiosi, quos eximii spectaculi rumor studiosa celebritate congregabat, inaccessae formositatis admiratione stupidi et admouentes oribus suis dexteram primore digito in erectum pollicem residente ut ipsam prorsus deam Venerem religiosis adorationibus . . . . . iamque proximas 5 ciuitates et attiguas regiones fama peruaserat deam, quam caeruleum profundum pelagi peperit et ros spumantium fluctuum educavit, iam numinis sui passim tributa uenia in mediis conuersari populi coetibus, uel certe rursum nouo caelestium stillarum germine non maria sed terras Venerem aliam uirginali 10 XXVIII flore praeditam pullulasse. sic immensum procedit in dies opinio, sic insulas iam proxumas et terrae plusculum prouinciasque plurimas fama porrecta peruagatur. iam multi mortaliū longis itineribus atque altissimis maris meatibus ad saeculi specimen gloriosum confluebant. Paphon nemo, Cnidon 15 nemo ac ne ipsa quidem Cythera ad conspectum deae Veneris nauigabant. sacra diae praetereuntur, templa deformantur, puluinaria perteruntur, caerimoniae negleguntur, incoronata simulacra et arae uiduae frigido cinere foedatae. puellae supplicatur et in humanis uultibus deae tantae numina placantur, 20 et in matutino progressu uirginis uictimis et epulis Veneris [156] absentis numen propitiatur, iamque per plateas commeantem populi frequenter floribus sertis et solutis adprecantur.

Haec honorum caelestium ad puellae mortalis cultum inmodica translatio uerae Veneris uehementer incendit animos 25 et inpatiens indignationis capite quassanti fremens altius sic XXX secum disserit en rerum naturae prisca parens, en elementorum origo initialis, en orbis totius alma Venus [quae] cum mortali puella partiario maiestatis honore tractor et nomen

3 priore Fq 4 residente. (fuit uirgula in significans) q: residente F
5 uenerē. religioſif (= add. manus secunda) F: uenerē religioſif q ante
iaq; add. credēti manus recentissima in F, nihil in q 9 cetib; F noua F q
stillarum Iahnus: stellarū Fq 11 immēſū corr. a sec. in manum imēſū in F,
imēſū q 14 ſēch F 16 cithera F 17 praetereuntur Hildebrandius: pferuntur F
deformant Fq 18 perteruntur Hildebrandius: pferunt F
cerimoniae F 19 ſēdat; F 23 frequenē (hoc est frequenter) sic Fq
28 quae delcuit Oudendorpius

meum caelo conditum terrenis sordibus profanatur! nimirum
 communi numinis piamento uicariae uenerationis incertum sus-
 tinebo et imaginem meam circumferet puella moritura. fru-
 stra me pastor ille, cuius iustitiam fidemque magnus compro-
 5 bavit Iuppiter, ob eximiam speciem tantis praetulit deabus.
 sed non adeo gaudens ista, quaecumque est, meos honores
 usurpauerit: iam faxo huius eam ipsius illicitae formonsitatis
 paeniteat.²

Et uocat confestim puerum suum pinnatum illum et satis
 10 temerarium, qui malis suis moribus contempta disciplina pu-
 blica flammis et sagittis armatus per alienas domos nocte dis-
 currens et omnium matrimonia corrumpens impune committit
 tanta flagitia et nihil prorsus boni facit. hunc quamquam ge-
 nuina licentia procacem uerbis quoque insuper stimulat et per-
 15 ducit ad illam ciuitatem et Psychen — hoc enim nomine puella
 nuncupabatur — coram ostendit et tota illa perlata de formonsi- XXXI
 tatis aemulatione fabula gemens ac fremens indignatione 'per
 ego te' inquit 'maternae caritatis foedera deprecor, per tuae
 sagittae dulcia uulnera, per flammae istius mellitas uredines,
 20 uindictam tuae parenti sed plenam tribue et in pulchritudinem
 contumacem reuerenter uindica idque unum et pro omnibus
 unicum uolens effici: uirgo ista amore flagrantissimo teneatur
 hominis extremi quem et dignitatis et patrimonii simul et in-
 columitatis ipsius fortuna damnauit, tamque infirmi ut per
 25 totum orbem non inueniat miseriae suae comparem.'

Sic effata et osculis hiantibus filium diu ac pressule sa-
 uiata proximas oras refluui litoris petit plantisque roseis uibran-
 tium fluctuum summo rore calcato ecce iam profundi maris

2 ^{ne} sustinebo *F*, sustinebo *q* 3 circumferre . (fuit *f*) *F*, circūferre *q*
 puellā (— *add. manus secunda*) *F*, puellā *q* moriturā (— *add. manus se-*
cunda) *F*, moritūā *q* 4 ille . (fuit *f*) *F*, ille *q* 6 horel *F*, hono|rel *q*
 7 usurpauerit *Oudendorpius*: usurpauit *Fq* eam *Iahnus*: etiam *Fq* 13
 nichil *F* 18 fēdera *F* 22 effice *uulgo* fragrantissimo *F* 24 a in
 fortuna in *ras.* a recentiore manu scripta (fuit *ae*) in *F*, fortu|ne *q* in-
 fimi *uulgo* 26 oculul *Fq* lauata *Fq*, labiata *f* 28 calcato | .
 ecce (o et e in *ras.* a manu secunda scripta, pro o primitus fuit a) *F*, cal-
 catū ecce *q* profundum coniecit *Koehlerus Musei Rhenani 1864 p. 152*

sudo resedit uertice, et ipsum quod incipit uelle, ei statim
quasi pridem praeceperit non moratur marinum obsequium.
adsunt Nerei filiae chorum canentes et Portunus caeruleis bar- [157]
bis hispidus et grauis piscoso sinu Salacia et auriga paruulus
delphini Palaemon. iam passim maria persultantes Tritonum 5
cateruae hic concha sonaci leniter bucinat, ille serico tegmine
flagrantiae solis obsistit inimici, alius sub oculis dominae spe-
culum progerit, currus biuges alii subnatant. talis ad Oce-
anum pergentem Venerem comitatur exercitus.

XXXII Interea Psyche cum sua sibi perspicua pulchritudine nul- 10
lum decoris sui fructum percipit. spectatur ab omnibus, lau-
datur ab omnibus, nec quisquam, non rex, non regius, nec de
plebe saltem cupiens eius nuptiarum petitor accedit. mirantur
quidem diuinam speciem sed ut simulacrum fabre politum mi-
rantur omnes. olim duae maiores sorores, quarum tempera- 15
tam formositatem nulli diffamarant populi, procis regibus
desponsae iam beatas nuptias *sunt* adeptae sed Psyche uirgo
uidua domi residens deflet desertam suam solitudinem aegra cor-
poris, animi saucia et quamuis gentibus totis complacitam odit
in se suam formositatem. sed infortunatissimae filiae miser- 20
rimus pater suspectatis caelestibus odiis et irae superum me-
tuens dei Milesii uetustissimum percontatur oraculum et tanto
numine precibus et uictimis ingratae uirgini petit nuptias et
maritum. sed Apollo quamquam Graecus et Ionicus propter
Milesiae conditorem sic Latina sorte respondit 25

---

1 ei *Iahnus*: & *Fq*, en *Oudendorpius* 3 . nerei (in initio fuit m;
r a manu prima corr. ex d) *F*, nerei corr. ex medei *q* 4 piscofu ut
uid. *F*' piscofo *q* salaci & *F* 5 delfini *F* palemon *F* 7 post obfi-
tit inductum inimici in *F*, non inductum in *q* 9 | . pergentē *F*, per-
gentem *q* 17 sunt ante adeptae non est in *Fq*, fuerant man. sec. supra
lineam add. in *q* 18 defertā sic *F*, defertā *q* 19 animis audacia *Fq*
20 fed] sic *Fq* 22 milefui *F* a tanto numine coniecit *Pricaeus*,
litato uel placato n. *Iahnus*, tentato n. *Hertzius* (*Philologi* 1861 p. 178),
salutato n. *de Rooy spicilegii* p. 43, tanta numina *Oudendorpius* 24 quan-
quam *F* ^p_p *F*, pp *q*

montis in excelsi scopulo tu siste puellam
ornatam mundo funerei thalami.
nec speres generum mortali stirpe creatum
sed sacuum atque ferum uipereumque malum,
5 qui pinnis uolitans super aethera cuncta fatigat
flammaque et ferro singula debilitat.
cui tremit ipse Iouis, quo numina terrificantur
fluminaque horrescunt et Stygiae tenebrae.

rex olim beatus affatu sanctae uaticinationis accepto pigens
10 tristisque retro domum pergit suaeque coniugi praecepta sortis
enodat infaustae. maeretur fletur lamentatur diebus plusculis.
sed dirae sortis iam urget taeter effectus. iam feralium nup-
tiarum miserrimae uirgini choragium struitur, iam taeclae lumen
atrae fuliginis cinere marcescit, et sonus tibiae zygiae mutatur
15 in querulum Lydium modum cantusque laetus hymenaei lugu-
bri finitur ululatu et puella nuptura deterget lacrimas ipso suo
flammeo. sic adfectae domus triste fatum cuncta etiam ciuitas
congemebat luctuque publico confestim congruens edicatur iu-
[158] stitium.

20 Sed monitis caelestibus parendi necessitas misellam Psy- XXXIII
chen ad destinatam poenam efflagitabat. perfectis igitur feralis
thalami cum summo maerore sollemnibus toto prosequente
populo uiuum producitur funus et lacrimosa Psyche comitatur
non nuptias sed exequias suas. ac dum maestri parentes et
25 tanto malo perciti nefarium facinus perficere cunctantur, ipsa
illa filia talibus eos adhortatur uocibus

‘Quid infelicem senectam fletu diutino cruciatis? quid
spiritum uestrum, qui magis meus est, crebris eiulatibus fati-
gatis? quid lacrimis inefficacibus ora mihi ueneranda foedatis?
30 quid laceratis in uestris oculis mea lumina? quid canitiem

1 tu fiste *Iahnus*: . . . . iste (subl in ras. add. manus secunda)
F, existe *q* 3 spe|x& *q*: spe|x& *F* marcal *F* et (corr. in mortali) *q*
5 *Q* in ras. in *F*, *q* *q* 7 quoi *Iahnus*: quod *Fq* 8 fugie *F* 9
pig . . (in ras. scripsit ex manus secunda) *Fq*: in *q* primitus fuit pigent
14 cinere arcescit *F* zygiae *Beroaldus*: gygie *F*, ggie *q* 15 quelu *F*,
qruru *q* ludu modum primitus fuit, hinc secunda manus fecit ludu
et induxit modum in *F*, ludu modu *q* himenei *F* 21 penu *F* 26
adortatur *Fq* 29 fedatit *F*

scinditis? quid pectora quid ubera sancta tunditis? haec erunt
 uobis egregiae formonsitatis meae praeclara praemia. inuidiae
 nefariae letali plaga percussi sero sentitis. cum gentes et po-
 puli celebrarent nos diuinis honoribus, cum nouam me Venerem
 ore consono nuncuparent, tunc dolere tunc flere tunc me iam 5
 quasi peremptam lugere debuistis. iam sentio iam uideo solo
 me nomine Veneris perisse. ducite me et cui sors addixit
 scopulo sistite. festino felices istas nuptias obire, festino ge-
 nerosum illum maritum meum uidere. quid differo, quid de-
 trecto uenientem qui totius orbis exitio natus est? 10

XXXV

Sic profata uirgo conticuit ingressuque iam ualido pompae
 populi prosequenti sese miscuit. itur ad constitutum scopulum
 montis ardui, cuius in summo cacumine statutam puellam cuncti
 deserunt, taedasque nuptiales quibus praeluxerant ibidem la-
 crimis suis extinctas relinquentes deiectis capitibus domuitionem 15
 parant. et miseri quidem parentes eius tanta clade defessi
 clausae domus abstrusi tenebris perpetuae nocti sese dedidere.
 Psychen autem pauentem ac trepidantem et in ipso scopuli
 uertice deflentem mitis aura molliter spirantis Zephyri uibratis
 hinc inde laciniis et reflato sinu sensim leuatam solo tranquillo 20
 spiritu uehens paulatim per deuexa rupis excelsae, uallis sub-
 ditae florentis cespitis gremio leniter delapsam reclinat.

1 sunt coniecit Iahnus 3 gentes sic Fq (sed in F posterior e corr.
 a prima manu ex f) 10 q. (q a prima manu, lineola transfixit
 secunda; in ras. fuit d) totius (t et tuus scripsit secunda manus) orbi . . .
 F, qd (d corr. ut uid. in t) otioforbis q 11 ingrefug; F^o pōpē (=
 add. manus secunda ut uid.) F, pōpē q 15 extintat sic F, extic|tat q
 17 noctis sese Fq 18 trepidā, uirgula rursus erasa et add. (sed a
 manu prima) ntē sed primitus librarius solam m additurus erat F, τ^o | pi-
 dā q 19 zephyri F uibrantē Fq, sed c. uibrant l librant add. in
 marg. q 20 sino F, siū q solo Iahnus: suo F 21 uehement F,
 uehent sed f in ras. (fuit m) q 22 subscriptum (ego falluistis legi &
 emdaui rome. felix. | METHAMORPHOSEON LIB. III. exphe. | INCIPIT. V. FELI-
 CITER. in F

LIBER V

[59] Psyche teneris et herbosis locis in ipso toro roscidi gra- I
 minis suaue recubans tanta mentis perturbatione sedata dulce
 conquieuit. iamque sufficienti recreata somno placido resurgit
 5 animo. uidet lucum proceris et uastis arboribus consitum,
 uidet fontem uitreo latice perlucidum medio luci meditullio.
 prope fontis adlapsum domus regia est, aedificata non humanis
 manibus sed diuinis artibus. iam scies ab introitu primo dei
 cuiuspiam luculentum et amoenum uidere te diuersorium. nam
 10 summa laquearia citro et ebore curiose cauata subeunt aureae
 columnae, parietes omnes argenteo caelamine conteguntur be-
 stiis et setigeris pecudibus occurrentibus ob os introeuntium.
 mirus prorsum homo immo semideus uel certe deus qui magnae
 artis suptilitate tantum efferauit argentum. enim uero pau-
 15 menta ipsa lapide pretioso caesim deminuto in uaria picturae
 genera discriminantur. uehementer iterum ac saepius beatos
 illos qui super gemmas et monilia calcant! iam ceterae partes
 longe lateque dispositae domus sine pretio pretiosae totique
 parietes solidati massis aureis splendore proprio coruscant ut
 20 diem suum sibi domus faciat licet sole nolente: sic cubicula sic
 porticus sic ipsae balneae fulgurant. nec setius opes ceterae
 maiestati domus respondent ut equidem illud recte uideatur ad
 conuersationem humanam magno Ioui fabricatum caeleste pa-
 latium.

25 Inuitata Psyche talium locorum oblectatione propius ac- II
 cessit et paulo fidentior intra limen sese facit, mox prolectante
 studio pulcherrimae uisionis miratur singula et altrinsecus ae-
 dium horrea sublimi fabrica perfecta magnisque congesta gazis
 conspicit. nec est quicquam quod ibi non est. sed praeter
 30 ceteram tantarum diuitiarum admirationem hoc erat praecipue

9 amēnū *F* uidere - (*fuit* *f*) *F*g diuerforia *F*^o 10 curiosę .
 cauata (*fuit* *a*) *F*, curiofe cauata *g* 12 et fetigeris *Iahnus*: & id gen;
~~*F*g~~ 13 prfū magne artif homo *F*g 20 faciant *F*g 21 ualuae
uulgo 22 magestati *F* 30 admirationē (*lineolam add. man. secunda*)
F, admirationēf (*f add. man. sec.*) *g*

mirificum quod nullo uinculo, nullo claustro, nullo custode totius orbis thesaurus ille muniebatur. haec ei summa cum uoluptate uisenti offert sese uox quaedam corporis sui nuda et 'quid' inquit 'domina tantis obstupescis opibus? tua sunt haec omnia. prohinc cubiculo te refer et lectulo lassitudinem 5 refoue et ex arbitrio lauacrum pete. nos quarum uoces accipis, tuae famulae sedulo tibi praeministrabimus nec corporis curatae tibi regales epulae morabuntur.'

- III Sensit Psyche diuinae prouidentiae beatitudinem monitus- [160]
que uoces informes audiens et prius somno et mox lauacro 10
fatigationem sui diluit, uisoque statim proximo semiroundo
suggestu propter instrumentum cenatorium rata refectui suo
commodum libens accumbit. et ilico uini nectarei eduliumque
uariorum fercula copiosa nullo seruiente sed tantum spiritu
quodam impulsa subministrantur. nec quemquam tamen illa 15
uidere poterat sed uerba tantum audiebat excidentia et solas
uoces famulas habebat. post opimas dapes quidam introcessit
et cantauit inuisus et alius citharam pulsauit quae uidebatur
nec ipsa. tunc modulatae multitudinis conferta uox aures eius
affertur ut, quamuis hominum nemo pareret, chorus tamen esse 20
III pateret. finitis uoluptatibus uespera suadente concedit Psyche
cubitum. iamque prouecta nocte clemens quidam sonus aures
eius accedit. tunc uirginitati suae pro tanta solitudine metuens
pauet et horrescit et quouis malo plus timet quod ignorat. iam-
que aderat ignobilis maritus et torum inscenderat et uxorem 25
sibi Psychen fecerat et ante lucis exortum propere discesserat.
statim uoces cubiculo praestolatae nouam nuptam interfectae
uirginitatis curant. haec diutino tempore sic agebantur. atque

2 tenfaurus *F* 3 uisenti (1 in ras. fuitne a?) *F*, uisenti *q* 11
semirotondo (prior o in u corr. a sec. manu) *F* 12 cena[tor]um *F*, cena-
torum *q* 14 nulla *F*, nullo *q* 16 accidentia coniecit Heinsius, an
excitantia scribendum? 18 cithara ut uid. *F*, citharam *q* quae uide-
bat nec ipsa sic *Fq* 19 modulate *Fq*: i modū *f* aures *q*: aur . . *F*,
auribus *f* 20 ut a sec. manu corr. in at, deinde in et in *F*, ut *q* 22
dement *Fq*, c. clement add. in marg. *q* 23 metuens ex parte euanuit,
sed non uidetur metuent esse in *F*

ut est natura redditum, nouitas per assiduam consuetudinem
delectationem ei commendarat et sonus uocis incertae solitudinis
erat solacium. interea parentes eius indefesso luctu atque maerore
consenescebant, latiusque porrecta fama sorores illae maiores
5 cuncta cognorant propereque maestae atque lugubres deserto lare
certatim ad parentum suorum conspectum adfatumque perre-
xerant. ea nocte ad suam Psychen sic infit maritus — namque V
praeter oculos et manibus et auribus iste Nihil sentiebatur —

‘Psyche dulcissima et cara uxor, exitiabile tibi periculum
10 minatur fortuna saeuior quod obseruandum pressiore cautela
censeo. sorores iam tuae mortis opinione turbatae tuumque
uestigium requirentes scopulum istum protinus aderunt quarum
siquas forte lamentationes acceperis, neque respondeas, immo
nec prospicias omnino; ceterum mihi quidem grauissimum do-
15 lorem, tibi uere summum creabis exitium.’

Adnuit et ex arbitrio mariti se facturam spopondit sed eo
[161] simul cum nocte dilapso diem totum lacrimis ac plangoribus
misella consumit, se nunc maxime prorsus perisse iterans,
quae beati carceris custodia saepta et humanae conuersationis
20 colloquio uiduata nec sororibus quidem suis de se maerentibus
opem salutarem ferre ac ne uidere eas quidem omnino posset.
nec lauacro nec cibo nec ulla denique refectione recreata flens
ubertim decessit ad somnum. nec mora cum paulo maturius VI
lectum maritus accubans eamque etiam nunc lacrimantem com-
25 plexus sic expostulat

‘Haecine mihi pollicebare, Psyche mea? quid iam de te
tuus maritus exspecto, quid spero? et perdia et pernox nec
inter amplexus coniugales desinis cruciatum. age iam nunc ut
uoles et animo tuo damnosa poscenti pareto! tantum memineris
30 meae seriae monitionis cum coeperis sero paenitere.’

Tunc illa precibus et dum se morituram comminatur extor-
quet a marito cupitis adnuat ut sorores uideat, luctus mulceat,

8 iste Nihil scripsi: huf (corr. a secunda manu in ille) nichil (sed neque
ulla deinde rasura neque nichil iteratur) F, tuf nichil φ (non est illud in φ).

13 respondef F, respondef φ   16 annuit F   19 septa F   20 nec sic
Fφ   21 poffe Fφ   27 pfida Fφ   30 ceperif F

ora conferat. sic ille nouae nuptae precibus ueniam tribuit et insuper quibuscumque uellet eas auri uel monilium donare concessit sed identidem monuit ac saepe terruit nequando sororum pernicioso consilio suasa de forma mariti quaerat neu se sacrilega curiositate de tanto fortunarum suggestu pessum 5 deiciat nec suum postea contingat amplexum. gratias egit marito iamque laetior animo 'sed prius' inquit 'centies moriar quam tuo isto duleissimo conubio caream. amo enim et efflictim te, quicumque es, diligo atque ut meum spiritum, nec ipsi Cupidini comparo. sed istud etiam meis precibus, oro, largire 10 et illi tuo famulo Zephyro praeci-pe simili uectura sorores hic mihi sistat' et imprimens oscula suasoria et ingerens uerba mulcentia et iungens membra cohibentia haec etiam blanditiis astruit 'mi mellite, mi marite, tuae Psychae dulcis anima.' ui ac potestate Veneris usus inuitus succubuit maritus et cuncta 15 se facturum sponndit atque iam luce proxumante de manibus uxoris euauit.

VII At illae sorores percontatae scopulum locumque illum, quo fuerat Psyche deserta, festinanter adueniunt ibique deflebant oculos et plangebant ubera, quoad crebris earum heulatibus saxa cautesque parilem sonum resultarent. iamque nomine proprio sororem miseram ciebant quoad sono penetrabili uocis ululabilis per prona delapso amens et trepida Psyche procurrat e domo et 'quid' inquit 'uos miseris lamen- [162] tationibus nequiquam effligitis? quam lugetis, adsum. lugubres uoces desinite et diutinis lacrimis madentes genas siccate tandem, quippe cum iam possitis quam plangebatis amplecti.'

Tunc uocatum Zephyrum praecepti maritalis admonet. nec mora cum ille parens imperio statim clementissimis flatibus

5 penfū Fp 13 iungens] ingerenf Fp co-entia a sec. manu corr. in cōbentia sed in marg. add. prima manus conhibentia in F, cohibentia p
14 psyche F 15 urfus coniecit Brantius 16 fa-^cturū (fuit c) F
iam] etiam Fp 21 cautefq; om. F' 24 miserū (f add. man. secun-
da) F, miserū p 25 nec quicquam F, neququam p 28 zephyrū F
pcepti . (fuit f) F, pceptif p 29 morā (uirgula rursus erasa) F,
mora p

- innoxia uectura deportat illas. iam mutuis amplexibus et festinantibus sauiis sese perfruuntur et illae sedatae lacrimae postliminio redeunt prolectante gaudio. 'sed et tectum' inquit 'et larem nostrum laetae succedite et afflictae animas cum Psyche
 5 uestra recreate.' sic allocuta summas opes domus aureae uocum- VIII
 que seruiantium populosam familiam demonstrat auribus earum lauacroque pulcherrimo et inhumanae mensae lautitiis eas opipare reficit ut illarum prorsus caelestium diuitiarum copiis affluentibus satiatae iam praecordiis penitus nutrent inuidiam.
 10 denique altera earum satis scrupulose curioseque percontari non desinit quis illarum caelestium rerum dominus, quisue uel qualis ipsius sit maritus. nec tamen Psyche coniugale illud praeceptum ullo pacto temerat uel pectoris arcanis exigit sed e re nata confingit esse iuuenem quendam et speciosum et
 15 commodum lanoso barbitio genas inumbrantem plerumque rustribus ac montanis uenatibus occupatum, et nequa sermonis procedentis labe consilium tacitum proderetur, auro facto gemmosisque monilibus onustas eas statim uocato Zephyro tradit reportandas.
 20 Quo protenus perpetrato sorores egregiae domum re- VIII
 deuntes iamque gliscentis inuidiae felle flagrantes multa secum sermonibus mutuis perstrebebant. sic denique infit altera
 'En orba et saeua et iniqua Fortuna! hocine tibi complacuit ut utroque parente prognatae diuersam sortem sustinere-
 25 mus? et nos quidem, quae natu maiores sumus, maritis aduenis ancillae deditae, extorres et lare et ipsa patria degamus longe parentum uelut exulantes, haec autem nouissima quam fetu satiante postremus partus effudit, tantis opibus et deo marito potita sit, quae nec uti recte tanta bonorum copia nouit? uidisti,
 30 soror, quanta in domo iacent et qualia monilia, quae praenitent uestes, quae splendent gemmae, quantum praeterea

2 fabrif *F* 3 & prius om. *F* 4 5 locumq; *F* 6 8 reficitur ut uid.
F 9 penit; hoc est penitus sic *F* 13 archanif *F* 14 & ante
 comodū non comparet in *F*, legitur in *φ* 17 pcedentif (sed primitus fuit
 p) *F*, pcedentif *φ* 21 felle fragrantef *F* 23 . . hocine (fuit ho) *F*
 25 natu . . (fuit ra) *F*, natu *φ*

passim calcatur aurum. quod si maritum etiam tam formosum tenet ut affirmat, nulla nunc in orbe toto felicior uiuit. fortassis tamen procedente consuetudine et adfectione roborata deam quoque illam deus maritus efficiet. sic est Hercules, sic se gerebat ferebatque. iam iam sursum respicit et deam spirat 5 mulier, quae uoces ancillas habet et uentis ipsis imperitat. at ego misera primum patre meo seniore[m] maritum sortita sum, dein cucurbita caluiorem et quouis puero pusillio[re]m, cunctam domum seris et catenis obditam custodientem.⁷

- X Suscipit alia 'ego uero maritum articulari etiam morbo 10 complicatum curuatumque ac per hoc rarissimo uenerem meam recolentem sustineo, plerumque detortos et duratos in lapidem digitos eius perficans, fomentis olidis et pannis sordidis et faetid[is] cataplasmatibus manus tam delicatas istas adurens nec uxoris officiosam faciem sed medicae laboriosam personam 15 sustinens. et tu quidem soror uideris quam patienti uel potius seruili — dicam enim libere quod sentio — haec perferas animo. enim uero ego nequeo sustinere ulterius tam beatam fortunam conlapsam indignae. recordare enim quam superbe, quam adroganter nobiscum egerit et ipsa iactatione inmodicae 20 ostentationis tumentem suum prodiderit animum deque tantis diuitiis exigua nobis inuita proiecerit confestimque praesentia nostra grauata propelli et efflari exsibilarique nos iusserit. nec sum mulier nec omnino spiro nisi eam pessum de tantis opibus deiecer[am]. ac si tibi etiam, ut par est, inacuit nostra con- 25 tumelia, consilium ualidum requiramus ambae. iamque ista, quae ferimus, non parentibus nostris ac nec ulli monstremus alii, immo nec omnino quicquam de eius salute norimus. sat

---

1 n in formonfū deleta in F   3 roborat^a (add. manus secunda) F, roborata φ   deā (e corr. ex 1, erasa lineola ~) F, dā φ   6 imperitat (non imperat, quosdam litterarum ductus tantum refinxit manus eadem), add. in marg. rat F, impat φ   9 ferit F, ferit φ   10 etiā del. in F   13 p[er]d[ic]t[is] corr. a prima manu in ford[ic]t[is] in F, ford[ic]t[is] φ   14 fetid[is] F   15 medice . . (post. e in ras. scripsit manus secunda) F, medicā (lineolam — add. manus secunda) φ   18 beatā (fuit a) F   24 peffun F, peffū φ

est quod ipsae uidimus quae uidisse paenituit nedum ut genitoribus et omnibus populis tam beatum eius differamus praeconium. nec sunt enim beati quorum diuitias nemo nouit. sciet se non ancillas sed sorores habere maiores. et nunc qui-
 5 dem concedamus ad maritos et lares pauperes nostros sed plane sobrios reuisamus donique cogitationibus pressioribus instructae ad superbiam poeniendam firmiores.'

Placet pro bono duabus malis malum consilium totisque **XI**
 illis tam pretiosis muneribus absconditis comam trahentes et
 10 proinde ut merebantur ora lacerantes simulatos redintegrant fletus. ac sic parentes quoque redulcerato prorsum dolore raptim deserentes uesania turgidae domus suas contendunt dolum scelestum, immo ueroparricidium struentes contra sororem insontem.

Interea Psyche maritus ille quem nescit rursum suis
 [164] 15 illis nocturnis sermonibus sic commonet 'uidesne quantum tibi periculum uelitatur Fortuna eminus? ac nisi longe firmiter praecaues, mox comminus congregietur. perfidae lupulae magnis conatibus nefarias insidias tibi comparant, quarum summa est ut te suadeant meos explorare uultus, quos, ut tibi saepe
 20 praedixi, non uidebis si uideris. ergo igitur si posthac pessimae illae lamiae noxiis animis armatae uenerint — uenient autem scio — neque omnino sermonem conferas et si id tolerare pro genuina simplicitate proque animi tui teneritudine non potueris, certe de marito nil quicquam uel audias uel respondeas.
 25 nam et familiam nostram iam propagabimus et hic adhuc in fantilis uterus gestat nobis infantem alium, si texeris nostra secreta silentio, diuinum — si profanaueris, mortalem.

Nuntio Psyche laeta florebat et diuiniae subolis solacio **XII**
 plaudebat et futuri pignoris gloria gestiebat et materni nomi-
 30 nis dignitate gaudebat. crescentes dies et menses exeuntes

1 penituit *F*φ, in *marginē F* additum penituit (*non* penituit)   nedū *F*,
 nedū φ   6 donique *Iahnus*: diuq; (*non* demque) *F*φ   11 prfū sic
F, prfū φ   12 de'trentef *F*φ   15 illef *F*'   23 genuina . (*fuit nī*
fallor &) *F*, genuina φ   25 & *priorem om.* *F*'   27 pphanaue|rif *F*
 mortālè ante mortālè deletum in *F*, mortālè post mortālè deletum in φ   28
 sobohf fφ

anxia numerat et sarcinae nesciae rudimento miratur de breui punctulo tantum incrementulum locupletis uteri. sed iam pestes illae taeterrimaeque furiae anhelantes uipereum uirus et festinantes impia celeritate nauigabant. tunc sic iterum momentarius maritus suam Psychen admonet 'dies ultima et casus extremus et sexus infestus et sanguis inimicus iam sumpsit arma et castra commouit et aciem direxit et classicum personauit. iam mucrone destrecto iugulum tuum nefariae tuae sorores petunt. heu quantis urguemur cladibus, Psyche dulcissima! tui nostrique miserere religiosaque continentia domum maritum teque et istum paruulum nostrum imminenti ruinae infortunio libera. nec illas scelestas feminas, quas tibi post internecium odium et calcata sanguinis foedera sorores appellare non licet, uel uideas uel audias cum in morem Sirenum scopulo prominentes funestis uocibus saxa personabunt.'

15

XIII

Suscipit Psyche singultu lacrimoso sermonem incertans 'iam dudum, quod sciam, fidei atque parciloquio meo perpendisti documenta nec eo setius adprobabitur tibi nunc etiam firmitas animi mei. tu modo Zephyro nostro rursum praecipe fungatur obsequio et in uicem denegatae sacrosanctae imaginis tuae redde saltem conspectum sororum per istos cinnameos et undique pendulos crines tuos, per teneras et teretes et meis similes genas, per pectus nescio quo calore feruidum! sic in hoc saltem paruulo cognoscam faciem tuam: supplicis anxiae [165] piis precibus erogatus germani complexus indulge fructum et 25 tibi deuotae Psychae animam gaudio recrea. nec quicquam amplius in tuo uultu requiro, iam nil officiunt mihi uel ipsae nocturnae tenebrae: teneo te meum lumen.'

His uerbis et amplexibus mollibus decantatus maritus la-

1 nescia *uulgo* rudimenta *uulgo* 5 extremus est . sexus *coniecit Iahnus* 6 fangul¹ *F* 9 dulcissima . (*fuit f*) *F*, dulcissima *q*
 10 m^a.ritū (*fuit e*) *F*, maritū *q* 13 federa *F* apellare *F* 14 cū in
 more *F*, cū in | morē *q* 21 cynnameof *F* 22 teretif *F*, teretif^o *q*
 26 post deuotē erasae quinque uel sex litterulae (*mihi uidebatur ipsam deuotē erasum esse, nam dedicatēque nusquam comparet*) in *F*, careq; *q*
 psyche *F*

crimasque ei suis crinibus detergens facturum spopondit et praeuertit statim lumen nascentis diei.

Iugum sororium consponsae factionis ne parentibus quidem XIII
uisis recta de nauibus scopulum petunt illum praecipiti cum
5 uelocitate nec uenti ferentis oppertae praesentiam licentiosa
cum temeritate prosiliunt in altum. nec immemor Zephyrus
regalis edicti quamuis inuitus susceptas eas gremio spirantis
aurae solo reddidit. at illae incunctatae statim conferto uestigio
domum penetrant complexaeque praedam suam sorores nomine
10 mentientes thensaurumque penitus abditae fraudis uultu laeto
tegentes sic adulant

‘Psyche non ita ut pridie paruula et ipsa iam mater es!
quantum putas boni nobis in ista geris perula! quantis gaudiis
totam domum nostram hilarabis! o nos beatas quas infantis
15 aurei nutrimenta laetabunt! qui si parentum ut oportet pul-
chritudini responderit, prorsus Cupido nascetur.’

Sic adfectione simulata paulatim sororis inuadunt ani- XV
mum. statimque eas lassitudine uiae sedilibus refotas et bal-
nearum uaporosis fontibus curatas pulcherrimo triclinio mirisque
20 illis et beatis edulibus atque tuccetis oblectat. iubet citharam
loqui: psallitur; tibus agere: sonatur; choros canere: cantatur.
quae cuncta nullo praesente dulcissimis modulis animos audien-
tium remulcebant. nec tamen scelestarum feminarum nequitia
uel ipsa mellita cantus dulcedine mollita conqueiuit sed ad
25 destinata fraudium pedicam sermonem conferentes dissimu-
lanter occipiunt sciscitari qualis ei maritus et unde, natalium
secta cuius proueniret. tunc illa simplicitate nimia pristini ser-
monis oblita nouum commentum instruit atque maritum suum
de prouincia proxima magnis pecuniis negotiantem iam me-
30 dium cursum aetatis agere, interspersum rara canitie. nec in

---

1 faturū (c add. manus secunda) F, factū sic φ 10 n in thenfau-
rūq; deleta in F 12 p̄die (1e in ras. scripta a manu secunda), pridem
in marg. add. manus recentissima in F, p̄dē φ tu pridem coniecit Iah-
nius 14 intantif F, i|tantif φ 18 uē F 19 uaporo|rofif (media o
a manu secunda mutata in e) F, uaporo|rofif φ 20 cytharā F 30 agere
(g corr. ex l, add. in marg. ge) F

sermone isto tantillum morata rursum opiparis muneribus eas onustas uentoso uehiculo reddidit.

XVI Sed dum Zephyri tranquillo spiritu sublimatae domum redeunt, sic secum altercantes 'quid, soror, dicimus de tam monstruoso fatuae illius mendacio? tunc adulescens modo florenti lanugine 5 barbam instruens, nunc aetate media candenti canitie lucidus. quis [166] ille quem temporis modici spatium repentina senecta reformauit? nil aliud repperies, mi soror, quam uel mendacium istam pessimam feminam confingere uel formam mariti sui nescire. quorum utrum uerum est, opibus istis quam primum exterminanda est. quod si uiri 10 sui faciem ignorat, deo profecto denupsit et deum nobis praegnatione ista gerit. certe si diuini puelli — quod absit — haec mater audierit, statim me laqueo nexili suspendam. ergo interim ad parentes nostros redeamus et exordio sermonis huius quam concolores fallacias adtexamus.' 15

XVII Sic inflammatae parentibus fastidienter appellatis et nocte turbatis uigiliis, perditae matutino scopulum peruolant et inde soliti uenti praesidio uehentes deuolant lacrimisque pressura palpebrarum coactis hoc astu puellam appellant 'tu quidem felix et ipsa tanti mali ignorantia beata sedes incuriosa periculi tui, nos autem, quae 20 peruigili cura rebus tuis excubamus, cladibus tuis misere cruciamur. pro uero namque comperimus nec te, sociae scilicet doloris casusque tui, celare possumus immanem colubrum multinodis uoluminibus serpentem, ueneno noxio colla sanguinantem hiantemque ingluuie profunda tecum noctibus latenter 25 adquiescere. nunc recordare sortis Pythicae quae te trucidis bestiae nuptiis destinata esse clamauit. et multi coloni quique circumsecus uenantur et accolae plurimi uiderunt eum uespera XVIII redeuntem e pastu proximique fluminis uadis innatantem. nec

3 zephyri F   5 adolefcenf F   8 m̄dacio Fp   10 | .qđ F, 'quod
 p   13 . adherit (in ras. uid. fuisse a et deinde a ut uid. correctā ex u) F,
 audierit p   15 coloref (add. in marg. c̄coloref) F, c̄coloref p   falla-
 ciā (h. e. fallaciam) F, fallaciar p   18 uehentes scripsi: uehēm̄ Fp
 pfura F   25 inglubiq̄ (b corr. in u manus secunda) F   pfunde F,
 pfunde p   26 te|trucid sic nisi quod fortasse t corr. ex p) F, te prucif
 p (sed linea sub p delendae litterae causa posita)   29 pafu . (uid. fuisse
 ſ) F, pafu p

diu blandis alimoniarum obsequiis te saginaturum omnes ad-
firmant sed cum primum praegnationem tuam plenus matu-
rauerit uterus, opimior fructu praeditam deuoraturum. ad haec
iam tua esto existimatio utrum sororibus pro tua cara salute
5 sollicitis adsentiri uelis et declinata morte nobiscum secunda
periculi uiuere an saeuissimae bestiae sepeliri uisceribus. quod
si te ruris huius uocalis solitudo uel clandestinae ueneris fae-
tidi periculosique concubitus et uenenati serpentis amplexus
delectant, certe piaae sorores nostrum fecerimus.

10 Tunc Psyche misella utpote simplex et animi tenella ra-
pitur uerborum tam tristium formidine: extra terminum mentis
suae posita prorsus omnium mariti monitionum suarumque
promissionum memoriam effudit et in profundum calamitatis
sese praecipitauit tremensque et exanguis colore lurida tertiata
15 uerba semihianti uoce substrepens sic ad illas ait,

[167] 'Vos quidem carissimae sorores, ut par erat, in officio XVIII
uestrae pietatis permanetis, uerum et illi qui talia uobis ad-
firmant non uidentur mihi mendacium fingere. nec enim um-
quam uiri mei uidi faciem uel omnino cuiatis sit noui sed
20 tantum nocturnis subaudiens uocibus maritum incerti status et
prorsus lucifugam tolero bestiamque aliquam recte dicentibus
uobis merito consentio. meque magnopere semper a suis terret
aspectibus malumque grande de uultus curiositate praeminatur.
nunc siquam salutarem opem periclitanti sorori uestrae po-
25 testis adferre, iam nunc subsistite; ceterum incuria sequens
prioris prouidentiae beneficia conrumpit.'

Tunc nantiae iam portis patentibus nudatum sororis ani-
mum facinerosae mulieres omissis tectae machinae latibulis
destriectis gladiis fraudium simplicis puellae pauentes cogita-
30 tiones inuadunt. sic denique altera 'quoniam nos originis nexus XX

^{tu}
1 saginarū (tū add. in F manus secunda) Fp 2 p̄gnatione in tuā
'rursus crasum) F, p̄gnationē in | tuā φ 3 fructus F 4 esto
scripsi: est F 15 femi|anti (1 post fem add. manus secunda, eadem
scripsit in rasura 171) F, femanti φ 21 lufugā (ci add. manus secunda)
F 22 merito] marito Fφ namque magnopere me coniecit lahnus
27 hunc Fφ

pro tua incolumitate periculum quidem nullum ante oculos
habere compellit, uiam qua sola deducit iter ad salutem diu
diuque cogitatam monstrabimus tibi. nouaculam praecutam
adpulsu etiam palmulae lenientis exasperatam tori qua parte
cubare consuesti latenter absconde lucernamque concinnem 5
completam oleo claro lumine praemicantem subde aliquo clau-
dentis aululae tegmine omnique isto apparatu tenacissime dis-
simulato postquam sulcatos intrahens gressus cubile solitum
conscenderit iamque porrectus et exordio somni prementis im-
plicitus altum soporem flare coeperit, toro delapsa nudoque 10
uestigio pensilem gradum paullulatim minuens caecae tenebrae
custodia liberata lucerna praeclari tui facinoris opportunitatem
de luminis consilio mutuare et ancipiti telo illo audaciter prius
dextera sursum elata nisu quam ualido noxii serpentis nodum
ceruicis et capitis abscinde. nec nostrum tibi deerit subsidium 15
sed cum primum illius morte salutem tibi feceris, anxiae prae-
stolabimus cunctisque istis ocus tecum relatis uotiuus nuptiis
hominem te iungemus homini.'

XXI Tali uerborum incendio flammata uiscera sororis iam pror-
sus ardentis. deserentes ipsam protinus, tanti mali confinium 20
sibi etiam eximie metuentes, flatus alitis impulsu solito por-
rectae super scopulum ilico pernici se fuga proripiunt statim-
que conscensis nauibus abeunt.

At Psyche relicta sola nisi quod infestis furiis agitata sola non
est, aestu pelagi simile maerendo fluctuat et quamuis statuto con- 25
silio et obstinato animo, iam tamen facinori suas manus admouens
adhuc incerta consilii titubat multisque calamitatis suae distrahitur [168]
affectibus. festinat differt audet trepidat diffidit irascitur et,
quod est ultimum, in eodem corpore odit bestiam, diligit ma-
ritum. uespera tamen iam noctem trahente praecipiti festina- 30

---

1 incolumitate. *F*, incolumitate *q* ullū *Fq* 2 qua *Iahnus*: quē *F*.
5 cubare sic *Fq* 7 aululē ut uid. *F*, tabulē *f*, tabulē *marg.* *F*, aulule *q*
8 fulcato *F* et ante corr. *q* 9 porre-|tul (erasa ut uid. *t*) *F* 10
efflare coniecit *Iahnus* ceperit *F* 11 pullulatī *Fq* 17 ocus]
focul *Fq* 20 ipsa *F*, ipā *q* 30 noctē (in ras. add. manus secun-
da, sed erasa fuerat uirgula ') *F* trahente . (fuerat *m*) *F*

tione nefarii sceleris instruit apparatus. nox aderat et maritus aderat protinusque ueneris proeliis uelitatus altum soporem descenderat. tunc Psyche et corporis et animi alioquin infirma, XXII
fati tamen saeuitia subministrante uiribus roboratur et prolata
5 lucerna et adrepta nouacula sexum audacia mutauit. sed cum primum luminis oblatione tori secreta claruerunt, uidet omnium ferarum mitissimam dulcissimamque bestiam, ipsum illum Cupidinem formosum deum formonse cubantem, cuius aspectu lucernae quoque lumen hilaratum increbruit et acuminis sacri-
10 legi nouacula praenitebat. at uero Psychè tanto aspectu deterrita et impos animi, marcido pallore defecta tremensque desedit in imos poplites et ferrum quaerit abscondere sed in suo pectore. quod profecto fecisset nisi ferrum timore tanti flagitii manibus temerariis delapsum euolasset. iamque lassa, salute
15 defecta dum saepius diuini uultus intuetur pulchritudinem, recreatur animi. uidet capitis aurei genialem caesariem ambrosia temulentam, ceruices lacteas genasque purpureas pererrantes crinium globos decoriter impeditos, alios antependulos, alios retropendulos quorum splendore nimio fulgurante iam et ipsum
20 lumen lucernae uacillabat. per umeros uolatilis dei pinnae roscidae nicante flore candicant et quamuis alis quiescentibus extimae plumulae tenellae ac delicatae tremule resultantes inquieta lasciuiunt. ceterum corpus glabellum atque luculentum et quale peperisse Venerem non paeniteret. ante lectuli pedes
25 iacebat arcus et pharetra et sagittae, magni dei propitia tela. quae dum insatiabili animo Psyche satis et curiosa rimatur XXXIII
atque pertrectat et mariti sui miratur arma, depromit unam de pharetra sagittam et puncto pollicis extremam aciem periclitabunda trementis etiam nunc articuli nisu fortiore pupugit
30 altius, ut per summam cutem rorauerint paruulae sanguinis rosei

---

2 protinusque *Iahnus*: p̄m;q; Fq.   pluf F   5 ut in mutauit in
ras. a manu secunda in F, mutatu q, ^{mutauit} mutatur coniecit *Iahnus*   8 formosū f
11 defedit sic Fq   14 temerari corr. a secunda manu in
temerariū in F, temerariū q   16 ābrofiā Fq   20 bacillabat F
21 aluf F   22 tremulę F   23 lasciuiant corr. in lasciuiunt, add. in
marg. unt F   25 faretra F   30 rorauerit F

guttae. sic ignara Psyche sponte in Amoris incidit amorem. tunc magis magisque cupidine flagrans Cupidinis prona in eum efflictim inhians patulis ac petulantibus sauiis festinanter ingestis de somni mensura metuebat. sed dum bono tanto percita saucia mente fluctuat, lucerna illa siue perfidia pessima⁵ [169] siue inuidia noxia siue quod tale corpus contingere et quasi basiare et ipsa gestiebat, euomuit de summa luminis sui stillam feruentis olei super umerum dei dexterum. hem audax et temeraria lucerna et amoris uile ministerium ipsum ignis totius dominum aduris, cum te scilicet amator aliquis ut diutius cupitis etiam nocte potiretur primus inuenerit. sic inustus exiluit deus uisaeque defectae fidei colluue prorsus ex oculis et manibus infelicissimae coniugis tacitus auolauit. at Psyche statim resurgentis eius crure dextero manibus ambabus adrepto sublimis euectionis adpendix miseranda et per nubilas plagas penduli comitatus extrema consequia tandem fessa delabatur solo.

Nec deus amator humi iacentem deserens inoulaui proximam cupressum deque eius alto cacumine sic eam grauiter commotus adfatur

20

‘Ego quidem, simplicissima Psyche, parentis meae Veneris praeceptorum immemor, quae te miseri extremique hominis deuinctam cupidine infimo matrimonio addici iusserat, ipse potius amator aduolaui tibi. sed hoc feci leuiter, scio, et praeclarus ille sagittarius ipse me telo meo percussi teque coniungem meam feci ut bestia scilicet tibi uiderer et ferro caput excideres meum, quod istos amatores tuos oculos gerit! haec tibi identidem semper cauenda censebam, haec beniuole remonebam. sed illae quidem consiliatrices egregiae tuae tam perniciosi magisterii dabunt actutum mihi poenas, te uero tantum fuga mea puniuero’ et cum termino sermonis pinnis in altum se proripuit.

2 fraglant *F* 3 fabul *F* 10 dñ. (*fuit f ut uid.*) *F*, dñm *q* adurif a manu secunda in ras. scriptum in *F* 12 defectae *Iahnus*: detecte *Fq* collubie *F* 14 abrepto *Fq* 18 amatam coniecit *Iahnus* 25 pcussi. (*fuit ni fallor t*) *F*, pcussi *q* 27 excideret *q* et ut uid. *f*: excidef *F* 28 te monebam coniecit *Scioppius* 30 michi penaf *F*

Psyche uero humi prostrata et quantum uisu poterat uola- **XXV**
 tus mariti prospiciens extremis affligebat lamentationibus ani-
 mum. sed ubi remigio plumae raptum maritum proceritas spatii
 fecerat alienum, per proximi fluminis marginem praecipitem
 5 sese dedit. sed mitis fluuius in honorem dei scilicet, qui et
 ipsas aquas urere consuevit, metuens sibi confestim eam in-
 noxio uolumine super ripam florentem herbis exposuit. tunc
 forte Pan deus rusticus iuxta supercilium amnis sedebat com-
 plexus Echo montanam deam eamque uoculas omnimodas edo-
 10 cens reccinere; proxime ripam uago pastu lasciuiunt comam
 fluuii tondentes capellae. hircuosus deus sauciam Psychen atque
 defectam utcumque casus eius non inscius clementer ad se
 uocatam sic permulcet uerbis lenientibus

‘Puella scitula, sum quidem rusticanus et upilio sed sene-
 15 ctutis proluxae beneficio multis experimentis instructus. uerum
 [170] si recte coniecto, quod profecto prudentes uiri diuinationem
 autumant, ab isto titubante et saepius uaccillante uestigio deque
 nimio pallore corporis et assiduo suspiratu, immo et ipsis
 maerentibus oculis tuis, amore nimio laboras. ergo mihi
 20 ausculta nec te rursus praecipitio uel ullo mortis accersito te
 genere perimas. luctum desine et pone maerorem precibusque
 potius Cupidinem deorum maximum percole et utpote adule-
 scentem delicatum luxuriosumque blandis obsequiis promerere.’

Sic locuto deo pastore nulloque sermone reddito sed ado- **XXVI**
 25 rato tantum numine salutari Psyche pergit ire. sed . . . ali-
 quam multum uiae laboranti uestigio pererrasset, inscio quodam
 tramite iam die labente accedit quandam ciuitatem, in qua
 regnum maritus unius sororis eius optinebat. qua re cognita
 Psyche nuntiari praesentiam suam sorori desiderat, mox in-

---

1 uifu φ : uifi *F*   9 Echo montanam *Iahnus*: hęc homo canā *F*
 omninedaf *F* φ (nemaf *supra* add. in φ)   10 cōmā (*fuit* γ) *F*   11 hyr-
 cuofuf *F*   16 p̄dentef *F*   22 adolescentē *F*   25 nomine *F* φ , c. nu
supra add. in φ a..quā (in *ras. manus secunda primum scripsit h, deinde*
hoc mutauit in ā) *F*, aliquā φ , cum aliquam coniecit *Gronouius*, ubi aliquam
Wassius   27 die labente *Barthius*: delabente *F*, dlabente φ

ducta mutuis amplexibus alternae salutationis expletis percontanti causas aduentus sui sic incipit

‘Meministi consilium uestrum, scilicet quo mihi suasistis ut bestiam, quae mariti mentito nomine mecum quiescebat, prius quam ingluuie uoraci me misellam hauriret, ancipiti nouacula 5 perimerem. sed cum primum, ut aequae placuerat, conscio lumine uultus eius aspexi, uideo mirum diuinumque prorsus spectaculum, ipsum illum deae Veneris filium, ipsum inquam Cupidinem leni quiete sopitum. ac dum tanti boni spectaculo percita et nimia uoluptatis copia turbata fruendi laborarem 10 inopia, casu scilicet pessumo lucerna feruens oleum rebulliuit in eius umerum. quo dolore statim somno recussus ubi me ferro et igni conspexit armatam ‘tu quidem’ inquit ‘ob istud tam dirum facinus confestim toro meo diuerte tibi que res tuas habeto, ego uero sororem tuam — et nomen quo tu censeris 15 aiebat — ‘iam mihi confarreatis nuptiis coniugabo’ et statim Zephyro praecipit ultra terminos me domus eius efflaret.’

XXVII

Needum sermonem Psyche finierat, at illa uesanae libidinis et inuidiae noxiae stimulis agitata, uafre concinnato mendacio fallens maritum quasi de morte parentum aliquid conperisset, 20 statim nauem ascendit et ad illum scopulum protinus pergit et quamuis alio flante uento, caeca spe tamen inhians ‘accipe me’ dicens ‘Cupido, dignam te coniugem et tu, Zephyre, suscipe dominam!’ saltu se maximo praecipitem dedit. nec tamen ad illum locum uel saltem mortua peruenire potuit. nam per 25 saxa cautium membris iactatis atque dissipatis et proinde ut [171] merebatur laceratis uisceribus suis alitibus bestiisque obuium ferens pabulum interiit.

Nec uindictae sequentis poena tardauit. nam Psyche rur-

1 àplexib; sic Fφ   6 pimerè f: pmerè F, pmerè φ   10 uoluntatī F, uolutatī φ   11 pefumō non mutatum in F   u primam in reuulhuit mutauit in b manus secunda in F   13 ob] ubi F, u φ   14 diuerte f   16 iam (sic, non lam, longa i) m cfefti arreat hnt praeter hnt inducta in F: emendauit Mercerus   18 at addidit Iahnus   19 uafre concinnato Hertzius Philologi 1861 p. 178: | freconcinnato F, e re concinnato coniecit Iahnus   28 pabulū fφ: pauulū F

sus errabundo gradu peruenit ad ciuitatem aliam in qua pari modo soror morabatur alia. nec setius et ipsa fallacie germanitatis inducta et in sororis sceleratas nuptias aemula festinauit ad scopulum inque simile mortis exitium cecidit.

- 5 Interim dum Psyche quaesitioni Cupidinis intenta populos XXVIII circumibat, at ille uulnere lucernae dolens in ipso thalamo matris iacens ingemebat. tunc auis peralba illa gauia, quae super fluctus marinos pinnis natat, demergit sese propere ad Oceani profundum gremium. ibi commodum Venerem lauante
10 natantemque propter assistens indicat adustum filium eius graui uulneris dolore maerentem, dubium salutis iacere iamque per cunctorum ora populorum rumoribus conuiciisque uariis omnem Veneris familiam male audire, quod ille quidem montano scortatu, tu uero marino natatu secesseritis ac per hoc
15 non uoluptas ulla, non gratia, non lepos sed incompta et agrestia et horrida cuncta sint, non nuptiae coniugales, non amicitiae sociales, non liberum caritates sed enormis conluuius et squalentium foederum insuaue fastidium. haec illa uerbosa et
satis curiosa auis in auribus Veneris filii lacerans existimationem ganniebat. at Venus irata solidum exclamat repente
20 'ergo iam ille bonus filius meus habet amicam aliquam? prome agedum, quae sola mihi seruis amanter, nomen eius quae puerum ingenuum et inuestem sollicitauit siue illa de Nympharum populo seu de Horarum numero seu de Musarum
25 choro uel de mearum Gratiarum ministerio.'

Nec loquax illa contieuit auis sed 'nescio' inquit 'domina: puto puellam — si probe memini, Psyches nomine dicitur — efflicte cupere.'

Tunc indignata Venus exclamauit uel maxime 'Psychen

---

5 quaesitioni sic F, q̄sitioni φ 12 cunctorū fφ: cunctarū F 17
conluuius Iahnus: igluuius (sed i a manu secunda) F, gluuius φ 18
fēderū F 19 fili F, filiū φ 21 o in ergo corr. a prima manu
ex a in F bon; om. F' pme agedū (a in ras.) φ: pmeo gedū F 22
que sola[m ferui amanī nom eius inducta in F 23 ingenū Fφ' nī-
pharū F 26 a in domina a secunda manu in ras. scripta in F, do-
mina φ 29 uel Fφ: per f

ille meae formae succubam, mei nominis aemulam uere diligit. nimirum illud incrementum lenam me putauit cuius monstratu puellam illam cognosceret.

XXVIII Haec quirilians properiter emergit e mari suumque protinus aureum thalamum petit et reperto, sicut audierat, aegrotu puero 5 iam inde a foribus quam maxime boans 'honestu' inquit 'haec et natalibus nostris bonaque tuae frugi congruentia? ut primum quidem tuae parentis, immo dominae praecepta calcares nec sordidis amoribus inimicam meam cruciaries uerum etiam hoc aetatis puer tuis licentiosis et immaturis iungeres ample- 10 xibus, ut ego nurum scilicet tolerarem inimicam? sed utique praesumis nugo et corruptor et inamabilis te solum generosum nec me iam per aetatem posse concipere. uelim ergo scias multo te meliorem filium alium genituram, immo ut contumeliam magis sentias, aliquem de meis adoptaturam uernulis 15 eique donaturam istas pinnas et flammas et arcum et ipsas sagittas et omnem meam supellectilem, quam tibi non ad hos usus dederam. nec enim de patris tui bonis ad instructionem

XXX istam quicquam concessum est. sed male prima pueritia indu- ctus es et acutas manus habes et maiores tuos irreuerenter pul- 20 sasti totiens et ipsam matrem tuam, me, inquam, ipsam parri- cida denudas cotidie et percussisti saepius et quasi uiduam utique contemnis nec uitricum tuum fortissimum illum maxi- mumque bellatorem metuis. quidni! cui saepius in angorem mei paelicatus puellas propinare consuesti. sed iam faxo te 25 lusus huius paeniteat et sentias acidas et amaras istas nuptias. — sed nunc inrisui habita quid agam? quo me conferam? quibus modis stelionem istum cohibeam? petamne auxilium ab inimica mea Sobrietate, quam propter huius ipsius luxuriam offendi saepius? at rusticae squalentis- 30 que feminae conloquium adhibendum est. horresco. nec tamen

1 succubā (in ras. fuit ³) F ante uere deletum si in F 7 tu
(nihil supra scriptum) F, tae φ 8 tuē F, tuif φ 12 u in 'generosū
a secunda manu in ras. scripta in F, generosū φ 14 meliorē (uirgulam
add. manus secunda) F, meliorē φ 15 sentias . F uernulif fφ: uer-
nulā ut uid. F 16 qq; a prima manu corr. in ei; in F 20 abef F
25 paelicatus sic F 30 at Iahnius: aut Fφ 31 adhibenda sic F

uindictae solacium undeunde spernendum est. illa mihi prorsus adhibenda est nec ulla alia quae castiget asperissime nugonem istum, pharetram explicet et sagittas dearmet, arcum enodet, taedam deflammet, immo et ipsum corpus eius acrioribus remediis coherceat. tunc iniuriae meae litatum crediderim cum eius comas, quas istis manibus meis subinde aureo nitore perstrinxi, deraserit, pinnas, quas meo gremio nectarei fontis infeci, praetotonderit.

Sic effata foras sese proripit infesta et stomachata biles XXXI
 10 Venerias. sed eam protinus Ceres et Iuno continuantur uisamque uultu tumido quaesiere cur truci supercilio tantam uenustatem micantium oculorum coherceret. at illa 'opportune' inquit 'ardenti prorsus isto meo pectori uolentiam scilicet perpetraturae uenitis. sed totis, oro, uestris uiribus Psychen illam fugitiuam uolaticam mihi requirite. nec enim uos utique domus meae famosa fabula et non dicendi filii mei facta latuerunt.'

Tunc illae ignarae, quae gesta sunt, palpare Veneris iram saeuientem sic adortae 'quid tale, domina, deliquit tuus filius
 [173] ut animo peruicaci uoluptates illius impugnes et quam ille
 20 diligit tu quoque perdere gestias? quod autem, oramus, isti crimen si puellae lepidae libenter adrisit? an ignoras eum masculum et iuuenem esse uel certe iam quot sit annorum oblita es? an quod aetatem portat bellule, puer tibi semper uidetur? mater autem tu et praeterea cordata mulier filii tui
 25 lusus semper explorabis curiose et in eo luxuriam culpabis et amores reuincas et tuas artes tuasque delicias in formonso filio reprehendes? quis autem te deum, quis hominum patietur passim cupidines populis disseminantem cum tuae domus amores amare coerceas et uitiorum muliebrum publicam praecludas
 30 officinam?'

3 faretrâ F 5 lita|tatû F 10 .t uno, manus secunda mutauit
 t in & et addidit I ante uno, in marg. add. ceref et iuno, F uno, add.
 in marg. ceref et iuno q 11 timido Fq 12 oportune F
 uolentiam Marklandus: uolentiâ F, uolentia q 16 fabuba . F, fa-
 mulâ q 17 gnarae coniecit Beroaldus 18 deliqd F 21 arrisit f
 23 uellule F, uellule q 24 co.data (fuit r) F 26 formonso F 29
 f in coherceat in ras. a prima manu ex t corr. in F, coherceat q

Sic illae metu sagittarum patrocínio gratioso Cupidini quamvis absenti blandiebantur. sed Venus indignata ridicule tractari suas iniurias praeuersis illis altrorsus concito gradu pelago uiam capessit.

LIBER VI

5

- I Interea Psyche uariis iactabatur discursibus, dies noctesque mariti uestigationibus inquieta animo, tanto cupidior iratum mulcere et, si non uxoris blanditiis lenire, certe seruilibus precibus propitiare. et prospecto templo quodam in ardui montis uertice 'unde autem' inquit 'scio an istic meus degat dominus?' et ilico dirigit citatum gradum, quem defectum prorsus adsiduis laboribus spes incitabat et uotum. iamque nauiter emensis celsioribus iugis puluinaribus sese proximam intulit. uidet spicas frumentarias in aceruo et alias flexiles in corona et spicas hordei uidet. erant et falces et opera messoriae mundus omnis sed cuncta passim iacentia et incuria confusa et ut solet aestu laborantium manibus proiecta. haec singula Psyche curiose diuidit et discretim remota rite componit rata scilicet nullius dei fana ac caerimonias negligere se debere sed omnium beniuolam misericordiam corrogare. 20
- II Haec eam sollicite seduloque curantem Ceres alma deprehendit et longum exclamat protinus 'a, tu Psyche miseranda! totum per orbem Venus anxia disquisitione tuum uestigium [174] furens animi requirit teque at extremum supplicium expetit et totis numinis sui uiribus ultionem flagitat. tu uero rerum mearum tutelam nunc geris et aliud quicquam cogitas nisi de tua salute?' 25

3 alte rursus Fp 4 capeffit (c add. manus secunda) F subscriptum (ego salustius legi & emdaui rome | felix. | METHAMORPHOSON LIB. v. (explicit. INCIP. LIB. VI. FELICITER. in F 8 mulcere et Iahnus: hic & | Fp 13 proximans coniecit Elmenhorstius 14 acerbo F 15 falces & (fuit e) F 19 ac addidit Hildebrandius caerimoniae F negligere f: nec lege Fp, c. negligere add. in marg. p 20 m. à (erasum i) F, mia? p 21 curantē . F 22 a tu] Iahnus: an Fp

Tunc Psyche pedes eius aduoluta et uberi fletu rigans
 deae uestigia humumque uerrens crinibus suis multiugis pre-
 cibus editis ueniam postulabat 'per ego te frugiferam tuam
 dexteram istam deprecor, per lactificas messium caerimonias,
 5 per tacita secreta cistarum et per famulorum tuorum draconum
 pinnata curricula et glebae Siculae sulcamina et currum ra-
 pacem et terram tenacem et inluminarum Proserpinae nubtia-
 rum demeacula et luminosarum filiae inuentionum remeacula
 et cetera quae silentio tegit Eleusinis Atticae sacrarium, mise-
 10 randae Psyches animae, supplicis tuae, subsiste. inter istam
 spicarum congeriem patere uel pauculos dies delitescam quod
 deae tantae saeuens ira spatio temporis mitigetur uel certe
 meae uires diutino labore fessae quietis interuallo leniantur.'

Suscipit Ceres 'tuis quidem lacrimosis precibus et com- III
 15 moueor et opitulari cupio sed cognatae meae, cum qua etiam
 foedus antiquum amicitiae colo, bonae praeterea feminae malam
 gratiam subire nequeo. decede itaque de istis aedibus protinus
 et quod a me retenta custoditaque non fueris optimi consule.'

Contra spem suam repulsa Psyche et afflicta duplici mae-
 20 stitia iter retrorsum porrigens inter subsitae conuallis subluci-
 dum lucum prospicit fanum sollerti fabrica structum nec ullam
 uel dubiam spei melioris uiam uolens omittere sed adire
 cuiuscumque dei ueniam, sacratis foribus proximat. uidet
 dona pretiosa et lacinias auro litteratas ramis arborum posti-
 25 busque suffixas, quae cum gratia facti nomen deae cui fuerant
 dicata testabantur. tunc genu nixa et manibus aram tepentem
 amplexa deterisis ante lacrimis sic adprecatur

'Magni Iouis germana et coniuga siue tu Sami, quae ge- III
 rula partu uagituque et alimonia tua gloriatur, tenes uetusta
 30 delubra — siue celsae Carthaginis quae te uirginem uectura

9 eleuf inhf F, eleuf i huf φ   sacrariū mise|randę inducta in F   11
 delitefcam (uid. f̄ deleta esse) F   13 meç...| ref F, mee ref φ   16
 feduf F   17 grā (̂ add. manus secunda) F   de deletum in F, om. φ
 18 optime Fφ   22 cōomittere deletō cō F   24 heç a prima (ut uid.)
 manu corr. in et F, h φ   25 fati F   28 quae gerula Iahnius: que-
 rula F, q̄rula φ

leonis caelo commeantem percolit, beatas sedes frequentas —
 siue prope ripas Inachi qui te iam nuptam Tonantis et regi-
 nam dearum memorat, inclitis Argiuorum praesides moenibus
 — quam cunctus oriens Zygiam ueneratur et omnis occidens
 Lucinam appellat: sis meis extremis casibus Iuno Sospita ⁵
 meque in tantis exantlatis laboribus defessam imminentis peri-
 culi metu libera. quod sciam soles praegnatibus periclitantibus [175]
 ultro subuenire.'

Ad istum modum supplicanti statim sese Iuno cum totius
 sui numinis augusta dignitate praesentat et protinus 'quam ¹⁰
 uellem' inquit 'per fidem nutum meum precibus tuis accom-
 modare! sed contra uoluntatem Veneris, nurus meae, quam
 filiae semper dilexi loco, praestare me pudor non sinit. tunc
 etiam legibus, quae seruos alienos perfugas inuitis dominis
 uetant suscipi, prohibeor.'

V Isto quoque fortunae naufragio Psyche perterrita nec in-
 dipisci iam maritum uolatilem quiens tota spe salutis deposita
 sic ipsa suas cogitationes consuluit 'iam quae possunt alia
 meis aerumnis temptari uel adhiberi subsidia cui nec dearum
 quidem quamquam uolentium potuerunt prodesse suffragia? ²⁰
 quorsum itaque tantis laqueis inclusa uestigium porrigam qui-
 busque tectis uel etiam tenebris abscondita magnae Veneris
 ineuitabiles oculos effugiam? quin igitur masculum tandem
 sumis animum et cassae speculae renuntias fortiter et ultro-
 neam te dominae tuae reddis et uel sera modestia saeuientes ²⁵
 impetus eius mitigas? qui scias an etiam, quem diu quaeritas,
 illic in domo matris repperies?' sic ad dubium obsequium,
 immo ad certum exitium praeparata principium futurae secum
 meditabatur obsecrationis.

VI At Venus terrenis remediis inquisitionis abnuens caelum ³⁰
 petit. iubet construi currum, quem ei Vulcanus aurifex subtili
 fabrica studiose poliuerat et ante thalami rudimentum nuptiale
 munus obtulerat, limae tenuantis detrimento conspicuum et

2 feuef *F*, feuef ¹ *φ*   3 menibuf *F*   4 zīgā *F*   7 pgnatib; sic *F*,
 p|gnantib; *φ*   19 adiberi *F*, a|diberi ^h *φ*   nec sic *Fφ*   20 quanquam *F*
 21 quorsum *Mercerus*: quo sū *F*   27 illuc *Fφ*   31 cōstrui sic *F*, cōstrui *φ*

ipsius auri damno pretiosum. de multis quae circa cubiculum
dominae stabulant procedunt quattuor candidae columbae et
hilaris incessibus picta colla torquentes iugum gemmeum sub-
eunt susceptaque domina laetae subuolant. currum deae pro-
5 sequentes gannitu constrepenti lasciui ut passeret et ceterae
quae dulce cantitant aues melleis modulis suaue resonantes
aduentum deae pronuntiant. cedunt nubes et Caelum filiae
panditur et summus aether cum gaudio suscipit deam. nec
obuias aquilas uel accipitres rapaces pertimescit magnae Ve-
10 neris canora familia.

Tunc se protinus ad Iouis regias arces dirigit et petitu VII
superbo Mercurii, dei uocalis, operae necessarium usuram
postulat. nec rennuat Iouis caerulum supercilium. tunc ouans
ilico comitante etiam Mercurio Venus caelo debeat eique sol-
15 licite serit uerba 'frater Arcas scis nempe sororem tuam Ve-
[176] nerem sine Mercurii praesentia nil umquam fecisse nec te
praeterit utique quanto iam tempore delitescentem ancillam
nequiuerim repperire. nil ergo superest quam tuo praeconio
praemium inuestigationis publicitus edicere. fac ergo mandatum
20 matures meum et indicia qui possit agnosci, manifeste designes,
ne siquis occultationis illicitae crimen subierit, ignorantiae se
possit excusatione defendere' et simul dicens libellum ei por-
rigit ubi Psychēs nomen continebatur et cetera. quo facto pro-
tinus domum secessit.

25 Nec Mercurius omisit obsequium. nam per omnium ora VIII
populorum passim discurrens sic mandatae praedicationis mu-
nus exequabatur 'siquis a fuga retrahere uel occultam demon-
strare poterit fugitiuam regis filiam, Veneris ancillam, nomine
Psychen, conueniat retro metas Murtias Mercurium praedica-
30 torem accepturus indicinae nomine ab ipsa Venere septem
sauiā suauia et unum blandientis adpulsu linguae longe mel-
litum.'

12 et 16 mercuri (1 add. manus recentior) F   13 iouif fp: iouef F
o in ouanf corr. ut uid. ex f in F, ouanf φ   15 arca|discif Fφ   16
unquā F   28 fugitiuā (1 add. manus secunda) F   30 indicinē F, in-
dicinē φ   31 fabia F

Ad hunc modum pronuntiante Mercurio tanti praemii cupido certatim omnium mortalium studium adrexerat. quae res nunc uel maxime sustulit Psyche omnem cunctationem. iamque fores eius dominae proximanti occurrit una de famulatio Veneris nomine Consuetudo statimque quantum maxime potuit 5 exclamat. 'tandem ancilla nequissima, dominam habere te scire coepisti? an pro cetera morum tuorum temeritate istud quoque nescire te fingis quantos labores circa tuas inquisitiones sustinuerimus? sed bene quod meas potissimum manus incidisti et inter Orci caneros iam ipsos adhaesisti datura scilicet actutum 10 VIII tantae contumaciae poenas' et audaciter in capillos eius immissa manu trahebat eam nequaquam renitentem. quam ubi primum inductam oblatamque sibi conspexit Venus, laetissimum cachinnum extollit et qualem solent frequentare irati, caputque quatiens et ascalpens aurem dexteram 'tandem' inquit 15 'dignata es socrum tuam salutare? an potius maritum qui tuo uulnere periclitatur, interuisere uenisti? sed esto segura, iam enim excipiam te ut bonam nurum condecet' et 'ubi sunt' inquit 'Sollicitudo atque Tristities, ancillae meae?' quibus intro uocatis torquendam tradidit eam. at illae sequentes erile prae- 20 ceptum Psychen misellam flagellis afflictam et ceteris tormentis excruciatam iterum dominae conspectui reddunt. tunc rursus sublato risu Venus 'set ecce' inquit 'nobis turgidi uentris sui lenocinio commouet miserationem unde me praeclara subole [177] auiam beatam scilicet faciet. felix uero ego quae in ipso 25 aetatis meae flore uocabor auia et uilis ancillae filius nepos Veneris audiet. quamquam inepta ego frustra filium dicam. impares enim nuptiae et praeterea in uilla sine testibus et patre non consentiente factae legitimae non possunt uideri ac

4 foref sic Fφ famulatio Iahnus: famulitione F et, supra add. comitua,
 φ 7 cepisti F 10 habet isti Fφ 11 penas F 12 renitentē f: reti-
 renitentem
 nentē ut uid. F, retinentē φ 14 frequentare Iahnus: frequen add. in
 marg. furen F, furen φ 15 dexterā . F, dexterā φ 23 set Iah-
 nius: & F, om. φ turgidi . (fuit I) F, turgidi φ 24 sobole f 25 fa-
 ciat Fφ 26 r a in uocabor auia (ita etiam φ) in ras. scripsit manus
 secunda in F 27 quamquam F

per hoc spurius iste nascetur, si tamen partum omnino perferre te patiemur.'

His editis inuolat eam uestemque plurifariam diloricat ca- X
pilloque discisso et capite conquassato grauiter affligit et ac-
5 cepto frumento et hordeo et milio et papauere et cicere et
lente et faba commixtisque aceruatim confusis in unum gru-
mulum sic ad illam 'uideris enim mihi tam deformis ancilla
nullo alio sed tantum sedulo ministerio amatores tuos prome-
reri, iam ergo et ipsa frugem tuam periclitabor. discerne se-
10 minum istorum passiuam congeriem singulisque granis rite
dispositis atque seiugatis ante istam uesperam opus expeditum
approbato mihi.'

Sic assignato tantorum seminum cumulo ipsa cenae nub-
tiali concessit. nec Psyche manus admolitur inconditae illi et
15 inextricabili moli sed immanitate praecepti consternata silens
obstupescit. tunc formicula illa paruula atque ruricola certa
difficultatis tantae laborisque miserta contubernalis magni dei
socrusque saeuitiam execrata discurrens nauiter conuocat corro-
gatque cunctam formicarum accolarum classem 'miseremini
20 terrae omniparentis agiles alumnae, miseremini et Amoris uxori,
puellae lepidae, periclitanti prompta uelocitate succurrite.'
ruunt aliae superque aliae sepedum populorum undae summo-
que studio singulae granatim totum digerunt aceruum separa-
timque distributis dissitisque generibus e conspectu perneciter
25 abeunt.

Sed initio noctis e conuiuio nuptiali uino madens et fra- XI
grans balsama Venus reneat totumque reuincta corpus rosis
micantibus uisaeque diligentia miri laboris 'non tuum,' inquit

3 uestem q; . . F, uestē | q̄ φ   4 cōquassato . (fuit l) F, cōquassato
φ   9 ipsā F, ipsā φ   discernere Fφ   13 cenae (ae a pr. manu
corr. ex a) Fφ   nuptialif corr. ex nuptialif in F   14 nec φ: ne F
15 conit nata F, conit nata φ   16 ruricola φ: ruricola F   certa tum
Oudendorpius: certata Fφ (i.e. cerent supra add. in φ), certa iam coniecit
Stewechius, certatim *Wassius*, cordata *Hildebrandius*   18 execrata sic Fφ
20 amor . (fuit l) F, amorif (f add. manus secunda) φ   22 sepe dū F
26 nuptiali . (fuit l) F, nuptiali φ   flagant F

'nequissima nec tuarum manuum istud opus sed illius cui tuo, immo et ipsius malo placuisti' et frusto cibarii panis ei proiecto cubitum facessit. interim Cupido solus interioris domus unici cubiculi custodia clausus cohercebatur acriter partim ne petulantia luxurie uulnus grauaret, partim ne cum sua cupita conueniret. sic ergo distentis et sub uno tecto separatis amatoribus tetra nox exanclata.

Sed Aurora commodum inequitante uocatae Psychae Venus infit talia 'uidesne illud nemus quod fluuii praeterlueri ripisque longis attenditur, cuius imi gurgites uicinum fontem despiciunt? oues ibi nitentes auriq[ue] colore florentes incustodito pastu uagantur. inde de coma pretiosi uelleris floccum mihi confestim quoquo modo quaesitum afferas censeo.'

XII Perrexit Psyche uolenter non obsequium quidem illa functura sed requiem malorum praecipitio fluuiialis rupis habitura. sed inde de fluuii musicae suavis nutricula leni crepitu dulcis aurae diuinitus inspirata sic uaticinatur arundo uiridis 'Psyche, tantis aerumnis exercita, neque tua miserrima morte meas sanctas aquas polluas nec uero istius orae contra formidabiles oues feras aditum quoad de solis flagrantia mutuatae calorem truci rabie solent efferri cornuque acuto et fronte saxea et non numquam uenenatis morsibus in exitium saeuire mortalium, sed dum meridies solis sedauerit uaporem et pecuda spiritus fluuiialis serenitate conquieuerint, poteris sub illa procerissima platano quae mecum simul unum fluentum bibit latenter abscondere. et cum primum mitigata furia laxauerint oues animum, per-

2 frusto ut uid. f: furto Fp plecto . (fuit f) F 4 cubiculi .
 (fuit f) F 5 luxurie φ: luxuria (a in ras. scripsit manus secunda) F
 6 posterior f in distentis in ras. in F 7 est post nox add. f c in
 exanclata in ras. scripsit manus sec. in F, exanclata φ 8 psyche F
 11 auri-|cole (fuit ue) F, auriueco|le φ 17 uaticinatur F 20 . solis (fuit
 e) F, e solis φ fragrantia Fp mutuata . (fuit e ut uid.) F, mutuata φ
 22 nunquam F seuire (fuit r) F 23 pecuda Hildebrandius: pecula
 F, pecula φ 25 te ante abscondere om. Fφ, add. uulgo sed cf. VIII
 5 p. 136, 21.

cussis frondibus attigui nemoris lanosum aurum repperies quod passim stirpibus conexis obhaerescit.'

Sic arundo simplex et humana Psychen aegerrimam salu- XIII
tem suam docebat. nec auscultatu penitus intento diligenter
5 instructa illa cessauit sed obseruatis omnibus furatrina facili
flauentis auri mollitie congestum gremium Veneri reportat. nec
tamen apud dominam saltem secundi laboris periculum secun-
dum testimonium meruit sed contortis superciliis subridens
amarum sic inquit 'nec me praeterit huius quoque facti auctor
10 adulterinus. sed iam nunc ego sedulo periclitabor an oppido
forti animo singularique prudentia sis praedita. uidesne insi-
stentem celsissimae illi rupi montis ardui uerticem de quo
fontis atri fuscae defluunt undae proxumaeque conceptaculo
uallis inclusae Stygias inrigant paludes et rauca Cocyti fluenta
15 nutriunt? indidem mihi de summi fontis penita scaturrigine
rorem rigentem hauritum ista confestim deferres urnula.'

Sic aiens crustallo dedolatum uasculum, insuper ei grauiora
comminata tradidit.

At illa studiose gradum celerans montis extremum petit XIII
20 tumulum certe uel illic inuentura uitae pessimae finem. sed
cum primum praedicti iugi conterminos locos appulit, uidet rei
uastae letalem difficultatem. namque saxum immani magnitu-
[179] dine procerum et inaccessa salebritate lubricum mediis e fau-
cibus lapidis fontes horridos euomebat qui statim proni fora-
25 minis lacunis editi perque procliue delapsi et angusti canalibus
exarto coniecti tramite proxumam conuallem latenter incidebant.
dextra laeuaque cautibus cautis prosperpunt et longa colla

1 attingui *F* nemoris *f*: nemori *F* nemori *φ* 2 conuexis *F*, cō-
uexis *φ* 4 penitus intento *Iahnus*: penitendo *F*, penitendo *φ* di-
gen^h *F* 5 . illa (*fuit c aut o*) *F* 9 qq; *om. F'* 14 inclusa stygia^{ft}
(*ft in ras. a manu secunda*) *F*, inclusa est ygia^{ft} (*ft add. manus secunda*) *φ*
rauca *Lipsius*: pauca *Fq* cociti *F* 16 hauritū deletum in *F* defer
• urnula (*fuit t*) *F*, deferet urnula *f*, defer furnula (*sed postea distinctum*
deferet urnula) *φ* 19 cele-rant (*fuit f ut uid.*) *F* 20 inuentura uitae]
muntē *F*, iunte *φ* 23 medif e raucib; *F*, medif faucib; *f*, medise raucibuf
corr. in medif e faucibuf φ 27 catib; *F*

porrecti saeui dracones inconiuae uigiliae luminibus addictis et in perpetuam lucem pupulis excubantibus. iamque et ipsae metum incutiebant uocales aquae. nam et 'discede' et 'quid facis? uide' et 'quid agis? caue' et 'fuge' et 'peribis' subinde clamant. sic impossibilitate ipsa mutata in lapidem Psyche 5 quamuis praesenti corpore sensibus tamen aberat et inextricabilis periculi mole prorsus obruta lacrumarum etiam extremo
 XV solacio carebat. nec Prouidentiae bonae graues oculos innocentis animae latuit aerumna. nam optimi Iouis regalis ales illa repente propansis utrimque pinnis affuit rapax aquila memor- 10 que ueteris obsequii, quo ductu Cupidinis Ioui pocillatorem Phrygium sustulerat, opportunam ferens opem deque numen in uxoribus laboribus percolens alti culminis diales uias deserit et ob os puellae praeuolans incipit 'at tu simplex alioquin et expers rerum talium: speras quippe te sanctissimi nec minus 15 truculenti fontis uel unam stillam posse furari uel omnino contingere. dis etiam ipsique Ioui formidabiles aquas istas Stygias uel fando comperisti? quodque uos deieratis per numina deorum, deos per Stygis maiestatem solere? sed cedo istam urnulam' et protinus adreptam complexa ungue festinat 20 libratisque pinnarum nutantium motibus inter genas saeuientium dentium et trisulca uibramina draconum remigium dextra laeuaque porrigens nolentes aquas et ut abiret inde ocus minantes excipit, commenta se ob iussum Veneris petere cique

---

^p
 2 petuà F cupulif F et corr. in pupulif q 3 metum incutiebant Iahnus: fem& muniebant Fq 5 mutata (fuit t ut uid.) F lupide corr. a prima manu in lapide F, lupide corr. in lapidē q 6 pñenti sic Fq inextricabilis] hic extricabilif Fq 8 l pudentia bona add. in margine F 9 optimi Scaliger: pmi (hoc est primi) Fq 11 po et ll in pocillatorē in ras. (pro ll uid. fuisse t) in F 12 frigiū substulerat oportuna F 15 talu. F quippe Iahnus: q; F 16 truculenti. (fuit o) F 17 duf F 18 ftigial F deieratif f: deieceratif Fq 19 ftigif F fed F 20 complexa ungue Iahnus: cōpletāq; Fq festinat sic Fq, festinat iter coniecit Oudendorpius 21 motibus Heinsius: motibuf F 23 no in nolentes in ras. manu sec. scripta in F, uolentes q inde ocus Oudendorpius: innoxius Fq minantes (min in ras. a secunda manu) F, potantes q 24 commenta se Iahnus: cōment; Fq

se praeministrare quare paulo facilior adeundi fuit copia. sic XVI
acceptam cum gaudio plenam urnulam Psyche Veneri citata
rettulit.

Nec tamen nutum deae saeuientis uel tunc expiare potuit.
5 nam sic eam maiora atque peiora flagitia comminans appellat
renidens exitiabile 'iam tu quidem magna uideris quaedam
mihi et alta prorsus malefica quae talibus praeceptis meis ob-
temperasti nauiter. sed adhuc istud, mea pupula, ministrare
debebis. sume istam pyxidem' et dedit protinus 'et usque ad
10 inferos et ipsius Orci ferales penates te derige. tunc conferes
pyxidem Proserpinae 'petit de te Venus' dicito 'modicum de
tua mittas ei formonsitate uel ad unam saltem dieculam suffi-
[180] ciens. nam quod habuit dum filium curat aegrotum consumpsit
atque contriuit omne.' sed haud immaturius redito quia me
15 necesse est indidem delitam theatrum deorum frequentare.'

Tunc Psyche uel maxime sensit ultimas fortunas suas et XVII
uelamento reiecto ad promptum exitium sese compelli manifeste
comperit. quidni? quae suis pedibus ultro ad Tartarum ma-
nesque commere cogeretur. nec cunctata diutius pergit ad
20 quampiam turrin praecaltam indidem sese datura praecipitem;
sic enim rebatur ad inferos recta atque pulcherrime se posse
descendere. sed turris prorumpit in uocem subitam et 'quid te'
inquit 'praecipitem, o misella, quaeris extinguere? quidque
iam nouissimo periculo laborique isto temere succumbis? nam
25 si spiritus corpore tuo semel fuerit seiugatus, ibis quidem pro-
fecto ad imum Tartarum sed inde nullo pacto redire poteris. mihi
ausculta. Lacedaemo Achaiae nobilis ciuitas non longe sita est: XVIII
huius conterminam deuiis abditam locis quaere Taenarum. inibi
spiraculum Ditis et per portas hiantes monstratur iter inuium,

9 et ante ufque om. F, add. manu sec. in g 10 orci • (fuit t) F
derig& F, derige • (fuit t) g 14 redito fφ: reddito F 15 est ante
ididē in ras. a secunda manu scriptum in F 20 posterius se deletum
in F daturā Fφ 21 recte Fφ atque proin celerrime coniecit Iah-
nius 23 que deletum in F 24 iā praeter 'euanuit in F, legitur in g
26 michi F 27 lacedemo F 28 conterminā ('erasum) F abditā
('erasum) F r in tenarū corr. ut uid. in t in F

cui te limite transmeato simul commiseris, iam canale directo perges ad ipsam Orci regiam. sed non hactenus uacua debebis per illas tenebras incedere sed offas polentae mulso concretas ambabus gestare manibus, at in ipso ore duas ferre stipes. iamque confecta bona parte mortiferae uiae continuaberis claudum asinum lignorum gerulum cum agasone simili, qui te rogabit decidentis sarcinae fusticulos aliquos porrigas ei, sed tu nulla uoce deprompta tacita praeterito. nec mora cum ad flumen mortuum uenies, cui praefectus Charon protenus expectans portorium, sic ad ripam ulteriorem subtili cumba deducit 10 commeantes. ergo et inter mortuos auaritia uiuit nec Charon ille et Ditis pater, tantus deus, quicquam gratuito facit set moriens pauper uiaticum debet quaerere et aes si forte prae manu non fuerit, nemo eum expirare patietur. huic squalido seni dabis nauli nomine de stipibus quas feres alteram 15 sic tamen ut ipse sua manu de tuo sumat ore. nec setius tibi pigrum fluentum transmeanti quidam supernatans senex mortuus putris adtollens manus orabit ut eum intra nauigium trahas nec tu tamen inlicita adflectare pietate. transito fluuio 20 modicum te progressam textrices orabunt anus telam struentes, manus paulisper accommodes, nec id tamen tibi contingere fas est. nam haec omnia tibi et multa alia de Veneris insidiis [181] orientur ut uel unam de manibus omittas offulam. nec putes futile istud polentacium damnum leue. altera enim perdita lux haec tibi prorsus denegabitur. canis namque praegrandis teriugo 25 et satis amplo capite praeditus, immanis et formidabilis tonantibus oblatrans faucibus mortuos, quibus iam nil mali potest facere, frustra territando ante ipsum limen et atra atria Proserpinae semper excubans seruat uacuam Ditis domum. hunc offrenatum unius offulae praeda facile praeteribis, ad ipsam 30 que protinus Proserpinam introibis, quae te comiter excipiet

XVIII

1 cui *Floridus*: cuius *F*φ   directo *F*φ   2 horci *F*   acten; *F*
 3 pollente *F*   5 cōtinuauerit *F*   7 roga|bit sic *F*   decidentis *Gruterus*:
 decidenti *F*φ   12 et Ditis *scripsi*: ditat et *F*   13 f& sic *F*   18
 putris *f*: putria *F* (et ante corr.) φ   19 fluui *F*   20 progreffa *F*φ
 26 conantib; *F*φ   27 faciū; *F*

ac benigne ut et molliter assidere et prandium opipare suadeat
sumere. sed tu et humi reside et panem sordidum petitem
esto, deinde nuntiato quid adueneris susceptoque quod offeretur
rursus remeans canis saeuitiam offula reliqua redime ac deinde
5 auaro nauitae data quam reseruaueras stipe transitoque eius
fluuio recolens priora uestigia ad istum caelestium siderum
redies chorum. sed inter omnia hoc obseruandum praecipue tibi
censeo ne uelis aperire uel inspicere illam quam feres pyxi-
dem uel omnino diuinæ formonsitatis abditum curiosius then-
10 saurum.²

Sic turris illa prospicua uaticinationis munus explicuit. nec XX
morata Psyche pergit Taenarum sumptisque rite stipibus illis
et offulis infernum decurrit meatum transitoque per silentium
asinario debili et amnica stipe uectori data, neglecto superna-
15 tantis mortui desiderio et spretis textricum subdolis precibus
et offulae cibo sopita canis horrenda rabie domum Proserpinae
penetrat. nec offerentis hospitae sedile delicatum uel cibum
beatum amplexa sed ante pedes eius residens humilis cibario
pane contenta Veneriam pertulit legationem. statimque secreto
20 repletam conclusamque pyxidem suscipit et offulae sequentis
fraude caninis latratibus obseratis residuae nauitae reddita
stipe longe uegetior ab inferis recurrit. et repetita atque ado-
rata candida ista luce quamquam festinans obsequium terminare
mentem capitur temeraria curiositate et 'ecce' inquit 'inepta
25 ego diuinæ formonsitatis gerula, quae nec tantillum quidem
indidem mihi delibo uel sic illi amatori meo formonso placi-
tura' et cum dicto reserat pyxidem. nec quicquam ibi rerum XXI
nec formonsitas ulla sed infernus somnus ac uere Stygius qui
statim coperculo reuelatus inuadit eam crassaque soporis ne-
30 bula cunctis eius membris perfunditur et in ipso uestigio
[182] ipsaque semita conlapsam possidet. et iacebat immobilis et

2 petitiū esto *f* et (*sed ex correctura*) *φ*: petitu meſta *F* 3 offeret
φ: effereſt *F* 4 remeaſ *φ*: remeaſ *F* ſeuitiae *F* 8 p|xidē *Fφ*
11 u| pp|tia *add. in mg. F* 12 tenaſtū *F* 17 dedicatū *Fφ* 21 ob-
feruat|ſ *deleta u Fφ* 23 quanquam *F* 24 iepta ego *φ*: inepte . . (*fuit go*) *F*
25 nec sic *F* 26 michi *F* 27 p|xidē *F* 29 craſtoq; *F* 31 clapſa
F, collapſa *φ*

nihil aliud quam dormiens cadauer. sed Cupido iam cicatrice
 solida reualescens neq̃ diutinam suae Psyches absentiam to-
 lerans per altissimam cubiculi quo cohibebatur elapsus fene-
 stram reffectisque pinnis aliquanta quiete longe uelocius prouo-
 lans Psychen accurrit suam detersoque somno curiose et rur-
 sum in pristinam pyxidis sedem recondito Psychen innoxio
 punctulo sagittae suae suscitāt et 'ecce' inquit 'rursum perie-
 ras, misella, simili curiositate. sed interim quidem tu prouin-
 ciam, quae tibi matris meae praecepto mandata est, exsequere
 nauiter, cetera egomet uidero.' his dictis amator leuis in pin-
 nas se dedit, Psyche uero confestim Veneri munus reportat
 Proserpinae.

XXII Interea Cupido amore nimio peresus et aegra facie matris
 suae repentinam sobrietatem pertimescens ad armillum redit
 alisque pernicipibus caeli penetrato uertice magno Ioui supplicat
 suamque causam probat. tunc Iuppiter prehensa Cupidinis
 buccula manuque ad os suum relata consauiat atque sic ad
 illum 'licet tu' inquit 'domine fili, numquam mihi concessu
 deum decretum seruari honorem sed istud pectus meum, quo
 leges elementorum et uices siderum disponuntur, conuulneris
 assiduis ictibus crebrisque terrenae libidinis foedaueris casibus
 contraque leges et ipsam Iuliam disciplinamque publicam tur-
 pibus adulteriis existimationem famamque meam laeseris in
 serpentes in ignes in feras in aues et gregalia pecua serenos
 uultus meos sordide reformando, at tamen modestiae meae me-
 mor quodque inter istas meas manus creueris, cuncta perficiam
 dum tamen scias aemulos tuos cauere ac, siqua nunc in terris
 puella praepollet pulchritudine, praesentis beneficii uicem per
 eam mihi repensare te debere.'

XXIII Sic fatus iubet Mercurium deos omnes ad contionem pro-
 tinus conuocare ac siqui coetu caelestium defuisset, in poenam
 decem milium nummum conuentum iri pronuntiare. quo metu

1 nichil F   8 puncta praeter p et ' euanuit in F, legitur (sed in la-
 cuna a secunda manu scriptum) in q̃   9 quę F: qđ f   mandatū f
 14 armillū F, armilē f et margo F   17 cōfauat F: cōfabiāt f   21
 fēdaueris F   24 in imbres coniecit Iahnus   31 cētū F   penā F

statim completo caelesti theatro pro sede sublimi sedens procerus Iuppiter sic enuntiat

‘Dei conscripti Musarum albo, adolescentem istum quod manibus meis alumnatus sim, profecto scitis omnes, cuius primae iuuentutis caloratos impetus freno quodam coercendos existimaui. sat est cotidianis eum fabulis ob adulteria cunctasque corruptelas infamatum. tollenda est omnis occasio et luxuria puerilis nuptialibus pedicis alliganda. puellam elegit [183] et uirginitate priuauit: teneat possideat, amplexus Psychen semper suis amoribus perfruatur.’ et ad Venerem conlata facie ‘nec tu’ inquit ‘filia, quicquam contristare nec prosapiae tantae tuae statuque de matrimonio mortali metuas. iam faxo nuptias non impares sed legitimas et iuri ciuili congruas’ et ilico per Mercurium arripi Psychen et in caelum perducere iubet. porrecto 15 ambrosiae poculo ‘sume’ inquit ‘Psyche et immortalis esto nec umquam digredietur a tuo nexu Cupido sed istae uobis erunt perpetuae nuptiae.’

Nec mora cum cena nuptialis affluens exhibetur. **XXIII**
 bebat summum torum maritus, Psychen gremio suo complexus.
 20 sic et cum sua Iunone Iuppiter ac deinde per ordinem totius dei. tunc poculum nectaris, quod uinum deorum est, Ioui quidem suus pocillator ille rusticus puer, ceteris uero Liber ministrabat. Vulcanus cenam coquebat, Horae rosis et ceteris floribus purpurabant omnia, Gratiae spargebant balsama, Musae 25 uoce canora personabant, Apollo cantauit ad citharam, Venus suauis musicae suppari gressu formosa saltauit, scaena sibi sic concinnata ut Musae quidem chorum canerent, tibias inflaret Satyrus et Paniscus ad fistulam diceret. sic rite Psyche conuenit in manum Cupidinis et nascitur illis maturo partu 30 filia, quam Voluptatem nominamus.’

3 alio adolescentē F   4 sit (erasm³, t add. manus secunda) F
6 fauult F¹   11 prosapiae f: piofa pie F   13 iuri Iahnus: iure F
18 cena F   exhibet F   19 torū . (fuit t) F   23 cenā F   25
uoce Guilelmus: qq; F   ch|terā F   26 suppari gressu Scaliger:
sup ingressu F   27 sic] si Fq   cinnata] (f add. manus secunda) F in-
flaret satura] F   28 dicerent F   30 quā² (add. manus secunda)
F, quā q   no....|minam; (o corr. ut uid. ex u) F, nomina|m; q

XXV Sic captivae puellae delira et temulenta illa narrabat anicula. sed astans ego non procul dolebam me Hercules quod pugillares et stilum non habebam quis tam bellam fabellam praenotarem. Ecce confecto nescio quo graui proelio latrones adueniunt onusti, non nulli tamen immo promptiores uulneratis 5 domi relictis et plagas recurrentibus ipsi ad reliquas occultatas in quadam spelunca sarcinas ut aiebant proficisci gestiunt. prandioque raptim tuburcinato me et equum meum uectores rerum illarum futuros fustibus exinde tundentes producant in uiam multisque cliuis et anfractibus fatigatos prope ipsam 10 uesperam perducunt ad quampiam speluncam unde multis onustos rebus rursum ne breuiculo quidem tempore refectos obiter reducant tantaque trepidatione festinabant ut me plagis multis obtundentes propellentesque super lapidem propter uiam positum deicerent. unde crebris aequae ingestis ictibus crure 15 dextero et ungula sinistra me debilitatum aegre ad exurgendum compellunt. et unus 'quo usque' inquit 'ruptum istum asellum nunc etiam claudum frustra pascemus?' et alius 'quid [184] quod et pessimo pede domum nostram accessit nec quicquam idonei lucri exinde cepimus sed uulnera et fortissimorum occisiones.' alius iterum 'certe ego cum primum sarcinas istas quamquam inuitus pertulerit, protinus eum uulturiis gratissimum pabulum futurum praecipitabo.'

Dum secum mitissimi homines altercant de mea nece, iam et domum perueneramus. nam timor ungulas mihi alas fecerat. 25 tum quae ferebamus amoliti properiter nulla salutis nostrae cura set ne meae quidem necis habita comitibus adscitis, qui uulnerati remanserant, dudum recurrunt, relaturi taedia, ut aiebant, nostrae tarditatis. nec me tamen mediocris carpebat scrupulus contemplatione comminatae mihi mortis et ipse mecum 30

3 quis scripsi: q F et, add. in marg. 1. quo, q^{bel} uelâ (bel^{add.} manus secunda) F, uellâ q^b 4 Ec in Ecce in ras. in F, ecce q¹ pho. F
5 uulneratis f: uulnerati Fq 7 agebant F, agebant q¹ 8 meū deletum in F, om. q¹ 13 trepidatio|ne festinabant in ras. a man. sec. in F
22 quanquam F 23 pauulū, u a secunda manu corr. in b, F 26 tum quae] cumq; Fq 28 relaturi taedia codices interpolati: relatori tēdio F

‘quid stas, Luci, uel quid iam nouissimum expectas? mors et haec acerbissima decreto latronum tibi comparata est. nec magno conatu res indiget. uides istas rupinas proximas et praeacutas in his prominentes silices, quae te penetrantes
 5 antequam decideris, membratim dissipabunt. nam et illa ipsa praeclara magia tua uictum laboresque tibi tantum asini uerum corium non asini crassum sed hirundinis tenue membranulum circumdedit. quin igitur masculum tandem sumis animum tuaeque saluti dum licet consulis? habes summam opportuni-
 10 tatem fugae dum latrones absunt. an custodiam anus semimortuae formidabis quam licet claudi pedis tui calce unica finire poteris? — sed quo gentium capessetur fuga uel hospitium quis dabit? haec quidem inepta et prorsus asinina cogitatio. quis enim uiantium uectorem suum non libenter auferat.’

15 Et alacri statim nisu lorum, quo fueram destinatus, abrumpo XXVII
 meque quadripedi cursu proripio nec tamen acutulæ anus miluinos oculos effugere potui. nam ubi me conspexit absolutum, capta super sexum et aetatem audacia lorumprehendit ac me deducere ac reuocare contendit. nec tamen ego memor exitia-
 20 bilis propositi latronum pietate ulla commoueor sed incussis in eam posteriorum pedum calcibus protinus adplodo terrae. at illa quamuis humi prostrata loro tamen tenaciter inhaerebat ut me procurrentem aliquantisper tractu sui sequeretur. et occipit statim clamoris ululatibus auxilium ualidioris manus implorare.
 25 sed frustra fletibus cassum tumultum commouebat quippe cum nullus adforet qui suppetias ei ferre posset nisi sola illa uirgo captiua, quae uocis exitu procurrentem uidet Hercules memorandi spectaculi scaenam, non tauro sed asino dependentem
 [185] Dircen aniculam sumptaque constantia uirili facinus audet
 30 pulcherrimum. extorto et enim loro manibus eius me placidis gannitibus ab impetu reuocatum nauiter inscendit et sic ad cur-

2 aceruiffima F   4 scilicet F, scilicet (fuit c) φ   penetrantes antequam *Pricaeus*: penetrante quā Fφ   6 7 uictū (erasa 1) F, uultū φ
 7 membranullū Fφ   9 oportunitatē F   16 astutule add. marg. F   19
 f in exitiabilis scripsit manus secunda in F, exitiabili φ   24 clamorif φ:
 clamor F, clamor f   27 exitu sic Fφ   30 placidis sic Fφ

XXVIII sum rursum incitat. ego simul uoluntariae fugae uoto et liberandae uirginis studio sed et plagarum suasu, quae me saepicule comonebant, equestri celeritate quadripedi cursu solum replaudens uirginis delicatas uoculas adhinnire temptabam. sed et scalpendi dorsi mei simulatione non numquam obliquata ceruice 5 pedes decoros puellae basiabam. tunc illa spirans altius caelumque sollicito nutu petens

‘Vos’ inquit ‘Superi, tandem meis supremis periculis opem facite, et tu, Fortuna durior iam saeuire desiste. sat tibi miseris istis cruciatibus meis litatum est. tuque praesidium meae 10 libertatis meaeque salutis si me domum peruexeris incolumem parentibusque et formonso proco reddideris, quas tibi gratias perhibebo, quos honores habebo, quos cibos exhibebo? iam primum iubam istam tuam probe pectinatam meis uirginalibus monilibus adornabo, frontem uero crispatam prius decoriter 15 discriminabo caudaeque setas incuria lauacri congestas et horridas comam diligenter monilibus bullisque te multis aureis inoculatum ueluti stellis sidereis relucens et gaudiis popularium pomparum ouantem sinu serico progestans nucleos edu-

XXVIII lia mitiora te meum sospitatorem cotidie saturabo. sed nec 20 inter cibos delicatos et otium profundum uitaeque totius beatitudinem deerit tibi dignitas gloriosa. nam memoriam praesentis fortunae meae diuinaeque prouidentiae perpetua testatione signabo et depictam in tabula fugae praesentis imaginem meae domus atrio dedicabo. uisetur et in fabulis audietur do- 25

---

2 cōmoueant Fq   4 adinnire F, adinnire q   5 scapendi (l add. et p corr. ex u manus secunda) F, scauendi q   obliquat; aceruice (; add. manus secunda) F, obliquata | aceruice (priorē a add. manus altera) q
 6 b in basiabam corr. ex u manus secunda in F, uasiabā q   13 q in quof (ante honores) corr. a manu secunda ex o in F, quof q   15 monib; Fq, manibus uulgo   17 comam diligenter scripsi: cōpta diligentia F ante monilibus add. pectinabo sed in lacuna et nisi fallor ab altera manu quamquam eiusdem aetatis scriptum q (nihil tale in F)   20 fa..turabo ut uid. (supra a add. ^a man. secunda) F, fagnabo sed in lac. et ut uid. ab altera sed aequali manu in q   21 et] est Fq   25 fauuhf F¹

ctorumque stilis rudis perpetuabitur historia 'asino uectore uirgo regia fugiens captiuitatem.' accedes antiquis et ipse miraculis. etiam credemus exemplo tuae ueritatis et Phryxum arieti supernatasse et Arionem delphinum gubernasse et Europam tauro
5 supercubasse. quod si uere Iupiter mugiuit in bouem, potest in asino meo latere aliqui uel uultus hominis uel facies deorum.'

Dum haec identidem puella replicat notisque crebros intermiscet suspiritus, ad quoddam peruenimus triuium unde me
10 adrepto capistro dirigere dextrorsum magnopere gestiebat quod ad parentis eius ea scilicet iretur uia. sed ego gnarus latrones illac ad reliquas commeasse praedas, renitebar firmiter atque
[186] sic in animo meo tacitus expostulabam 'quid facis infelix puella? quid agis? cur festinas ad Orcum? quid meis pedibus
15 facere contendis? non enim te tantum uerum etiam me perditum ibis.' sic nos diuersa tendentes et in causa finali de proprietate soli immo uiae herciscundae contententes rapinis suis onusti coram deprehendunt ipsi latrones et ad lunae splendorem iam inde longius cognitos risu maligno salutant.
20 et unus e numero sic appellat 'quorsum istam festinanti ue- XXX stigio lucubratis uiam nec noctis intempestae Manes Laruasque formidatis? at tu, probissima puella, parentes tuos interui- sere properabas? sed nos et solitudini tuae praesidium prae- stabimus et ad parentes tuos iter monstrabimus' et unus
25 manu secutus prehenso loro retrorsum me circumtorquet nec
* baculi nodosi quod gerebat suetis ictibus temperat. tunc ingrat- tis ad promptum recurrens exitium reminiscor doloris ungulae et occipio, nutanti capite claudicare. sed 'ecce' inquit ille qui me retraxerat 'rursum titubas et uacillas? et putres isti tui
30 pedes fugere possunt, ambulare nesciunt? at paulo ante pinna- tam Pegasi uincebas celeritatem.'

Dum sic mecum fustem quatiens benignus iocatur comes,

1 rudis] iugis coniecit de Rooy spicilegii p. 45   3 frux F   4
arionē (o add. manus secunda) F   delphinū, add. in margine no, F   6
aliq sic F, aliqd φ   28 occipio . (uid. fuisse occipio) Fφ   29 bac-
cillat Fφ (b corr. in u a secunda manu in φ)

iam domus eorum extremam loricam perueneramus. et ecce de quodam ramo procerae cupressus induta laqueum anus illa pendebat. quam quidem detractam protinus cum suo sibi funiculo deuinctam dedere praecipitem puellaque statim distenta uinculis cenam, quam postuma diligentia praeparauerat infelix 5 anicula, ferinis inuadunt animis.

XXXI

Ac dum auida uoracitate cuncta contruncant, iam incipiunt de nostra poena suaeque uindicta secum considerare. et utpote in coetu turbulento uariae fuere sententiae ut primus uiuam cremari censeret puellam, secundus bestiis obici suaderet, tertius patibulo suffigi iuberet, quartus tormentis excarnificare 10 praeciperet. certe calculo cunctorum utcumque mors ei fuerat destinata. tunc unus omnium sedato tumultu, placido sermone sic orsus est

‘Nec sectae collegii nec mansuetudini singulorum ac ne 15 meae quidem modestiae congruit pati uos ultra modum delictique saeuire terminum nec feras nec cruces nec ignes nec tormenta ac ne mortis quidem maturatae festinas tenebras accessere. meis itaque consiliis auscultantes uitam puellae sed quam meretur largimini. nec uos memoria deseruit utique quid 20 iam dudum decreueritis de isto asino semper pigro quidem sed manducone summo, nunc etiam mendaci fictae debilitatis et 187 uirginalis fugae sequestro ministroque. hunc igitur iugulare crastino placeat totisque uacuefacto praecordiis per mediam aluum nudam uirginem, quam praetulit nobis, insuere ut sola 25 facie praeminente ceterum corpus puellae nexu ferino coherceat, tunc super aliquod saxum scruposum insiticiu et fartilem

XXXII

asinum exponere et solis ardentis uaporibus tradere. sic enim cuncta, quae recte statuistis, ambo sustinebunt et mortem asinus quam pridem meruit et illa morsus ferarum, cum uer- 30 mes membra laniabunt, et ignis flagrantiam, cum sol nimiis

4 p̄cipit[en] puella . quae F, p̄cipitem (prior 1 corr. ex e) puellaq;
(q; in ras.) q 5 postuma . (fuit f) Fq 8 pena F 9 cetu F
13 fedata ut uid. F' 16 pati fq: patri F 18 accēssere sic Fq
30 orfuf Fq (in F add. m manus recentior) ūmuf F et (corr. 1 in e) q
31 nūmuf q: nīmuf F

caloribus inflammavit uterum, et patibuli cruciatum, cum canes
et uultures intima protrahent uiscera. sed et ceteras eius ae-
rumnas et tormenta numerate. mortuae bestiae ipsa uiuens
uentrem habitabit, cum faetore nimio nares aestuet, inediae
5 diutinae letali fame tabescet nec suis saltem liberis manibus
mortem sibi fabricare poterit.'

Talibus dictis non pedibus sed totis animis latrones in
eius uadunt sententiam. quam meis tam magnis auribus acci-
piens quid aliud quam meum crastinum deflebam cadauer?

LIBER VII

Vt primum tenebris abiectis dies inalbebat et candidum solis. I
curriculum cuncta conlustrabat, quidam de numero latronum
peruenit. sic enim mutuae salutationis officium indicabat. is in
primo speluncae aditu residens et ex anhelitu recepto spiritu
15 tale collegio suo nuntium facit

Quod ad domum Milonis Hypatini quam proxime diri-
puimus pertinet, discussa sollicitudine iam possumus esse se-
curi. postquam uos enim fortissimis uiribus cunctis ablati
castra nostra remeastis, immixtus ego turbelis popularium do-
20 lentique atque indignanti similis arbitrabar super inuestiga-
tione facti cuius modi consilium caperent et an et quatenus
latrones placeret inquiri, renuntiaturus uobis uti mandaueratis
omnia. nec argumentis dubiis sed rationibus probabilibus con-
gruo cunctae multitudinis consensu nescio qui Lucius auctor
25 [188] manifestus facinoris postulabatur, qui proximis diebus fictis
commendaticiiis litteris Miloni sese uirum commentitus bonum
artius conciliauerat ut etiam hospitio susceptus inter familiares
intimos haberetur plusculisque ibidem diebus demoratus falsis
amoribus ancillae Milonis animum inrepens ianuae claustra

4 fetore *F* 9 *subscriptum* *ego falluisti* | legi & emēdauī rome felix.
METAMORPHOSON. LIB. VI. *exphic incip LIB. VII. fehert. in F* 11 in-
1 abebat *F* 14 anelitu *F* 15 facit *F* 19 castra *φ*: crastra *F* 21
caper & *F*, cap & *φ*, caperetur *coniecit Hildebrandius*

sedulo explorauerat et ipsa membra in quis omne patrimonium
 II condi solebat curiose perspexerat. nec exiguum scelerati mon-
 strabatur indicium, quippe cum eadem nocte sub ipso flagitii
 momento idem profugisset nec exinde usquam compareret, iam
 et praesidium fugae quo uelocius frustratis insecutoribus pro- 5
 eul ac procul abderet sese, eidem facile suppeditasse: equum
 namque illum suum candidum uectorem futurum duxisse secum.
 plane seruum eius ibidem in hospitio repertum scelerum con-
 siliorumque erilium futurum indicem per magistratus in publi-
 cam custodiam receptum et altera die tormentis uexatum plu- 10
 ribus ac paene ad ultimam mortem excarnificatum nil quicquam
 rerum talium esse confessum, missos tamen in patriam Lucii
 uiros multos numero qui reum poenas daturum sceleris in-
 quirerent.'

Haec eo enarrante ueteris fortunae et illius beati Lucii 15
 praesentisque aerumnae et infelicis asini facta comparatione
 medullitus ingemebam subiitque me non de nihilo ueteris pri-
 scaeque doctrinae uiros finxisse ac pronuntiasse caecam et
 prorsus exoculatam esse Fortunam quae semper suas opes ad
 malos et indignos conferat nec umquam iudicio quemquam mor- 20
 talium eligat, immo uero cum eis potissimum deuersetur quos
 procul si uideret, fugere deberet, quodque cunctis est extre-
 mius, uarias opiniones, immo contrarias nobis attribuat ut et
 malus boni uiri fama glorietur et innocentissimus contra no-
 III xio rumore plectatur. ego denique quem saeuissimus eius im- 25
 petus in bestiam et extremae sortis quadripedem deduxerat
 cuiusque casus etiam quouis iniquissimo dolendus atque mise-
 randus merito uideretur, crimine latrocinii in hospitem mihi
 carissimum postulabar. quod crimen non modo latrocinium,

1 membra] 'membri' Augustae Taurinorum hodie cameras aedium
 uocant 4 iam scripsi: nã F 6 ac pcul deleta in F suppeditaff&
 (& partim in ras., uid. fuisse e) suppeditaffe q 7 nanq; F 12 lucu
 uirol (u ui in ras. scripsit manu secunda; pro u fuerat l) F, luci
 illuf q 13 penaf F 15 eo om. F ena-rrante (fuit a) F 17 ni-
 chilo F 20 unquã F quenquã F 21 eligit F 1f F, huf q
 24 innocentissimol F noxio rumore Casaubonus: noxiolũ ore F 29
 ka/rissimũ F

uerum etiam parricidium quisque rectius nominarit. nec mihi
tamen licebat causam meam defendere uel unico uerbo saltem
denegare. denique ne mala conscientia tam scelesto crimini
praesens uiderer silentio consentire, hoc tantum inpatientia
5 perductus uolui dicere 'non feci.' et uerbum quidem praeece-
[189] dens semel ac saepius inmodice clamitauit, sequens uero nullo
pacto disserere potui sed in prima remansi uoce, et identidem
boauī 'non non' quamquam nimia rotunditate pendulas uibras-
sem labias. sed quid ego pluribus de Fortunae saeuitate con-
10 queror? quamquam nec istud puduit me cum meo famulo meo-
que uectore illo equo factum conseruum atque coniugem.

Talibus cogitationibus fluctuantem subit me illa cura po- III
tior qua statuto consilio latronum manibus uirginis decretam
me uictimam recordabar uentremque crebro suspiciens meum
15 iam misellam puellam parturibam. sed ille qui commodum
falsam de me notoriam pertulerat, expromptis mille aureum,
quos insutu laciniae contexerat quosque uariis uiatoribus de-
tractos, ut aiebat, pro sua frugalitate communi conferebat arcae,
infir etiam de salute commilitonum sollicite sciscitari. cognito-
20 que quosdam, immo uero fortissimum quemque uariis quidem
sed inpigris casibus oppetisse, suadet tantisper pacatis itine-
ribus omniumque proeliorum seruatis induciis inquisitioni com-
militonum potius insisteretur et tirocinio nouae iuuentutis ad
pristinae manus numerum Martiae cohortis facies integraretur.
25 nam et inuitos terrore compelli et uolentes praemio prouocari
posse nec paucos humili seruilique uitae renuntiantes ad instar
tyrannicae potestatis sectam suam conferre malle. se quoque
iam dudum pro sua parte quendam conuenisse hominem et
statu procerum et aetate iuuenem et corpore uastum et manu
strenuum, eique suasisse ac denique persuasisse ut manus he-
30 betatas diutina pigritia tandem referret ad frugem meliorem

5 perductus *Floridus*: pductus *F* 8 *posterius* ñ (*ita etiam* *φ*) *corr.*
a *sec. m. in fi in F* 9 et 10 *quanquam F* rotunditate *f*: rutunditate *F* 9
sc̄uitate *Fφ*: sc̄euitate *f* 17 *utorib; F* 18 . p (*uid. fuisse p*) *F* 20
quenque *F* 21 ^{ob}adpetisse *F*, oppetisse *φ* 22 *pho4 F* 28 ⁿquedā *F*
29 *ebetataf F*

bonoque secundae dum posset frueretur uoletudinis, nec manum
 ualidam erogandae stipi porrigeret sed hauriendo potius exer-
 V ceret auro. talibus dictis uniuersi omnes adsensere et illum
 qui iam comprobatus uideretur, adscisci et alios ad supplen-
 dū numerum uestigari statuunt. tunc profectus et paululum 5
 commoratus ille perducit immanem quendam iuuenem, uti fue-
 rat pollicitus, nescio an ulli praesentium comparandum — nam
 praeter ceteram corporis molem toto uertice cunctos antepolle-
 bat et ei commodum lanugo malis inserpebat — sed plane
 centunculis disparibus et male consarcinatis semiamictum, inter 10
 quos pectus et uenter crustata crassitie reluctabant. sic intro-
 gressus 'hauete' inquit 'fortissimo deo Marti clientes mihique
 iam fidi commilitones, et uirum magnanimae uiuacitatis uolen-
 tem uolentes accipite, libentius uulnera excipientem quam [190]
 aurum manu susipientem ipsaque morte, quam formidant alii, 15
 meliorem. nec me putetis egenum uel abiectum neue de pan-
 nulīs istis uirtutes meas aestimetis. nam praefui ualidissimae
 manui totamque prorsus deuastauī Macedoniam. ego sum praedo
 famosus Haemus ille Thracius, cuius totae prouinciae nomen
 horrescunt, patre Therone aequē latrone inclito prognatus, 20
 humano sanguine nutritus interque ipsos manipulos factionis
 VI educatus heres et aemulus uirtutis paternae. sed omnem pri-
 stinam sociorum fortium multitudinem magnasque illas opes
 exiguo temporis amisi spatio. nam procuratorem principis du-
 cenaria perfunctum, dehinc fortuna tristiore decussum, praete- 25
 reuntē me † orato fueram adgressus. sed rei noscendae cārpo
 ordinem. fuit quidam multis officiis in aula Caesaris clarus
 atque conspicuus, ipsi etiam probe spectatus. hunc insimulatum
 quorundam astu proiecit extorrem saeuīens inuidia. sed uxor
 eius Plotina, quaedam rarae fidei atque singularis pudicitiae 30
 femina quae decimo partus stipendio uiri familiam fundauerat,
 spretis atque contemptis urbanae luxuriae deliciis fugientis co-

2 . fed (uid. fuisse S) F, Sed φ 3 ad fenfere φ: adfensiere F 12
 habete Fφ 20 aequē Lipsius: atque Fφ 25 pter|entē (erasum ') F,
 pter|ente φ 29 alto (sed ductus euanidos refinxit manus secunda ut dici
 nequeat quid primitus scriptum fuerit) F, altu φ

mes et infortunii socia tonso capillo in masculinam faciem re-
 formato habitu pretiosissimis monilium et auro monetali zonis
 refertis incincta inter ipsas custodientium militum manus et
 gladios nudos intrepida cunctorum periculorum particeps et
 5 pro mariti salute peruigilem curam sustinens aerumnas adsi-
 duas ingenio masculo sustinebat. iamque plurimis itineris diffi-
 cultatibus marisque terroribus exantlatis Zacynthum petebat,
 quam sors ei fatalis decreuerat temporariam sedem. sed cum VII
 primum litus Actiacum, quo tunc Macedonia delapsi grassa-
 10 bamus, appulisset, nocte promota tabernulam quandam litori
 nauique proximam uitatis maris fluctibus incubabant: inuadi-
 mus et diripimus omnia nec tamen periculo leui temptati dis-
 cessimus. simul namque primum sonum ianuæ matrona per-
 cepit, procurrens in cubiculum clamoribus inquietis cuncta
 15 miscuit milites suosque famulos nominatim sed et omnem
 uiciniam suppetiatum conuocans nisi quod pauore cunctorum,
 qui sibi quisque metuentes delitescabant, effectum est ut im-
 pune discederemus. sed protinus sanctissima — uera enim
 dicenda sunt — et unice fidei femina bonis artibus gratiosa
 20 precibus ad Caesaris numen porrectis et marito reditum cele-
 [191] rem et adgressuræ plenam uindictam impetravit. denique
 noluit esse Caesar Haemi latronis collegium et confestim interiu-
 tantum potest nutus etiam magni principis. tota denique factione
 militarium uexillationum indagatu confecta atque concisa ipse
 25 me furatus aegre solus mediis Orci faucibus ad hunc euasi
 modum. sumpta ueste muliebri florida in sinus flaccidos abun- VIII
 dante mitellaque textili contecto capite calceis femininis albis
 illis et tenuibus indutus et in sequiorem sexum incertus atque
 absconditus asello spicas ordeacias gerenti residens per me-
 30 dias acies infesti militis transabiui. nam mulierem putantes
 asinariam concedebant liberos abitus quippe cum mihi etiam

5 fuftinēf (— *add. manus secunda*) F, fuftinenf φ 7 zachynthū F
 9 littuf actia cū (c *corr. in t*) F φ 13 nanq; F, nāq; φ 15 oīē (1 *ut*
uid. deleta) F, omē φ 22 cohgnū F φ interibit (v *add. manus se-*
cunda) F, interibit φ 26 habundante F 30 tranfauii F' 31
 adit; F φ

tunc depiles genae laeui pueritia splendorarent. nec ab illa tamen paterna gloria uel mea uirtute descui quamquam semitrepidus iuxta mucrones Martios constitutus sed habitus alieni fallacia tectus, uillas seu castella solus adgrediens, uiaticulum mihi conrasi' et diloricatis statim pannulis in medium duo 5 milia profudit aureorum et 'en' inquit 'istam sportulam, immo uero dotem collegio uestro libens meque uobis ducem fidissimum, si tamen non recusatis, offero breui temporis spatio lapideam istam domum uestram facturum auream.'

VIII Nec mora nec cunctatio sed calculis omnibus ducatum 10 latrones unanimes ei deferunt uestemque lautiusculam proferunt sumeret abiecto centunculo diuite. sic reformatus singulos exosculatus et in summo puluinari locatus cena poculisque magnis inauguratur. tunc sermonibus mutuis de uirginis fuga deque mea uectura et utrique destinata monstruosa morte cognoscit 15 et ubi locorum esset illa percontatus deductusque, uisa ea, ut erat uinculis onusta, contorta et uituperanti nare discessit et 'non sum quidem tam brutus uel certe temerarius' inquit 'ut scitum uestrum inhibeam sed malae conscientiae reatum intra me sustinebo si quod bonum mihi uidetur dissimulaero. sed prius 20 fiduciam uestri causa sollicito mihi tribuite cum praesertim uobis, si sententia haec mea displicuerit, liceat rursum ad asinum redire. nam ego arbitror latrones quique eorum recte sapiunt nihil anteferre lucro suo debere ac ne ipsam quidem saepe aliis damnosam ultionem. ergo igitur si perdideritis in 25 asino uirginem, nihil amplius quam sine ullo compendio indignationem uestram exercueritis. quin ego censeo deducendam eam ad quampiam ciuitatem ibique uenundandam. nec enim leui pretio distrahi poterit talis aetatula. nam et ipse quosdam [192] lenones pridem cognitos habeo quorum poterit unus magnis 30 equidem talentis, ut arbitror, puellam istam praestinare condigne natalibus suis fornicem processuram nec in similem fugam discursuram: non nihil etiam cum lupanari seruiert, uin-

2 quamquam *F*   4 uilla *Fφ*   11 unamēf *F*, unanimes *φ*   12 diuite
Fφ, diuitem *coniecit Scriuerius*   13 cenę puculifq; (*prior u corr. in o*)
F, cene poculifq' *φ*   26 nichil *F*   33 discursuram *codices interpolati*:
discurrā *Fφ*   nichil *Fφ*

dictae uobis depensuram. hanc ex animo quidem meo sententiam conducibilem protuli sed uos uestrorum estis consiliorum rerumque domini.'

Sic ille latronum fisci aduocatus nostram causam pertu- X
 5 lerat, uirginis et asini sospitator egregius. sed in diutina deliberatione ceteri cruciantes mora consilii mea praecordia, immo miserum spiritum, libentes tandem nouicii latronis accedunt sententiae et protinus uinculis exsoluunt uirginem. quae quidem simul uiderat illum iuuenem fornicisque et lenonis
 10 audierat mentionem, coepit risu laetissimo gestire ut mihi merito subiret uituperatio totius sexus, cum uiderem puellam proci iuuenis amore nuptiarumque castarum desiderio simulato lupanaris spurci sordidique subito delectari nomine. et tunc quidem totarum mulierum secta moresque de asini pendebant
 15 iudicio. sed ille iuuenis sermone repetito 'quin igitur' inquit 'supplicatum Marti Comiti pergimus et puellam simul uendituri et socios indagaturi? sed, ut uideo, nullum uspiam pecus sacrificatui ac ne uinum quidem potatui adfatim uel sufficiens habemus. decem mihi itaque legate comites, quis contentus
 20 proximum castellum petam, inde uobis epulas saliares comparaturus.'

Sic eo profecto ceteri copiosum instruunt ignem aramque cespite uirenti Marti deo faciunt.

Nec multo post adueniunt illi uinarios utres ferentes et XI
 25 gregatim pecua comminantes. unde praelectum grandem hircum annosum et horricomen Marti Secutori Comitique uictimant. et ilico prandium fabricatur opipare. tunc hospes ille 'non modo' inquit 'expeditionum praedarumque uerum etiam uoluptatum uestrarum ducem me strenuum sentire debetis' et
 30 adgressus insigni facilitate nauiter cuncta praeministrat. uerrit sternit coquit, tucceta concinnat, adponit scitule sed praecipue poculis crebris grandibusque singulos ingurgitat. interdum tamen insimulatione promendi, quae poscebat usus, ad puellam

---

10 cepit *F*   12 caſta ^r*F*   14 recta *F*φ   20 priorem f in ſalia-
 rel add. manus ſecunda in *F*, aliaſel φ   29 ſtrenuū *f*: ſtrenū *F*φ   31
 tuceta *F*φ

commeabat adsidue, partisque subreptas clanculo et praegustatas a se potiones offerebat hilaris. at illa sumebat adpetenter et non nunquam basiare uolenti promptis sauolis adlubescebat. quae res oppido mihi displicebat. 'hem oblita es nuptiarum [193] tuique mutui cupitoris, puella uirgo?' et illi nescio cui recenti 5 marito, quem tibi parentes iunxerunt, hunc aduenam cruentumque percussorem praeponis? nec te conscientia stimulat sed adfectione calcata inter lanceas et gladios istos scortari tibi libet? quid siquo modo latrones ceteri persenserint, non rursum recurre ad asinum et rursum exitium mihi parabis? 10 re uera ludis de alieno corio.'

XII Dum ista sycophanta ego mecum maxima cum indignatione disputo, de uerbis eorum quibusdam dubiis sed non obscuris prudenti asino cognosco non Haemum illum praedonem famosum sed Tlepolemum sponsum puellae ipsius. nam proce- 15 dente sermone paulo iam clarius contempta mea praesentia quasi uere mortui 'bono animo es' inquit 'Charite dulcissima. nam totos istos hostes tuos statim captiuos habebis' et instantia ualidiore uinum iam inmixtum sed modico tepefactum uapore sauciis illis et crapula uinolentiaeque madidis ipse ab- 20 stemius non cessat inpingere. et Hercules suspicionem mihi fecit quasi soporiferum quoddam uenenum cantharis immisceret illis. cuncti denique sed prorsus omnes uino sepulti iacebant, omnem partem mortui. tunc nullo negotio artissimis uinculis impeditis ac pro arbitrio suo constrictis illis, imposita dorso 25 meo puella, dirigit gressum ad suam patriam.

XIII Quam simul accessimus, tota ciuitas ad uotium conspectum effunditur. procurrunt parentes affines clientes alumni famuli laeti faciem, gaudio delibuti. pompam cerneret omnis sexus et omnis aetatis nouumque et Hercules memorandum spectamen uirginem 30 asino triumphantem. denique ipse etiam hilarior pro uirili parte

3 basiare *f*: uasiare *F*, uasiare *φ*   fabioh^u *F*, fabioh^u *φ*   17 quasi uere
Mercerus: quefluere *F*, q̄fiere *φ*   20 uinolentiaq; *F*, uinolentiaq- *φ*   21
michi *F*   23 somno uinoque coniecit *Sopinius*   23 omnem *scripsi*:
omnes *F*   30 tam in spectam in *ras.* a secunda manu scriptum in *F*,
spectam *φ*

ne praesenti negotio ut alienus discreparem, porrectis auribus
 proflatisque naribus rudiui fortiter, immo tonanti clamore per-
 sonui. et illam thalamo receptam commode parentes sui fouebant,
 me uero cum ingenti iumentorum ciuiumque multitudine confestim
 5 retro Tlepolemus agebat non inuitum. nam et alias curiosus
 et tunc latronum captiuitatis spectator optabam fieri. quos
 quidem colligatos adhuc uino magis quam uinculis deprehen-
 dimus. totis ergo prolatis erutisque rebus et nobis auro argen-
 toque et ceteris onustis ipsos partim constrictos, uti fuerant,
 10 prouolutosque in proximas rupinas praecipites dedere, alios
 uero suis sibi gladiis obtruncatos reliquere.

Tali uindicta laeti et gaudentes ciuitatem reuenimus. et
 [194] illas quidem diuitias publica custodela commisere, Tlepolemo
 puellam repetitam lege tradidere. exin me suum sospitatorem XIII
 15 nuncupatum matrona prolixè curitabat ipsoque nuptiarum die
 praeseptum meum ordeo passim repleti iubet faenumque ca-
 melo Bactrinae sufficiens apponi. sed quas ego condignas Fo-
 tidi diras deuotiones inprece quae me formauit non canem
 sed asinum quippe cum uiderem largissimae cenae reliquiis
 20 rapinisque canes omnes inescatos atque distentos. post noctem
 unicam et rudimenta Veneris recens nupta gratias summas
 apud suos parentes ac maritum mihi meminisse non destitit
 quoad summos illi promitterent honores habituri mihi. conuo-
 catis denique grauioribus amicis consilium datur quo potissi-
 25 mum facto digne remunerarer. placuerat uni domi me conclu-
 sum et ostiosum hordeo lecto fabaque et uicia saginari. sed
 optinuit alius qui meae libertati prospexerat suadens ut rure-
 stribus potius campis in greges equinos lasciuiens discurrerem
 daturus dominis equarum insensu generoso multas mulas
 30 alumnas. ergo igitur euocato statim armentario equisone magna XV

5 retro . (uid. fuisse ζ) F, retrō (sed non est uirgula qua ut significatur: alibi uix occurrit) φ plepolem; F 10 rapina F φ 11 rel-
 quere φ : relinquere F 12 ciuitate . (add. manus secunda, in ras. fuit ζ)
 F, ciuitatē φ 14 me suum Beroaldus: meū F φ 15 curitabat Schi-
 ckeradius: qritabat, add. in marg. curuta F, curutabat φ 16 feminaq;
 F φ 25 uti F, uni φ

cum praefatione deducendus adsignor. et sane gaudens laetus-
que praecurream sarcinis et ceteris oneribus iam nunc renun-
tiaturus nantaque libertate ueris initio pratis herbantibus rosas
utique reperturus aliquas. subibat me tamen illa etiam se-
quens cogitatio quod tantis actis gratiis honoribusque plurimis 5
asino meo tributis humana facie recepta multo tanto pluribus
beneficiis honestarer. sed ubi me procul a ciuitate gregarius
ille preduxerat, nullae deliciae ac ne ulla quidem libertas
excipit. nam protinus uxor eius auara quidem nequissimaque
illa mulier molae machinariae subiugum me dedit frondosoque 10
baculo subinde castigans panem sibi suisque de meo parabat
corio. nec tantum sui cibi gratia me fatigare contenta uicino-
rum etiam frumenta mercennaris discursibus meis conterebat.
nec mihi misero statuta saltem cibaria pro tantis praestaban-
tur laboribus. namque hordeum meum frictum et sub eadem 15
mola meis quassatum ambagibus colonis proximis uenditabat,
mihi uero per diem laboriosae machinae adtento sub ipsa
uespera furfures apponebat incretos ac sordidos multoque la-
pide salebrosos.

XVI Talibus aerumnis edomitum nouis fortuna saeua tradidit 20
cruciatibus, scilicet ut, quod aiunt, domi forisque fortibus fa-
ctis adoriae plenae gloriarer. equinis armentis namque me
congregem pastor egregius mandati dominici serus auscultator [195]
aliquando permisit. at ego tandem liber asinus laetus et tri-
pudians graduque molli gestiens equas opportunissimas iam 25
mihi concubinas futuras deligebam. sed haec etiam spes hila-
rior in capitale processit exitium. mares enim ob admissuram
Veneream pasti satianter ac diu saginati terribiles riuales et
alioquin utique quouis asino fortiores de me metuentes sibi et
adulterio degeneri praecauentes nec hospitalis Iouis seruato 30

3 ra in pratis in ras. scripsit manus secunda in F, partim q 6 mul-
to tanta Fq 9 auare F, auara q 22 nanq; F 23 feruf Fq, c.
feruf add. in margine q 27 capital (e add. manus secunda) F, capital q
28 Veneream Wowerus: ueterè F riuales et alioquin utique scripsi:
ahof | ahqn & utiq; F, ahof (c. ahaf add. in margine) ahqn & utiq; q

foedere riualet summo furentes persecuntur odio. hic elatis
in altum uastis pectoribus arduus capite et sublimis uertice
primoribus in me pugillatur unguis, ille terga pulposis torulis
obesa conuertens postremis uelitur calcibus, alius hinnitu
5 maligno comminatus remulsis auribus dentiumque candentium
renudatis costis totum me commorsitat. sic apud historiam de
rege Thracio legeram qui miseros hospites ferinis equis suis
lacerandos deuorandosque porrigebat. adeo ille praepotens ty-
rannus sic parcus hordei fuit ut edacium iumentorum famem
10 corporum humanorum largitione sederet. ad eundem modum XVII
distractus et ipse uariis equorum incursibus rursus molares
illos circuitus requirebam. uerum fortuna meis cruciatibus in-
satiabilis aliam mihi denuo pestem instruxit. delegor enim ligno
monte deuehundo puerque mihi praefectus imponitur omnibus
15 ille quidem deterrimus. nec me montis excelsi tantum arduum
fatigabat iugum, nec saxeas tantum sudes incursando contri-
bam ungulas, uerum fustium quoque crebris ictibus proclue de-
dolabar ut usque plagarum mihi medullaris insideret dolor
coxaeque dexteræ semper ictus incutiens et unum feriendo locum
20 dissipato corio et ulceris latissimi facto foramine immo fouea
uel etiam fenestra nullus tamen desinebat identidem uulnus
sanguine delibutum obtundere. lignorum uero tanto me pre-
mebat pondere ut fascium molem elephanto, non asino para-
tam putares. ille uero etiam quotiens in alterum latus prae-
25 ponderans declinarat sarcina, cum deberet potius grauantis
ruinae fustes demere et leuata paulisper pressura sanare me
uel certe in alterum latus translatis peraequare, contra lapidi-
bus additis insuper sic iniquitatem ponderis medebatur. nec XVIII
tamen post tantas meas clades inmodico sarcinae pondere
30 contentus cum fluuium transcenderemus qui forte praeter uiam
196] defluebat, peronibus suis ab aquae madore consulens ipse quo-

1 federe F   hodio F   3 corulif Fq   5 remul||sif sic Fq
6 afterf (hoc fuisse uidetur) corr. a secunda manu in costif F, afterf q,
haftis uulgo   14 michi F   17 pchue sic Fq, perditie coniecit Hilde-
brandius   22 lino^g F   23 farciū f: farciū F, farciū q   elefanto F
28 inqtate corr. a secunda manu in neqtate in F, inqtate q   31 pedib;
f: p oib; ut uid. F, pomib; add. in marg. peronib; q

que insuper lumbos meos insiliens residebat, exiguum scilicet et illud tantae molis superpondium. ac siquo casu limo caenoso ripae supercilio lubricante oneris impatientia prolapsus deruissem, cum deberet egregius agaso manum porrigere, capistro suspendere, cauda subleuare, certe partem tanti oneris 5 quoad resurgerem saltem detrahere, nullum quidem defesso mihi ferebat auxilium sed occipiens a capite immo uero, et ipsis auribus totum me compilabat, caedit fusti grandissimo donec fomenti uice ipsae me plagae suscitarent. idem mihi talem etiam excogitauit perniciem. spinas acerrumas et punctu 10 uenenato uiriosas in fascem tortili nodo constrictas caudae meae pensilem deligauit cruciatum ut incessu meo commotae XVIII incitataeque funestis aculeis infeste me conuulnerarent. ergo igitur ancipiti malo laborabam. nam cum me cursu proripueram fugiens acerbissimos incursus, uehementiore nisu spinarum 15 feriebar: si dolori parcens paululum restitissem, plagis compellebar ad cursum. nec quicquam uidebatur aliud excogitare puer ille nequissimus quam ut me quoquo modo perditum iret, idque iurans etiam non nunquam comminabatur. et plane fuit quod eius detestabilem malitiam ad peiores conatus stimularet. 20 nam quadam die nimia eius insolentia expugnata patientia mea calces in eum ualidas extuleram. denique tale facinus in me comminiscitur. stuppae sarcina me satis onustum probeque funiculis constrictum producit in uiam deque proxima uillula spirantem carbunculum furatus oneris in ipso meditullio re- 25 ponit. iamque fomento tenui calescens et enutritus ignis surgebat in flammam et totum me funestus ardor inuaserat nec ullum pestis extremae suffugium nec salutis aliquod apparet solacium et ustrina talis moras non sustinens [et] meliora con- XX silia praeuertitur. sed in rebus scaeuus adfulsit fortunae nutus 30 hilarior nescio an futuris periculis me reseruans, certe praesente statutaque morte liberans. nam forte pluuias pridianae

3 honerit F   5 certè ('erasum) F, certe φ   8 cidit F   inter
cidit et fusti lacuna quattuor litterarum in Fφ sed nihil periit   15 acer-
uissimof F   23 probeque Stewechius: ppeq; Fφ   25 caruuncula F'
29 et deleui

recens conceptaculum aquae lutulentae proximum conspiciatus
 ibi memet inprovido saltu totum abicio flammaque prorsus
 extincta tandem et pondere leuatus et exitio liberatus euado.
 sed ille deterrimus ac temerarius puer hoc quoque suum ne;
 5 quissimum factum in me retorsit gregariisque omnibus adfir-
 mauit me sponte uicinorum foculos transeuntem titubanti gradu
 [197] prolapsum ignem ultroneum accessisse. mihi et arridens addi-
 dit 'quo usque ergo frustra pascemus igninum istum?'

Nec multis interiectis diebus longe peioribus me dolis
 10 petiuit. ligno enim quod gerebam in proximam casulam uen-
 dito uacuum me ducens iam se nequitiae meae proclamans
 imparem miserrimumque istud magisterium rennuens querelas
 huius modi concinnat 'uidetis istum pigrum tardissimumque et XXI
 nimis asinum? me praeter cetera flagitia nunc nouis periculis
 15 etiam angit. ut quemque enim uiatorem prospexerit siue illa
 scitula mulier siue uirgo nubilis seu tener puellus, eos ilico
 disturbato gestamine non nunquam etiam ipsis stramentis
 abiectis furens incurrit et homines amator talis appetit et humi
 prostratis illis inhians illicitas atque incognitas temptat libi-
 20 dines et ferinas uoluptates auersa Venere inuitat ad nuptias.
 nam imaginem etiam sauii mentiendo ore improbo compulsat
 ac morsitat. quae res nobis non mediocres lites atque iurgia,
 immo forsitan et crimina pariet. nunc etiam uisa quadam ho-
 nesta iuvene, ligno quod deuehebat abiecto dispersoque in eam
 25 furiosos direxit impetus et festiuus hic amasio humo sordida
 prostratam mulierem ibidem incoram omnium gestiebat inscen-
 dere. quod nisi ploratu questuque femineo conclamatum uiato-
 rum praesidium accurrisset ac de mediis ungulis ipsius esset
 erepta liberataque, misera illa compauita atque dirupta ipsa
 30 quidem cruciabilem cladem sustinuisset, nobis uero poenale
 reliquisset exitium.'

8 igninū *Fg*, c. igninum *add. in margine q* 9 peiorib; *fq*: peiorib; *F*
 14 praeter *Iuntina*: *p Fp* 15 quenq; *F* 16 puelluf *f*: puellu *F*,
 puella *q* eos *scripsi*: *fefe F*, ecce *coniecit Stewechius*, sit *Oudendorpius*
 17 flagmentis *coniecit Vulcanius* 21 fabn *f* 22 morficat *Fq* medio-
 cref *f*: mediocref *F*, mediocref *q* 30 penale *F*

XXII Talibus mendaciis admiscendo sermones alios qui meum uerecundum silentium uehementius premerent, animos pastorum in meam perniciem atrociter suscitauit. denique unus ex illis 'quin igitur publicum istum maritum' inquit 'immo communem omnium adulterum illis suis monstruosis nuptiis condignam 5 uictimamus hostiam' et 'heus tu puer' ait 'obtruncato protinus eo intestina quidem canibus nostris iacta, ceteram uero carnem omnem operariorum cenae reserua. nam corium adfirmatum cineris inspersu dominis referemus eiusque mortem de lupo facile mentiemur. sublata cunctatione accusator ille meus 10 noxius, ipse etiam pastoralis exsecutor sententiae laetus et meis insultans malis calcisque illius admonitus quam inefficacem fuisse me Hercules doleo, protinus gladium cotis adtritum parabat.

XXIII Sed quidam de coetu illo rusticorum 'nefas' ait 'tam bel- 15 lum asinum sic enecare et propter luxuriam lasciuiamque amatoriam criminatum opera seruitioque tam necessario carere, cum alioquin exsectis genitalibus possit neque in Venerem ullo modo surgere uosque omni metu periculi liberare, insuper etiam longe crassior atque corpulentior effici. multos ego scio non 20 modo asinos inertes uerum etiam ferocissimos equos nimio libidinis laborantes atque ob id truces uesanosque adhibita tali detestatione mansuetos ac mansues exinde factos et oneri ferundo non inhabiles et cetero ministerio patientes. denique nisi uobis suadeo nolentibus, possum spatio modico interiecto, 25 quo mercatum proximum obire statui, petitis e domo feramentis huic curae praeparatis ad uos actutum redire trucemque amatorem istum atque insuauem dissitis femoribus emasculare et quouis ueruece mitiorem efficere.'

XXIII Tali sententia mediis Orci manibus retractus set extremae 30 uitae despiciens maerebam et in nouissima parte corporis totum me perituum deflebam. inedia denique continua uel

15 cętu F 19 . . surgere F, surgere φ metu] cetu φ et ut uid. F
 23 honeri F 29 uebece (r add. et u corr. in b a man. secunda) F,
 uerbece φ 30 extracto fet extreme pene referuato a m. sec. in litura F,
 uera seruauit φ , cf. Keilius obs. p. 80 32 . ul (uid. fuisse l) F, l φ

praecipiti ruina memet ipse quaerebam extinguere moriturus
quidem nihilo minus sed moriturus integer. dumque in ista
necis meae decunctor electione, matutino me rursum puer ille
peremptor meus contra montis suetum ducit uestigium. iamque
5 me de cuiusdam uastissimae ilicis ramo pendulo destinato
paululum uiam supergressus ipse securi lignum quod deueheret,
recidebat. et ecce de proximo specu uastum attollens caput
funesta proserpit ursa. quam simul conspexi, pauidus et repen-
tina facie conterritus totum corporis pondus in postremos po-
10 plites recello arduaque ceruice sublimiter eleuata lorum quo
tenebar rumpo meque protinus pernici fugae committo perque
prona non tantum pedibus uerum etiam toto proiecto corpore
propere deuolutus immitto me campis subpatentibus et summo
studio fugiens immanem ursam ursaque peiorem illum puerum.
15 Tunc quidam uiator solitarium uagumque me respiciens **XXV**
inuadit et properiter incensum baculo quod gerebat obuerbe-
rans per obliquam ignaramque me ducebat uiam. nec inuitus
ego cursui me commodabam relinquens atrocissimam uirili-
tatis lanienam. ceterum plagis non magnopere commouebat
20 quippe consuetus ex forma concidi fustibus. sed illa fortuna
meis casibus perucax tam opportunum latibulum misera cele-
ritate praeuersa nouas instruxit insidias. pastores enim mei
9] perditam sibi requirentes uacculam uariasque regiones pera-
grantes occurrunt nobis fortuito statimque me cognitum ca-
25 pistro prehensum attrahere gestiunt. sed audacia ualida resi-
stens ille fidem hominum deumque detestabatur 'quid me
raptatis uiolenter? quid inuaditis?'
'An te nos tractamus inciuiliter, qui nostrum asinum fu-
ratus abducis? quin potius effaris ubi puerum eiusdem agaso-
30 nem necatum scilicet occultaris?' et ilico detractus ad terram

2 quidem *F*, equidem *φ* nichilo *F* 8 p̄epit *F*, p̄serpit *φ* 11
cōmitto *φ* et ut uid. (*primaria enim scriptura fere tota euanuit*) *F*, cō-
citato ut uid. *f* 13 et *φ*: *hodie non comparet in F* 19 lanie . nā
(= add. manus secunda) *F*, lanie . nā *φ* 20 ma in ex forma *scripsit in*
rasura manus secunda (primitus n̄r uel n̄a fuisse uidetur), omittit φ 28
an] ain *Fφ* 29 efferatū *F*, effari *φ*

pugnisque pulsatus et calcibus contusus infit deierans nullum semet uidis seductorem sed plane continuatum solutum et solitarium ob indicinae praemium occupasse domino tamen suo restitutum. 'atque utinam ipse asinus' inquit quem nunquam profecto uidissem, uocem quiret humanam dare meaeque testi- 5 monium innocentiae perhibere posset! profecto uos huius iniuriae pigeret.'

Sic adseuerans nihil quicquam promouebat. nam collo constrictum reducunt eum pastores molesti contra montis illius
 XXVI siluosa nemora, unde lignum puer solebat egerere. nec uspiam 10 ruris aperitur ille sed plane corpus eius membratim laceratum multisque dispersum locis conspicitur. quam rem procul dubio sentiebam ego illius ursae dentibus esse perfectam et Hercules dicerem quod sciebam, si loquendi copia suppeditaret. sed quod solum poteram tacitus licet serae uindictae gratulabar. et ca- 15 dauer quidem disiectis partibus tandem totum repertum aegreque concinnatum ibidem terrae dedere, meum uero Bellerophontem, abactorem indubitatum cruentumque percussorem criminantes ad casas interim suas uinctum perducunt quoad renascenti die sequenti deductus ad magistratus, ut aiebant, 20 poenae redderetur.

Interim dum puerum illum parentes sui plangoribus que- rebantur et adueniens ecce rusticus nequaquam promissum suum frustratus destinata sectionem meam flagitat 'non est' in his inquit unus 'indidem praesens iactura nostra sed plane 25 crastino libet non tantum naturam uerum etiam caput quoque ipsum pessimo isto asino demetere. nec tibi ministerium deerit istorum.'

XXVII Sic effectum est ut in alterum diem clades differretur mea. at ego gratias agebam bono puero quod saltem mortuus unam 30 carnificinae meae dieculam donasset. nec tamen tantillum sal-

1 pugniq; F' 2 continuatū F, cōtinatū q 3 indicine Fp suo re-
 stitutum atque utinā praeter euanuerunt in F, leguntur in q 5 ui-
 diffē uocē praeter cē euanuerunt in F, leguntur in q 8 nichil F
 11 operit, o a secunda manu in rasura F, ap¹ q 17 bellerofontē F
 21 pēnē F 23 & om. q 27 demetere Heinsius: demere F 28 oq
 in istoq; in ras. in F 30 mortuū q: mort; (sed deletum) F

tem gratulationi meae quietiue spatium datum. nam mater
 pueri mortem deplorans acerbam filii fleta et lacrimosa fusca-
 que ueste contexta ambabus manibus trahens cinerosam cani-
 [200] tiem heulans et exinde proclamans stabulum inrumpit meum
 5 tunsisque ac diuerberatis uehementer uberibus incipit et nunc
 iste securus incumbens praesepio uoracitati suae deseruit et
 insatiabilem profundumque uentrem semper esitando distendit
 nec aerumnae meae miseretur uel detestabilem casum defuncti
 magistri recordatur sed scilicet senectam infirmitatemque meam
 10 contemnit ac despicit et impune se laturum tantum scelus cre-
 dit: at utcumque se praesumit innocentem. est enim congruens
 pessimis conatibus contra noxiam conscientiam sperare securi-
 tatem. nam pro deum fidem, quadrupes nequissime, licet pre-
 cariam uocis usuram sumeres, cui tandem uel ineptissimo
 15 persuadere possis atrocitatem istam culpa carere cum propu-
 gnare pedibus et arcere morsibus misello puero potueris? an
 ipsum quidem saepius incursare calcibus potuisti, moriturum
 uero defendere alacritate simili nequisti? certe dorso receptum
 auferres protinus et infesti latronis cruentis manibus eriperes,
 20 postremum deserto deiectoque illo conseruo magistro comite
 pastore non solus aufugeres. an ignoras eos etiam, qui mori-
 turis auxilium salutare denegarint, quod contra bonos mores
 id ipsum fecerint, solere puniri? sed non diutius meis cladibus
 laetaberis homicida. senties efficiam misero dolori naturales
 25 uires adesse et cum dicto subsertis manibus exsoluit suam XXVIII
 sibi fasciam pedesque meos singillatim inligans indidem con-
 stringit artissime scilicet ne quod uindictae meae superesset
 praesidium. et pertica, qua stabuli fores offirmari solebant,
 arrepta non prius me desiit obtundere quam uictis fessisque
 30 uiribus suapte pondere degrauatus manibus eius fustis esset
 elapsus. tunc de brachiorum suorum cita fatigatione conquesta
 procurrit ad focum ardentemque titionem gerens mediis ingui-

2 acerba f: acerua^b F, acerua^b q   11 an^t F, at q   13 quadrupes
 sic Fq   15 atrocitate ista F, atrocitate ista q   carere F: uacare q
 20 delectoq: Fq, derelicto add. in margine F   23 fecerint deletum post
 fecerint in F   29 arrepta q: abrepta F

nibus obtrudit donec solo quod restabat nisus praesidio liquida fimo strictim egesta faciem atque oculos eius confoedassem. qua caecitate atque faetore tandem fugata est a me perniciēs. ceterum titione delirantis Altheae Meleager asinus interisset.

LIBER VIII

5

I Noctis gallicinio uenit quidam iuuenis proxima ciuitate, ut [201] quidem mihi uidebatur unus ex famulis Charites, puellae illius quae mecum apud latrones pares aerumnas exanclauerat. is de eius exitio et domus totius infortunio mira ac nefanda ignem propter adsidens inter conseruorum frequentiam sic adnuntiauit 10

Equisones opilionesque et busequae, iam fuit Charite! nobisque misella et quidem casu grauissimo nec uero incommitata Manes adiuit. sed ut cuncta noritis, referam uobis a capite, quae gesta sunt quaeque possent merito doctiores, quibus stilos fortuna subministrat, in historiae specimen chartis 15 inuoluere.

Erat in proxima ciuitate iuuenis natalibus praenobilis, loco clarus et pecuniae fuit satis locuples sed luxurie popinali scortisque et diurnis potationibus exercitatus atque ob id factionibus latronum male sociatus nec non etiam manus in- 20fectus humano cruore, Thrasyllus nomine. idque sic erat et II fama dicebat. hic cum primum Charite nubendo maturuisset,

1 obtrudit donec φ : obtrudit;q; donec F 2 egesta F , egesta φ
 egesta F 3 perniciēs (f add. manus secunda) F , perniciēs φ 4 sub-
 scriptum ego falluisti legi & emdaui rome Felix. Metaphora morfoleon.
 Lib VII. Exphc. Incip liber VIII. Feliciter. | in F 8 exanclauerat F ,
 exanclauerat φ 10 annuntiauit F 11 opilionesque et busequae, iam
 scripsi (opilionesque et busequae uulgo): opilionesq; | etiam bures (posterior
 f inducta) quae F , opilionesq; etiā bures q φ 12 nobisque scripsi: nobis q
 (h. e. qui) $F\varphi$, nobis quam uulgo 13 manus F , manus φ noritis φ
 et ut uid. F , ueritas f a capite om. Hildebrandius 18 loco] quo $F\varphi$,
 equo ueteres editiones, loco uel eloquio Hildebrandius et] eo $F\varphi$
 luxurie popinali Hildebrandius: luxurie popinalis F , luxurie popinalis φ
 20 nec (corr. manus secunda) F , nec φ 21 thrasyllus F

inter praecipuos procos summo studio petitionis eius munus obierat et quamquam ceteris omnibus id genus uiris antistaret eximiisque muneribus parentum inuitaret iudicium, morum tamen inprobatus repulsae contumelia fuerat aspersus. 5 ac dum erilis puella in boni Tlepolemi manus uenerat, firmiter deorsus delapsum nutriens amorem et denegati thalami permiscens indignationem cruento facinori quaerebat accessum. nactus denique praesentiae suae tempestillam occasionem, sceleri quod diu cogitarat accingitur. ac die quo praedonum infestis mucronibus puella fuerat astu uirtutibusque sponsi sui liberata, turbae gratulantium exultans insigniter permiscuit sese salutique praesenti ac futurae suboli nouorum maritorum gaudibundus ad honorem splendidae prosapiae inter 10 praecipuos hospites domum nostram receptus occultato consilio sceleris amici fidelissimi personam mentiebatur. iamque sermonibus assiduis et conuersatione frequenti, non numquam [202] etiam cena poculoque communi carior cariorque factus in profundam ruinam Cupidinis sese paulatim nescius praecipitauerat. quidni cum flamma saeui amoris parua quidem primo 20 uapore delectet sed fomentis consuetudinis exaestuans inmodicis ardoribus totos amburat homines.

Diu denique deliberauerat secum Thrasyllus, quod nec III clandestinis colloquiis opportunum repperiret locum et adulterinae Veneris magis magisque praeclusos aditus copia custodientium cerneret, nouaeque atque gliscentis affectionis firmissimum uinculum non posse dissociari perspiceret, et puellae, si uellet, quamquam uelle non posset, furatrinae coniugale incommodaret rudimentum; et tamen ad hoc ipsum quod non potest, contentiosa pernicie quasi posset impellitur. quod nunc 30 arduum factu putatur, amore per dies roborato facile uidetur effectum. spectate denique sed, oro, sollicitis animis intendite quorsum furiosae libidinis proruperit impetus.

2 et 27 quanquam F 5 bon (1 *add. man. sec.*) F, bon φ 12 praesenti
ac futurae *Lipsius*: praesentia future F φ soboli φ 16 nunquam F carior
corr. ex carioris in F 18 roina F 20 fomentis *scripsi*: fomiti F φ
22 thrasyllus F quod *Salmasius*: quo F, q φ 27 coniugales F

III Die quadam uenatum Tlepolemus assumpto Thrasylo pe-
tebat indagaturus feras. quid tamen in capreis feritatis est?
nec enim Charite maritum suum quaerere patiebatur bestias
armatas dente uel cornu. iamque apud frondosum tumulum
ramorumque densis tegminibus umbrosum prospectu uestiga- 5
torum obsaepitis capreis canes uenationis indagini generosae
mandato cubili residentes inuadere bestias immittuntur statim-
que sollertis disciplinae memores partitae totos praecingunt
aditus tacitaque prius seruata mussitatione signo sibi repen-
tino reddito latratibus feruidis dissonisque miscent omnia. nec 10
ulla caprea nec pauens dammula nec prae ceteris feris mitior
cerua sed aper immanis atque inusitatus exsurgit toris callosae
cutis obesus, pilis inhorrentibus corio squalidus, setis insur-
gentibus spinæ hispidus, dentibus attritu sonaci spumeus,
oculis aspectu minaci flammeus, impetu saeuo frementis oris 15
totus fulmineus. et primum quidem canum procaciores, quæ
comminus contulerant uestigium, genis hac illac iactatis con-
sectas interficit, dein calcata retiola qua primos impetus re-
V duxerat transabiit. et nos quidem cuncti pauore deterriti et
alioquin innoxii uenationibus consueti tunc etiam inermes 20
atque immuniti tegumentis frondis uel arboribus latenter ab-
secondimus, Thrasyllus uero nactus fraudium opportunum deci-
pulum sic Tlepolemum captiose compellat
'Qui stupore confusi uel etiam cassa formidine similes
humilitati seruorum istorum uel in modum pauoris feminei 25
deiecti tam opimam prædam mediis manibus amittimus? quin [203]
equos inscendimus? quin ocus indipiscimus? et cape uenabu-
lum et ego sumo lanceam' nec tantillum morati protinus insi-
liunt equos ex summo studio bestiam insequentes. nec tamen
illa genuini uigoris oblita retorquet impetum et incendio feri- 30
tatis ardescens dente compulso quem primum insiliat cuncta-

1 thlasylo F   6 obseptis F   indagini. (fuit t) F, indaginis q   7
inuadere.. (fuit nt) F, inuaderent q   9 mussitatione F   13 fctis F,
fctis q   21 abscondimus] cf. p. 104, 25   25 ceruorum coniecit Iaco-
bus de Rhoer (feriae Dauentrienses, p. 226)   27 oculi sic Fq   i cape
coniecit Heinsius: & cape F

bunda rimatur. sed prior Tlepolemus iaculum, quod gerebat, insuper dorsum bestiae contorsit. at Thrasyllus ferae quidem pepercit sed equi quo uehebatur Tlepolemus postremos poplites lancea feriens amputat. quadrupes reccidens qua sanguis
 5 effluxerat toto tergo supinatus inuitus dominum suum deuoluit ad terram. nec diu et eum furens aper inuadit iacentem ac primo lacinias eius, mox ipsum resurgentem multo dente laniauuit. nec coepti nefarii bonum piguit amicum uel suae saeuitiae litatum saltem tanto periculo cernens potuit expleri,
 10 sed percito atque plagosa crura [uulnera] contegenti suumque auxilium miseriter roganti per femus dexterum dimisit lanceam tanto ille quidem fidentius quanto crederet ferri uulnera similia futura prosectu dentium. nec non tamen ipsam quoque bestiam facili manu transadigit. ad hunc modum definit VI
 15 iuvene exciti latibulo suo quisque familia maesta concurrimus. at ille quamquam perfecto uoto, prostrato inimico laetus ageret, uultu tamen gaudium tegit et frontem adseuerat et dolorem simulat et cadauer, quod ipse fecerat, auide circumplexus omnia quidem lugentium officia sollerter affinxit sed solae lacrimae
 20 procedere noluerunt. sic ad nostri amaritudinem, qui uere lamentabamur, conformatus manus suae culpam bestiae dabat. Necdum satis scelere transacto Fama dilabitur et cursus primos ad domum Tlepolemi detorquet et aures infelicis nuptae percutit. quae quidem simul percepit tale nuntium quale non
 25 audiet aliud, amens et uecordia percita cursuque bacchata furibundo per plateas populosas et arua rurestria fertur insana uoce casum mariti quiritans. confluunt ciuium maestae cateruae, secuntur obuui dolore sociato, ciuitas euncta uacuatur studio uisionis. et ecce mariti cadauer accurrit labantique spiritu
 30 totam se super corpus effudit ac paenissime ibidem quam deuouerat ei reddidit animam. sed aegre manibus crepta suo-

3 pepciff& eq F et corr. in pepū f& q 4 quadrupel sic F 5 tergo] ergo Fq 6 et q: sed F 8 cepti q: euauuit in F 9 feuntie litatū (ita q) praeter se euauuit in F 10 f; (ita q) euauuit in F uulnera om. uulgo 16 quanquam F 20 amaritudinē (ita q) praeter diuē euauuit in F 21 cfirmatuf Fq 29 accurrit q: accursit F

rum inuita remansit in uita, funus uero toto feralem pompam
prosequente populo deducitur ad sepulturam. [204]

VII Sed Thrasyllus nimium nimius clamare plangere et quas
in primo maerore lacrimas non habebat, iam scilicet crescente
gaudio reddere et multis caritatis nominibus ueritatem ipsam 5
fallere. illum amicum coetaneum contubernalem, fratrem de-
nique addito nomine lugubre ciere, nec non interdum manus
Charites a pulsandis uberibus amouere, luctum sedare, heiula-
tum cohercere, uerbis palpantibus stimulum doloris obtundere,
uariis exemplis multiuagi casus solacia nectere, cunctis tamen 10
mentitae pietatis officiis studium contrectandae mulieris adhi-
bere odiosumque amorem suum perperam delectando nutrire.
sed officiis inferialibus statim factis puella protinus festinat
ad maritum suum demere cunctasque prorsus pertemptat uias,
certe illam lenem otiosamque nec telis ullis indigentem sed 15
placidae quieti consimilem: inedia denique misera et incuria
squalida tenebris imis abscondita iam cum luce transegerat.
sed Thrasyllus instantia peruicaci partim per semet ipsum
partim per ceteros familiares ac necessarios, ipsos denique
puellae parentes extorquet tandem iam lurere et inluuie paene 20
conlapsa membra lauacro, cibo denique confoueret. at illa pa-
rentum suorum alioquin reuerens inuita quidem uerum religio-
sae necessitati subcumbens uultu non quidem hilario uerum
paulo sereniore obiens, ut iuebatur, uiuentium munia, prorsus
in pectore, immo uero penitus in medullis luctu ac maerore 25
carpebat animum et dies totos totasque noctes insumebat lu-

---

7 lugubre *de Rooy spicilegii* p. 45 (lugubriter *Pricaeus*): lugere *F*,
lugubri *q* 12 lactando *coniecit Heinsius* 13 stato more explicitis
coniecit Heinsius 16 inedia *F* 24 paulo *q*: pau — *F* (folii 160 dex-
tera pars lacera fuisse uidetur, membranae enim particula ueteri mem-
branae inglutinata est ita ut aliquot uerba perierint: factum hoc esse
ante codicem *q* exaratum demonstrauit Keilius observationum criticarum p.
77 sq.) obiens uulgo: obediens *F* munia (a manu secunda in lacuna;
sequitur a manu antiqua *ma*) *q*: *ma F* pruruf *Fq* 25 inspectore *F*,
inspectore *q* i medullis (a manu secunda in lacuna) *q*: *hl F* 26 &
dies totos (a manu prima) *q*: *tol F* luctuoso desiderio (*praeter* derio a
manu secunda in lacuna) *q*: derio *F*

ctuoso desiderio et imagines defuncti, quas ad habitum dei
 Liberi formauerat, adfixo seruitio diuinis percolens honoribus
 ipso sese solacio cruciabat. Thrasyllus praeceps alioquin et de VIII
 ipso nomine temerarius priusquam dolorem lacrimae satiarent
 5 et percitae mentis resideret furor, et in sese nimietatis senio
 lassesceret luctus, adhuc flentem maritum, adhuc uestes lace-
 rantem, adhuc capillos distrahentem non dubitauit de nuptiis
 conuenire et impudentiae labe tacita pectoris sui secreta frau-
 desque ineffabiles detegere. sed Charite uocem nefandam et
 10 horruit et detestata est et uelut graui tonitru procellaque si-
 deris uel etiam ipso diali fulmine percussa corruit corpus et
 obnubilauit animam. sed interuallo reualescente paulatim spi-
 ritu ferinos mugitus iterans etiam scaenam pessimi Thrasylli
 15 perspiciens ad limam consilii desiderium petitoris distulit.
 [205] tunc inter moras umbra illa misere trucidati Tlepolemi sanie
 cruentam et pallore deformem attollens faciem quietem pudicam
 interpellat uxoris

‘Mi coniux quod tibi prorsus ab alio dici non licebit, et si
 pectori tuo iam permaneat nostri memoria uel acerbae mortis
 20 meae casus foedus caritatis intercidit, quouis alio felicius mari-
 tare, modo ne in Thrasylli manum sacrilegam conuenias, neue
 sermonem conferas nec mensam accumbas nec toro adquiescas.
 fuge mei percussoris cruentam dexteram. noli parricidio nu-
 ptias auspicari. uulnera illa, quorum sanguinem tuae lacrimae
 25 proluerunt, non sunt tota dentium uulnera sed lancea mali

---

1 quaf ad habitum dei (*a manu sec. in lacuna*) φ : qu *F* 2 fora-
 uerat *F* φ ferutio diuinis percolens (*a manu sec. in lacuna*) φ : f
 (*sequitur lacuna 19 uel 20 litterarum*) *F* 3 folatio cruciabat (*praeter*
 fola *a manu sec. in lacuna, deinde a manu prima*) tharfyllus φ : folac (*la-*
cuna 22 litterarum) ra|fyllus *F* alioquin et de ipso nomine (*in lacuna a*
manu secunda praeter alio) φ : alio *F* 10 tonitru *F*, tonitru φ 13
 iterans *F*: reterans φ 15 sanie *Meursius*: sane *F* φ 19 permaneat
 φ : pmanat *F* acerue *F*, acerbę *f*, acruę φ 20 foedus *F* 24 tuae
Keilius: he (*in lacuna a manu secunda*) φ , ę *F* 25 uulnera sed φ :
 uul *F*

Thrasylli me tibi fecit alienum' et addidit cetera omnemque scaenam sceleris inluminat.

VIII At illa ut primum maesta quieuerat, toro impressa facie etiam nunc dormiens lacrimis emanantibus decoras genas cohumidat et uelut quoddam tormentum subitum patiens luctu redintegrato prolixum heulatum fundit discissaque interula decora brachia saeuientibus palmulis conuerberat. nec tamen cum quoquam participatis nocturnis imaginibus sed indicio facinoris prorsus dissimulato et nequissimum percussorem punire et aerumnabili uitae sese subtrahere tacita decernit. ecce rursus improvidae uoluptatis detestabilis petitor aures obseratas de nuptiis obtundens aderat. sed illa clementer aspernata sermonem Thrasylli astuque miro personata instanter garrienti summissequē deprecanti

'Adhuc' inquit 'tui fratris meique carissimi mariti facies pulchra illa in meis deuersatur oculis, adhuc odor cinnameus ambrosei corporis per nares meas percurrit, adhuc formonsus Tlepolemus in meo uiuit pectore. boni ergo et optimi consules si luctui legitimo miserrimae feminae necessarium concesseris tempus quoad residuis mensibus spatium reliquum compleatur anni, quae res cum meum pudorem tum etiam tuum salutare commodum respicit, ne forte in maturitate nuptiarum indignatione iusta manes acerbos mariti ad exitium salutis tuae suscitemus.'

X Nec isto sermone Thrasyllus sobriefactus uel saltem tem-

1 thrasylli F et addidit (*praeter dit in lacuna a manu secunda*) q: dit F 2 inluminat at illa (*praeter ilum et illa in lacuna a manu secunda*) q: inlumi . . . illa F 3 impressa facie etiam Keilius: faciem impressa (*omisso etiā in lacuna a manu secunda*) q: iā F 4 emanantib9 genas cohumidat in lacuna a manu secunda q: ema (*sequitur lacuna 22 litterarum*) ndat (*non ndat*) F 5 tormēto inuenta quēti excussa luctu in lac. a manu sec. praeter tormē in q, tormē (*lacuna 29 litterarum*) ctu F, *supplementa Keilii adscripsi* 6 heu heu eiulat discissaque interula praeter heu in lac. a manu sec. q, heula (*hoc certe esse uidetur*) (*lacuna 20 litterarum*) la F (*add. in marg. iterula*), *supplementa sunt Keilii* decora brachia (*in lacuna a manu secunda*) q: decorabchia F 10 improvidae] imperor uide (*sed inductum*) F, impetor uide q, an in maerore uiduae scribendum? 15 km F 23 acernof F

pestiua pollicitatione recreatus identidem pergit linguae sauciantis susurros improbos inurguere quoad simulanter reuicta Charite suscipit 'istud equidem certe magnopere deprecanti concedas necesse est, mi Thrasylle, ut interdum taciti clandestinos coitus obeamus nec quisquam persentiscat familiarium quoad dies reliquos metiatur annus.'

Promissioni fallaciosae mulieris oppressus subcubuit Thrasyllos et prolixè consentit de furtiuo concubitu noctemque et opertas exoptat ultro tenebras uno potiundi studio postponens omnia. 'sed heus tu' inquit Charite 'quam probe ueste contactus omnique comite uiduatus prima uigilia tacitus fores meas accedas unoque sibilo contentus nutricem istam meam opperiare quae claustris adhaerens excubabit aduentui tuo. nec setius patefactis aedibus acceptum te nullo lumine conscio ad meum perducet cubiculum.'

Placuit Thrasyllo scaena feralium nuptiarum. nec sequius aliquid suspicatus sed expectatione turbidus de diei tantum spatio et uesperae mora querebatur. sed ubi Sol tandem nocti decessit, ex imperio Charites adornatus et nutriceis captiosa uigilia deceptus inrepat cubiculum pronus spei. tunc anus de iussu dominae blandiens ei furtim depromptis calicibus et oenophoro, quod inmixtum uino soporiferum gerebat uenenum, crebris potionibus auide ac secure haurientem mentita dominae tarditatem quasi parentem adsideret aegrotum facile sepeliuit ad somnum. iamque eo ad omnes iniurias exposito ac supinato introuocata Charite masculis animis impetuque diro fremens inuadit ac supersistit sicarium.

'En' inquit fidus coniugis mei comes, en uenator egregius, en carus maritus. haec est illa dextra quae meum sanguinem fudit, hoc pectus quod fraudulentas ambages in meum concinnauit exitium, oculi isti quibus male placui, qui quodam modo futuras tenebras auspicantes uenientes poenas antecedunt. qui-

1 linguae fatiati *deleta in F*, linguae fatiati φ 2 quoad] *qd F*, *q \varphi*
 6 reliquos *f*: reliquos *F\varphi*   annu *F'\varphi*   10 charitate *F\varphi* (*charite marg. \varphi*)
 19 adornatus φ : adhortatus *F*   21 oenophoro *F*   32 penae *F*

esce securus, beate somniare. non ego gladio, non ferro petam. absit ut simili mortis genere cum marito meo coaequeris. uiuo tibi morientur oculi nec quicquam uidebis nisi dormiens. faxo feliciorem necem inimici tui quam uitam tuam sentias. lumen certe non uidebis, manu comitis indigebis, Chariten non tenebis, nuptias non frueris, nec mortis quiete recreaberis nec uitae uoluptate laetaberis sed incertum simulacrum errabis inter Orcum et Solem et diu quaeres dexteram quae tuas expugnauit pupulas, quodque est in aerumna miserrimum nescies de quo queraris. at ego sepulchrum mei Tlepolemi tuo luminum cruore libabo et sanctis manibus eius istis oculis parentabo. sed quid mora temporis dignum cruciatum lucraris et meos forsitan tibi pestiferos imaginariis amplexus? relictis somnolentis tenebris ad aliam poenalem euigila caliginem. attolle uacuum faciem, uindictam recognosce, infortunium intellege, aerumnas computa. sic pudicae mulieri tui placuerunt oculi, [207] sic faces nuptiales tuos illuminarunt thalamos. ultrices habebis pronubas et orbitatem comitem et perpetuae conscientiae stimulum.

XIII

Ad hunc modum uaticinata mulier acu crinali capite deprompta Thrasylli conuulnerat tota lumina eumque prorsus exoculatum relinquens dum dolore nescio crapulam cum somno discutit, arrepto nudo gladio quo se Tlepolemus solebat incingere, per mediam ciuitatem cursu furioso proripit se, procul dubio nescio quod scelus gestiens recta monimentum mariti contendit. at nos et omnis populus, nudatis totis aedibus studiose consequimur hortati mutuo ferrum uaesanis extorquere manibus. sed Charite capulum Tlepolemi propter assistens gladioque fulgenti singulos abigens ubi fletus uberes et lamentationes uarias cunctorum intuetur

30

‘Abicite’ inquit ‘importunas lacrimas, abicite luctum meis uirtutibus alienum. uindicaui in mei mariti cruentum perem-

6 recreaueris ante emendat. secundae manus Fp 7 letaberis f, letaberis q: letaueris F 10 ū in sepulchrū in ras. a secunda manu scriptum in F, sepulchrū q 14 penale F attolle] ac tu in praeter a in ras. a sec. manu scripta F, attale q 25 recta Vrsinus: lecta Fp (sed in F deletum) 27 uelam F: uelam q 28 capulū q: caput F

ptorem, punita sum funestum mearum nuptiarum praedonem.
iam tempus est ut isto gladio deorsus ad meum Tlepolemum
uiam quaeram. et enarratis ordine singulis quae sibi per XIII
somnia nuntiauerat maritus quoque astu Thrasyllum indu-
5 ctum petisset, ferro sub papillam dexteram transadacto corruit
et in suo sibi peruolutata sanguine postremo balbutiens incerto
sermone perflauit animam uirilem. tunc propere familiares
miserae Charites accuratissime corpus ablutum unita sepultura
ibidem marito perpetuam coniugem reddidere.
10 Thrasyllus uero cognitis omnibus nequiens idoneum exi-
tium praesenti clade reddere certusque tanto facinori nec gla-
dium sufficere sponte delatus ibidem ad sepulchrum 'ultronea
uobis, infesti Manes, en adest uictima' saepe clamitans, ualuis
super sese diligenter obseratis inedia statuit elidere sua sen-
15 tentia damnatum spiritum.'

Haec ille longos trahens spiritus et non nunquam inlacrimans XV
grauiter adfectis rusticis adnuntiabat. tunc illi mutati domini
nouitatem metuentes et infortunium domus erilis altius miseran-
tes fugere conparant. sed equorum magister qui me curandum
20 magna ille quidem commendatione susceperat, quidquid in casula
pretiosum conditumque seruabant meo atque aliorum iumentorum
dorso repositum asportans sedes pristinas deserit. gerebamus
infantulos et mulieres, gerebamus pullos anseres haedos catellos
et quidquid infirmo gradu fugam morabatur, nostris quoque
25 pedibus ambulabat. nec me pondus sarcinae quamquam enormis
[208] urgebat quippe gaudiali fuga detestabilem illum exectorem
uirilitatis meae relinquentem.

Siluosi montis asperum permensi iugum rursusque reposita
camporum spatia peruecti iam uespera semitam tenebrante
30 peruenimus ad quoddam castellum frequens et opulens, unde

2 mei *f*, meū *ut uid.* *F*, mei *φ*   5 ēcorruit *Fφ*   7 pñaut *F*, per-
flaut *φ*   8 misere. *F*, misere *φ*   munita *Fφ*   13 uictima *praeter*
ui a sec. manu in rasura in *F*, uictima *φ*   14 inedia *F*, inedia *φ*
22 asportant *φ*: adspportant *F*   23 an|seres (n *add. et mediam e*
corr. ex a manus secunda) *F*, pafferes *φ* edof   25 quamquam *F*
29 pecodu *F*

nos incolae nocturna, immo uero matutina etiam prohibebant egressione. lupos enim numerosos grandes et uastis corporibus sarcinosos ac nimia ferocitate saeuientes passim rapinis adsuetos infestare cunctam illam regionem iamque ipsas uias obsidere et in modum latronum praetereuntes adgredi, immo etiam 5 uaesana fame rabidos finitimas expugnare uillas exitiumque inertissimorum pecudum ipsis iam humanis capitibus imminere. denique ob iter illud, qua nobis erat commeandum, iacere semesa hominum corpora suisque uisceribus nudatis ossibus cuncta candere ac per hoc nos quoque summa cautione uiae 10 reddi debere idque uel in primis obseruitare ut luce clara et die iam prouecto et sole florido uitantes undique latentes insidias, cum et ipso lumine dirarum bestiarum repigratur impetus, non laciniatim disperso sed cuneatim stipato commeatu XVI difficultates illas transabiremus. sed nequissimi fugitiui du- 15 ctiores illi nostri caecae festinationis temeritate ac metu incertae insecutionis sprete salubri monitione nec expectata luce proxuma circa tertiam ferme uigiliam noctis onustos nos ad uiam propellunt. tunc ego metu praedicti periculi quantum potui turbae medius et inter conferta iumenta latenter absconditus 20 clunibus meis adgressionibus ferinis consulebam. iamque me cursu celeri ceteros equos antecellentem mirabantur omnes. sed illa pernecitas non erat alacritatis meae sed formidinis indicium. denique mecum ipse reputabam Pegasus inclutum illum metu magis uolaticum fuisse ac per hoc merito pinnatum proditum 25 dum in altum et ad usque caelum subsilit ac resultat formidans scilicet igniferae morsum Chimaerae. nam et illi pastores qui nos agebant, in speciem proelii manus obarmauerant. hic lanceam, ille uenabulum, alius gerebat spicula, fustem alius, sed et saxa, quae salebrosa semita largiter subministrabat. erant 30 qui sudes praeacutas attollerent. plerique tamen ardentibus facibus proterrebant feras. nec quicquam praeter unicam tubam deerat quin acies esset proeliaris. sed nequicquam frustra

---

10 uia *F*   14 disperfor *Fp*   21 adgeffionib; *Fp*   25 uolaticū *F'*
 26 subfiliit *φ*: suffiliit *F*   27 chmerē *F*   28 plū *F*   32 nec *φ*: ne *F*
 33 pharī *F*

[209] timorem illum satis inanem perfuncti longe peiores inhaesimus
 laqueos. nam lupi forsitan confertae iuuentutis strepitu uel
 certe nimia luce flammaram deterriti uel etiam aliorum gras-
 santes nulli contra nos aditum tulerunt ac ne procul saltem
 5 ulli comparuerant. uillae uero, quam tunc forte praeteribamus, XVII
 coloni multitudinem nostram latrones rati satis agentes rerum
 suarum eximieque trepidi canes rabidos et immanes et qui-
 busuis lupis et ursis saeuiores, quos ad tutelae praesidia cu-
 riose fuerant alumniati, iubilationibus solitis et cuiusque modi
 10 uocibus nobis inhortantur, qui praeter genuinam ferocitatem
 tumultu suorum exasperati contra nos ruunt et undique laterum
 circumfusi passim insiliunt ac sine ullo dilectu iumenta simul
 et homines lacerant diuque grassati plerosque prosternunt.
 cerneret non tam Hercules memorandum quam miserandum
 15 etiam spectaculum canes copiosos ardentibus animis alios fu-
 gientes arripere, alios stantibus inhaerere, quosdam iacentes
 inscindere et per omnem nostrum commeatum morsibus am-
 bulare. ecce tanto periculo malum maius insequitur. de sum-
 mis enim tectis ac de proximo colle rustici illi saxa super
 20 nos raptim deuoluunt ut discernere prorsus nequiremus qua
 potissimum caueremus clade, comminus canum an eminus la-
 pidum. quorum quidem unus caput mulieris, quae meum dor-
 sum residebat, repente percussit. quo dolore commota statim
 fletu cum clamore sublato maritum suum pastorem illum sup-
 25 petiatum ciet. at ille deum fidem clamitans et cruorem uxoris XVIII
 abstergens altius quiribat

‘Quid miseros homines et laboriosos uiatores tam crudeli-
 bus animis inuaditis atque obteritis? quas praedas inhiatis?
 quae damna uindicatis? at non speluncas ferarum uel cautes
 30 incolitis barbarorum ut humano sanguine profuso gaudeatis.’
 uix haec dicta et statim lapidum congestus cessauit imber et
 infestorum canum reuocata conqueuit procella. unus illinc de-
 nique de summo cupressus cacumine ad nos inquit ‘non uestro-

1 inefim; F 9 cuiusque modi *scripsi*: cuiuscemodi Fp 14 miserandum F
 26 abtgerenf φ: abtgerenf F 28 inhiatis *scripsi*: munitis sic Fp (cf. u. 33
 non uestrorum spoliis cupidine) punitis *coniecit Oudendorpius*

rum spoliolum cupidine latrocinamur sed hanc ipsam cladem de uestris protelamus manibus. iam denique pace tranquilla securi potestis incedere.'

Sic ille, sed nos plurifariam uulnerati reliquam uiam capessimus alius lapidis, alius morsus uulnera referentes, uniuersi 5 tamen saucii. aliquanto denique uiae permenso spatio peruenimus ad nemus quoddam proceris arboribus consitum et praetentibus uiretis amoenum, ubi placuit illis ductoribus nostris [210] refectui paululum conquiescere corporaque sua diuerse laniata sedulo recurare. ergo passim prostrati solo primum fatigatos 10 animos recuperare ac dehinc uulneribus medelas uarias adhibere festinant. hic cruorem praeterfluentis aquae rore deluere, ille spongiis madidatis tumores comprimere, alius fasciolis hiantes uincire plagas. ad istum modum saluti suae quisque consulebat. 15

VIII Interea quidam senex de summo colle prospectat quem circum capellae pascentes opilionem esse profecto clamabant. eum rogauit unus e nostris haberetne uenui lactem uel adhuc liquidum uel in caseum recentem inchoatum. at ille diu capite quassanti 'uos autem' inquit 'de cibo uel poculo uel omnino 20 ulla refectione nunc cogitatis? an nulli scitis quo loco conderitis?' et cum dicto conductis ouiculis conuersus longe recessit. quae uox eius et fuga pastoribus nostris non mediocrem pauorem incussit. ac dum perterriti de loci qualitate sciscitari gestiunt nec est qui doceat, senex alius magnus ille quidem, 25 grauatus annis, totus in baculum pronus et lasso trahens uestigium ubertim lacrimans per uiam proximat uisisque nobis cum fletu maximo singulorum iuuenum genua contingens sic adorabat

XX 'Per Fortunas uestrosque Genios sic ad meae senectutis 30 spatia ualidi lactique ueniat, decepto seni subsistite meumque paruulum ab inferis ereptum canis meis reddite. nepos namque meus et itineris huius suauis comes dum forte passe-

12 deluere sic Fq 13 spongeis Fq 18 lacte ('deletum) F, lac q
19 inchoatū sic Fq, inchoatum uulgo, (recenter coagulatum coniecit Hein-
sius) 20 quaffante F, quaffanti q 33 passare F, passerè q

rem incantantem sepiculae consecratur arripere, delapsus in proximam foueam, quae fruticibus imis subpatet, in extremo iam uitae consistit periculo quippe cum de fletu ac uoce ipsius auum sibi saepiculae clamitantis uiuere illum quidem sentiam, 5 sed per corporis, ut uidetis, mei defectam ualitudinem opitulari nequeam. at uobis aetatis et roboris beneficio facile est subpetiari miserrimo seni puerumque illum nouissimum successionis meae atque unicam stirpem sospitem mihi facere.⁷

Sic deprecantis suamque canitiem distrahentis totos qui-
10 dem miseruit. sed unus prae ceteris et animo fortior et aetate iuuenior et corpore ualidior quique solus praeter alios incolumis proelium superius euaserat, exurgit alacer et percontatus quonam loci puer ille decidisset, monstrantem digito non longe frutices horridos senem illum inpigre comitatur. ac dum pa-
15 [211] bulo nostro suaque cura refecti sarcinulis quisque sumptis suis uiam capessunt, clamore primum nominatim cientes illum iuuenem frequenter inclamant, mox hora diutina commoti mittunt
* e suis arcessitorem unum qui requisitum comitem tempestiuae
20 uiae commonefactum reduceret. at ille modicum commoratus refert sese buxanti pallore trepidus, mira super conseruo suo renuntiat. conspicatum se quippe supinato illi et iam ex maxima parte consumpto immanem draconem mandentem insistere nec ullum usquam miserrimum senem comparere illum. qua re
25 cognita et cum pastoris sermone conlata, qui eum prorsus hunc illum nec alium locorum inquilinum praeminabatur, pestilenti deserta regione uelociori se fuga proripiunt nosque pellunt crebris tundentes fustibus. celerrime denique longo itinere
30 confecto pagum quendam accedimus ibique totam perquiescimus noctem, ubi coeptum facinus oppido memorabile narrare cupio.

5 ualitudinē f 10 fortiori, rī corr. a sec. manu in r (num rasura deinde sit dubites) F, fortior q 12 plū F 24 miserinū Fq 25 q euū prf; | hunc illū nec alū cocorū inqlnū p̄mnebať ("erasum) inducta in F, q euū prf; hūc illū nec alū | coco2 iqlnū p̄mnebať non deleta in q, an qui saeuum prorsus hunc [illum nec] anguem locorum inquilinum praeminabatur scribendum? 28 celerime ante secundae man. corr. Fq 30 ceptū F

Seruus quidam, cui cunctam familiae tutelam dominus permiserat suus quique possessionem maximam illam, in quam deuerteramus, uillicabat, habens ex eodem famulatio conseruam coniugem, liberae cuiusdam extrariaeque mulieris flagrabat cupidine. quo dolore paelicatus uxor eius instricta cunctas 5 mariti rationes et quicquid horreo reconditum continebatur admoto combussit igne. nec tali damno tori sui contumeliam uindicasse contenta iam contra sua saeuens uiscera laqueum sibi nectit infantulumque, quem de eodem marito iam dudum susceperat, eodem funiculo nectit seque per altissimum puteum 10 adpendicem paruulum trahens praecipitat. quam mortem dominus eorum aegerrime sustinens arreptum seruulum, qui causam tanti sceleris uxori suae praestiterat, nudum ac totum melle perlitum firmiter alligauit arbori ficulneae cuius in ipsa cariosa stipite inhabitantium formicarum nidificia borriebant 15 et ultro citro commeabant multiuga scaturrigine. quae simul dulcem ac mellitum corporis nidorem persentiscunt, paruis quidem sed numerosis et continuis morsiunculis penitus inhaerentes per longi temporis cruciatum ita carnibus atque ipsis uisceribus adesis homine consumpto membra nudarunt ut ossa 20 tantum uiduata pulpis nitore nimio candentia funestae cohaerent arbori.

XXIII Hac quoque detestabili deserta mansione paganos in summo luctu relinquentes rursum pergimus dieque tota campestres emensi uias ciuitatem quandam populosam et nobilem iam fessi 25 [212] peruenimus. inibi larem sedesque perpetuas pastores illi statuere decernunt quod et longe quaesitis firmae latebrae uiderentur et annonae copiosae beata celebritas inuitabat. triduo denique iumentorum reffectis corporibus quo uendibiliores uideremur, ad mercatum producimur magnaue uoce praeconis 30 pretia singulis nuntiantis equi atque alii asini opulentis emptq-

---

1 cuncta fφ: cuncta F   3 famulatio F et ante corr. secundae man. φ
 4 cūgā F, cōiugā φ   flagabat (r add. man. sec.) F   12 ante arreptū
 deletum ad in F   14 iplo F   15 borriebant (add. prima manus) F,
 buriebant φ   19 cruciatu Fφ   29 uen|diu|horef F   30 pducim; F'

ribus praestinantur, at me relictum solum ac subsiciuum cum fastidio plerique praeteribant. iamque taedio contrectationis eorum, qui de dentibus meis aetatem computabant, manum cuiusdam faetore sordentem, qui gingiuas identidem meas putidis scalpebat digitis, mordicus adreptam plenissime conterui. quae res circumstantium ab emptione mea utpote ferocissimi deterruit animos. tunc praeco disruptis faucibus et rauca uoce saucius in meas fortunas ridiculos construebat iocos 'quem ad finem cantherium istum uenui frustra subiciemus et uetulum
 10 extritis unguulis debilem et dolore deformem et in hebeti pigritia ferocem nec quicquam amplius quam ruderarium cribum? atque ideo uel donemus eum cuipiam siqui tamen faenum suum perdere non grauatur.'

Ad istum modo praeco ille cachinnos circumstantibus com- **XXIII**
 15 mouebat. sed illa fortuna mea saeuissima, quam per tot regiones iam fugiens effugere uel praecedentibus malis placare non potui, rursum in me caecos detorsit oculos et emptorem aptissimum duris meis casibus mire repertum obiecit. scitote qualem: cinaedum et senem cinaedum caluum quidem sed cincin-
 20 nis semicanis et pendulis capillatum, unum de triuali popularium faece qui per plateas et oppida cymbalis et crotalis personantes deamque Syriam circumferentes mendicare compellunt. is nimio praestinandi studio praeconem rogat cuiatis essem. at ille Capadocum me et satis forticulum denuntiat. rursum requirit
 25 annos aetatis meae. sed praeco lasciuiens 'mathematicus quidem qui stellas eius disposuit, quintum ei numerauit annum sed ipse scilicet melius istud de suis nouit professionibus. quamquam enim prudens crimen Corneliae legis incurram si ciuem Romanum pro seruo tibi uendidero, quin emis bonum et
 30 frugi mancipium quod te et foris et domi poterit iuuare?'

Sed exinde odiosus emptor aliud de alio non desinit

1 at] ac *F* *q* 3 etate] *F*, etate] *q* 4 gingiua] *F* *q* 5 plenissime sic *F* *q*, paenissime uulgo ceterum praeter e in *ras.* a manu sec. scriptum in *F*, cogerui *q* 7 disruptis] *F* 11 ampl; *f*: amplis] *F* cribum sic *F* (cf. 'crivello') 12 atque ideo uel *q*: quare in *ras.* fere 11 litt. scripsit m. sec. in *F*
 16 fugent (1 add. man. sec.) *F* 19 cinedu bis] *F* cincinnis] *F* 20 triuali] *q*: tribali] *F* 21 cribum] *F* 22 syria] *F*, siria] *q* 28 quauquam] *F*

quaerere, denique de mansuetudine etiam mea percontatur
 XXV anxie. at praeco 'ueruecem' inquit 'non asinum uides ad usus [213]
 omnes quietum, non mordacem nec calcitronem quidem sed prorsus
 ut in asini corio modestum hominem inhabitare credas. quae
 res cognitu non ardua. nam si faciem tuam mediis eius femi- 5
 nibus immiseris, facile periclitaberis quam grandem tibi demon-
 stret patientiam.'

Sic praeco lurchonem tractabat dicacule sed ille cognito
 caullatu similis indignanti 'at te' inquit 'cadauer surdum et
 mutum delirumque praeconem omnipotens et omniparens Dea 10
 Syria et sanctus Sabadius et Bellona et mater Idea, cum suo
 Adone Venus domina caecum reddant, qui scurrilibus iam du-
 dum contra me uelitaris iocis. an me putas, inepte, iumento
 fero posse deam committere ut turbatum repente diuinum
 deiciat simulacrum egoque miser cogar crinibus solutis discursur- 15
 rere et deae meae humi iacenti aliquem medicum quaerere?'

Accepto tali sermone cogitabam subito uelut lymphaticus
 exilire ut me ferocitate cernens exasperatum emptionem desi-
 neret. sed praeuenit cogitatum meum emptor anxius pretio
 depenso statim, quod quidem gaudens dominus scilicet taedio 20
 mei facile suscepit, septemdecim denarium, et ilico me tumida
 spartea deligatum tradidit Philebo. hoc enim nomine cense-
 XXVI batur iam meus dominus. at ille susceptum nouicium famulum
 trahebat ad domum statimque illinc de primo limine proclamat
 'puellae, seruum uobis pulchellum en ecce mercatus perduxī.' 25
 sed illae puellae chorus erat cinaedorum quae statim exultan-

---

2 ūbecē^{pu} F, ūbecē^{pu} q 3 calcetronē Fq 6 emiferis F post pe-
 riclitaberis (b corr. ex u man. prima) add. uident m. recentissima in F, om. q
 8 lurchonē Fq cognito (1 add. man. sec.) F, cognito q 10 de af-
 fyria .& (fuit t) F, dea .siria et (fuit t) q 11 mater idea fq: mater dea
 ut uid. F 12 reddant f: reddunt Fq 16 quērrē F 17 .cepto
 (in ras. scripsit A man. secunda) F sermonē (uid. fuisse ') F lym-
 phatic; F 21 u in denariū a manu sec. in ras. scripta in F, denariū q
 umida Scaliger: tumida. (t in ras. scripsit man. secunda; post a in ras.
 fuit t) F, tumida q 25 mercat. (uid. fuisse a: in ras. add.; man. se-
 cunda) F, mercata q 26 cinedo4 F

tes in gaudium fracta [rauca] et effeminata uoce clamores absonos intollunt rati scilicet uere quempiam hominem seruulum ministerio suo paratum. sed postquam non ceruam pro uirgine sed asinum pro homine succidaneum uidere, nare detorta magistrum suum uarie cauillantur. non enim seruum sed maritum illum scilicet sibi perduxisse. et 'heus' aiunt 'caue ne solus exedas tam bellum scilicet pullulum sed nobis quoque tuis palumbulis non nunquam inperitias.'

Haec et huius modi mutuo blaterantes praesepio me proximo deligant. erat quidam iuuenis satis corpulentus, conlaticia stipe de mensa paratus qui foris quidem circumgestantibus deam cornu canens adambulabat, domi uero promiscui operis partiarios agebat concubitus. hic me simul domi conspexit libenter adpositis largiter cibariis gaudens adloquitur 'uenisti tandem miserrimi laboris uicarius. sed diu uiuas et dominis placeas et meis defectis iam lateribus consulas.' haec audiens iam meas futuras nouas cogitabam aerumnas.

Die sequenti uariis coloribus indusiati et deformiter quisque formati facie caenoso pigmento delita et oculis obunctis graphice prodeunt, mitellis et crocotis et carbasinis et bombycinis iniecti. quidam tunicas albas in modum lanciolarum quoquouersum fluente purpura depictas cingulo subligati, pedes luteis induti calceis deamque serico contactam amiculo mihi gerendam imponunt brachiisque suis umero tenus renudatis adtollentes immanes gladios ac secures euantes exsiliunt incitante tibiae cantu lymphaticum tripudium. nec paucis pererratis casulis ad quandam uillam possessoris beati perueniunt et ab ingressu primo statim absonis ululatibus constrepentes fana-

1 fractae F .rauca (ante r in ras. a fuit. rauca praeter a in ras. scripsit m. secunda) F, arauca (sed a add. manus secunda) q, seclisit Cannegieterus

7 uellū F, uellū q 9 pximū Fq 12 pmiscui. (fuit f) F, pmiscui q

13 partiariol f: partiariol F, partiariol q 19 f: ecubin; ut uid. F, cōcubin; q 17 meaf fq: mea F 20 grafice F crocrocotif

(f in ras. a manu sec.) F, crocrocogif q bonbycinif F 24 brachufq; F 25 leuantef (l in ras. a manu sec. fuit f opinor) F, euantef (u corr. in b) q

tice peruolant diuque capite demisso ceruices lubricis intor-
quentes motibus crinesque pendulos in circulum rotantes et
non nunquam morsibus suos incursantes musculos ad postre-
mum ancipiti ferro quod gerebant, sua quisque brachia dissi-
cant. inter haec unus ex illis bacchatur effusius æ de imis 5
praecordiis anhelitus crebros referens uelut numinis diuino
spiritu repletus simulabat sauciam uaecordiam prorsus quasi
deum praesentia soleant homines non sui fieri meliores sed
XXVIII debiles effici uel aegroti. specta denique quale caelesti prou-
dentia meritum reportauerit. infit uaticinatione clamosa conficto 10
mendacio semet ipsum incessere atque criminari quasi contra
fas sanctae religionis designasset aliquid et insuper iustas
poenas noxii facinoris ipse de se suis manibus exposcere.
arrepto denique flagro quod semiuiris illis proprium gestamen
est, contortis tenis lanosi uelleris prolixè fimbriatum et mul- 15
tiugis talis ouium tesseratum indidem sese multinodis commul-
cat ictibus mire contra plagarum dolores praesumptione mu-
nitus. cerneret prosectu gladiatorum ictuque flagrorum solum
spurcitie sanguinis effeminati madescere. quae res incutiebat
mihi non paruam sollicitudinem uidenti tot uulneribus largiter 20
profusum cruorem nequo casu deae peregrinae stomachus, ut
quorundam hominum lactem sic illa sanguinem concupisceret
asininum. sed ubi tandem fatigati uel certe suo laniatu satiati
pausam carnificinae dedere, stipes aereas immo uero et argen-
teas multis certatim offerentibus sinu recepere patulo nec non 25
et uini cadum et lactem et caseos et farris et siliginis aliquid [215]
et non nullis hordeum deae gerulo donantibus audis animis
conradentes omnia et in sacculos huic quaestui de industria

1 .puolant (*in ras. fuit p*) *F*, prouolant *coniecit Scriuerius* 3 ñ
nun|quã *F* 5 bacha¹ *F* 6 numini *Fp* 8 feri (1 *add. man. sec.*)
F, feri *p* 10 cōficto *p*: cñicto *F* 12 diffignat¹ & *Fp* 13 pena¹ *F*
noxi *F* 15 tēn¹ *F*, gen¹ *p*, c. tēgn¹ *add. marg. p*, taeniis *coniecit*
Oudendorpius 16 tal¹. (*fuit l*) *F*, tal¹ *p* ouuã ('*erasum. super ouiu*
erasum ut uid. ouu) *F*, ouu¹ *p* multinodif (*l add. man. secunda*) *Fp*
19 cie in spurcitie in *ras. a manu sec. scriptum*, spurcitia *deletum in marg.*
F, spurcitia *corr. in spurcitie in p* languin¹ *f*: languine *ut uid. F*
madescere *f*: adescere *Fp* 22 concupisceret *Beroaldus*: cōpicer¹ & *F*

praeparatos farcientes dorso meo congerunt ut duplici scilicet sarcinae pondere grauatus et horreum simul et templum incederem.

Ad istum modum palantes omnem illam depraedabantur XXVIII
 5 regionem. sed in quodam castello copia laetati largioris quae-
 sticuli gaudiales instruunt dapes. a quodam colono fictae uati-
 cinationis mendacio pinguissimum deposcunt arietem qui deam
 Syriam esurientem suo satiaret sacrificio probeque disposita
 cenula balneas obeunt ac dehinc lauti quendam fortissimum
 10 rusticanum industria laterum atque imis uentris bene praepa-
 ratum comitem cenae secum adducunt paucisque admodum
 praegustatis olusculis ante ipsam mensam spurcissima illa
 propudia ad illicitae libidinis extrema flagitia infandis urigi-
 nibus efferantur passimque circumfusi nudatum supinatumque
 15 iuuenem execrandis oribus flagitabant. nec diu tale facinus
 meis oculis tolerantibus 'porro Quirites' proclamare gestiui sed
 uiduatum ceteris syllabis ac litteris processit O tantum sane
 clarum ac ualidum et asino proprium sed inopportuno plane
 tempore. namque de pago proximo complures iuuenes abactum
 20 sibi noctu perquirentes asellum nimioque studio cuncta deuor-
 soria scrutantes intus aedium audito ruditu meo praedam ab-
 sconditam latibulis aedium rati coram rem inuasuri suam in-
 prouisi conferto gradu se penetrant palamque illos execrandas
 foeditates obeuntes deprehendunt iam iamque uicinos undique
 25 percientes turpissimam scaenam patefaciunt, insuper ridicule
 sacerdotum purissimam laudantes castimoniam. hac infamia XXX
 consternati, quae per ora populi facile dilapsa merito inuisos
 ac detestabiles eos cunctis effecerat, noctem ferme circa me-
 diam collectis omnibus furtim castello facessunt bonaque inti-
 30 neris parte ante iubaris exortum transacta iam die claro soli-
 tudines auias nacti multa secum prius conlocuti accingunt se
 meo funeri deaque uehiculo meo sublata et humi reposita cun-

---

4 mudā F'   15 orb; Fp, corr. in uriginib; man. recentissima in F
 17 fillab F   18 inoportuno F   24 foeditates F   26 ac Fp   28
 effecerant F   30 tranfacta φ: tranfactā F   31 nacti fp

etis stramentis me renudatum ac de quadam quercu destinatum
 flagro illo pecuinis ossibus catenato uerberantes paene ad ex-
 tremam confecerant mortem. fuit unus qui poplites meos eneruare [216]
 secure sua comminaretur, quod de pudore illo candido scilicet
 suo tam deformiter triumphassem. sed ceteri non meae salutis 5
 sed simulacri iacentis contemplatione in uita me retinendum
 censuere. rursum itaque me refertum sarcinis, planis gladiis
 minantes perueniunt ad quandam nobilem ciuitatem. inibi uir
 principalis et alias religiosus et eximie deam reuerens tinnitu
 cymbalorum et sonu tympanorum cantusque Phrygii mulcenti- 10
 bus modulis excitus procurrit obuiam deamque uotiuo susci-
 piens hospitio nos omnis intra consaeptum domus amplissimae
 constituit numenque summa ueneratione atque hostiis opimis
 placare contendit.

XXXI Hic ego me potissimum capitis periclitatum memini. nam 15
 quidam colonus partem uenationis inmanis cerui pinguissimum
 femus domino illi suo muneri miserat, quod incuriose pone
 culinae fores non altiuscule suspensum canis adaeque uenaticus
 latenter inuaserat, laetusque praeda propere custodientes oculos
 euaserat. quo damno cognito suaeque reprehensa negligentia 20
 cocus diu lamentatus lacrimis inefficacibus iam iamque domino
 cenam flagitante maerens et utcunque metuens altius filio suo
 paruulo consalutato adreptoque funiculo mortem sibi nexu la-
 quei comparabat. nec tamen latuit fidam uxorem eius casus
 extremus mariti sed funestum nodum uiolenter inuadens ma- 25
 nibus ambabus 'adeone' inquit 'praesenti malo perterritus
 mente excidisti tua nec fortuitum istud remedium, quod deum
 prouidentia subministrat, intueris? nam siquid in ultimo for-
 tulae turbine resipiscis, expergite mi ausculta et aduenam
 istum asinum remoto quodam loco deductum iugula femusque 30
 eius ad similitudinem perditum detractum et accuratius in pro-
 trimentis sapidissime percoctum adpone domino ceruini uicem.

---

1 renundatū *F'*   9 deam *de Rooy spicilegii p. 45: dm Fφ*   10
 frygii (*post. 1 in ras. add. man. secunda*) *F*   12 consaeptū *F*   18
 .fulpenfū *F*, fulpenfū *φ*

Nequissimo uerberoni sua placuit salus de mea morte et multum conseruae laudata sagacitate destinatae iam lanienae cultros acuebat.

LIBER VIII

- 5 Sic ille nequissimus carnifex contra me manus impias I
 [217] obarmabat, at ego praecipitante consilium periculi tanti prae-
 sentia nec expectata diutina cogitatione lanienam imminentem
 fuga uitare statui protinusque uinculo, quo fueram deligatus,
 abrupto cursu me proripio totis pedibus ad tutelam salutis
 10 crebris calcibus uelitatus ilicoque me raptim transcurra pro-
 xima porticu triclinio, in quo dominus aedium sacrificales
 epulas cum sacerdotibus deae cenitabat, incunctanter immitto
 nec pauca rerum adparatus cibarii, mensas etiam impetu meo
 collido atque disturbo. qua rerum deformi strage paterfamilias
 15 commotus ut importunum atque lasciuum me cuidam famulo
 curiose traditum certo aliquo loco clausum iubet cohiberi ne
 rursum conuiuium placidum simili petulantia dissiparem. hic
 astulo commento scitule munitus et mediis lanii manibus ere-
 ptus custodela salutaris mihi gaudebam carceris.
- 20 Sed nimirum nihil fortuna rennuente licet homini nato
 dexterum prouenire nec consilio prudenti uel remedio sagaci
 diuinæ prouidentiae fatalis dispositio subuerti uel reformari
 potest. mihi denique id ipsum commentum quod momentariam
 salutem repperisse uidebatur, periculum grande immo praesens
 25 exitium conflauit aliud. nam quidam subito puer mobili ac II
 trepida facie percitus, ut familiares inter se susurrabant, in-
 rumpit triclinium suoque annuntiat domino de proximo angu-
 portu canem rabidam paulo ante per posticam impetu miro
 sese direxisse ardentique prorsus furore uenaticos canes inua-

2 destinatae *f* et post corr. *q*: destinata *Fq* 2 iam *scripsi*: etiam *F*
 3 *subscriptum* ego falluisti legi & emdaui rome. felix. | Metaphora mor-
 phoseon. LIB. VIII. exphe. Incip. VIII. in *F* 6 consilio *f* 13 post
 et: à deletum gen; in *Fq* 16 loco aliquo *F'* iussit post clausum add.
 man. recentissima in *F*, om. *q*, iubet add. marg. *q* 20 nichil *ff*: nihil *F*

sisse ac dehinc proximum petisse stabulum atque ibi pleraque iumenta incurrisse pari saeuitia nec postremum saltem ipsis hominibus pepercisse. nam Myrtilum mulionem et Hephæstionem cocum et Hypatarium cubicularium et Apollonium medicum, immo uero et plures alios ex familia abigere temptantes uariis morsibus quemque lacerasse, certe uenenatis morsibus contacta non nulla iumenta efferari iam simili rabie. quae res omnium statim percussit animos ratique me etiam eadem peste infectum ferocire arreptis cuiusque modi telis mutuoque ut exitium commune protelarent cohortati ipsi potius eodem uasanae morbo laborantes persecuntur. nec dubio me lanceis illis uel uenabulis, immo uero et bipennibus, quae facile famuli subministrauerant, membratim compilassent, ni respecto subiti periculi turbine cubiculum, in quo mei domini deuertebant, protinus inrupissem. tunc clausis obseratisque super me foribus obsidebant locum quoad sine ullo concessionis suae periculo pestilentiae letalis peruicaci rabie possessus ac peresus absumerer. quo facto tandem libertatem nactus solitariae fortunae munus amplexus super constratum lectum abiectus post multum equidem temporis somnum humanum quieui.

III Iamque clara die mollitie cubiculi refota lassitudine uegetus exurgo atque illos, qui meae tutelae peruigiles excubias agitaauerant, ausculto de meis sic altercare fortunis 'adhucine miserum istum asinum iugi furore iactari credimus? immo uero iam uirus increscente saeuitia prorsus extinctum.' sic opinionis uariae terminum ad explorationem conferunt ac de rima quadam prospiciunt sanum me atque sobrium otiose consistere. iamque ultro foribus patefactis plenius an iam sim mansuefactus periclitantur. sed unus ex his de caelo scilicet missus mihi sospitator argumentum explorandae sanitatis meae tale com-

2 incurrisse *f*: incurraf *te Fq*   3 ephæstionē *F*   4 hypatariū *Fq*,
Hypatariū *coniecit Oudendorpius*   6 quenq: *F*   7 extracta *F*, cō-
tracta *q*   efferata tria simili *Fq*, c. efferata *add. in marg. q*   9 cuius-
que modi *scripsi*: cuiusce modi *F*   10 beranē *F*, beranie *q*   16 con-
gressionis *coniecit Lipsius*, contagionis *Wassius*   18 adsumerer *F*, af-
sumerer *q*   26 explorationē *F*

monstrat ceteris ut aquae recentis completam peluem offerrent
 potui meo ac si intrepidus et more solito sumens aquis adli-
 bescerem, sanum me atque omni morbo scirent expeditum:
 contra uero si uisum contactumque laticis uitarem ac perhor-
 rescerem, pro comperto noxiam rabiem pertinaciter durare.
 hoc enim libris etiam pristinis proditum obseruari solere. isto IIII
 placito uas immane confestim aquae perlucidae de proximo
 petitae fonte cunctantes adhuc offerunt mihi, at ego sine ulla
 mora progressus etiam obuio gradu satis sitienter pronus et
 10 totum caput inferens salutare uere equidem illas aquas hau-
 riebam. iamque et plausus manum et aurium flexus et ductum
 capistri et quiduis aliud periclitantium placide patiebar quoad
 contra uaesanam eorum praesumptionem modestiam meam li-
 quido cunctis adprobarem.

15 Ad istum modum uitato duplici periculo die sequenti rur-
 sum diuinis exuiis onustus cum crotalis et cymbalis circum-
 [219] foraneum mendicabulum producor ad uiam. nec paucis casulis
 atque castellis oberratis deuertimus ad quempiam pagum urbis
 opulentae quondam, ut memorabant incolae, inter semiruta
 20 uestigia conditum et hospitio proxumi stabuli recepti cognosci-
 mus lepidam de adulterio cuiusdam pauperis fabulam, quam
 uos etiam cognoscatis uolo.

Is gracili pauperie laborans fabriles operas praebendo V
 paruis illis mercedibus uitam tenebat. erat ei tamen uxorcula
 25 etiam satis quidem tenuis et ipsa, uerum tamen postrema
 lasciuiam famigerabilis. sed die quadam dum matutino ille ad
 opus susceptum proficiscitur, statim latenter inrepat eius ho-
 spitium temerarius adulter. ac dum Veneris conluctationibus
 securius operantur, maritus ignarus rerum ac nihil etiam tum
 30 tale suspicans inprouisus hospitium repetit. iamque clausis et
 obseratis foribus uxoris laudata continentia ianuam pulsat si-
 bilo etiam praesentiam suam denuntiante. tunc mulier callida

8 petite φ : petito (o in ras.) F 10 inferenf F, uergen^f φ 13
 uesana (post. a a manu sec. in ras.) F, uesana φ 16 exubnf F 23
 if φ : hic a manu sec. in ras. F gracili f: ..acili F p̄bendo F:
 p̄hendof ut uid. f, p̄bendo φ 29 nichil F 30 ofpitū F

et ad huius modi flagitia perastutula tenacissimis amplexibus expeditum hominem dolio, quod erat in angulo semiobrutum sed alias uacuum, dissimulanter abscondit, et patefactis aedibus adhuc introeuntem maritum aspero sermone accipit 'sicine uacuus et otiosus insinuatis manibus ambulabis mihi nec obito 5 consueto labore uitae nostrae prospicies et aliquid cibatus parabis? at ego misera pernox et per diem lanificio neruos meos contorqueo ut intra cellulam nostram saltem lucerna luceat. quanto me felicior Daphne uicina quae mero et prandio matutino saucia cum suis adulteris uolutatur!' 10

VI Sic confutatus maritus 'ecquid istic est?' ait 'nam licet forensi negotio officinator noster attentus ferias nobis fecerit, tamen hodiernae cenulae nostrae prospexi. uides istud dolium quod semper uacuum frustra locum detinet tantum et re uera praeter impedimentum conuersationis nostrae nihil praestat 15 amplius? istud ego quinque denariis cuidam uenditauit et adest ut dato pretio secum rem suam ferat. quin itaque praecingeris mihiq[ue] manum tantisper accommodas ut exobrutum protinus tradatur emptori.'

E re nata fallacia mulier temerarium tollens cachinnum 20 'magnum' inquit 'istum uirum ac strenuum negotiatorem nacta sum qui rem, quam ego mulier et intra hospitium contenta iam dudum septem denariis uendidi, minoris distraxit.'

Additamento pretii laetus maritus 'et quis ille' ait 'qui tanto pretio praestinauit?' 25

At illa 'olim, inepte' inquit 'descendit in dolium sedulo soliditatem eius probaturus.'

VII Nec ille sermoni mulieris defuit sed exurgens alacriter [220] 'uis' inquit 'uerum scire, mater familias? hoc tibi dolium nimis uetustum est et multifariam rimis hiantibus quassum' ad ma- 30 ritumque eius dissimulanter conuersus 'quin tu quicumque es homuncio, lucernam' ait 'actutum mihi expedis ut erasis in-

4 introentē *F'* 9 ^e felicior (e *add m. sec.*) *F* daphne *F* 11 et quid *F* 13 uidet istud *f*: uidetis ut *F*, uide sis ut *φ* 15 nichil *F* 16 quinque *φ*: septē *in ras. a manu recentissima F* 24 additamento *Fφ* 27 soliditate *F'* 30 uetustū . (fuit t) *F*, uenustus *corr. in* uetustum *φ*

trinsecus sordibus diligenter aptum usui possis dinoscere nisi nos putas aes de malo habere?' nec quicquam moratus ac suspicatus acer et egregius ille maritus accensa lucerna 'discede' inquit 'frater et otiosus adsiste donec probe procuratum istud
 5 tibi repraesentem' et cum dicto nudatus ipse delato lumine scabiem uetustam cariosae testae occipit exculpere. at uero adulter bellissimus ille pusio inclinatum dolio pronam uxorem fabri superincuruatus secure dedolabat. ast illa capite in dolium demisso maritum suum astu meretricio tractabat ludicare.
 10 hoc et illud et aliud et rursus aliud purgandum demonstrat digito suo donec utroque opere perfecto acceptis septem denariis calamitosus faber collo suo gerens dolium coactus est ad hospitium adulteri perferre.

Pauculis ibi diebus commorati et munificentia publica sa- VIII
 15 ginati uaticinationisque crebris mercedibus suffarcinati purissimi illi sacerdotes nouum quaestus genus sibi comminiscuntur. sorte unica tabulis pluribus enotata consulentes de rebus uariis plurimos ad hunc modum cauillantur. sors hac erat
 ideo coniuncti terram proscindunt boues
 20 ut in futurum laeta germinent sata.

tum siqui matrimonium sorte coaptantes interrogarent, rem ipsam responderi aiebant iungendos conubio et satis liberum procreandis. si possessiones praestinatorum quaereret, merito boues ut et iugum et arua sementis florentia pronuntiari. si-
 25 quis de profectione sollicitus diuinum caperet auspicium, iunctos iam paratosque quadripedum cunctorum mansuetissimos et lucrum promitti de glebae germine. si proelium capessiturus uel latronum factionem persecuturus utiles necne processus sciscitaretur, additam uictoriam forti praesagio contende-
 30 bant quippe ceruices hostium iugo subacturi et praedam de rapinis uberrimam fructuosamque capturi.

4 otufuf F' 7 ueliffim; F 10 rurfuf alid F, rurf; aliud q
 17 tabulis pluribus scripsi: p cafuf pluribus (in F cafuf a manu secunda scriptum: quid perierit non dispicio) Fq, per casum pluribus uulgo
 18 cabillant F' 25 caperetur Fq (in F librarius primum scripserat caperet)
 27 phâ F 30 subactu.ri F, subacturi q

VIII Ad istum modum diuinationis astu captioso contraxerant non paruas pecunias sed adsiduīs interrogationibus argumenti satietate iam defecti rursum ad uiam prodeunt, uiam tota [221] quam nocte confeceramus longe peiorem. quidni? lacunosis incilibus uoraginosam partim stagnanti palude fluidam et alibi 5 subluuie caenosa lubricam. crebris denique offensaculis et assiduīs lapsibus iam contusis cruribus meis uix tandem ad campestris semitas fessus euadere potui. et ecce nobis repente de tergo manipulus armati supercurrunt equites aegreque cohibita equorum curruli rabie Philebum ceterosque comites eius inuolant 10 audi colloque constricto et sacrilegos impurosque compellantes interdum pugnis obuerberant nec non manicis etiam uinctos coartant et identidem urgenti sermone comprimunt promerent ocius aureum cantharum, promerent auctoramentum illud sui sceleris quod simulatione sollemnium, quae in operto factita- 15 uerant, ab ipsis puluinaribus matris deum clanculo furati prorsus quasi possent tanti facinoris euadere supplicium tacita X profectione adhuc luce dubia pomerium peruaserint. nec defuit qui manu super dorsum meum iniecta in ipso deae quam gerebam gremio scrutatus repperiret atque incoram omnium 20 aureum depromeret cantharum. nec isto saltem tam nefario scelere impuratissima illa capita confutari terrerique potuere sed mendoso risu cauillantes 'en' inquiunt 'indignae rei scaeuitem quam plerique insontes periclitantur homines! propter unicum cantharum, quem deum mater sorori suae deae Syriae 25 hospitale munus optulit, noxios religionis antistites ad discrimen uocari capitis.'

Haec et alias similis afānnas frustra adblatterantes eos

3 totā F 6 tenofa Fq 9 cohibite quoq F 12 uinctos
Vulcanius: cunctof Fq 14 ocius *Beroaldus*: potius F auctora-
 menetū F' 19 manū F' 22 scere F' 23 inuidiofo *coniecit*
Coliuius, mendaci *Floridus* 25 cantharum, *add. in marg.* caliculū F,
 caliculū q 27 ari in uocari in ras. 4 litt. *scripsit man. secunda*
in F, uocari q 28 haec q et ut uid. F, hī f aha f Fq, alī f
 similib; f afannaf (*tertia a a manu sec. corr. in 1*) F, affan-
 naf, *add. in marg.* affanaf q, cf. 188, 3 adblatteranteis *Elmenhorstius*:
 t pef
 ablaterantif (n *deleta*) F, ablaterantif q

retrorsus abducunt pagani statimque uinctos in Tullianum con-
pingunt cantharoque et ipso simulacro, quod gerebam apud
fani donarium redditus ac consecratis altera die productum me
rursum uoce praeconis uenui subiciunt septemque nummis ca-
5 rius, quam prius me comparauerat Philebus, quidam pistor de
proximo castello praestinauit protinusque frumento etiam
coempto adfatim onustum per iter arduum scrupis et huiusce
modi stirpibus infestum ad pistrinum quod exercebat per-
ducit.

10 Ibi complurium iumentorum multiui circuitus intorquebant XI
molas ambage uaria nec die tantum, uerum perpeti etiam nocte
prorsus instabili machinarum uertigine lucubrabant peruigilem
farinam. sed dum erudimentum seruitii perhorrescerem scilicet,
nouis dominus loca lautia prolixè praebuit. nam et diem pri-
15 mum illum feriatum dedit et cibariis abundanter instruxit prae-
sepium. nec tamen illa otii saginaeque beatitudo durauit ulte-
rius sed die sequenti molae, quae maxima uidebatur, matutinus
adstituor et ilico uelata facie propellor ad incurua spatia
flexuosi canalis ut in orbe termini circumfluentis reciproco
20 gressu mea recalcans uestigia uagarer errore certo. nec tamen
sagacitatis ac prudentiae meae prorsus oblitus facilem me tiro-
cinio disciplinae praebui. sed quamquam frequenter cum inter
homines agerem, machinas similiter circumrotari uidissem, ta-
men ut expers et ignarus operis stupore mentito defixus hae-
25 rebam, quod enim rebar ut minus aptum et huius modi mini-
sterio satis inutilem me ad alium quempiam utique leuiorem
laborem legatum iri uel otiosum certe cibatum iri. sed frustra
sollertiam damnosam exercui. complures enim protinus baculis
armati me circumsteterunt atque, ut eram luminibus obtectis
30 securus etiam nunc, repente signo dato et clamore conferto
plagas ingerentes acruatim adeo me strepitu turbulentant ut
cunctis consiliis abiectis ilico scitissime taeniae sparteae totus

5 cōparauerant *F'* fileb; *F* 7 coēto *F* 8 pistrinū *f*: pristinū
*F*φ 13 sed dum *f*: sed mihi *F*φ scilicet & inductum in *F* . 21 ty-
rocinio *F* 22 quanquam *F* 27 cibātū *φ*: cibatu *F* 28 uaculif *F'*
32 tenē *F*

XII innixus discursus alacres obirem. at subita sectae commutatione risum toto coetui commoueram.

Iamque maxima diei parte transacta defectum alioquin me helcio sparteo dimoto nexu machinae liberatum adplicant praesepio. at ego quamquam eximie fatigatus et refectione uirium uehementer indiguus et prorsus fame perditus tamen familiari curiositate attonitus et satis anxius, postposito cibo qui copiosus aderat, inoptabilis officinae disciplinam cum delectatione quadam arbitrabar. di boni! quales illic homunculi uibicibus liuidinis totam cutem depicti dorsumque plagosum scissili cunctunculo magis inumbrati quam obtecti, non nulli exiguo tegili tantum modo pubem iniecti, cuncti tamen sic tunicati ut essent per pannulos manifesti frontes litterati et capillum semirasi et pedes anulati, tum lurore deformes et fumosis tenebris uaporosae caliginis palpebras adesi atque adeo male luminati et in modum pugilum, qui puluisculo perspersi dimicant, farinulenta cinere sordide candidati. iam de meo iumentario contubernio quid uel ad quem modum memorem? quales illi muli senes uel cantheri debiles? circa praesepium capita demersi contruncabant moles palearum, ceruice cariosa uulnere putredine follicantes nares languidas adsiduo pulsu tussedinis hiulci, pectora copulae sparteae tritura continua exulcerati, costas perpetua castigatione ossium tenuis renudati, ungulas multiuia circumsensione in enorme uestigium porrecti. totumque corium ueterno atque scabiosa macie exasperati. tales familiae funestum mihi etiam metuens exemplum ueterisque Lucii fortunam recordatus et ad ultimam salutis metam detrusus summisso capite maerebam. nec ullum uspiam cruciabilis uitae solacium aderat nisi quod ingenita mihi curiositate recreabar dum praesentiam meam parui facientes libere quae uolunt omnes et

2 cētui F   4 dimoto. (fuit t) F, dimotof q   5 quanquam ex-
¹ umie (, eras.) F   9 dn F   10 hbidimf Fq, liuidineis coniecit Salmasius,
liuidulis Marklandus   16 pfpfi f: ppfi Fq   21 naref f: nare Fq
22 sparteae Fq   25 ueterno q: ueterna F   27 salutis metam detrusus
summisso, *Steuvechius*: salutis me tandē (sed in F potius u uidetur post a
esse et supra a erasum ') tru fū misso Fq   29 ingenitā (' erasum) F,
ingenita q

agunt et loquuntur. nec inmerito priscae poeticae diuinus auctor
 apud Graios summae prudentiae uirum monstrare cupiens mul-
 tarum ciuitatum obitu et uariorum populorum cognitu summas
 adeptum uirtutes cecinit. nam et ipse gratas gratias asino meo
 5 memini quod me suo celatum tegmine uariisque fortunis exer-
 citatum etsi minus prudentem, multiscium reddidit. fabulam **XIII**
 denique bonam prae ceteris suaue comptam ad aures uestras
 adferre decreui et en oecipio.

Pistor ille qui me pretio suum fecerat, bonus alioquin uir
 10 et adprime modestus, pessimam et ante cunctas mulieres longe
 deterrimam sortitus coniugam poenas extremas tori larisque
 sustinebat ut Hercules eius uicem ego quoque tacitus frequen-
 ter ingemiscerem. nec enim uel unum uitium nequissimae illi
 feminae deerat sed omnia prorsus ut in quandam caenosam
 15 latrinam in eius animum flagitia confluxerant: saeua scaeua
 uirosa ebriosa peruicax pertinax, in rapinis turpibus auara, in
 sumptibus foedis profusa, inimica fidei, hostis pudicitiae. tunc
 spretis atque calcatis diuinis numinibus in uicem certae reli-
 gionis mentita sacrilega praesumptione dei, quem praedicaret
 20 unicum confictis obseruationibus uacuis fallens omnes homines
 et miserum maritum decipiens matutino mero et continuo stu-
 pro corpus manciparat. talis illa mulier miro me persequere **XV**
 batur odio. nam et antelucio recubans adhuc subiungi machinae
 nouicium clamabat asinum et statim ut cubiculo primum pro-
 25 cesserat insistens iubebat incoram sui plagas mihi quam plu-
 rimas irrogari et cum tempestiuo prandio laxarentur iumenta
 cetera, longe tardius applicari praesepio iubebat. quae saeuitia
 multo mihi magis genuinam curiositatem in suos mores am-
 pliauerat. nam et adsiduo plane commeantem in eius cubiculum
 30 quendam sentiebam iuuenem cuius et faciem uidere cupiebam
 ex summo studio, si tamen uelamentum capitis libertatem tri-
 buisset meis aliquando luminibus. nec enim mihi sollertia de-

11 penaf *F* 13 ingemiscere *F* 16 uirofa *F*, uirofa *φ* 17 fe-
 dif *F* 24 cl....bat (*quid inter l et b sit non dispicio*) *F*, clamabat *φ*
 27 prior *p* in applicari corr. ut uid. ex u a manu sec. in *F* 28 in fuof
 praeter post. f a manu sec. in *F*, i fuof

fuisset ad detegenda quoquo modo pessimae feminae flagitia. sed anus quaedam stupri sequestra et adulterorum internuntia [224] de die cotidie inseparabilis aderat. cum qua protinus ientaculo ac dehinc uino mero mutuis uicibus uelitata scaenas fraudulentas in exitium miserrimi mariti subdolis ambagibus con- 5 struebat. at ego quamquam grauius suscensens errori Fotidis, quae me dum auem fabricat, perfecit asinum, isto tamen uel unico solacio aerumnabilis deformitatis meae recreabar quod auribus grandissimis praeditus cuncta longule etiam dissita XVI facillime sentiebam. denique die quadam timidae illius aniculae 10 sermo talis meas adfertur auris

De isto quidem, mi erilis, tecum ipsa uideris quem sine meo consilio pigrum et formidolosum familiarem istum sortita es qui insuauis et odiosi mariti tui caperratum supercilium ignauiter perhorrescit ac per hoc amoris languidi desidia tuos 15 uolentes amplexus discruciat. quanto melior Philetaerus adulescens et formosus et liberalis et strenuus et contra maritorum inefficaces diligentias constantissimus! dignus Hercules solus omnium matronarum deliciis perfrui, dignus solus coronam auream capite gestare uel ob unicum istud quod nunc 20 nuper in quendam zelotypum maritum eximio studio commentus est. audi denique et amatorum diuersum ingenium compara.

XVII Nosti quendam Barbarum nostrae ciuitatis decurionem, quem Scorpionem pro morum acritudine uulgus appellat. hic 25 uxorem generosam et eximia formositate praeditam mira custodela munitam domi suae quam cautissime cohibebat.

Ad haec ultima pistoris illa uxor subiciens 'quidni?' inquit 'noui diligenter. Areten meam condiscipulam memoras.'

---

2 .an; (a a sec. manu) F, an; φ quedā φ : quen. F stuprū F φ ,
 deinde sequestr& F, sequestre φ , c. stupri sequestra add. marg. φ et
 om. F φ 4 uelitata | cēna F 6 quamquam F 10 temulentae coniecit
 Woverus, uidae Scioppius, uidae uel madidae Heinsius, tremulae Pricaeus,
 tinnulae Wassius, tumidae Hildebrandius 11 aurif F, aurif φ 13
 formidolosū φ : formidulosū F 16 philesteruf F φ 24 .ofta (N add.
 man. secunda) F, mosti φ 25 pro Pricaeus: p F 26 formositate F

'ergo' inquit anus 'nosti totam Philetaeri et ipsius fabulam?'
'minime gentium' inquit 'sed nosse ualde cupio et oro, mater,
ordine mihi singula retexē.'

Nec commorata illa sermocinatrix inmodica sic anus inci-
5 pit 'Barbarus iste cum necessariam protectionem pararet pudici-
tiamque carae coniugis conseruare summa diligentia cuperet,
seruulum suum Myrmecem fidelitate praecipua cognitum secreto
commonet suaeque dominae custodelam omnem permittit, car-
cerem et perpetua uincula, mortem denique uiolentam defamem
10 comminatus si quisquam hominum uel in transitu digito tenus
eam contigisset idque deierans etiam confirmat per omnia
diuina numina. ergo igitur summo pauore perculsum Myrme-
cem acerrimum relinquens uxori secutorem securam dirigit
[225] protectionem. tunc obstinato animo uehementer anxius Myr-
15 mex nec usquam dominam suam progredi sinebat et lanificio
domestico districtam inseparabilis adsidebat ac tantum neces-
sario uespertini lauacri progressu adfixus atque conglutinator
extremas manu prendens lacinias mira sagacitate commissae
prouinciae fidem tuebatur. sed ardentem Philetaeri uigilantiam XVIII
20 matronae nobilis pulchritudo latere non potuit. atque hac ipsa
potissimum, famosa castitate et insignis tutelae nimietate in-
stinctus atque inflammatus quiduis facere, quiduis pati paratus
ad expugnandam tenacem domus disciplinam totis accingitur
uiribus certusque fragilitatis humanae fidei et quod pecuniae
25 cunctae sint difficultates peruias auroque soleant adamantinae
etiam perfringi fores, opportune nactus Myrmecis solitatem, ei
amorem suum aperit et supplex eum medellam cruciatui deprecatur.
nam sibi statutam decretamque mortem proximare ni maturius
cupito potiat. nec eum tamen quicquam in re facili formi-
30 dare debere quippe cum uespera solus fide tenebrarum con-
tactus atque absconditus introrepere et intra momentum tem-
poris remeare posset, his et huiusce modi suadelis ualidum

1 philetheri *F*   7 myrmecen *Fφ*   9 de fame coniecit *Coluius*
11 ctingiff& *F*, contingiff& *φ*   degeranf *Fφ*   12 myrmecen *F*   15
suā *φφ*: sua *F*   19 philetheri *F*   26 myrmecif *F*   solitatē sic *Fφ*
29 cupita coniecit *Pricaeus*

addens cuneum qui rigentem prorsus serui tenacitatem uiolenter diffunderet. porrecta enim manu sua demonstrat ei nouitate nimia candentes solidos aureos quorum uiginti quidem puellae XVIII destinasset, ipsi uero decem libenter offerret. exhorruit Myrmex inauditum facinus et oclulis auribus effugit protinus. nec 5 auri tamen splendor flammeus oculos ipsius exire potuit sed quam procul semotus et domum celeri gradu prouectus uidebat tamen decora illa monetae lumina et opulentam praedam iam tenebat animo miroque mentis salo et cogitationum dissensione misellus in diuersas sententias carpebatur ac distrahebatur. 10 illic fides, hic lucrum, illic cruciatus, hic uoluptas. ad postremum tamen formidinem mortis uicit aurum. nec saltem spatio cupido formonsae pecuniae leniebatur sed nocturnas etiam curas inuaserat pestilens auaritia ut quamuis erilis eum comminatio domi cohiberet, aurum tamen foras euocaret. tunc 15 deuorato pudore et dimota cunctatione sic ad aures dominae mandatum perfert. nec a genuina leuitate desciiuit mulier sed execerando metallo pudicitiam suam protinus auctorata est. ita gaudio perfusus ad suae fidei praecipitium Myrmex non modo capere uerum saltem contingere, quam exitio suo uiderat, pecuniam cupiens et magnis suis laboribus perfectum desiderium Philetaero laetitia percitus nuntiat, statimque destinatum praemium reposit, et tenet nummos aureos manus Myrmecis quae XX nec aereos norat. iamque nocte promota solum perducit ad domum, probeque capite contectum amatorem strenuum infert 25 adusque dominae cubiculum. commodum nouis amplexibus Amori rudi litabant, commodum prima stipendia Veneri militabant nudi milites et contra omnium opinionem captata noctis opportunitate inprouisus maritus adsistit. suae domus ianuam iam pulsant iam clamat iam saxo fores uerberat et ipsa tarditate magis magisque suspectus dira comminatur Myrmeci supplicia. at ille repentino malo perturbatus et misera trepidatione ad inopiam consilii deductus, quod solum poterat nocturnas 30

1 addent ad cuneū *F*q   2 diffunder& *F*q   9 miroq; *f*q: moroq; *F*
 16 sic] hic coniecit *Roaldus*, ocus *Oudendorpius*   18 exexerando ut uid.
F', execerando *q*   22 philesthero *F*   31 mirmici *F*

tenebras sibi causabatur obsistere quin clauem curiose absconditam repperiret. interdum Philetaerus cognito strepitu raptim tunicas iniectus sed plane prae turbatione pedibus intectis procurrit cubiculo. tunc Myrmex tandem claue pessulis subiecta
 5 repandit fores et recipit etiam tunc fidem deum boantem dominum eoque propere cubiculum petente clandestino transcurso dimittit Philetaerum. quo iam pro limine liberato securus sui clausa domo rursum se reddidit quieti.

Sed dum prima luce Barbarus procedit cubiculo, uidet sub **XXI**
 10 lectulo soleas incognitas quibus inductus Philetaerus inrepserrat suspectisque e re nata quae gesta sunt, non uxori, non ulli familiarium cordolio patefacto, sublati eis et in sinum fur-
 tim absconditis, iusso tantum Myrmece per conseruos uincto forum uersus adtrahi, tacitos secum mugitus iterans rapidum
 15 dirigit gressum, certus solearum indicio uestigium adulteri posse se perfacile indipisci. sed ecce per plateam dum Barbarus uultu turgido subductisque superciliis incedit iratus ac pone
 eum Myrmex uinculis obrutus non quidem coram noxae prehensus, conscientia tamen pessima permixtus lacrimis uberibus
 20 ac postremis lamentationibus inefficacem commouet miserationem, opportune Philetaerus occurrens quamquam diuerso quodam negotio destinatus repentina tamen facie permotus, non enim deterritus, recolens festinationis suae delictum ut cetera con-
 2 27] sequenter suspicatus, sagaciter extemplo sumpta familiari con-
 25 stantia dimotis seruulis inuadit cum summo clamore Myrmecem pugnisque malas eius clementer obtundens 'at te' inquit 'nequissimum et periurum caput, dominus iste tuus et cuncta caeli numina, quae deierando temere deuotasti, pessimum pessime perduint! qui
 de balneis soleas hesternae die mihi furatus es: dignus, Hercules,
 30 dignus qui et ista uincula conferas et insuper carceris etiam tenebras perferas.'

Hac opportuna fallacia uigorati iuuenis inductus, immo sub-

2 et 10 et 21 philestheruf F 7 philestheru F 12 eis ed f: u sed Fp
 forti Fp 13 myrmice F 14 uerfuf] ufo Fp 18 phenfu . (uirgula
 man. secunda) F, phenfu, add. in marg. c. phenfuf p 19 peruictus coniecit
 add. Stewechius 26 ad^{at} F, ad p 32 immo os sublitus coniecit Stewechius

latus et ad credulitatem delapsus Barbarus postliminio domum regressus uocato Myrmece soleas illas offerens et ignouit ex animo et uti domino redderet, cui surripuerat, suasit.

XXII Hactenus adhuc anicula garriente suscipit mulier 'beatam illam quae tam constantis sodalis libertate fruitur! at ego mi- 5 sella molae etiam sonum et ecce illius scabiosi asini faciem timentem familiarem incidi.'

Ad haec anus 'iam tibi ego probe suasum et confirmatum animi amatorem illum alacrem uadimonio sistam' et insuper conducta uespertina regressione cubiculo facessit. 10

At pudica uxor statim cenas saliares comparat, uina pretiosa defaecat, pulmenta recentia tucetis temperat mensa largiter instructa. denique ut dei cuiusdam aduentus, sic expectatur adulteri. nam et opportune maritus foris apud naccam proximum cenitabat. ergo igitur meridie propinquante helcio 15 tandem absolutus refectuique secure redditus non tam Hercules laboris libertatem gratulabar quam quod reuelatis luminibus liber etiam cunctas facinorosae mulieris artes prospectare poteram. sol ipsum quidem delapsus Oceanum subterrenas orbis plagas inluminabat et ecce nequissimae anus adhaerens lateri 20 temerarius adulter aduentat puer admodum et adhuc lubrico genarum splendore conspicuus, adhuc adulteros ipse delectans. hunc multis admodum sauiis exceptum mulier cenam iubet paratam adcumbere. sed ut primum occursoriam potionem et inchoatum gustum extremis labiis contingebat adulescens, multo 25 celerius opinione rediens maritus aduentat. tunc uxor egregia diras deuotiones in eum deprecata et crurum eius fragium abominata, exsanguis formidine trepidantem adulterum alueo ligneo, quo frumenta confusa purgari consueuerant, temere propter iacenti suppositum abscondit ingenitaque astutia dissi- 30 mulato tanto flagitio intrepidum mentita uultum percontatur de marito cur utique contubernalis artissimi deserta cenula

4 Acten; *F* 9 uadimonu *F'*, uadimonu^o *φ* 17 reuelatuf *φφ*: re-
uela..f *F* 23 labuf *f*, suaunf *φ* 27 crurifragium coniecit *Heinsius*
28 albo *Fφ'* (qualo uel uanno iligno uel iligneo coniecit *Heinsius*) 29
contula coniecit *Wassius*

[228] praematurus adforet. at ille dolenti prorsus animo suspirans
adsidue

'Nefarium' inquit 'et extremum facinus perditae feminae
tolerare nequiens fuga me proripui. hem qualis, di boni, ma-
5 trona, quam fida quamque sobria turpissimo se dedecore foe-
dauit! iuro per istam ego sanctam Cererem me nunc etiam
meis oculis de tali muliere minus credere.'

His instincta uerbis mariti audacissima uxor noscendae
rei cupiens non cessat optundere totam prorsus a principio
10 fabulam promeret. nec destitit donec eius uoluntati succubuit
maritus et sic, ignarus suorum, domus alienae percenset infor-
tunium

'Contubernalis mei fullonis uxor alioquin seruati pudoris **XXIII**
ut uidebatur femina, quae secundo rumore gloriosa larem
15 mariti pudice gubernabat, occulta libidine prorumpit in adul-
terum quempiam. cumque furtiuos amplexus obiret adsidue,
ipso illo denique momento quo nos lauti cenam petebamus
cum eodem illo iuvene miscebatur in Venerem. ergo nostra
repente turbata praesentia subitario ducta consilio eundem
20 illum subiectum contegit uimineae cauea, quae fustium flexu
tereti in rectum aggregata cumulum lacinias circumdatas suf-
fusa candido fumo sulfuris inalbabat, eoque iam ut sibi uide-
batur tutissime celato mensam nobiscum secunda participat.
interdum acerrimo grauique odore sulfuris iuuenis inescatus
25 atque obnubilatus intercluso spiritu diffuebat utque est inge-
nium uiuacis metalli, crebras ei sternutationes commouebat.
atque ut primum ex regione mulieris pone tergum eius maritus **XXV**
acceperat sonum sternutationis — quod enim putaret ab ea pro-
fectum — solito sermone salutem ei fuerat imprecatus et iterato
30 rursum et frequentato saepius donec rei nimietate commotus quod

4 dñ F   5 fēdauit F   6 ioro F   14 d'ō rum in fecd'ō . . .
rumore a manu secunda in ras. scripta in F, f'ep secundoꝝ ore φ   17
lauti..nā (uid. fuisse ce, ante nā add. ce man. sec.) F, lauti cenā φ   19
curuata Fφ   21 tereti Oudendorpius: ter& Fφ   aggerata Fφ   suf-
fisa Fφ, suffusa aut suffita uulgo   22 sulphurif φ: sulphurif F   24 sul-
purif F

res erat tandem suspicatur. et impulsa mensa protinus remotaque cauea producit hominem crebros anhelitus aegre reflantem inflammatusque indignatione contumeliae gladium flagitans iugulare moriturum gestiebat, ni respecto communi periculo uix eum ab impetu furioso cohibuissem adseuerans breui absque 5 noxa nostri suapte inimicum eius uiolentia sulfuris periturum. nec suadela mea sed ipsius rei necessitate lenitus quippe iam semiuuium illum in proximum deportat angiportum. tum uxorem eius tacite suasi ac denique persuasi secederet paululum atque ultra limen tabernae ad quampiam tantisper familiarem 10 sibi mulierem quoad spatium feruens mariti sedaretur animus qui tanto calore tantaque rabie percussus non erat dubius aliquid etiam de se suaque coniuge tristius profecto cogitare. talium contubernalis epularum taedio fugatus larem reueni-
meum.

15

XXVI

Haec recensente pistore iam dudum procax et temeraria mulier uerbis execrantibus fullonis illius detestabatur uxorem illam perfidam, illam impudicam, denique uniuerſi ſexu grande dedecus, quae ſuo pudore poſtpoſito torique genialis calcato foedere larem mariti lupanari maculaſſet infamia, iamque per- 20 dita nuptiae dignitate ſtitutae ſibi nomen adſciuerit. addebat et tales oportere uiuas exuri feminas. et tamen taciti uulneris et ſuae ſordidae conſcientiae commonita quo maturius ſupra-
torem ſuum tegminis cruciatu liberaret, identidem ſuadebat maritum temperius quieti recedere. at ille utpote intercepta 25 cena profugerat prorsus ieiuuus, menſam potius comiter poſtula-
bat. adponebat ei propere quamuis inuita mulier quippini deſtinatam alii. ſed mihi penitus carpebantur praecordia et praecedens facinus et praesentem deterrimae feminae conſtan-
tiam cogitanti mecumque ſedulo deliberabam ſiquo modo poſ- 30 ſem detectis ac reuelatis fraudibus auxilium meo perhibere
domino illumque, qui ad inſtar teſtudinis alueum ſuccubabat,

1 pten; *F*, p̄tin; *q*   6 ſulpuris *F*   13 cogitaret *F'q*   talium
Lipsius: alit̄ *Fq*, aliud *f*   20 federe *F*   22 taleſ *f*: talis *F*, talis *q*
23 comota *F'*   26 pfuger̄ *F*   28 pent; (; in *ras. F*, penita *q*
32 albeu *F'*

depulso tegmine cunctis palam facere. sic erili contumelia me **XXVII**
 cruciatum tandem caelestis respexit prouidentia. nam senex
 claudus cui nostra tutela permissa fuerat, uniuersa nos iumenta
 id hora iam postulante ad lacum proximum bibendi causa gre-
 5 gatim prominabat. quae res optatissimam mihi uindictae sub-
 ministrauit occasionem. namque praetergrediens obseruatos
 extremos adulteri digitos, qui per angustias caui tegminis pro-
 minebant, obliquata atque infesta ungula compressos usque ad
 summam minutiem contero donec intolerabili dolore commotus
 10 sublato flebili clamore repulsoque et abiecto alueo conspectui
 profano redditus scaenam propudiosae mulieris patefecit. nec
 tamen pistor damno pudicitiae magnopere commotus exsangu
 pallore trepidantem puerum serena fronte et propitiata facie
 commulcens inquit

15 'Nihil triste de me tibi, fili, metuas. non sum barbarus
 nec agresti morum squalore praeditus nec ad exemplum nae-
 cinae truculentiae sulfuris te letali fumo necabo ac ne iuris
 quidem seueritate lege de adulteriis ad discrimen uocabo ca-
 pitis tam uenustum tamque pulchellum puellum sed plane cum
 20 uxore mea partiaro tractabo. nec herciscundae familiae sed
 communi diuidendo formula dimicabo ut sine ulla controuersia
 [230] uel dissensione tribus nobis in uno conueniat lectulo. nam et
 ipse semper cum mea coniuge tam concorditer uixi ut ex secta
 prudentium eadem nobis ambobus placerent. sed aequitas ipsa
 25 patitur habere plus auctoritatis uxorem quam maritum.'

Talis sermonis blanditiae cauillatum deducebat ad torum **XXVIII**
 nolentem puerum, sequentem tamen et pudicissima illa uxore
 altrorsus disclusa solus ipse cum puero cubans gratissima cor-
 ruptarum nuptiarum uindicta perfruebatur. sed cum primum
 30 rota solis lucida diem peperit, uocatis duobus e familia uali-
 dissimis, quam altissime sublato puero ferula nates eius obuere-

8 c̄preffof f: c̄p̄.e.sof (*sup. p fuit* ~) F, c̄p̄ffof φ 10 albeo F'
 12 exfangui f: exfangui F, exangu φ 15 nichil F 17 sulphur F
 18 seueritatē Fφ 20 hirciscundē F, hirciscunde φ 28 alterorful F'φ
 30 pepit *praeter e et t in ras. a manu secunda in F*, peperit φ ualidif-
 fimef F'

berans 'tu autem' inquit 'tam mollis ac tener et admodum puer defraudatis amatoribus aetatis tuae flore mulieres adpetis atque eas liberas et conubia lege sociata conrumpis et intempestium tibi nomen adulter uindicas?'

His et pluribus uerbis compellatum et insuper adfatim 5 plagis castigatum forinsecus abicit. at ille adulterorum omnium fortissimus insperata potitus salute tamen nates candidas illas noctu diuque diruptus maerens profugit. nec setius pistor ille nuntium remisit uxori eamque protinus de XXVIII sua proturbauit domo. at illa praeter genuinam nequitiam 10 contumelia etiam quamuis iusta tamen altius commota atque exasperata ad armillum reuertitur et ad familiares feminarum artes accenditur magnaue cura requisitam ueteratricem quandam feminam, quae deuotionibus ac maleficiis quiduis efficere posse credebatur, multis exorat precibus multisque suffarcinat 15 muneribus alterum de duobus postulans uel rursus mitigato conciliari marito uel si id nequiuerit, certe larua uel aliquo diro numine immisso uiolenter eius expugnari spiritum. tunc saga illa et diuini potens primis adhuc armis facinorosae disciplinae suae uelitatur et uehementer offensum mariti fle- 20 ctere atque in amorem impellere conatur animum. quae res cum ei sequius ac rata fuerat proueniret, indignata numinibus et praeter praemii destinatum compendium contemptione etiam stimulata ipsi iam miserrimi mariti incipit imminere capiti umbramque uiolenter peremptae mulieris ad exitum eius in- 25 stigare.

XXX Sed forsitan lector scrupulosus reprehendens narratum meum sic argumentaberis 'unde autem tu, astutule asine, intra terminos pistrini contactus, quid secreto ut adfirmas mulieres gesserint scire potuisti?' accipe igitur quem ad modum homo 30 curiosus iumentum faciem sustinens cuncta quae in perniciem pistoris mei gesta sunt cognoui. [231]

Diem ferme circa mediam repente intra pistrinum mulier reatu miraque tristitiae deformis apparuit flebili centunculo se-

8 diruptus φ : dirrupt; *F*   17 larua φ : larba *F*   23 cōtentione *F* φ
28 argum̄taueris *F*'   29 contentus *uulgo*

- miamicta, nudis et intectis pedibus, lurore buxco macieque foedata et discerptae comae semicanæ sordentes inspersu cineris pleramque eius anteuentulæ contegebant faciem. hæc talis manu pistori clementer iniecta quasi quippiam secreto
 5 conlocutura in suum cubiculum deducit eum et adducta fore quam diutissime demoratur. sed cum esset iam confectum omne frumentum quod inter manus opifices tractauerant, necessarioque peti deberet aliud, seruuli cubiculum propter adstantes dominum uocabant operique supplementum postulabant.
 10 atque ut illis saepicule et interuocaliter clamantibus nullus respondit dominus, iam forem pulsare ualidius et quod diligentissime fuerat oppessulata, maius peiusque aliquid opinantes nisu ualido reducto uel diffracto cardine tandem patefaciunt aditum. nec uspiam reperta illa muliere uident e quodam
 15 tigillo constrictum iamque exanimem pendere dominum eumque nodo ceruicis absolutum detractumque summis plangoribus summisque lamentationibus atque ultimo lauacro procurant peractisque feralibus officiis frequenti prosequente comitatu tradunt sepulturae.
- 20 Die sequenti filia eius accurrit e proximo castello, in XXXI quod pridem denupserat, maesta atque crines pendulos quatiens et interdum pugnis obtundens ubera, quæ nullo quidem domus infortunium nuntiante cuncta cognorat, sed ei per quietem obtulit sese flebilis patris sui facies adhuc nodo reuincta
 25 ceruice eique totum nouercae scelus aperuit de adulterio de maleficio et quem ad modum laruatus ad Inferos demeasset. ea cum se diutino plangore cruciasset, concursu familiarium cohibita tandem pausam luctui fecit. iamque nono die rite completis apud tumulum sollemnibus familiam supellectilemque
 30 et omnia iumenta ad hereditariam deducit auctionem. tunc unum larem uarie dispergit uenditionis incertae licentiosa fortuna. me denique ipsum pauperculus quidam hortulanus comparat quinquaginta nummis, magno ut aiebat sed ut communi

2 fēdata F   4 pistori Beroaldus: pistoris Fp   5 ^{cu} ..biculū (fuit si)
 F, fībiculū, add. in marg. c. cubiculū q   13 nifi F, n q   29 sup-
 pellectileq; F

XXXII labore uictum sibi quaereret. res ipsa mihi poscere uidetur ut huius quoque seruitii mei disciplinam exponam.

Matutino me multis holeribus onustum proximam ciuitatem deducere consuerat dominus atque ibi uenditoribus tradita mercede dorsum insidens meum sic hortum redire. ac dum⁵ [232] fodiens dum irrigans ceteroque incuruus labore deseruit, ego tantisper otiosus placita quiete recreabar. sed ecce siderum ordinatis ambagibus per numeros dierum ac mensuum remeans annus post mustulentas autumnii delicias ad hibernas Capricorni pruinās deflexerat et adsiduis pluuiis nocturnisque rorationibus 10 sub dio et intecto conclusus stabulo continuo discruciar bar frigore, quippe cum meus dominus prae nimia paupertate ne sibi quidem, nedum mihi posset stramen aliquod uel exiguum tegimen parare sed frondoso casulae contentus umbraculo degeret. ad hoc matutino lutum nimis frigidum gelusque praeacuta 15 frustra nudis inuadens pedibus enitebar ac ne suetis saltem cibariis uentrem meum replere poteram. namque et mihi et ipsi domino cena par ac similis, oppido tamen tenuis aderat lactucae ueteres et insuaues illae, quae seminis enormi senecta ad instar scoparum in amaram caenosi sucus cariem exo- 20 lescunt.

XXXIII Nocte quadam paterfamilias quidam de pago proximo tenebris inluniae caliginis impeditus et imbre nimio madefactus atque ob id ab itinere directo cohibitus ad hortulum nostrum iam fesso equo deuenterat receptusque comiter pro tem- 25 pore, licet non delicato, necessario tamen quietis subsidio remunerari benignum hospitem cupiens promittit ei de praediis suis sese daturum et frumenti et oliui aliquid et amplius duos uini cados. nec moratus meus sacculo et utribus uacuis secum adportatis nudae spinae meae residens ad sexagesimum sta- 30 dium protectionem comparat. eo iam confecto uiae spatio peruenimus ad praedictos agros ibique statim meum dominum comis hospes opipari prandio participat. iamque eis poculis

2 seruutū f: seruutū F et ante corr. q 3 honuſtū F 9 autumnii
sic Fq 11 duo f 14 contectus uulgo 20 cenofī F 22 q dā
de f: qd me ut uid. F, q me q 27 benignū F pſidnſ Fq 33 nſ F

mutuis alternantibus mirabile prorsus euenit ostentum. una de
 cetera cohorte gallina per mediam cursitans aream clangore
 genuino uelut ouum parere gestiens personabat. eam suus
 dominus intuens 'o bona' inquit 'ancilla et satis fecunda quae
 5 multo iam tempore cotidianis nos partibus saginasti! nunc
 etiam cogitas, ut uideo, gustulum nobis praeparare. et heus'
 inquit 'puer, calathum fetui gallinaceo destinatum angulo solito
 collocato.' ita uti fuerat iussum procurante puero gallina con-
 suetae lecticulae spreto cubili ante ipsos pedes domini prae-
 10 maturum sed magno prorsus futurum scrupulo prodidit partum.
 non enim ouum [quod scimus illud] sed pinnis et unguibus et
 oculis et uoce etiam perfectum edidit pullum, qui matrem suam
 [233] coepit continuo comitari. nec eo setius longe maius ostentum XXXIII
 et quod omnes merito perhorrescerent exoritur. sub ipsa enim
 15 mensa, quae reliquias prandii gerebat, terra dehiscite imitus
 largissimus emicuit sanguinis fons. hinc resultantes uberrumae
 guttae mensam cruore perspergunt. ipsoque illo momento, quo
 stupore defixi mirantur ac trepidant diuina praesagia, concurrat
 unus e cella uinaria nuntians omne uinum, quod olim diffusum
 20 fuerat, in omnibus doliis feruenti calore et prorsus ut igne
 copioso subdito rebullire. uisae interea mustelae etiam mor-
 tuum serpentem forinsecus mordicus adtrahentes, et de ore
 pastoricii canis uirens exiliit ranula ipsumque canem qui proxi-
 mus consistebat aries adpetitum unico morsu strangulauit.
 25 haec tot ac talia ingenti pauore domini illius et familiae totius
 ad extremum stuporem deiecerant animos quid prius quidue
 posterius, quid magis quid minus numinum caelestium leniendis
 minis quot et qualibus procuraretur hostiis. adhuc omnibus XXXV
 expectatione taeterrimae formidinis torpidis accurrit quidam

1 alternantibus *Modius*: altercantibus *F* 3 uelud *F* 4
 gallina
 ancilla *F*, ancilla *φ*, aucilla *coniecit Meursius* 5 partib; (u a *man. ae-*
que antiqua add.) *F*, partib; *φ* 7 calatū (c *corr. ut uid. ex g*) *F*, galatū *φ*
 9 ipso *f*: ipso *F* 11 qđ scim; illud *inducta in F*, non *inducta in φ*
 13 cept *F* 15 dehiscite *codices interpolati*: deiscen^u *F* 16 largissimū
fφ: largissimū *F* 1 in fons a manu *sec. in ras. in F*, fons *φ* uber-
 rume *F* 21 mustelae etia *f*: muste letitia *φ et ut uid. F* 22 adtra-
 hetē (ētel *in ras. a manu sec.*) *F* 28 adhoc *F*

seruulus magnas et postremas domino illi fundorum clades
 adnuntians. namque is adultis iam tribus liberis doctrina in-
 structis et uerecundia praeditis uiuebat gloriosus. his adu-
 lescentibus erat cum quodam paupere modicae casulae domino
 uetus familiaritas. at enim casulae paruulae conterminos ma- 5
 gnos et beatos agros possidebat uicinus potens et diues et
 iuuenis et prosapiae maiorum gloria male utens pollensque
 factionibus et cuncta facile faciens in ciuitate, hostili modo
 uicini tenuis incurabat pauperiem pecua trucidando, boues
 abigendo, fruges adhuc immaturas obterendo. iamque tota 10
 frugalitate spoliatum ipsis etiam glebulis exterminare gestiebat
 finiumque inani commota quaestione terram totam sibi uindi-
 cabat. tunc agrestis uerecundus alioquin auaritia diuitis iam
 spoliatus, ut suo saltem sepulchro paternum retineret solum,
 amicos plurimos ad demonstrationem finium trepidans eximie 15
 corrogarat. aderant inter alios tres illi fratres cladibus amici
XXXVI quantulum quantulum ferentes auxilium. nec tamen ille uaes-
 anus tantillum praesentia multorum ciuium territus uel etiam
 confusus, licet non rapinis, saltem uerbis temperare noluit sed
 illis clementer expostulantibus feruidosque eius mores blanditiis 20
 permulcentibus repente suam suorumque carorum salutem quam
 sanctissime adiurans adseuerat parui se pendere tot mediatorum
 praesentiam, denique uicinum illum auriculis per suos seruulos [234]
 sublatum de casula longissime statimque proiectum iri. quo
 dicto insignis indignatio totos audientium pertemptauit animos. 25
 tunc unus e tribus fratribus incunctanter et paulo liberius re-
 spondit frustra eum suis opibus confisum tyrannica superbia
 comminari, cum alioquin pauperes etiam liberali legum prae-
 sidio de insolentia locupletium consueuerint uindicari. quod
 oleum flammae, quod sulfur incendio, quod flagellum Furiae, 30
 hoc et iste sermo truculentiae hominis nutrimento fuit. iamque
 ad extremam insaniam uaecors suspendium sese et totis illis

---

11 glebulis *F*, glebulis *q*   15 exumie *F*, eximie *q*   17 quantulum
 posterius deletum in *F*   22 mediato⁴ *F*: mentitorum coniecit *Pricaeus*,
 metatorum *Wowerus*, metitorum *Brantius*   23 amiculis coniecit *Wowe-*
rus, maniculis *Brantius*   30 sulphur *F*   32 uecoris *Fq*

et ipsis legibus mandare proclamans canes pastoricos uillaticos
feros atque immanes aduetos abiecta per agros esitare ca-
dauera, praeterea etiam transeuntium uiatorum lasciuis morsi-
bus alumnatos, laxari atque in eorum exitium inhortatos im-
5 mitti praecepit. qui simul signo solito pastorum incensi atque
inflammati sunt, furiosa rabie conciti et latratibus etiam absonis
horribiles eunt in homines eosque uariis adgressi uulneribus
distrahunt ac lacerant nec fugientibus saltem compescunt sed
eo magis iritatiores secuntur. tunc inter confertam trepidae XXXVII
10 multitudinis stragem e tribus iunior offenso lapide atque ob-
tunsis digitis terrae prosternitur saeuisque illis ac ferocissimis
canibus instruit nefariam dapem. protinus enim nacti prae-
dam iacentem miserum illum adolescentem frustatim discerpunt.
atque ut eius letalem ululatum cognouere ceteri fratres, accur-
15 runt maesti suppetias obuolutisque lacinia laeuis manibus la-
pidum crebris iactibus propugnare fratri atque abigere canes
adgrediuntur. nec tamen eorum ferociam uel conterere uel
expugnare potuere quippe cum miserrimus adolescens ultima
uoce prolata uindicarent de pollutissimo diuite mortem fratris
20 iunioris ilico laniatus interisset. tunc reliqui fratres non tam
Hercules desperata quam ultro neglecta sua salute contendunt
ad diuitem atque ardentibus animis impetuque uaesano lapidi-
bus crebris in eum uelitantur. at ille cruentus et multis ante
flagitiis similibus exercitatus percussor iniecta lancea duorum
25 alterum per pectus medium transadegit. nec tamen peremptus
ac prorsum exanimatus adolescens ille terrae concidit. nam
telum transuectum atque ex maxima parte pone tergum ela-
psum soloque nisus uiolentia defixum rigore librato suspenderat
[235] corpus. sed et quidam de seruulis procerus et ualidus sicario
30 illi ferens auxilium lapide contorto tertii illius iuuenis dexte-
rum brachium longo iactu petierat sed impetu casso per ex-
tremos digitos transcurrens lapis contra omnium opinionem
deciderat innoxius. non nullam tamen sagacissimo iuueni pro- XXXVIII

2 effitare (*sed t fortasse c est*) *F*, exficcare *φ*   3 lasciuis *scripsi*:
paffib; *F*, paffiuis *coniecit Coluius*   5 ^epcipit *F*   10 ^{la}pide (i in *ras*.
a manu *sec.*) *F*   12 pten; *F*   13 adolescentē *F*

uentus humanior uindictae speculam subministrauit. ficta nam-
que manus suae debilitate sic crudelissimum iuuenem compel-
lat 'fruere exitio totius nostrae familiae et sanguine trium
fratrum insatiabilem tuam crudelitatem pascere et de prostratis
tuis ciuibus gloriose triumphare dum scias, licet priuato suis 5
possessionibus paupere fines usque et usque proterminaueris,
habiturum te tamen uicinum aliquem. nam haec etiam dex-
tera, quae tuum prorsus amputasset caput, iniquitate fati con-
tusa decidit.'

Quo sermone alioquin exasperatus furiosus latro rapto 10
gladio sua miserrimum iuuenem manu perempturus inuadit
audius. nec tamen sui molliorem prouocarat quippe insperato
et longe contra eius opinionem resistens iuuenis complexu for-
tissimo arripit eius dexteram magnoque nisu ferro librato
multis et crebris ictibus impuram elidit diuitis animam et ut 15
accurrentium etiam familiarium manu se liberaret, confestim
adhuc inimici sanguine delibuto mucrone gulam sibi prorsus
exsecuit.

Haec erant quae prodigiosa praesagauerant ostenta, haec
quae miserrimo domino fuerant nuntiata. nec ullum uerbum 20
ac ne tacitum quidem fletum tot malis circumuentis senex
quiuit emittere sed arrepto ferro, quo commodum inter suos
epulones caseum atque alias prandii partes diuiserat, ipse quo-
que ad instar infelicissimi sui filii iugulum sibi multis ictibus
contrucidat quoad super mensam cernulus corruens portentuosi 25
cruroris maculas noui sanguinis fluuio proluit.

XXXVIII Ad istum modum puncto breuissimo dilapsae domus for-
tunam hortulanus ille miseratus suosque casus grauitur inge-
mescens deprensus pro prandio lacrimis uacuasque manus
complodens saepiculae protinus in scenso me retro quam uene- 30
ramus uiam capessit. nec innoxius ei saltem regressus euenit.
nam quidam procerus et ut indicabat habitus atque habitudo,

5 triumphare dum *Pricaeus* : triumphandū (d ut uid. erasurus fuit librarius)

F, triumphandū *φ* 12 nec tam sui molliore (ita *F* et ante corr. secundae
man. *φ*) prouocarat inducta in *F*, non inducta in *φ* 14 librato *φφ* : libe-
rato *F* 19 flagauerant sic *F* 22 arrepto *φ* : abrepto *F* 24 iu-
gulū (supra add. gulā) *φ* : iugulā *F* 29 deprensus sic *F*

miles e legione factus nobis obuius superbo atque adroganti sermone percontatur quorsum uacuum duceret asinum? at meus adhuc maerore permixtus et alias Latini sermonis ignarus tacitus praeteribat. nec miles ille familiarem cohibere quiu-
 5 insolentiam sed indignatus silentio eius ut conuicio, uiti quam
 [236] tenebat obtundens eum dorso meo proturbat. tunc hortulanus subpublice respondit sermonis ignorantia se quid ille diceret scire non posse. ergo igitur Graece subiciens miles 'ubi' inquit 'ducis asinum istum?' respondit hortulanus petere se ciui-
 10 tatem proximam. 'sed mihi' inquit 'operae eius opus est nam de proximo castello sarcinas praesidis nostri cum ceteris iumentis debet aduehere' et iniecta statim manu loro me, quo ducebar, arreptum incipit trahere. sed hortulanus prioris plagae uulnere prolapsus capite sanguinem detergens rursus depre-
 15 catur ciuilius atque mansuetius uersari commilitonem idque per spes prosperas eius orabat adiurans. 'nam et hic ipse' aiebat 'iners asellus et nihilo minus morbo detestabili caducus uix etiam paucos holerum manipulos de proximo hortulo solet anhelitu languido fatigatus subuehere nedum ut rebus amplio-
 20 ribus idoneus uideatur gerulus.' sed ubi nullis precibus mitigari XXXX militem magisque in suam perniciem aduertit efferari iamque inuersa uite de uastiore nodulo cerebrum suum diffindere, currit ad extrema subsidia simulansque e re ad commouendam miserationem genua eius uelle contingere summissus atque incuruatus
 25 arreptis eius utrisque pedibus sublimem elatum terrae grauiter adplodit et statim qua pugnis qua cubitis qua morsibus, etiam de uia lapide correpto totam faciem manusque eius et latera conuerberat. nec ille ut primum humi supinatus est, uel repugnare uel omnino munire se potuit sed plane identidem comminabatur, si surrexisset sese concisurum eum machaera
 30 sua frustatim. quo sermone eius commonefactus hortulanus eripit ei spatham eaque longissime abiecta rursus saeuioribus eum

12 debet ut uid. F' 17 nichil. omn.; (uid. fuisse h) F, nichilomin; q morbo. (fuit. q;) F, morboq; q 18 maniculof F 23 simulansque e re Steuechius: simulant quere ad F, simulant quere ad q 29 surrexisset sic F machera F

plagis adgreditur. nec ille prostratus et praeuentus uulneribus ullum repperire saluti quiens subsidium, quod solum restabat simulat sese mortuum. tunc spatham illam secum asportans hortulanus inscenso me concito gradu recta festinat ad ciuitatem nec hortulum suum saltem curans inuisere ad quempiam sibi deuertit familiarem. cunctisque narratis deprecatur periclitanti sibi ferret auxilium seque cum suo sibi asino tantisper occultaret quoad celatus spatio bidui triduiue capitalem causam eua-deret. nec oblitus ille ueteris amicitiae prompte suscipit meque per scalas complicitis pedibus in superius cenaculum adtracto hortulanus deorsus in ipsa tabernula derepit in quandam cistulam et supergesto delitescit orificio.

XXXXI At miles ille, ut postea didici, tandem uelut emersus graui crapula, nutabundus tamen et tot plagarum dolore saucius baculoque se uix sustinens ciuitatem aduentat confususque de impotentia deque inertia sua quicquam ad quenquam referre popularium sed tacitus iniuriam deuorans quosdam commilitones nactus istas tum clades enarrat suas. placuit ut ipse quidem contubernio se tantisper absconderet — nam praeter propriam contumeliam militaris etiam sacramenti genium ob amissam spatham uerebatur — ipsi autem signis nostris enotatis inuestigationi uindictaeque sedulam darent operam. nec defuit uicinus perfidus qui nos ilico occultari nuntiaret. tum commilitones accersitis magistratibus mentiuntur sese multi pretii uasculum argenteum praesidis in uia perdidisse idque hortulanum quendam repperisse nec uelle restituere sed apud familiarem quendam sibi delitescere. tunc magistratus et damno et praesidis nomine cognito ueniunt ad deuorsorii nostri fores claraque uoce denuntiant hospiti nostro nos, quos occultaret apud se certo certius, dedere potius quam discrimen proprii subiret capitis. nec ille tantillum conterritus salutique studens

11 tabernacula direpit *F* 12 ante digesto deletum & in *F*, add. *q* fupgesto *F*, superiecto coniecit *Pricaeus* delitesci torificio *F* et ante corr. *q*, delitescenti torificio *f*, delitescit torificio post corr. *q*, delitescentem torificio coniecit *Bernhardys* 18 ante tū del. istā in *F*, istaf non del. in *q* 26 apud *F* 28 et addidit *Pricaeus* 28 cognato ut uid. *F'* deūforū *f*: deūforū *F*, deūforū *q* •

eius quem in suam receperat fidem, quicquam de nobis fatetur ac diebus plusculis nec uidisse quidem illum hortulanum contendit. contra commilitones ibi nec uspiam illum delitescere adiurantes genium principis contendebant. postremum magi-
 5 stratibus placuit obstinate denegantem scrutinio detegere. immissis itaque lictoribus ceterisque publicis ministeriis angulatim cuncta sedulo perlustrari iubent nec quisquam mortalium ac ne ipse quidem asinus intra limen comparere nuntiatur. tunc gliscit uiolentior utrimquesecus contentio: militum pro XXXXII
 10 comperto de nobis adseuerantium fidemque Caesaris identidem implorantium, at illius negantis adsidueque deum numen obtestantis. qua contentione et clamoso strepitu cognito curiosus alioquin et inquieti procacitate praeditus asinus dum obliquata ceruice per quandam fenestulam quidnam sibi uellet tumultus
 15 ille prospicere gestio, unus e commilitonibus casu fortuito conlimatis oculis ad umbram meam cunctos testatur incoram. magnus denique continuo clamor exortus est et emensis protinus scalis iniecta manu quidam me uelut captium detrahunt. iamque omni sublata cunctatione scrupulosius contemplantes
 • 20 singula, cista etiam illa reuelata repertum productumque et oblatum magistratibus miserum hortulanum poenas scilicet capite pensurum in publicum deducunt carcerem summoque risu meum prospectum cauillari non desinunt. unde etiam de prospectu et umbra asini natum est frequens prouerbium.

25

LIBER X

Die sequenti meus quidem dominus hortulanus quid egerit I nescio, me tamen miles ille, qui propter eximiam impotentiam pulcherrime uapularat, ab illo praesepio nullo equidem contradicente deductum abducit atque a suo contubernio — hoc

---

11 ad *F* 12 cōtentione *φ*: cōtione *F* 17 ¹pten; *F* 21 pēnaf *F* 24
subscriptum εgo fallutruſ legi & em̄daū rome felix. Olbio & pbino|uc conf.
 In foro martiſ cōtroſiā declamanſ oratori endelechio. | Rurfuf cōstantinupoli
 recognoui cefario & attico coll. ^xLĪB. VIII. EXPLICIT. INCIPIT x in *F*

enim mihi uidebatur — sarcinis propriis onustum et prorsum exornatum armatumque militariter producit ad uiam. nam et galeam nitore praemicantem et scutum cereo longius relucens sed etiam lanceam longissimo hastili conspicuam, quae scilicet non disciplinae tunc quidem causa sed propter terrendos miseros uiatores in summo atque edito sarcinarum cumulo ad instar exercitus sedulo composuerat. confecta campestri nec adeo difficili uia ad quandam ciuitatulam peruenimus nec in stabulo sed in domo cuiusdam decurionis deuertimus. statimque me commendato cuidam seruulo ipse ad praepositum suum, qui mille armatorum ducatum sustinebat, sollicite proficiscitur.

II Post dies plusculos ibidem designatum scelestum ac nefarium facinus memini, sed ut uos etiam legatis, ad librum profero. dominus aedium habebat iuuenem filium probe litteratum atque ob id consequenter pietate modestia praecipuum, quem tibi quoque prouenisse cuperes uel talem. huius matre multo ante defuncta rursum matrimonium sibi reparauerat ductaque alia filium procreauerat alium, qui adaeque iam duodecimum annum aetatis supercesserat. sed nouerca forma magis quam moribus in domo mariti praepollens seu naturaliter impudica seu fato ad extremum impulsam flagitium oculos ad priuignum adiecit. iam ergo, lector optime, scito te tragoediam, non fabulam legere et a socco ad cothurnum ascendere. sed mulier illa quam diu primis alimentis Cupido paruulus nutriebatur, inbecillis adhuc eius uiribus facile ruborem tenuem deprimens silentio resistebat. at ubi completis igne uaesano totis praecordiis inmodice bacchatus Amor exaestuabat, saeuienti deo iam succubuit, et languore simulato uulnus animi mentitur in corporis uoletudine. iam cetera salutis uultusque detrimenta et aegris et amantibus examussim conuenire nemo qui nesciat: pallor deformis, marcentes oculi, lassa genua, quies turbida et suspiritus cruciatus tarditate uehementior. crederes

3 cereo <i>scripsi</i> : cetera <i>F</i>	longius relucens <i>Elmenhorstius</i> : longiore
lucent <i>F</i> 13 diffignat <i>Fq</i>	20 supercellerat <i>Dousa</i> : supgefferat <i>Fq</i>
24 cutnā <i>F</i> 25 quandiu <i>F</i>	alimentis <i>Coluius</i> : elementis <i>F</i> 30 uale-
tudinem coniecit <i>Bernhardys</i>	32 pallore <i>Fq</i>

et illam fluctuare tantum uaporibus febrium, nisi quod et flebat.
 heu medicorum ignarae mentes! quid uenae pulsus, quid calor
 intemperantia, quid fatigatus anhelitus et utrimquesecus
 iactatae crebriter laterum mutuae uicissitudines? di boni! quam
 5 facilis licet non artificii medico, cuius tamen docto Veneriae
 cupidinis comprehensio cum uideas aliquem sine corporis calore
 flagrantem. ergo igitur inpatientia furoris altius agitata III
 diutinum rupit silentium et ad se uocari praecipit filium. quod
 nomen in eo ipso, sed ne ruboris admoneretur, libenter eraderet.
 10 nec adulescens aegrae parentis moratus imperium, senili tristitie
 striatam gerens frontem cubiculum petit uxoris patris
 matrisque fratris, utcumque debitum sistens obsequium. sed
 illa cruciabili silentio diutissime fatigata et ut in quodam uado
 dubitationis haerens omne uerbum quod praesenti sermoni pu-
 15 tabat aptissimum rursum improbens, nutante etiam nunc pudore,
 unde potissimum caperet exordium decunctatur. at iuuenis
 nihil etiam tunc sequius suspicatus summisso uultu rogat ultro
 praesentis causas aegritudinis. tunc illa nanta solitudinis dam-
 nosam occasionem prorumpit in audaciam et ubertim adlacri-
 20 mans laciniaque contegens faciem uoce trepida sic eum breuiter
 adfatur

‘Causa omnis et origo praesentis doloris et etiam medela
 ipsa et salus unica mihi tute ipse es. isti enim tui oculi per
 meos oculos ad intima delapsi praecordia meis medullis acer-
 25 rimum commouent incendium. ergo miserere tua causa pereun-
 tis nec te religio patris omnino deterreat, cui morituram prorsus
 seruabis uxorem. illius enim recognoscens imaginem in tua
 facie merito te diligo. habes solitudinis plenam fiduciam, habes
 capax necessarij facinoris otium. nam quod nemo nouit, paene
 30 non fit.’

Repentino malo perturbatus adulescens quamquam tale fa- III
 cinus protinus exhorruisset, non tamen negationis intempestiua

4 laterum *f*: lateron *ut uid.* *F*, lateron¹ *φ*   du *F*   9 in eof ipfof
 fed *F*, i eof ipfof *f*; *φ*, in eo ipfo scilicet *coniecit Oudendorpius*   10 tri-
 stitie *F*, tristitie *φ*   17 nichil *F*   29 pene *f*, pene *φ*: penit; *ut uid.* *F*
 31 adolefcenf quamquam *F*

seueritate putauit exasperandum sed cauta promissionis dilatione leniendum. ergo prolixè pollicetur et bonum caperet animum refectionique se ac saluti redderet impendio suadet [240] donec patris aliqua profectione liberum uoluptati concederetur spatium statimque se refert a noxio conspectu nouercae. et 5 magnam domus cladem ratus indigere consilio pleniore ad quendam compertae grauitatis educatorem senem protinus refert. nec quicquam diutina deliberatione tam salubre uisum quam fuga celeri procellam fortunae saeuientis euadere. sed impatiens uel exiguae dilationis mulier ficta qualibet causa 10 confestim marito miris persuadet artibus ad longissime dissitas festinare uillulas. quo facto maturatae spei uaesania praeceps promissae libidinis flagitat uadimonium. sed iuuenis modo istud modo aliud causae faciens execrabilem frustratur eius conspectum quoad illa nuntiorum uarietate pollicitationem sibi 15 denegatam manifesto perspicuens mobilitate lubrica nefarium amorem ad longe deterius transtulisset odium et adsumpto statim nequissimo et ad omne facinus emancipato quodam dotali seruulo perfidiae suae consilia communicat nec quicquam melius uidetur quam uita miserum priuare iuuenem. ergo 20 missus continuo furcifer uenenum praesentarium comparat idque V uino diligenter dilutum insontis priuigni praeparat exitio. ac dum de oblationis opportunitate secum noxii deliberant homines, forte fortuna puer ille iunior, proprius pessimae feminae filius, post matutinum laborem studiorum domum se recipiens, 25 prandio iam capto sitiens repertum uini poculum, in quo uenenum latebat inclusum, nescius fraudis occultae continuo perduxit haustu, atque ubi fratri suo paratam mortem ebibit, exanimis terrae procumbit ilicoque repentina pueri pernicie paedagogus commotus ululabili clamore matrem totamque ciet 30 familiam. iamque cognito casu noxiae potionis uarie quisque praesentium auctores insimulabant extremi facinoris. sed dira illa femina et malitiae nouercalis exemplar unicum non acerba filii morte, non parricidii conscientia, non infortuio domus,

2 pollicet φ : polliceret F 28 aufu F atque φ : qui in ras. a
 manu secunda F 29 ilicoq; F 33 acerba f : acerua F

non luctu mariti uel aerumna funeris commota clade familiae
 uindictae compendium traxit missoque protinus cursore qui
 uianti marito domus expugnationem nuntiaret, ac mox eodem
 ocus ab itinere regresso personata nimia temeritate insimulat
 5 priuigni ueneno filium suum interceptum. et hoc quidem non
 adeo mentiebatur quod iam destinatam iuueni mortem praeue-
 nisset puer, sed fratrem iuniorem fingeat ideo priuigni scelere
 [241] peremptum, quod eius probrosae libidini qua se comprimere
 temptauerat nolisset succumbere. nec tam inmanibus contenta
 10 mendaciis addebat sibi quoque ob detectum flagitium eundem
 illum gladium comminari. tunc infelix duplici filiorum morte
 percussus magnis aerumnarum procellis aestuat. nam et iunio-
 rem incoram sui funerari uidebat et alterum ob incestum par-
 ricidiumque capitis scilicet damnatum iri certo sciebat. ad hoc
 15 uxoris dilectae nimium mentitis lamentationibus ad extremum
 subolis implebatur odium.

Vixdum pompae funebres et sepultura filii fuerat explicata VI
 et statim ab ipso eius rogo senex infelix ora sua recentibus
 adhuc rigans lacrimis trahensque cinere sordentem canitiem
 20 foro se festinus immittit. atque ibi tum fletu tum precibus
 genua etiam decurionum contingens nescius fraudium pessimae
 mulieris in exitium reliqui filii plenis operabatur affectibus
 illum incestum paterno thalamo, illum parricidam fraterno
 exitio et in comminata nouercae caede sicarium. tanta denique mi-
 25 seratione tantaque indignatione curiam sed et plebem maerens
 inflammauerat ut remoto iudicandi taedio et accusationis ma-
 nifestis probationibus et responsionis meditatis ambagibus
 cuncti conclamarint lapidibus obrutum publicum malum publice
 uindicari.

30 Magistratus interim metu periculi proprii, ne de paruis
 indignationis elementis ad exitium disciplinae ciuitatisque se-
 ditio procederet, partim decuriones deprecari partim populares
 compescere ut rite et more maiorum iudicio reddito et utrim-

8 p̄boſe F, p̄boſe φ 9 noluisse^t φ: noluisse F tam] tam (h. e.
 tamen) Fφ 10 mendacif fφ: mendacif ut uid. F 16 fobohf f 17
 fuerant f

quesecus allegationibus examinatis ciuilitur sententia prome-
 retur nec ad instar barbaricae feritatis uel tyrannicae impoten-
 tia damnaretur aliquis inauditus et in pace placida tam dirum
 VII saeculo proderetur exemplum. placuit salubre consilium et
 ilico iussus praeco pronuntiat patres in curiam conuenirent. 5
 quibus protinus dignitatis iure consueta loca residentibus rur-
 sum praeconis uocatu primus accusator incedit. tunc demum
 clamatus inducitur etiam reus et exemplo legis Atticae Mar-
 tique iudicii causae patronis denuntiat praeco neque principia
 dicere neque miserationem commouere. haec ad istum modum 10
 gesta compluribus mutuo sermocinantibus cognoui. quibus
 autem uerbis accusator urserit, quibus rebus diluerit reus ac
 prorsus orationes altercationesque neque ipse absens apud
 praeseptum scire neque ad uos quae ignorari possum enun-
 tiare, sed quae plane comperi ad istas litteras proferam. simul ¹⁵ [242]
 enim finita est dicentium contentio ueritatem criminum fidem-
 que probationibus certis instrui nec suspicionibus tantam con-
 iecturam permitti placuit atque illum potissimum seruum qui
 solus haec ita gesta esse scire diceretur, sisti modis omnibus
 oportere. nec tantillum cruciarius ille uel fortuna tam magni 20
 iudicii uel confertae conspectu curiae uel certe noxia conscientia
 sua deterritus, quae ipse finxerat quasi uera adseuerare atque
 adserere incipit. quod se uocasset indignatus fastidio nouercae
 iuuenis, quod ulciscens iniuriam filii eius mandauerit necem,
 quod promississet grande silentii praemium, quod recusanti mor- 25
 tem sit comminatus, quod uenenum sua manu temperatum
 dandum fratri reddiderit, quod ad criminis probationem reser-
 uatum poculum neclexisse suspicatus sua postremum manu
 porrexerit puero. haec eximia enim ad ueritatis imaginem
 uerberone illo simulata cum trepidatione perferente finitum est 30
 VIII iudicium. nec quisquam decurionum tam aequus remanserat
 iuueni quin eum euidenter noxae compertum insui culleo pro-
 nuntiaret. cum iam sententiae pares cunctorum ad unum ser-

5 cūenir& F' 6 pten: F 9 pconeq; q: pconeq; F 18 potissimū f:
 pttissimū Fq 19 iesta F 20 uel forma coniecit Brantius 21 uel
 cēfertē f: uelle cēfertē F, uelle cēfertē q 30 simulata cum trepidatione Ou-
 dendorpius: simulatū trepidatione Fq

monem congruentibus ex more perpetuo in urnam aeream deberent conici, quo semel conditis calculis iam cum rei fortuna transacto nihil postea commutari licebat sed mancipabatur potestas capitis in manum carnificis, unus e curia senior prae
 5 ceteris compertae fidei atque auctoritatis praecipuae medicus orificium urnae manu contegens nequis mitteret calculum temere, haec ad ordinem pertulit

‘Quod aetatis sum, uobis adprobatum me uixisse gaudeo, nec patiar falsis criminibus petito reo manifestum homicidium
 10 perpetrari, nec uos qui iure iurando adstricti iudicatis inductos seruuli mendacio peierare. ipse non possum calcata numinum religione conscientiam meam fallens perperam pronuntiare. ergo ut res est, de me cognoscite.

Furcifer iste, uenenum praesentarium comparare sollicitus VIII
 15 centumque aureos solidos offerens pretium, me non olim conuenerat, quod aegroto cuidam dicebāt necessarium qui morbi inextricabilis ueterno uehementer implicatus uitae se cruciatui subtrahere gestiret. at ego perspicuens malum istum uerberonem blaterantem atque inconcinne causificantem certusque ali-
 20 quod moliri flagitium, dedi quidem potionem, dedi; sed futurae
 [243] quaestioni praecauens non statim pretium quod offerebatur accepi. ‘sed ne forte aliquis’ inquam ‘istorum quos offers aureorum nequam uel adulter repperiatur, in hoc ipso sacculo
 • conditos eos anulo tuo praenota donec altera die nummulario
 25 praesente comprobentur.’ sic inductus signauit pecuniam quam exinde, ut iste repraesentatus est iudicio, iussi de meis aliquem curriculo taberna promptam adferre et en ecce perlatam coram exhibeo. uideat et suum sigillum recognoscat. nam quem
 30 parauerit?’

Ingens exinde uerberonem corripit trepidatio et in uicem X
 humani coloris succedit pallor infernus perque uniuersa membra

---

1 *crea F, era F*   2 *coici F*   3 *nichil F*   5 *fidei f: fidi F*
 7 *ornè F'*   8 *adpbatu. F, appbatu F*   quod ad hoc aetatis sum uobis
 approbatus *coniecit Pricaeus*   dixisse *F*   9 *petito reo f: petitor eo*
F et ut uid. F   14 *Furcifer F, Furcifer F*   17 *implicit; f*   28 *exibeo F*

frigidus sudor emanabat. tunc pedes incertis alternationibus commouere, modo hanc modo illam capitis partem scalpere et ore semiclauso balbutiens nescio quas afannas effutire ut eum nemo prorsus a culpa uacuum merito crederet. sed reualescente rursus astutia constantissime negare et accersere mendacii non desinit medicum. qui praeter iudicii religionem cum fidem suam coram lacerari uideret, multiplicato studio uerberonem illum contendit redarguere donec iussu magistratuum ministeria publica contrectatis nequissimi serui manibus anulum ferreum deprehensum cum signo sacculi conferunt, quae comparatio praecedentem roborauit suspicionem. nec rota uel eculeus more Graecorum tormentis eius apparata iam deerant sed obfirmatus mira praesumptione nullis uerberibus ac ne ipso quidem succumbit igni.

XI Tum medicus 'non patiar' inquit 'Hercules, non patiar uel contra fas de innocente isto iuvene supplicium uos sumere uel hunc ludificato nostro iudicio poenam noxii facinoris euadere. dabo enim rei praesentis euident argumentum. nam cum uenum peremptorium comparare pessimus iste gestiret nec meae sectae crederem conuenire causas ulli praebere mortis nec exitio sed saluti hominum medicinam quaesitam esse didicissem, uerens ne si daturum me negassem, intempestiua repulsa uiam sceleri subministrarem et ab alio quopiam exitiabilem mercatus hic potionem uel postremum gladio uel quouis telo nefas inchoatum perficeret, dedi uenenum sed somniferum, mandragoram illum grauedinis compertae famosum et mortis simili soporis efficacem. nec mirum desperatissimum istum latronem certum extremae poenae, quae more maiorum in eum competit, cruciatus istos ut leuiore facile tolerare. sed si uere puer meis temperatam manibus sumpsit potionem, uiuit et quiescit et dormit et protinus marcido sopore discusso remeabit ad diem lucidam: quod si uere peremptus est, si morte praeventus est, quaeratis licet causas mortis eius alias.'

XII Ad istum modum seniore adorante placuit, et itur confestim

3 afannas *Fφ*, *cf. p. 160*, 28 12 offirmat; *F* 17 penā *F*
26 illū *Fφ*, illud *f* 27 efficāē *Fφ*, efficax *f* 28 penę *F*

magna cum festinatione ad illud sepulcrum quo corpus pueri depositum iacebat. nemo de curia, de optimatibus nemo ac ne de ipso quidem populo quisquam qui non illuc curiose confluxerit: ecce pater suis ipse manibus cooperculo capuli remoto commodum discusso mortifero sopore surgentem postliminio mortis deprehendit filium eumque complexus artissime uerbis impar praesenti gaudio producit ad populum. atque ut erat adhuc feralibus amiculis instrictus atque obditus deportatus ad iudicium puer. iamque liquido serui nequissimi atque
 10 mulieris nequioris patefactis sceleribus procedit in medium nuda ueritas et nouercae quidem perpetuum indicitur exilium, seruus uero patibulo suffigitur et omnium consensu bono medico sinuntur aurei, opportuni somni pretium. et illius quidem senis famosa atque fabulosa fortuna prouidentiae diuinae con
 15 dignum excipit exitum, qui momento modico, immo puncto exiguo post orbitatis periculum adulescentium duorum pater repente factus est.

At ego tunc temporis talibus fatorum fluctibus uolutabar. XIII
 miles ille qui me nullo uendente comparauerat et sine pretio
 20 suum fecerat, tribuni sui praecepto debitum sustinens obsequium litteras ad magnum scriptas principem Romam uersus perlaturus uicinis me quibusdam duobus seruis fratribus undecim denariis uendidit. his erat diues admodum dominus. at illorum alter pistor dulciarius qui panes et mellita concin
 25 nabat edulia, alter cocus qui sapidissimis intrimentis sucuum pulmenta condita uapore mollibat. unico illi contubernio communem uitam sustinebant meque ad uasa illa compluria gestanda praedestinarant quae dominis regiones plusculas pererrantibus uariis usibus erant necessaria. adsciscor itaque inter
 30 duos illos fratres tertius contubernalis haud ullo tempore tam beniuolam fortunam expertus. nam uespera post opiparas cenas earumque splendidissimos apparatus multas numero partes in cellulam suam mei solebant reportare domini: ille porcorum

1 sepulchrū *F*   13 opportuni somni *f*: opportunū ōi *F*, oportunū ōmī *φ*   14 fabulosa *f*: fabosa *Fφ*   19 cōra|rauerat rat *F'*   24 cōcinnabat *F'*   30 t̄tūf ante t̄tūf inductum in *F*

pullorum piscium et cuiusque modi pulmentorum largissimas reliquias, hic panes crustula lucunculos hamos lacertulos et plura [245] scitamenta mellita. qui cum se refecturi clausa cellula balneas petissent, oblati ego diuinitus dapibus adfatim saginabar. nec enim tam stultus eram tamque uere asinus ut dulcissimis illis 5

XIII relictis cibis cenarem asperrimum faenum. et diu quidem pulcherrime mihi furatrinae procedebat artificium quippe adhuc timide et satis parce subripiendi de tam multis pauciora nec illis fraudes ullas in asino suspicantibus. at ubi fiducia latendi pleniore capta partes opimas quasque deuorabam et iucundiora 10 eligens abligurribam dulcia, suspicio non exilis fratrum pupugit animos et quamquam de me nihil etiam tum tale crederent, tamen cotidiani damni studiose uestigabant reum, illi uero postremo etiam mutuo sese rapinae turpissimae criminabantur. iamque curam diligentiore et acriorem custodelam et dinumerationem adhibebant partium. tandem denique rupta uerecundia sic 15 alter alterum compellat

‘At istud iam neque aequum ac ne humanum quidem cotidie ac partes electiores surripere atque eis diuenditis peculium latenter augere, de reliquis aequam uindicare diuisionem. 20 si tibi denique societas ista displicet, possumus omnia quidem cetera fratres manere, ab isto tamen nexu communionis discedere. nam uideo in immensum damni procedentem querelam nutrire nobis immanem discordiam.’

Subicit alius ‘laudo istam tuam me Hercules et ipse constantiam quod cotidie furatis clanculo partibus praeuenisti querimoniam quam diutissime sustinens tacitus ingemesecebam ne uiderer rapinae sordidae meum fratrem arguere. sed bene quod utrimquesequs sermone prolato iacturae remedium quaeritur ne silentio procedens simultas Eteocleas nobis contentiones pariat.’ 30

1 cuiusque modi *scripsi*: cuiuscemodī *F*   2 lucunculos *Scaliger*: lucunculof *F*, lun|culof *φ*   laterculos *coniecit Coluius*   11 b in abligurribā in ras. a secunda manu scripta in *F*, abligurribā *φ*   12 quanquam *F*   nichil *F*
13 cotidiani. (fuit l) *Fφ*   19 nō *Fφ*   23 querelā *F*   27 querimonia *F*   29 utrimquesequs *coniecit Heinsius*   iacturę mediū *F*, iacture mediū *φ*   30 cōtentionib; *Fφ*

His et similibus altercati conuiciis deierantur utrique nul- XV
lam se prorsus fraudem, nullam denique subreptionem facti-
tasse sed plane debere cunctis artibus communis dispendii
latronem inquiri. nam neque asinum qui solus interesset ta-
5 libus cibis adfici posse et tamen cotidie partes electiles con-
parere nusquam nec utique cellulam suam tam immanes inuo-
lare muscas ut olim Harpyiae fuere, quae diripiebant Phineias
dapes.

Interea liberalibus cenis inescatus et humanis adfatim
10 cibis saginatus corpus obesa pinguitie compleueram, corium
aruina succulenta molliueram, pilum liberali nitore nutriueram.
[246] sed iste corporis mei decor pudori peperit grande dedecus.
insolita namque tergoris uastitate commoti faenum prorsus in-
tactum cotidie remanere cernentes iam totos ad me dirigunt
15 animos. et hora consueta uelut balneas petitori clausis ex
more foribus per quandam modicam cauernam rimantur me
passim expositis epulis inhaerentem. nec ulla cura iam damni
sui habita mirati monstruosas asini delicias risu maximo di-
rumpuntur uocatoque uno et altero ac dein pluribus conseruis
20 demonstrant infandam memoratu hebetis iumentum gulam. tantus
denique ac tam liberalis cachinnus cunctos inuaserat ut ad
aures quoque praetereuntis perueniret domini. sciscitatus de- XVI
nique quid bonum rideret familia, cognito quod res erat, ipse
quoque per idem prospiciens foramen delectatur eximie. ac de-
25 hinc risu ipse quoque latissimo ad usque intestinorum dolorem
redactus, iam patefacto cubiculo proxime consistens coram ar-
bitratur. nam et ego tandem ex aliqua parte mollius mihi
renidentis fortunae contemplatus faciem gaudio praesentium
fiduciam mihi subministrante nec tantillum commotus securus
30 esitabam quoad nouitate spectaculi laetus dominus aedium
duci me iussit, immo uero suis etiam ipse manibus ad tricli-
nium perduxit mensaque posita omne genus edulium solidorum
et inlibata fercula iussit adponi. at ego quamquam iam bellule
suffarcinatus, gratiosum commendatioremque me tamen ei facere

7 fineaf F   15 uelud F   22 p̄teuntis φ: p̄tunctis F   24
exumie F, eximie φ   28 facie Fφ   33 quanquam F   uellule F

capiens esurienter exhibitas escas adpetebam. nam et quod
potissimum abhorreret asino excogitantes scrupulose ad explo-
randam mansuetudinem id offerebant mihi, carnes lasere in-
fectas, altilia pipere inspersa, pisces exotico iure perfusos.
interim conuiuium summo risu personabat. quidam denique 5
praesens scurrula 'date' inquit 'sodali huic quippiam meri.'

Quod dictum dominus secutus 'non adeo' respondit 'ab-
surde locutus es furcifer: ualde enim fieri potest ut contuber-
nalis noster poculum quoque mulsi libenter adpetat.' et 'heus'
ait 'puer, lautum diligenter ecce illum aureum cantharum mulso 10
contempera et offer parasito meo, simul quod ei praebiberim
commoneto.'

Ingens exin oborta est epulonum expectatio. nec ulla ta-
men ego ratione conterritus otiose ac satis genialiter contorta
in modum linguae postrema labia grandissimum illum calicem 15
uno haustu perhausi. clamor exurgit consona uoce cunctorum
XVII salute ine prosequentium. magno denique delibutus gaudio
dominus uocatis seruis suis emptoribus meis iubet quadruplum [248]
restitui pretium meque cuidam acceptissimo liberto suo et satis
peculiatu magna praefatus diligentia tradidit, qui me satis hu- 20
mane satisque comiter nutriebat et quo se patrono commen-
dationem faceret, studiosissime uoluptates eius per meas argu-
tias instruebat. et primum me quidem mensam accumbere
suffixo cubito, dein adluctari et etiam saltare sublati, primo-
ribus pedibus perdocuit, quodque esset adprime mirabile, uer- 25
bis nutum commodare ut quod nollem relato, quod uellem
deiecto capite monstrarem, sitiensque pocillatore respectu ciliis
alterna coniuens bibere flagitarem. atque haec omnia perfacile
oboediebam quae nullo etiam monstrante scilicet facerem. sed
uererbar ne si forte sine magistro humano ritu ederem, plera- 30
que rati scaeuum praesagium portendere, uelut monstrum

1 exhibitaf F quodj qd (h. e. quid) Fp 10 aureū. (fuit f) F 11
offer fq: offert ni fallor F 16 paufi clamor φ: pauxi. Clamor (C in
ras. a manu sec.) F 17 salute me psequentiū inducta in F 24 sal-
tare (fuit u) F, salutare φ 25 qdq; f: quoq; Fφ 27 pocillatorē F
et ante corr. φ 28 combenf F, coniuent (u corr. ut uid. ex b) φ 29
oboediebā F 31 portenderē F'φ

ostentumque me obtruncatum uulturiis opimum pabulum red-
derent. iamque rumor publice crebuerat quo conspectum atque
famigerabilem meis miris artibus effeceram dominum: hic est
qui sodalem conuiuiamque possidet asinum, luctantem asinum,
5 saltantem asinum, uoces humanas intelligentem, sensum nutibus
experimentem.

Sed prius est ut uobis quod initio facere debueram, uel XVIII
nunc saltem referam quis iste uel unde fuerit Thiasus — hoc
enim nomine meus nuncupabatur dominus. oriundus patria
10 Corintho, quod caput est totius Achaiae prouinciae, ut eius
prosapia atque dignitas postulabat, gradatim permensis hono-
ribus quinquennali magistratu fuerat destinatus et ut splendori
capessendorum responderet fascium, munus gladiatorium tri-
duani spectaculi pollicitus latius munificentiam suam porrigebat.
15 denique gloriae publicae studio tunc Thessaliam etiam acces-
serat nobilissimas feras et famosos inde gladiatores compara-
turus. iamque ex arbitrio dispositis coemptisque omnibus do-
mitionem parabat spretis luculentis illis suis uehicularum ac
posthabitis decoris raedarum carpentis quae partim contexta,
20 partim reuelata frustra nouissimis trahebantur consequiis:
equis etiam Thessalicis et aliis iumentis Gallicanis quibus ge-
nerosa suboles perhibet pretiosam dignitatem: me phaleris
aureis et fucatis ephippiis et purpureis tapetis et frenis argen-
teis et pictilibus balteis et tintinnabulis perargutis exornatum
25 ipse residens amantissime non nunquam commissimis adfatur
sermonibus atque inter alia pleraque summe se delectari pro-
[249] fitebatur quod haberet in me simul et conuiuiam et uectorem.

At ubi partim terrestri, partim maritimo itinere confecto XVIII
Corinthum accessimus, magnae ciuium turbae confluebant, ut
30 mihi uidebatur, non tantum Thiasi dantes honori quam mei
conspectus cupientes. nam tanta etiam ibidem de me fama
peruaserat ut non medioeri quaestui praeposito illi meo fuero.
qui cum multos uideret nimio fauore lusus meos spectare ge-

1 paululū *F'*   3 ante hic deleta q in *F*   19 redarum *Modius*:
p̄darū *Fp*   30 ante thiafi erasa t ut uid. in *F*

stientes, obserata fore atque singulis eorum seorsus admissis stipes acceptans non paruas summulas diurnas corrudere consuerat.

Fuit in illo conuenticulo matrona quaedam pollens et opulens, quae more ceterorum uisum meum mercata ac dehinc 5 multiformibus ludicris delectata per admirationem adsiduam paulatim in admirabilem mei cupidinem incidit nec ullam uae-sanae libidini medelam capiens ad instar asinariae Pasiphaeae complexus meos ardentem expectabat, grandi denique praemio cum altore meo depecta est noctis unius concubitus. at ille 10 nequaquam *ut* posset de me suaue prouenire, lucro suo tantum contentus, adnuuit.

XX Iam denique cenati e triclinio domini decesseramur et iam dudum praestolantem cubiculo meo matronam offendimus. di boni qualis ille quamque praeclarus apparatus! quattuor eu- 15 nuchi confestim puluillis compluribus uentose tumentibus pluma delicata terrestrem nobis cubitum praestruunt sed et stragula ueste auro ac murice Tyrio depicta probe consternunt ac desuper breuib. admodum sed satis copiosis puluillis, aliis nimis modicis quis maxillas et cervices delicatae mulieris suffulcire 20 consuerunt, superstruunt. nec dominae uoluptates diutina sua praesentia morati clausis cubiculi foribus facessunt. at intus cerei praeclara micantes luce nocturnas nobis tenebras inalbabant.

XXI tunc ipsa cuncto prorsus spoliata tegmine, taenia quoque qua decoras deuinxerat papillas, lumen propter adsistens de stagneo 25 uasculo multo sese perungit oleo balsamo meque indidem largissime perfricat sed multo tanto impensius crura, etiam nates perfundit meas. tunc exosculata pressule, non qualia in lu-

---

1 forful *F*, forful *q* admif. *F*, admiffi *f*, admiffi *q* 11 nequâ
quâ (*crasum*) poff& de me suaue prouenire *F*, at ille nequaquâ poff& de me
(suaue *add. marg.*) prouenire *q* (ut *addidit Spengelius Mus. Rhenani noui XVI*
36) 12 contentus *q* et ut uid. *F*, contentus *f* 14 du *F* 15 quaq; *F*
20 mulieris *Fq* 24 tenia *F* 27 tanta *F* crura, etiam nates *Lipsius*.
cura etiam nates *F* 28 post meas sequitur Tunc ; illius enim fragmenti
quod *Elmenhorstius* adscripsit, emendare prae pudore noluit, *Hildebrandius*
accuratissime enarrauit, nec uola nec uestigium apparet in *F*, in margine
inferiore a manu saeculi quarti decimi additum est in *q*

panari solent basiola lactari uel meretricum poscinumnia uel
 aduentorum negotinumnia sed pura atque sincera instruit et
 blandissimos adfatus 'amo' et 'cupio' et 'te solum diligo'
 'sine te iam uiuere nequeo' et cetera quis mulieres et alios in-
 5 ducunt et suas testantur adfectiones, capistroque me prehen-
 sum more quo didiceram reclinat facile quippe cum nil noui
 [249] nihilque difficile facturus mihi uiderer praesertim post tantum
 temporis tam formonsae mulieris cupientis amplexus obiturus.
 nam et uino pulcherrimo atque copioso memet madefeceram et
 10 unguento fragrantissimo prolubium libidinis suscitaram. sed XXII
 angebar plane non exili metu reputans quem ad modum tantis
 tamque magnis cruribus possem delicatam matronam inscen-
 dere uel tam lucida tamque tenera et lacte ac melle confecta
 membra duris ungulis complecti labiasque modicas ambrosio
 15 rore purpurantes tam amplo ore tamque enormi et saxeis den-
 tibus deformis sauiri, nouissime quo pacto quamquam ex un-
 guiculis perpruriscens mulier tam uastum genitale susciperet.
 heu me qui dirupta nobili femina bestiis obiectus munus in-
 structurus sim mei domini! molles interdum uoculas et adsidua
 20 sauia et dulces gannitus commorsicantibus oculis iterabat illa.
 et in summa 'teneo te' inquit 'teneo, meum palumbulum, meum
 passerem' et cum dicto uacuas fuisse cogitationes meas ine-
 ptumque monstrat metum. artissime namque complexa totum me
 prorsus sed totum recepit. illa uero quotiens ei parcens nates
 25 recellebam, accedens totiens nisu rabido et spinamprehendens
 meam adpliciore nexu inhaerebat ut Hercules etiam deesse
 mihi aliquid ad supplendam eius libidinem crederem nec Mi-
 notauri matrem frustra delectatam putarem adultero mugiente.
 iamque operosa et peruigili nocte transacta, uitata lucis con-
 30 scientia facessit mulier condicto pari noctis futurae pretio.

Nec grauate magister meus uoluptates ex eius arbitrio XXIII

1 mia in poscinumnia in ras. in F, poscinumnia φ 2 negatinumnia F φ
 5 C in Capistroq; a manu sec. in F, capistroq; φ 7 nichilq; F 1^c
 pluuiū f 16 labiari F quanquam F 18 dirrupta F 20 labia f
 22 paffare F 25 rabido corr. in rapido F, rabido φ 29 luciuf F,
 luciuf, add. in marg. c. luciuf φ

bamque primo suspicari dehinc detestari dehinc crudelissimis laqueis mortis insidiari. tale denique commiscitur facinus.

Anulo mariti surrepto rus profecto mittit quendam seruulum sibi quidem fidelem sed de ipsa fide pessime merentem
 5 qui puellae nuntiaret quod eam iuuenis profectus ad uillulam uocaret ad sese addito ut sola et sine ullo comite quam maturissime perueniret. et nequa forte nasceretur ueniendi cunctatio, tradit anulum marito subtractum qui monstratus fidem uerbis adstipularetur. at illa mandatu fratris obsequens — hoc
 10 enim sola sciebat — respecto etiam signo eius quod offerebatur, nauiter ut praeceptum fuerat incommitata festinat. sed ubi fraudis extremae lapsa decipulo laqueos insidiarum accessit, tunc illa uxor egregia sororem mariti libidinosae furiae stimulis efferata primum quidem nudam flagris ultime uerberat, dehinc,
 15 quod res erat clamantem quodque frustra paelicatus indignatione bulliret, fratrisque nomen saepius iterantem uelut mentitam atque cuncta fingentem titione candenti inter media femina detruso crudelissime necauit.

Tunc acerbae mortis exciti nuntiis frater et maritus ac
 20 currunt uariisque lamentationibus defletam puellam tradunt sepulturae. nec iuuenis sororis suae mortem tam miseram et a qua minime par erat inlatam aequo tolerare quiuit animo
 [251] sed medullitus dolore commotus acerrimaeque bili noxio furore perfusus exin flagrantissimis febribus ardebat ut ipsi quoque
 25 iam medela uideretur necessaria. sed uxor quae iam pridem nomen uxoris cum fide perdiderat, medicum conuenit quendam notae perfidiae qui iam multarum palmarum spectatus proeliis magna dexteræ suae tropaea numerabat eique protinus quinquaginta promittit sestertia ut ille quidem momentarium uenum
 30 uenderet, illa autem emeret mortem mariti sui. quo confecto simulatur necessaria praecordiis leniendis bilique subtrahendae illa praenobili spotio quam sacram doctiores nominant sed in eius uice subditur alia Proserpinae sacra saluti. iam

XXV

4 fidè Fq merentè F 15 quodque *Oudendorpius*: quoque F
 pehcat; F 22 a qua *Floridus*: quæ F, q̄ q̄ erat erat F' 28
 tropea F 30 emere (t add. man. sec.) Fq

que praesente familia et non nullis amicis et adfinibus aegroto
 XXVI medicus poculum probe temperatum manu sua porrigebat. sed
 audax illa mulier ut simul et conscium sceleris amoliretur et
 quam desponderat pecuniam lucraretur, coram detento calice
 'non prius' inquit 'medicorum optime, non prius carissimo mihi 5
 marito trades istam potionem quam de ea bonam partem hau-
 seris ipse. unde enim scio an noxium in ea lateat uenenum?
 quae res utique te tam prudentem tamque doctum uirum ne-
 quaquam offendit si religiosa uxor circa salutem mariti solli-
 cita necessariam adfero pietatem.'

10

Qua mira desperatione truculentae feminae repente pertur-
 batus medicus excussusque toto consilio et ob angustiam tem-
 poris spatio cogitandi priuatus antequam trepidatione uel aliqua
 cunctatione ipsa daret malae conscientiae suspicionem, indidem
 de potione gustauit ampliter. quam fidem secutus adulescens 15
 etiam sumpto calice quod offerebatur hausit. ad istum modum
 praesenti transacto negotio medicus quam celerrime domum re-
 meabat salutifera potione pestem praecedentis ueneni festinans
 extinguere. nec eum obstinatione sacrilega qua semel coeperat
 truculenta mulier ungue latius a se discedere passa est 'prius- 20
 quam' inquit 'digesta potione medicinae prouentus appareat'
 sed aegre precibus et obtestationibus eius multum ac diu fa-
 tigata tandem abire concessit. interdum perniciem caecam
 totis uisceribus furentem medullae penitus adtraxerant, multum
 denique saucius et grauedine somnulenta iam demersus domum 25
 peruadit aegerrime. uixque enarratis cunctis ad uxorem man-
 dato saltem promissam mercedem mortis geminatae depo-
 sceret, sic elisus uiolenter spectatissimus medicus effundit
 spiritum.

XXVII Nec ille tamen iuuenis diutius uitam tenuerat sed inter 30
 fictas mentitasque lacrimas uxoris pari casu mortis fuerat ex- [252]
 tinctus. iamque eo sepulto paucis interiectis diebus quis feralia
 mortuis litantur obsequia, uxor medici pretium geminae mortis
 petens aderat. sed mulier usquequaque sui similis fidei sup-

19 cēperat *F* 21 p̄bent; (b corr. in u a man. sec.) *F* 22 egra
F, egra *q* 29 p̄f *F*'

primens faciem praetendens imaginem blandiculae respondit et omnia prolixè adcumulateque pollicetur et statutum praemium sine mora se reddituram constituit modo pauxillum de ea potione largiri sibi uellet ob incepti negotii persecutionem. 5 quid pluribus? laqueis fraudium pessimarum uxor inducta medici facile consensit et quo se gratiorem locupleti feminae faceret, properiter domo petita totam prorsus ueneni pyxidem mulieri tradidit. quae grandem scelorum nanta materiam longe lateque cruentas suas manus porrigit.

10 Habebat filiam paruulam de marito quem nuper necauerat. XXVIII
huic infantulae quod leges necessariam patris successionem deferrent, sustinebat aegerrime inhiansque toto filiae patrimonio imminebat et capiti. ergo certa defunctorum liberorum matres [sceleratas] hereditates excipere, talem parentem prae-
15 lem exhibuerat uxorem prandioque commento pro tempore et uxorem medici simul et suam filiam ueneno eodem percudit. sed paruulae quidem tenuem spiritum et delicata ac tenera praecordia conficit protinus uirus infestum, at uxor medici dum noxiis ambagibus pulmones eius pererrat tempestas detestabi-
20 lis potionis primum suspicata quod res erat, mox urgente spiritu iam certo certior contendit ad ipsam praesidis domum magnoque fidem eius protestata clamore et populi concitato tumultu utpote tam immania detectura flagitia efficit statim sibi simul et domus et aures praesidis patefierent. iamque ab
25 ipso exordio crudelissimae mulieris cunctis atrocitatibus diligenter expositis repente mentis nubilo turbine correpta semi- hiantes adhuc compressit labias et attritu dentium longo stridore reddito ante ipsos praesidis pedes exanimis corruit. nec ille uir alioquin exercitus tam multiforme facinus excetrae ue-
30 nenatae dilatione languida passus marcescere confestim cubiculariis mulieris adtractis ui tormentorum ueritatem eruit

1 ymaginē *F* 4 ab *F'q* incepti *F* 7 faceret (t in ras. uid. fuisse &) *F* 13 matrem sceleratam *q* et ut uid. *F*, mater scelerata *f*, sceleratam *deleui*, celeratas *coniecit Pricaeus* 18 at *f*: ad *F*, ad *q* 25 diligentem *F'q'* 26 femantem *F'* 29 excetrae *Elmenhorstius*: exereta (sed deletum) *F*, exceterū *q* 31 ueritatē meruit (= add. manus secunda) *F*

atque illam minus quidem quam merebatur sed quod dignus cruciatus alius excogitari non poterat, certe bestiis obiciendam pronuntiauit.

XXVIII Talis mulieris publicitus matrimonium confarraturus ingentique angore oppido suspensus expectabam diem muneris saepius quidem mortem mihi metu uolens consciscere priusquam [253] scelerosae mulieris contagio macularer uel infamia publici spectacula depudescerem. sed priuatus humana manu, priuatus digitis, ungula rotunda atque mutila gladium stringere nequaquam poteram. plane tenui specula solabar clades ultimas 10 quod uer in ipso ortu iam gemmulis floridis cuncta depingeret et iam purpureo nitore prata uestiret et commodum dirupto spineo tegmine spirantes cinnameos odores promicarent rosae quae me priori meo Lucio redderent.

Dies ecce muneri destinatus aderat: ad consaeptum caueae 15 prosequente populo pompatico fauore deducor. ac dum ludicris scaenicorum choreis primitiae spectacula dedicantur, tantisper ante portam constitutus pabulum laetissimi graminis, quod in ipso germinabat aditu, libens adfectabam, subinde curiosos oculos patente porta spectacula prospectu gratissimo reficiens. 20

Nam puelli puellaeque uirenti florentes aetatula forma conspicui, ueste nitidi, incessu gestuosi Graecanicam saltaturi pyrrhicam dispositis ordinationibus decoros ambitus inerrabant nunc in orbem rotatum flexuosi, nunc in obliquam seriem conexi et in quadratum patorem cuneati et in cateruae discidium 25 separati. at ubi discursus reciproci multimodas ambages tubae terminalis cantus explicuit, aulaeo subducto et complicitis si- paris scaena disponitur.

XXX Erat mons ligneus ad instar ineliti montis illius quem uates Homerus Idaeum cecinit, sublimi instructus fabrica, 30

1 illa *Fq* 6 metu uolens *Fq*, mea uolens manu *f* 8 priuata
ut. uid. *F'* 9 rotunda *F* 11 uer] uel *F*, i, add. in marg. c. uer *q*
12 dirupto *F* 15 consaeptum *F* 18 paululum *F'* 22 graecanicam
saltaturi pyrrhicam *Hildebrandius*: graecanica faltaꝝ pyrrhicā *F*, graecanica
faltaꝝ pyrrhicā addito in marg. faltatura *q* 24 orbem *Oudendorpius*:
orbe *F* 26 multinodis *F* 27 albeo *F*, albeo *q* 30 ideū *F* su-
blimi *q*: sublimis *F*

consitus uirectis et uiuis arboribus, summo cacumine de manibus
 fabri fonte manante, fluuiialis aquas eliquans. capellae pau-
 culae tondebant herbulas et in modum Paridis Phrygii pastoris
 barbaricis amiculis umeris defluentibus pulchre indusiatus adu-
 5 lescens aurea tiara contecto capite pecuarium simulabat ma-
 gisterium. adest luculentus puer nudus nisi quod ephebica
 chlamyda sinistrum tegebat umerum, flauis crinibus usquequa-
 que conspicuus et inter comas eius aureae pinnulae cognatione
 simili sociatae prominebant quem caduceum et uirgula Mer-
 10 curium indicabant. is saltatorie procurrens malumque bracteis
 inauratum dextra gerens, qui Paris uidebatur porrigit, quid
 mandaret Iuppiter nutu significans et protinus gradum scitule
 referens e conspectu facessit. insequitur puella uultu honesta
 in deae Iunonis speciem similis: nam et caput stringebat dia-
 15 dema candida, ferebat et sceptrum. inrupit alia quam putares
 [254] Mineruam, caput contecta fulgenti galea et oleaginea corona
 tegebatur ipsa galea, clypeum attollens et hastam quatiens et
 qualis illa cum pugnat. super has introcessit alia uisendo XXXI
 decore praepollens, gratia coloris ambrosei designans Venerem
 20 qualis fuit Venus cum fuit uirgo, nudo et intecto corpore per-
 fectam formositatem professa nisi quod tenui pallio bombycino
 inumbrabat spectabilem pubem. quam quidem laciniam curio-
 sulus uentus satis amanter nunc lasciuiens reflabat ut dimota
 pateret flos aetatulae, nunc luxurians aspirabat ut adhaerens
 25 pressule membrorum uoluptatem graphice liciniaret. ipse autem
 color deae diuersus in speciem, corpus candidum quod caelo
 demeant, amictus caeruleus quod mari remeant. iam singulas
 uirgines quae deae putabantur . . . . . comites, Iunonem qui-
 dem Castor et Pollux, quorum capita cassides ouatae stellarum

1 confitus summo cacumine, de canalibus labri fonte manante et fluui-
 ales aquas eliquans *coniecit Heinsius* 3 frigu *F* Phrygii pastoris *seclu-*
sit Scriuerius, Paridis *Oudendorpius* 4 defluentib; *F*, defluentib; *φ* 6
 epheobica *F* 7 chlamyda *F* 8 *e_j* *F*, *e_j* *φ* 17 *aita* *F* 18
S in Sup in ras. a manu sec. in F, *sup φ* 21 bombycino *F* 22
 pubè. (*uid. fuisse* *φ*) *F*, pubè *φ* 25 grafice *F* 27 ceruluf *F* 28
ante comites add. sui obibant editiones ueteres 29 quaz capite *Fφ*
 ouatae *Salmasius*: obate *F*, obate *φ*

apicibus insignes contegebant, sed et isti Castores erant scaenici pueri. haec puella uarios modulos Iastia concinente tibia procedens quieta et inadfectata gesticulatione nutibus honestis pastori pollicetur si sibi praemium decoris addixisset, ei sese regnum totius Asiae tributuram. at illam quam cultus armorum 5 Mineruam fecerat, duo pueri muniebant, proeliaris deae comites armigeri Terror et Metus nudis insultantes gladiis. at pone tergum tibicen Dorium canebat bellicosum et permiscens bombis grauibis tinnitus acutos in modum tubae saltationis agilis uigorem suscitabat. haec inquieto capite et oculis in aspectu 10 minacibus citato et intorto genere gesticulationis alacer demonstrabat Paridi si sibi formae uictoriam tradidisset, fortem tropaeisque bellorum inclitum suis adminiculis futurum.

XXXII Venus ecce cum magno fauore caueae in ipso meditullio scaenae, circumfuso populo laetissimorum paruulorum dulce 15 subridens constitit. Dionae illos teretes et lacteos puellōs dices tu Cupidines ueros de caelo uel mari commodum inuolasse. nam et pinnulis et sagittulis et habitu cetero formae praeclare congruebant et uelut nuptiales epulas obiturae dominae coruscis prae lucebant facibus. et influunt innuptarum 20 puellarum decorae suboles hinc Gratiae gratissimae, inde Horae pulcherrimae, quae iaculis floris serti et soluti deam suam propitiantes scitissimum construxerant chorum, dominae uoluptatum ueris coma blandientes. iam tibiae multiforabiles cantus Lydios dulciter consonant. quibus spectatorum pectora 25 suauē mulcentibus longe suauior Venus placide commoueri [255]

1 scenici F   2 Iastia *Oudendorpius*: Iastia^u (u *add. man. secunda*)
 F, Iastia q   4 ei 'uir doctus': et F   5 at in ras. a sec. manu in F.
 ad q   6 pharis F   7 insaltantef Fq   8 tibicen Dorium *Iuntina*:
 tibicenoriū Fq   9 innut; F, inut; q   saltationis Fq   12 tropeisq; F
 14 ipsa Fq   15 scenē F   16 constitit *codices interpolati*: cōstitutā (pro
 u librarij *primum picturus fuit* 1) F, cōstitutā q   Dionae scripsi:
 mone (e *erasa*, m *corr. in p a secunda manu*) F, moene q   19 nuptiales
 epulas fq: nuptialf epulif F   21 sobolef f   22 iaculis] calathis *con-*
iecit Heinsius   23 ante scitissimū deletum scitel in F, nihil deletum in q
 24 ueris f   ueris dono *coniecit Elmenhorstius*, Veneris coma *uulgo*

cunctantique lente uestigio et leniter fluctuante spinula et sensim adnutante capite coepit incedere mollique tibiaram sono delicatis respondere gestibus et nunc mite coniuuentibus, nunc acre comminantibus gestire pupulis et non nunquam saltare
 5 solis oculis. haec ut primum ante iudicis conspectum facta est, nisu brachiorum polliceri uidebatur, si fuisset deabus ceteris antelata, daturam se nuptam Paridi forma praecipuam suique consimilem. tunc animo uolenti Phrygius iuuenis malum quod tenebat aureum uelut uictoriae calculum puellae
 10 tradidit.

Quid ergo miramini uilissima capita, immo forensia pe- XXXIII
 cora immo uero togati uulturii si toti nunc iudices sententias suas pretio nundinantur, cum rerum exordio inter deos et homines agitatum iudicium corruerit gratia et originalem sententiam magni Iouis consiliis electus iudex rusticanus et opilio
 15 lucro libidinis uendiderit cum totius etiam suae stirpis exitio? sic Hercules et aliud sequens iudicium inter inclitos Achiuorum duces celebratum uel cum falsis insimulationibus eruditione doctrinaque praepollens Palamedes proditiōis damnatur uel
 20 uirtute Martia praepotenti praefertur Vlixes modicus Aiaci maximo. quale autem et illud iudicium apud legiferos Athenienses catos illos et omnis scientiae magistros? nonne diuinae prudentiae senex quem sapientia praetulit cunctis mortalibus deus Delphicus, fraude et inuidia nequissimae factionis circū
 25 cumuentus uelut corruptor adulescentiae quam frenis cohercebat, herbae pestilentis suco noxio peremptus est relinquens ciuibz ignominiae perpetuae maculam, cum nunc etiam egregii philosophi sectam eius sanctissimam praeoptent et summo beatitudinis studio iurent in ipsius nomen! sed nequis indignationis
 30 meae reprehendat impetum secum sic reputans 'ecce nunc pa-

1 fluctuante spinula *Schickeradius*: fluctuantef pinnula F, fluctuantef pennula f 2 cēpit F 3 conibentib; F 8 simile F' fryguaf F
 11 minamini F' ferenfia F 17 fequius coniecit Oudendorpius 19
 uel om. Fφ, add. uulgo 20 Uhxef editio princeps: auxief Fφ 22
 omnis f: omni F, omi φ 27 filofophi F^{phi} 28 eis corr. a secunda
 manu in eius in Fφ

tiemur philosophantem nobis asinum' rursus unde desessi reuertar ad fabulam.

XXXIII Postquam finitum est illud Paridis iudicium, Iuno quidem cum Minerua tristes et iratis similes e scaena redeunt indignationem repulsae gestibus professae, Venus uero gaudens et 5 hilaris laetitiam suam saltando toto cum choro professsa est. tunc de summo montis cacumine per quandam latentem fistulam in excelsum prorumpit uino crocus diluta sparsimque defluens pascentis circa capellas odoro perpluit imbre donec in meliorem maculatae speciem canitiem propriam luteo colore 10 mutarent. iamque tota suaue fragrante cauea montem illum [256] ligneum terrae uorago decepit.

Ecce quidam miles per mediam plateam dirigit cursum petiturus iam populo postulante illam de publico carcere mulierem quam dixi propter multiforme scelus bestiis esse dam- 15 natam meisque praeclaris nuptiis destinata. et iam torus genitalis scilicet noster futurus accuratissime disternebatur lectus Indica testudine perlucidus plumea congerie tumidus, ueste serica floridus. at ego praeter pudorem obeundi publice concubitus, praeter contagium scelestae pollutaeque feminae, 20 metu etiam mortis maxime cruciabar sic ipse mecum reputans quod in amplexu Venerio scilicet nobis cohaerentibus quaecumque ad exitium mulieris bestia fuisset immissa, non adeo uel prudentia sollers uel artificio docta uel abstinentia frugi posset prouenire ut adiacentem lateri meo laceraret mulierem, 25

XXXV mihi uero quasi indemnato et innoxio parceret. ergo igitur non de pudore iam sed de salute ipsa sollicitus dum magister meus lectulo probe coaptando districtus inseruit et tota familia partim ministerio uenationis occupata, partim uoluptario spectaculo adtonita meis cogitationibus liberum tribuebatur arbi- 30 trium nec magnopere quisquam custodiendum tam mansuetum putabat asinum, paulatim furtium pedem proferens portam quae proxima est potitus iam cursu me celerrimo proripio

8 ^v bino φ : bino corr. in iuno F 11 fragrante F 15 beftuf φ :
beftif F 28 deftrict; F φ 32 potâ (r add. manu secunda) F, portâ φ
33 me in ras. manu secunda in F, & φ

sexque totis passuum milibus perneciter confectis Cenchreas
peruado, quod oppidum audit quidem nobilissimae coloniae
Corinthiensium, adluitur autem Aegaeo et Saronico mari. inibi
portus etiam tutissimum nauium receptaculum magno frequen-
5 tatur populo. uitatis ergo turbulis et electo secreto litore prope
ipsas fluctuum aspergines in quodam mollissimo harenae gremio
lassum corpus porrectus refoueo. nam et ultimam diei metam
curriculum solis deflexerat et uespernae me quieti traditum
dulcis somnus oppresserat.

LIBER XI

[257] Circa primam ferme noctis uigiliam experrectus pauore I
subito uideo praemicantis lunae candore nimio completum or-
bem commodum marinis emergentem fluctibus nactusque opacae
noctis silentiosa secreta, cērtus etiam summam deam praecipua
15 maiestate pollere resque prorsus humanas ipsius regi proui-
dentia nec tantum pecuina et ferina uerum inanima etiam
diuino eius luminis numinisque nutu uegetari, ipsa etiam cor-
pora terra caelo marique nunc incrementis consequenter augeri,
nunc detrimentis obsequenter imminui, fato scilicet iam meis
20 tot tantisque cladibus satiato et spem salutis licet tardam sub-
ministrante augustum specimen deae praesentis statui deprecari
confestimque discussa pigra quiete alacer exurgo meque pro-
tinus purificandi studio marino lauacro trado septiesque sub-
merso fluctibus capite, quod eum numerum praecipue reli-
25 gionibus aptissimum diuinus ille Pythagoras prodidit, laetus
et alacer deam praepotentem lacrimoso uultu sic adprecabar

‘Regina caeli siue tu Ceres alma frugum parens originalis II
quae repertu laetata filiae uetustae glandis ferino remoto pa-
bulo miti commonstrato cibo nunc Eleusiniam glebam percolis
30 — seu tu caelestis Venus quae primis rerum exordiis sexuum
diuersitatem generato amore sociasti et aeterna subole humano

2 audit *Fp*, est *f* 3 egeo *F* 9 subscriptum METHAMORFOSÆON
LIB. X. εxphc. | εgo callustus legi & emdaui rome felix. INCIP. | LIB. XI.
felicitate in *F* 14 sumatā *Fp* 23 sumerfo *F* 31 subole. (fuit *o*) *F*

genere propagato nunc circumfluo Paphi sacrario coleris —
 seu Phoebi soror quae partu fetarum medelis lenientibus re-
 creato populos tantos educasti praeclarisque nunc ueneraris
 delubris Ephesi — seu nocturnis ululatibus horrenda Proser-
 pina triformi facie laruales impetus comprimens terraeque 5
 claustra cohibens lucos diuersos inerrans uario cultu propitia-
 ris — ista luce feminea conlustrans cuncta moenia et udis
 ignibus nutriens laeta semina et solis ambagibus dispensans
 incerta lumina — quoquo nomine quoquo ritu quaqua facie te
 fas est inuocare: tu meis iam nunc extremis aerumnis subsiste, 10
 tu fortunam conlapsam adfirma, tu saeuis exanclatis casibus
 pausam pacemque tribue: sit satis laborum, sit satis periculo-
 rum. depelle quadripedis diram faciem, redde me conspectui [258]
 meorum, redde me meo Lucio. ac siquod offensum numen in-
 exorabili me saeuitia premit, mori saltem liceat si non licet uiuere.' 15

III Ad istum modum fuis precibus et adstructis miseris la-
 mentationibus rursus mihi marcentem animum in eodem illo
 cubili sopor circumfusus oppressit. nec dum satis coniueram et
 ecce pelago medio uenerandos deis etiam uultus attollens emer-
 git diuina facies. ac dehinc paulatim toto corpore perlucidum 20
 simulacrum excusso pelago ante me constitisse uisum est. eius
 mirandam speciem ad uos etiam referre conitar si tamen mihi
 disserendi tribuerit facultatem paupertas oris humani uel
 ipsum numen eius dapsilem copiam locutilis facundiae submi-
 nistrauerit. 25

Iam primum crines uberrimi prolixique et sensim intorti
 per diuina colla passiue dispersi molliter defluebant. corona
 multiformis uariis floribus sublimem distrinxerat uerticem cuius
 media quidem super frontem plana rotunditas in modum spe-
 culi uelut nimbo [argumentum] lunae candidum lumen emica- 30

---

5 larbalet *F'* 7 uidit *uulgo*: undit *F* et addito in margine ^c. nudit
φ, uidit *coniecit Pontanus* 9 qua; *Fφ* 17 michi *F* 18 coniueram
Iuntina: consperat *F*, conpserat *φ* 19 di etiam *F*, deit etiam *φ* 24
 copiam. *F*, copiam e *φ* 29 rotunditat *F'* 30 uelut nimbo *scripsi*:
(fuerunt enim qui lunam ex rore compactam crederent cf. praefationis in
Martianum Capellam p. 49) uel immo *F* argumentum *deleui*, augmen-
 tum *coniecit Pricaeus*, arcuamentum *Stewechius*

- bat, dextra laeuaque sulcis insurgentium uiperarum cohibita,
 spicis etiam Cerialibus desuper porrectis multicolor bysso tenui
 pertexta nunc albo candore lucida nunc croceo flore lutea nunc
 roseo rubore flammida, et quae longe longeque etiam meum
 5 confutabat optutum palla nigerrima splendescens atro nitore,
 quae circumcirca remeans et sub dexterum latus ad umerum
 laeuum recurrens umbonis uicem deiecta parte laciniae multi-
 plici contabulatione dependula ad ultimas oras nodulis fimbria-
 rum decoriter confluctuabat. per intectam extremitatem et in III
 10 ipsa eius planitie stellae dispersae coruscabant earumque media
 semenstris luna flammeos spirabat ignes. quaquā tamen in-
 signis illius pallae perfluebat ambitus, indiuiduo nexu corona
 totis floribus totisque constructa pomis adhaerebat. iam gesta-
 mina longe diuersa. nam dextra quidem ferebat aereum cre-
 15 pitaculum cuius per angustam lamminam in modum baltei re-
 curuatam traiectae mediae paucae uirgulae crispante brachio
 trigeminos iactus reddebant argutum sonorem. laeuae uero
 cymbium dependebat aureum, cuius ansulae qua parte con-
 spicua est insurgebat aspis caput extollens arduum ceruicibus
 20 late tumescentibus. pedes ambroseos tegebant soleae palmae
 uictricis foliis intextae. talis ac tanta spirans Arabiae felicia
 germina diuina me uoce dignata est
- [259] 'En adsum tuis commota, Luci, precibus, rerum naturae V
 parens, elementorum omnium domina, saeculorum progenies
 25 initialis, summa numinum, regina Manium, prima caelitem,
 deorum dearumque facies uniformis, quae caeli luminosa cul-
 mina, maris salubria flamina, inferum deplorata silentia nuti-
 bus meis dispenso: cuius numen unicum multiformi specie,
 ritu uario, nomine multiuigo totus ueneratur orbis. inde pri-
 30 migenii Phryges Pessinuntiam deum matrem, hinc Autochtho-
 nes Attici Cecropeiam Mineruam, illic fluctuantes Cyprii Pa-
 phiam Venerem, Cretes sagittiferi Dictynnam Dianam, Siculi

11 flammeos *F* φ 20 sole *F*, sole φ 21 arabicū felicia *deleta in F*
 germina φ : gemina *F*   23 tuis φ : tui *F*   29 totū *F* φ 30 peffin-
 numtant dñ *F* φ (*Peffinuntiam coniecit Wowerus*)   autochthones *F*   31
 phlaphā *F*

trilingues Stygiam Proserpinam, Eleusinii uestustam deam Ce-
 rerem et Iunonem alii, Bellonam alii, Hecatam isti, Rhamnu-
 siam illi, qui nascentis dei Solis inchoantibus inlustrantur ra-
 diis Aethiopes Arique priscaque doctrina pollentes Aegyptii
 caerimoniis me propriis percolentes appellant nero nomine re- 5
 ginam Isidem. adsum tuos miserata casus, adsum fauens et
 propitia. mitte iam fletus et lamentationes omite, depelle
 maerorem. iam tibi prouidentia mea inlucescit dies salutaris.
 ergo igitur imperiis istis meis animum intende sollicitum. diem
 qui dies ex ista nocte nascetur, aeterna mihi nuncupauit religio, 10
 quo sedatis hibernis tempestatibus et lenitis maris procellosis
 fluctibus nauigabili iam pelago rudem dedicantes carinam pri-
 mitias commeatus libant mei sacerdotes. id sacrum nec solli-
 VI cita nec profana mente debebis opperiri. nam meo monitu
 sacerdos in ipso procinctu pompae roseam manu dextera sistro 15
 cohaerentem gestabit coronam. incunctanter ergo dimotis tur-
 bulis alacer continuare pompam mea uolentia fretus et de
 proximo elementer uelut manum sacerdotis osculabundus rosis
 decerptis pessimae mihique destabilis iam dudum beluae istius
 corio te protinus exue. nec quicquam rerum mearum reformi- 20
 des ut arduum. nam hoc eodem momento quo tibi uenio simul
 et ibi praesens quae sunt sequentia sacerdoti meo per quietem
 facienda praecipio. meo iussu tibi constricti comitatus decedent
 populi. nec inter hilares caerimonias et festiua spectacula
 quisquam deformem istam quam geris faciem perhorrescet uel 25
 figuram tuam repente mutatam sequius interpretatus aliquis
 maligne criminabitur. plane memineris et penita mente con-
 ditum semper tenebis mihi reliqua uitae tuae curricula ad
 usque terminos ultimi spiritus uadata. nec iniurium, cuius
 beneficio redieris ad homines ei totum debere quod uiues. 30
 uiues autem beatus, uiues in mea tutela gloriosus et cum spa- [260

1 <i>ftigā F</i>	eleusini <i>Fφ</i>	2 et <i>add. f, om. Fφ</i>	hecātam <i>F</i>
^h ramnusiā <i>F</i>	3 ..q <i>F</i> , ^{et} eçq <i>φ</i>	4 ethiopef <i>F</i>	10 nuncupabit <i>Fφ</i>
10 cohaerentē <i>F</i>	17 mea <i>Coluius</i> : meā <i>F</i>	uolentia (1 <i>add. man. secunda</i>)	
<i>F</i> , uolentia <i>φ</i>	19 michiq; <i>F</i>	22 ibi <i>Vulcanius</i> : tibi <i>F</i>	24 hy- larel <i>F</i>

tium saeculi tui permensus ad inferos demearis, ibi quoque in ipso subterraneo semitotundo me quam uides Acherontis tenebris interlucentem Stygiisque penetralibus regnantem, campos Elysios incolens ipse tibi propitiam frequens adorabis. quod
 5 si sedulis obsequiis et religiosis ministeriis et tenacibus castimoniis numen nostrum promerueris, scies ultra statuta fato tuo spatia uitam quoque tibi prorogare mihi tantum licere.

Sic oraculi uenerabilis fine prolato numen inuictum in se VII
 recessit. nec mora cum summo protinus absolutus pauore et
 10 gaudio ac dein sudore nimio permixtus exurgo summeque miratus deae potentis tam claram praesentiam, marino rore respersus magnisque imperiis eius intentus monitionis ordinem reolebam. nec mora cum noctis atrae fugato nubilo sol exurgit aureus et ecce discursu religioso ac prorsus triumphali
 15 turbulae complent totas plateas tantaque hilaritudine praeter peculiarem meam gestire mihi cuncta uidebantur ut pecua etiam cuiusque modi et totas domos et ipsum diem serena facie gaudere sentirem. nam et pruinam pridianam dies apri-
 20 cus ac placidus repente fuerat insecutus ut canorae etiam auiculae prolectatae uerno uapore concentus suauis adsonarent matrem siderum, parentem temporum orbisque totius dominam blando mulcentes adfamine. quid quod arbores etiam, quae pomifera subole fecundae quaeque earum tantum umbra contentae steriles austrinis laxatae flatibus germine foliorum re-
 25 nidentes clementi motu brachiorum dulces strepitus obsibabant magnoque procellarum sedato fragore ac turbido fluctuum tumore posito mare quietas adluuies temperabat, caelum autem nubilosa caligine disiecta nudo sudoque luminis proprii splendore candeat.

30 Ecce pompae magnae paulatim procedunt anteludia uotiuus VIII
 cuiusque studiis exornata pulcherrime. hic incinctus balteo militem gerebat, illum succinctum chlamyde crepides et uena-

2 semirutundo *F'*   4 elhof *F*   5 regio^his *F*   17 cuiusque modi
scripsi: cuiuscemodi *F*   20 pauore *F'*   23 subole *corr. in* fobole *F*
 cōtenta ē erlef *F*, contenta ē herlef *φ*   24 filorū *Fφ*   27 adlubief *Fφ*
 30 uotiuus *Brantius*: uotib; *Fφ*   32 chlamide *F*

bula uenatorem fecerant, alius soccis obauratis indutus serica ueste mundoque pretioso et adtextis capiti crinibus incessu perfluo feminam mentiebatur. porro alium ocreis scuto galea ferroque insignem e ludo putares gladiatorio procedere. nec ille deperat qui magistratum fascibus purpuraque luderet nec 5 qui pallio baculoque et baxeis et hircino barbitio philosophum fingeret nec qui diuersis harundinibus alter aucupem cum uisco alter piscatorem cum hamis induceret. uidi et ursam mansuem cultu matronali, sella uehebatur, et simiam pilleo textili crocotisque Phrygiis Catamiti pastoris specie aureum gestantem po- 10 culum et asinum pinnis adglutinatiss adambulantem cuidam seni debili ut illum quidem Bellerophontem, hunc autem diceres Pegasus, tamen rideres utrumque.

VIII Inter has oblectationes ludicras popularium quae passim uagabantur iam sospitatricis deae peculiaris pompa moliebatur. 15 mulieres candido splendentes amicimine, uario laetantes gestamine, uerno florentes coronamine quae de gremio per uiam qua sacer incedebat comitatus solum sternebant flosculis, aliaque nitentibus speculis pone tergum reuersis uenienti deae obuium commonstrarent obsequium et quae pectines eburnos ferentes 20 gestu brachiorum flexuque digitorum ornatum atque obpexum crinium regaliū fingerent, illae etiam quae ceteris unguentis et geniali balsamo guttatim excusso conspangebant plateas. magnus praeterea sexus utriusque numerus lucernis taedis ce- reis et alio genere facium [lumine] siderum caelestium stirpem 25 propitiantes.] symphoniae dehinc suauēs, fistulae tibiaeque modulis dulcissimis personabant. eas amoenus lectissimae iuuentutis ueste niuea et cataclista praenitens sequebatur chorus carmen uenustum iterantes quod Camenarum fauore sollers poeta modulatus edixerat, quod argumentum referebat interim 30 maiorum antecantamenta uotorum. ibant et dicati magno Sarapi tibicines qui per oblicum calamum ad aurem porrectum

---

1 foccis *fp*: occis *F*   induct; *Fp*   2 capiti *F*, capite *q*   5
 facib; *Fp*   6 hircino *F*   10 frygus *F*   25 faciū lumine *q* et, ad-
dito in margine facti lumini, *F*, lumine *deleuit Vulcanius*   tyderū *F*
 26 siphonē *F*   tybiq; *F*   27 amēn; *F*   28 cathaclysta *F*

- dexteram familiarem templi dei que modulum frequentabant, ut plebi cuique facilem sacris uiam dari praedicarent. tunc X influunt turbae sacris diuinis initiatae uiri feminaeque omnis dignitatis et omnis aetatis lintheae uestis candore puro luminosi, illae limpido tegmine crines madidos obuolutae, hi capillum derasi funditus uertice praenitentes, magnae religionis terrena sidera aereis et argenteis immo uero aureis etiam sistris argutum tinnitum constrepentes. sed antistites sacrorum procures illi qui candido lintheamine cinctum pectoralem ad usque uestigia strictim iniecti potentissimorum deum proferebant insignis exuias. quorum primus lucernam claro praemicantem porrigebat lumine non adeo nostris illis consimilem quae uespertinas illuminant epulas sed aureum cymbium medio sui patore flammulam suscitans largiorem. secundus uestitu
 15 quidem similis sed manibus ambabus gerebat altaria [id est
 [262] auxilia] quibus nomen dedit proprium deae summatis auxiliariis prouidentia. ibat tertius attollens palmam auro subtiliter foliatam nec non Mercuriale etiam caduceum. quartus aequitatis ostendebat indicium deformatam manum sinistram porrecta palmula quae genuina pigritia, nulla calliditate nulla sollertia praedita uidebatur aequitati magis aptior quam dextera. idem gerebat et aureum uasculum in modum papillae rotundatum de quo lacte libabat. quintus auream uannum aureis congestam ramulis et alius ferebat amphoram.
- 25 Nec mora cum dei dignati pedibus humanis incedere prodeunt, hic horrendus ille superum commeator et inferum nunc atra nunc aurea facie sublimis attollens canis ceruices arduas Anubis laeua caduceum gerens, dextera palmam uirentem quatiens. huius uestigium continuum sequebatur bos in erectum
 30 leuata statum, bos, omnia parentis deae fecundum simulacrum, quod residens umeris suis proferebat unus e ministerio beato

1 ut plebi cuique *scripsi*: pleriq; qui *F* 5 hic *F* *φ* 7 *lystris* *F* 11 exuias *F* *φ* luminantē ut *uid. F'*, *pmicantē* *φ* 13 uespertinas *f*: uespertina *F* *φ* cybriū *F*, tybriū, *addito in marg.* tibiū *φ* 15 id est auxilia *deleuit Hil-*
debrandius 23 rotundatū *F* 26 horrendus *d'Orleans*: horrendū *F*
 29 hui; *f* *φ*: nui; ut *uid. F*, cui; *margo* *F* 30 fecundū *F*

gressu gestuoso. ferebatur ab alio cista secretorum capax penitus celans operata magnificae religionis. gerebat alius felici suo gremio summi numinis uenerandam effigiem non pecoris non auis non ferae ac ne hominis quidem ipsius consimilem sed sollerti repertu etiam ipsa nouitate reuerendam altioris 5 utcumque et magno silentio tegendae religionis argumentum ineffabile sed ad istum plane modum fulgente auro figuratam: urnula faberrime cauata, fundo quam rotundo miris extrinsecus simulacris Aegyptiorum effigiata eius orificium non altiuscule leuatum in canalem porrectum longo riuulo prominebat. ex 10 alia uero parte multum recedens spatiosa dilatione adhaerebat ansa quam contorto nodulo supersedebat aspis squameae ceruicis striato tumore sublimis.

XII Et ecce praesentissimi numinis promissa nobis accedunt beneficia et fata salutemque ipsam meam gerens sacerdos ad- 15 propinquat ad ipsum praescriptum diuinæ promissionis ornatum dextera proferens sistrum deae, mihi coronam et Hercules coronam consequenter, quod tot at tantis exanclatis laboribus tot emensis periculis deae maximae prouidentia adluctantem mihi saeuissime fortunam superarem. nec tamen gaudio sub- 20 tario commotus inclementi me cursu proripui uerens scilicet ne repentino quadripedis impetu religionis quietus turbaretur ordo sed placido ac prorsus humano gradu cunctabundus pau- [263] latim obliquato corpore sane diuinitus decedente populo sen-

XIII sim inrepo. at sacerdos ut reapse cognoscere potui, nocturni 25 commonefactus oraculi miratusque congruentiam mandati muneris confestim restitit et ultro porrecta dextera ob os ipsum meum coronam exhibuit. tunc ego trepidans adsiduo pulsu micanti corde coronam quae rosis amoenis intexta fulgurabat auido ore susceptam cupidus promissi deuorauit. nec me fefellit caeleste 30 promissum. protinus mihi delabatur deformis et ferina facies. ac primo quidem squalens pilus defluit ac dehinc cutis crassa

---

1 gestuofu *F'*   2 gerebat *fp*: ferebat *F*   7 figuratam *Oudendorpius*: figurata *f*, figuratâ *q* et ut uid. *F*   8 rutundo *F'*   11 parete *F'*
 25 reabfe *F*   28 exhibuit *F*   29 amēnf *F*

- tenuatur, uenter obesus residet, pedum plantae per ungulas *trans*
in digitos exeunt, manus non iam pedes sunt sed in erecta
porriguntur officia, ceruix procera cohibetur, os et caput ro-
tundatur, aures enormes repetunt pristinam paruitatem, dentes
5 saxei redeunt ad humanam minutiem et quae me potissimum
cruciabat ante, cauda nusquam! populi mirantur, religiosi ue-
nerantur tam euentem maximi numinis potentiam et consi-
mitem nocturnis imaginibus magnificentiam et facilitatem re-
formationis claraque et consona uoce, caelo manus adtendentes
10 testantur tam inlustre deae beneficium. at ego stupore nimio **XIII**
defixus tacitus haerebam animo meo tam repentinum tamque
magnum non capiente gaudium, quid potissimum praefarer
primarium, unde nouae uocis exordium caperem, quo sermone
nunc renata lingua felicius auspicarer, quibus quantisque uer-
15 bis tantae deae gratias agerem. sed sacerdos utcumque diuino
monitu cognitis ab origine cunctis cladibus meis quamquam et
ipse insigni permotus miraculo nutu significato prius praecipit
tegendo mihi linteam dari laciniam. nam me cum primum ne-
fasto tegmine despoliauerat asinus, compressis in artum femi-
20 nibus et superstrictis accurate manibus quantum nudo licebat
uelamento me naturali probe muniueram. tunc e cohorte reli-
gionis unus impigre superiorem exutus tunicam supertexit me
celerrime. quo facto sacerdos uultu geniali et Hercules perhu-
mano in aspectum meum attonitus sic effatur
25 'Multis et uariis exanclatis laboribus magnisque fortunae **XV**
tempestatibus et maximis actus procellis ad portum quietis et
aram Misericordiae tandem, Luci, uenisti nec tibi natales ac
ne dignitas quidem, uel ipsa qua flores usquam doctrina pro-
fuit sed lubrico uirentis aetatulae ad seruiles delapsus uolu-
30 [264] ptates curiositatis inprosperae sinistrum praemium reportasti.
sed utcumque fortunae caecitas dum te pessimis periculis dis-
cruciat, ad religiosam istam habitudinem inprouida produxit
malitia. eat nunc et summo furore saeuat et crudelitati suae

3 rutunda^t F   6 cōparuit ante populi add. manus saeculi quinti de-
cimi in F, om. φ   post uenerant^t inductum re in F, om. φ   8 ymagi-
nib; F   13 fermone sic Fφ   16 quanquam F   18 licinā Fφ   19 altū Fφ

materiem quaerat aliam. nam in eos quorum sibi uitas seruitium deae nostrae maiestas uindicauit, non habet locum casus infestus. quid latrones, quid ferae, quid seruitium, quid asperimorum itinerum ambages reciprocae, quid metus mortis cotidianaef nefariae fortunae profuit? in tutelam iam receptus es 5 fortunae sed uidentis, quae suae lucis splendore ceteros etiam deos illuminat. sume iam uultum laetiozem candido isto habitu tuo congruentem, comitare pompam deae sospitatricis inouanti gradu. uideant inreligiosi uideant et errorem suum recognoscant. en ecce pristinis aerumnis absolutus Isidis magnae prudentia gaudens Lucius de sua fortuna triumphat. quo tamen tutior sis atque munitior, da nomen sanctae huic militiae cuius non olim sacramento etiam rogabar, teque iam nunc obsequio religionis nostrae dedica et ministerii iugum subi uoluntarium. nam cum coeperis deae seruire, tunc magis senties fructum 15 tuae libertatis.

XXVI

Ad istum modum uaticinatus sacerdos egregius fatigatos anhelitus trahens conticuit. exin permixtus agmini religioso procedens comitabar sacrarium totae ciuitati notus ac conspicuus, digitis hominum nutibusque notabilis. omnes in me 20 puli fabulabantur 'hunc omnipotentis hodie deae numen augustum reformauit ad homines. felix Hercules et ter beatus qui uitae scilicet praecedentis innocentia fideque meruerit tam praeclarum de caelo patrocinium ut renatus quodam modo statim sacrorum obsequio desponderetur.' 25

Inter haec et festorum uotorum tumultum paulatim progressi iam ripam maris proximamus atque ad ipsum illum locum quo pridie meus stabulauerat asinus peruenimus. ibidem simulacris rite dispositis nauem faberrime factam picturis miris Aegyptiorum circumsecus uariiegatam summus sacerdos 30 taeda lucida et ouo et sulfure sollemnissimas preces de casto

2 locū f: locuf F, locuf, addito in marg. c. locū, φ 8 inouanti *Al-*
dus: innouandi F, innouandi φ 12 cui; ū olī sacra]mto etiā rogauerit
inducta in F 15 cepert F tunc F, īc φ 29 faberrime f: fauer-
rime F 30 egyptioz F circumsecus uariiegatam *Stewechius*: circūfectuf
 uarie]grecā Fφ 31 sulphure F

praefatus ore quam purissime purificatam deae nuncupauit de-
 dicauitque. huius felicitis aluei nitens carbasus litteras uoti in-
 textas progerebat. ecce litterae uotum instaurabant de noui
 commeatus prospera nauigatione. iam malus insurgit pinus ro-
 5 tunda splendore sublimis, insigni carchesio conspicua et puppis
 intorta chenisco bracteis aureis uestita fulgebat omnisque pror-
 sus carina citro limpidio perpolita florebat. tunc cuncti populi
 tam religiosi quam profani uannos onustas aromatis et huiusce
 modi suppliciiis certatim congerunt et insuper fluctus libant
 10 intritum lacte confectum donec muneribus largis et deuotio-
 nibus faustis completa nauis absoluta strophis ancoralibus
 peculiari serenoque flatu pelago redderetur. quae postquam
 cursus spatio prospectum sui nobis incertat, sacrorum geruli
 sumptis rursum quae quisque detulerant alacres ad fanum re-
 15 ditum capessunt simili structu pompae decori.

At cum ad ipsum iam templum peruenimus, sacerdos ma- XVII
 ximus quique diuinas effigies progerebant et qui uenerandis
 penetralibus pridem fuerant initiati, intra cubiculum deae re-
 cepti disponunt rite simulacra spirantia. tunc ex his unus,
 20 quem cuncti grammatea dicebant, pro foribus assistens coetu
 pastophorum — quod sacrosancti collegii nomen est — uelut
 in contionem uocato indidem de sublimi suggestu de libro, de
 litteris fausta uota praefatus principi magno senatuique et
 equiti totoque Romano populo, nauticis nauibus quaeque
 25 sub imperio mundi nostratis reguntur, renuntiat sermone ritu-
 que Graeciensi ita † ἀοια ἐφεσια. quam uocem feliciter cunctis
 euenire signauit populi clamor insecutus. exin gaudio delibuti

2 aluei *f*: albei *F* littere uotū ingeftāf (= *add. manus secunda*) *F*,
 littere uotū ingeftāf *φ*, litteras uoti intextas *coniecit Hildebrandius*, littera-
 tum uotum ingestans *Scriptorius*, litteras uocum intextas *Oudendorpius* 4
 nauigamone *ut uid.* *F'*, nauigatiōe *φ* rutunda *F* 5 insigni *Salmasius*:
 insigni *F* 9 suppliciu *f* 12 piaculari *coniecit Marklandus* 14
 fūti *F* 15 strictu *Fφ*, ritu *Woverus*, structu *codices interpolati* de-
 cori at *scripsi*: decorat cū (at in decorat in ras. a manu secunda) *F*, de-
 corat. cū *φ*, decori ac uulgo 19 it *F*, hif *φ* 20 cētū *F* 24 quēq;
sic F 26 grecienfi *F* ἀοια ἐφεσια. *Fφ*, ἀ οία Ἐφεσια *coniecit*
Spengelius 26 qua uoce *coniecit Spengelius*

populares thallos uerbenas corollas ferentes exosculatis uestigiis deae quae gradibus haerebat argento formata ad suos discedunt lares. nec tamen me sinebat animus ungue latius indidem digredi sed intentus in deae specimen pristinos casus meos recordabar.

XVIII Nee tamen Fama uolucris pigra pinnarum tarditate cessauerat sed protinus in patria deae prouidentis adorabile beneficium meamque ipsius fortunam memorabilem narrauerat passim. confestim denique familiares ac uernulae quique mihi proximo nexu sanguinis cohaerebant, luctu deposito quem de meae mortis falso nuntio susceperant, repentino laetati gaudio uarie quisque munerabundi ad meum festinant ilico diurnum reducemque ab inferis conspectum. quorum desperata ipse etiam facie recreatus oblationes honestas aequi bonique facio quippe cum mihi familiares quod ad cultum sumptumque largiter sup- peteret deferre prospicue curassent.

XVIII Adfatis itaque ex officio singulis narratisque probe meis et pristinis aerumnis et praesentibus gaudiis me rursum ad deae gratissimum mihi refero conspectum aedibusque conductis intra consaeptum templi larem temporarium mihi constituo deae ministeriis adhuc priuatis adpositus contuberniisque sacerdotum indiuiduus et numinis magni cultor insperabilis. nec fuit nox una uel quies aliqua uisu deae monituque ieiuna sed crebris imperiis sacris suis me iam dudum destinatum nunc saltem censebat initiari. at ego quamquam cupienti uoluntate praeditus tamen religiosa formidine retardabar, quod enim sedulo percontaueram difficile religionis obsequium et castimoniae abstinentiam satis arduam cautoque circumspectu uitam quae multis casibus subiacet esse muniendam. haec indidem mecum reputans nescio quo modo quamquam festinans differebam.

XX Nocte quadam plenum gremium suum uisus est mihi sum-

4 in *add. uulgo* 15 quod ad *Stewechius*: quoad *F* suppeteret
Stewechius: succederet & (fuit r) *F* 17 Affatit *f* probe meis et scripsi:
 meif p & *Fp* 20 cēptū *F* 23 eiuna *F*, ei. una *p* 25 et 30 quan-
 quam *F* 27 retabar (*rda add. manus secunda*) *F*

mus sacerdos offerre ac requirenti quid utique istud, respon-
disse partes illas de Thessalia mihi missas, serum etiam
meum indidem superuenisse nomine Candidum. hanc experre-
ctus imaginem diu diuque apud cogitationes meas reuoluebam
5 quid rei portenderet praesertim cum nullum unquam habuisse
me serum isto nomine nuncupatum certus essem. ut tamen
sese praesagium somni porrigeret, lucrum certum modis omni-
bus significari partium oblatione credebam. sic anxius et in
prouentum prosperiorem attonitus templi matutinas apertiones
10 opperiebar. ac dum uelis candentibus reductis in diuersum
deae uenerabilem conspectum adprecamur et per dispositas
aras circumiens sacerdos rem diuinam procurat, supplicamen-
tis sollemnibus deae *de* penetrali fontem petitem spondeo
libat: rebus iam rite consummatis inchoatae lucis salutationi-
15 bus religiosi primam nuntiantes horam perstrepunt. et ecce
superueniunt de patria quos ibi reliqueram famulos cum me
Fotis malis incapistrasset erroribus — incognitis scilicet fa-
mulis meis — nec non et equum quoque illum meum reducen-
tes quem diuerse distractum notae dorsualis agnitione recupe-
20 rauerant. quare sollertiam somni tum mirabar uel maxime
quod praeter congruentiam lucrosae pollicitationis argumento
serui Candidi equum mihi reddidisset colore candidum.

Quo facto idem sollicitus sedulum colendi frequentabam **XXI**
ministerium spe futura beneficii praesentibus pignerata. nec
25 minus in dies mihi magis magisque accipiendorum sacrorum
cupido gliscebatur summisque precibus primum sacerdotem
saepissime conueneram petens ut me noctis sacratae tandem
[267] arcanis initiaret. at ille uir alioquin grauis et sobriae religionis
observatione famosus clementer ac comiter et ut solent parentes
30 in maturis liberorum desideriis modificari meam differens instan-
tiam spei melioris solacii alioquin anxium mihi permulcebat

2 seruū: (fuit f) F   12 pcurat Fp (in F t in ras.; uid. fuisse nt)
13 de add. codices interpolati   fontem Lipsius: fonte Fp   15 ecce φ:
ece F   17 fotif f: fotidif Fp   incognitis scripsi: cognitaf Fp   19
drufq F   dorsualis F   22 candido F'   26 gliscebatur F   28 ar-
chanf F

animum. nam et diem quo quisque possit initiari deae nutu demonstrari et sacerdotem qui sacra debeat ministrare eiusdem providentia deligi, sumptus etiam caerimoniis necessarios simili praecepto destinari. quae cuncta nos quoque observabili patientia sustinere censebat quippe cum audidati contumaciae- 5 que summe cauere et utramque culpam vitare ac neque vocatus morari nec non iussus festinare deberem. nec tamen esse quemquam de suo numero tam perditae mentis uel immo destinatae mortis qui non sibi quoque seorsum iubente domina temerarium atque sacrilegum audeat ministerium subire no- 10 xamque letalem contrahere. nam et inferum claustra et salutis tutelam in deae manu posita ipsamque traditionem ad instar uoluntariae mortis et precariae salutis celebrari, quippe cum transactis uitae temporibus iam in ipso finitae lucis limine constitutos quis tamen tuto possint magna religionis committi 15 silentia, numen deae soleat elicere et sua providentia quodam modo renatos ad nouae reponere rursus salutis curricula. ergo igitur me quoque oportere caeleste sustinere praeceptum quamquam praecipua euidetique magni numinis dignatione iam dudum felici ministerio nuncupatum destinatumque nec secus 20 quam cultores ceteri cibus profanis ac nefariis iam nunc temperare quo rectius ad arcana purissimae religionis secreta peruaderem.

XXII Dixerat sacerdos nec impatientia corrumpebatur obsequium meum sed intentus mihi quiete et probabili taciturnitate se- 25 dulum quot dies obibam culturae sacrorum ministerium. nec me fefellit uel longi temporis prolatione cruciauit deae potentis benignitas salutaris sed noctis obscurae non obscuris imperiis euidenter monuit aduenisse diem mihi semper optabilem, quo me maximi uoti compotiret, quantoque sumptu deberem 30 procurare supplicamentis, ipsumque Mithram illum suum sacerdotem praecipuum diuino quodam stellarum consortio ut aiebat mihi coniunctum sacrorum ministrum decernit.

---

3 caerimonia¹ F   18 quamquam F   20 felicis Fφ   22 archana F
 25 intenta F', intentus φ   26 quot] qd Fφ, an scribendum quinque? (cf.
 223, 26 decem)   30 compotiret Lipsius: cōpeter& Fφ   32 diuino F

- Quis et ceteris beniuolis praeceptis summatis deae recreatus animi necdum satis luce lucida discussa quiete protinus ad receptaculum sacerdotis contendo atque eum cubiculo suo commodum prodeuntem continuatus saluto. solito constantius destinaueram iam uelut debitum sacris obsequium flagitare.
- [268] at ille statim ut me conspexit prior 'o' inquit 'Luci te felicem, te beatum quem propitia uoluntate numen augustum tantopere dignatur! et quid' inquit 'iam nunc stas otiosus teque ipsum demoraris? adest tibi dies uotis adsiduis exoptatus quo deae
- 10 multinominis diuinis imperiis per istas meas manus piissimis sacrorum arcanis insinueris' et iniecta dextera senex comissimus ducit me protinus ad ipsas fores aedis amplissimae ritumque sollemni apertionis celebrato ministerio ac matutino peracto sacrificio de opertis adyti profert quosdam libros litteris ignorabilibus
- 15 praenotatos, partim figuris cuiusque modi animalium concepti sermonis compendiosa uerba suggerentes, partim nodosis et in modum rotae tortuosis capreolatimque condensis apicibus a curiositate profanorum lectione munita. indidem mihi praedicat quae forent ad usum teletae necessario praeparanda. ea pro-
- 20 tinus nauiter et aliquanto liberalius partim ipse partim per meos socios coemenda procuro. iamque tempore ut aiebat sacerdos id postulante stipatum me religiosa cohorte deducit ad proximas balneas et prius sueto lauacro traditum praefatus deum ueniam purissime circumrorans abluit rursumque ad templum reductum
- 25 iam duabus diei partibus transactis ante ipsa deae uestigia constituit secretoque mandatis quibusdam quae uoce meliora sunt, illud plane cunctis arbitris praecipit decem continuis illis diebus cibariam uoluptatem cohercerem neque ullum animal essem et inuinius essem. quis uenerabili continentia rite seruatis iam dies aderat diuino destinatus uadimonio et sol curuatus intrahebat uesperam. tum ecce confluunt undique turbae sacrorum ritu uetusto uariis quisque me muneribus honorantes

XXIII

4 continat; (u ^u add. man. secunda) F, continatuf q 6 inqd F 11
 archanif F 14 aditu F 15 cuiusque modi scripsi: cuiuscemodi q,
 cuiuscemo F 28 cibariā f: cibariat Fq 29 continentia (fuit ^{he}) F
 30 . diei (fuit d) F adherat F 31 intrabat F

tunc semotis procul profanis omnibus linteo rudique me connectum amicimine arrepta manu sacerdos deducit ad ipsius sacrarii penetralia. quaeras forsitan satis anxie studiose lector quid deinde dictum quid factum: dicerem si dicere liceret, cognosceres si liceret audire. sed parem noxam contraherent 5 aures et linguae illae temerariae curiositatis. nec te tamen desiderio forsitan religioso suspensum angore diutino cruciabo. igitur audi sed crede quae uera sunt.

Accessi confinium mortis et calcato Proserpinae limine per omnia uectus elementa remeavi, nocte media uidi solem candido 10 coruscantem lumine, deos inferos et deos superos accessi coram [269] et adoraui de proxumo. ecce tibi rettuli quae quamuis audita ignores tamen necesse est. ergo quod solum potest sine piaculo ad profanorum intellegentias enuntiari referam. mane factum est et perfectis sollemnibus processi duodecim sacratus 15 stolis habitu quidem religioso satis, sed effari de eo nullo uinculo prohibeor quippe quod tunc temporis uidere praesentes plurimi. namque in ipso aedis sacrae meditullio ante deae simulacrum constitutum tribunal ligneum iussus superstiti byssina quidem sed floride depicta ueste conspicuus. et umeris 20 dependebat pone tergum talorum tenuis pretiosa chlamyda. quaque tamen uiseres, colore uario circumnotatis insignibar animalibus; hinc dracones Indici, inde grypes Hyperborei quos in speciem pinnatae alitis generat mundus alter. hanc Olympiacam stolam sacrati nuncupant. at manu dextera gerebam flammis adultam facem et caput decore corona cinxerat palmae candidae foliis in modum radiorum prosistentibus. sic ad instar Solis exornato et in uicem simulacri constituto repente uelis reductis in aspectum populus errabat. exhinc festissimum celebraui natalem sacrorum et suaues epulae et faceta conuiuia. 30 dies etiam tertius pari caerimoniarum ritu celebratus et ientaculum religiosum et teletae legitima consummatio. paucis de-

---

3 a Q in penetralia Queraf in rasura 3 uel 4 litterarum a secunda manu scripta in F, penetralia. queraf q 5 trahent . . (fuit opinor e) F, contrahente q 21 chlamyda F 23 ypborei F 24 olipiacâ F 25 ad F 28 exornatû F'q 29 erabat F

hinc ibidem commoratus diebus inexplicabili uoluptate simulacri
diuini perfruebar inremunerabili quippe beneficio pigneratus.
sed tandem deae monitu licet non plene tamen pro meo modulo
supplicue gratiis persolutis tardam satis domuitionem comparo
5 uix equidem abruptis ardentissimi desiderii retinaculis. pro-
uolutus denique ante conspectum deae et facie mea diu detergis
uestigiis eius lacrimis obortis singultu crebro sermonem inter-
ficiens et uerba deuorans aio

- 'Tu quidem sancta et humani generis sospitatrix perpetua **XXV**
10 semper fouendis mortalibus munifica dulcem matris adfectionem
miserorum casibus tribuis. nec dies nec quies ulla ac ne mo-
mentum quidem tenue tuis transcurrit beneficiis otiosum quin
mari terraque protegas homines et depulsis uitae procellis sa-
lutarem porrigas dexteram qua fatorum etiam inextricabiliter
15 contorta retractas licia et fortunae tempestates mitigas et stel-
larum noxios meatus cohibes. te superi colunt, obseruant in-
feri, tu rotas orbem, lumnas solem, regis mundum, calcas Tar-
[270] tarum. tibi respondent sidera, redeunt tempora, gaudent numina,
seruiunt elementa. tuo nutu spirant flamina nutriunt nubila,
20 germinant semina, crescunt germina. tuam maiestatem perhor-
rescunt aues caelo meantes, ferae montibus errantes, serpentes
solo latentes, beluae ponto natantes. at ego referendis laudi-
bus tuis exilis ingenio et adhibendis sacrificiis tenuis patrimonio:
nec mihi uocis ubertas ad dicenda quae de tua maiestate sentio
25 sufficit nec ora mille linguaeque totidem uel indefessi ser-
monis aeterna series. ergo quod solum potest religiosus qui-
dem sed pauper alioquin, efficere curabo: diuinos tuos uultus
numenque sanctissimum intra pectoris mei secreta conditum
perpetuo custodiens imaginabor.'
30 Ad istum modum deprecato summo numine complexus
Mithram sacerdotem et meum iam parentem colloque eius multis
osculis inhaerens ueniam postulabam quod eum condigne tantis
beneficiis munerari nequirem. diu denique gratiarum geren- **XXVI**
darum sermone prolixo commoratus tandem digredior et recta

4 gratul f: gratul ni fallor F, gratul q 22 uelue F' 25 .ora
(fuit h) F, ora q 31 coloq; F 32 qd dñ Fq

patrium larem reuisurus meum post aliquam multum temporis contendo paucisque post diebus deae potentis instinctu raptim constrictis sarcinulis naue conscensa Romam uersus profectio- nem dirigo tutusque prosperitate uentorum ferentium Augusti portum celerrime ac dehinc carpento peruolaui uesperaque quam 5 insequabatur Iduum Decembrium sacrosanctam istam ciuitatem accedo. nec ullum tam praecipuum mihi exinde studium fuit quam cotidie supplicare summo numini reginae Isidis quae de templi situ sumpto nomine Campensis summa cum ueneratione propitiatur. eram cultor denique adsiduus fani quidem aduena, 10 religionis autem indigena.

Ecce transcurso signifero circulo sol magnus annum com- pleuerat et quietem meam rursus interpellat numinis benefici cura peruigilis et rursus teletae, rursus sacrorum commonet. mirabar quid rei temptaret, quid pronuntiaret futurum: quidni 15 XXVII plenissime iam dudum uidebar initiatus. ac dum religiosum scrupulum partim apud meum sensum disputo partim sacrato- rum consiliis examino, nouum mirumque plane comperior deae quidem me tantum sacris inbutum ac magni dei deumque summi parentis inuieti Osiris necdum sacris inlustratum. quamquam 20 enim conexa immo uero unita ratio numinis religionisque esset, tamen teletae discrimen interesse maximum: prohinc me quo- que peti magno etiam deo famulum sentire deberem. nec diu [271] res in ambiguo stetit. nam proxuma nocte uidi quendam de sacratis linteis iniectum qui thyrsos et hederas et tacenda quae- 25 dam geren's ad ipsos meos lares collocaret et occupato sedili meo religionis amplae denuntiaret epulas. is ut agnitionem mihi scilicet certo aliquo sui signo subministraret, sinistri pedis talo paululum reflexo cunctabundo clementer incedebat uestigio. sublata est ergo post tam manifestam deum uoluntatem ambi- 30 guitatis tota caligo et ilico deae matutinis perfectis salutationibus

8 regina efidif *F* 9 Campensis *Beroaldus*: cōpenfif *F* 12
magnum coniecit *Beroaldus* 15 tēptaret *F*, temptar& *q* 18 10 n in
examīo nouū in ras. 4 litterarum a sec. manu scripta, in *F*, examīo nouū *q*
20 quanquam *F* - 21 unita ratio *cod. interpolati*: a ra in munita ratio in
ras. 3 litt. a sec. manu scripta in *F*, munit artio *q*, inunita ratio coniecit
Hildebrandius 23 magno *f*: mano *F* 25 hēderaf *F*

summo studio percontabar singulos eccui uestigium simile sit
ut somnium. . . . . nec fides afuit. nam de pastophoris unum
conspexi statim praeter indicium pedis cetero etiam statu atque
habitu examussim nocturnae imagini congruentem quem Asinium
5 Marcellum uocitari cognoui, postea reformationis meae *non* ali-
enum nomen. nec moratus conueni protinus eum sane nec ipsum
futuri sermonis ignarum quippe iam dudum consimili praecepto
sacrorum ministrandorum commonefactum. nam sibi uisus est
quiete proxima dum magno deo coronas exaptat, et de eius ore
10 quo singulorum fata dictat audisse mitti sibi Madaurensē
sed admodum pauperem cui statim sua sacra deberet ministrare,
nam et illi studiorum gloriam et ipsi grande compendium sua
comparari prouidentia. ad istum modum desponsus sacris XXVIII
sumptuum tenuitate contra uotum meum retardabar. nam et
15 uiriculas patrimonii peregrinationis adtriuērant impensae et *Scilicet*
erogationes urbicae pristinis illis prouincialibus antistabant. *Roma*
plurimum ergo duritia paupertatis intercedente, quod ait uetus
prouerbum, inter sacrum et saxum positus cruciabar nec setius
tamen identidem numinis premebar instantia. iamque saepicule
20 non sine magna turbatione stimulatus postremo iussus ueste
ipsa mea quamuis paruula distracta sufficientem conrasi sum-
mulam et id ipsum praeceptum fuerat specialiter. ‘an tu’ in-
quit ‘siquam rem uoluptati struendae moliris, laciniis tuis ne-
quaquam parceres, nunc tantas caerimonias aditurus impaeni-
25 tendae te pauperiei cunctaris committere?’
Ergo igitur cunctis adfatim praeparatis decem rursus die-
bus inanimis contentus cibus insuper etiam Serapis principalis
dei nocturnis orgiis inlustratus, plena iam fiducia germanae
religionis obsequium diuinum frequentabam. quae res summum
30 peregrinationi meae tribuebat solacium nec minus etiam uictum
[272] uberiorem subministrabat, quidni, spiritu fauentis Euentus quae-
sticulo forensi nutrito per patrocina sermonis Romani.

1 eccui *Stewechius*: &q Fp simile fit *Stewechius*: fimihf F 2 la-
cunam *indicaui* fides *Iuntina*: fide Fp 3 cetero f F 5 non *addidit*
Vrsinus alinū F 6 post nom deletum & in F 15 peregrinationes f
27 Serapis *codices interpolati*: derafcapi Fp

XXVIII Et ecce post pauculum tempus inopinatis et usquequaque mirificis imperiis deum rursus interpellor et cogor tertiam quoque teletam susceperare. nec leui cura sollicitus sed oppido suspensus animi mecum ipse cogitationes exercitius cogitabam quorsus noua haec et inaudita se caelestium porrigeret intentio, quid subcisiuum quamuis iteratae iam traditioni remansisset. nimirum perperam uel minus plene consuluerunt in me sacerdos uterque et Hercules iam de fide quoque eorum opinari coeptabam sequius. quo me cogitationis aestu fluctuantem ad instar insaniae percitum sic instruxit nocturna diuinatione clemens imago

‘Nihil est’ inquit ‘quod numerosa serie religionis quasi quicquam sit prius omissum terreare. quin adsidua ista numinum dignatione laetum capesse gaudium et potius exulta ter futurus quod alii uel semel uix conceditur, teque de isto numero merito praesume semper beatum. ceterum futura tibi sacrorum traditio pernecessaria est si tecum nunc saltem reputaueris exuias deae quas in prouincia sumpsisti in eodem fano depositas perseuerare nec et Romae diebus sollemnibus uel supplicare eis uel cum praeceptum fuerit, felici illo amictu illustrari posse. quod felix itaque ac faustum salutareque tibi sit, animo gaudiali rursum sacris initiare deis magnis auctoribus.’

XXX Hactenus diuini somnii suada maiestas quod usus foret pronuntiauit. nec deinceps postposito uel in supinam procrastinationem reiecto negotio statim sacerdoti meo relatis quae uideram, inanimae protinus castimoniae iugum subeo et lege perpetua praescriptis illis decem diebus spontali sobrietate multiplicatis instructum teletae comparo largius, ex studio pietatis magis quam mensura rebus collatis. nec Hercules labo-

3 fusceperare *Wonerus*: fuscitare *F* 9 ceptabā *F* 12 nichil *F*
 13 qd *F* 13 qdquā *F* terreare *uulgo*: trere *F* 18 exubias *F* 19
 funo *F* 20 in *F* 22 dif *F* 24 acten; *F* 29 teletae] ac letē *F*,
 ac lege *φ* largius *Elmenhorstius*: largitus *F* 30 quā mensura
 collatis *F*, quam mēsurā collatis *φ*, quam mensura rebus collatis *uulgo*, an
 mensura rerum . . . collatis?

rum me sumptuumque quidquam tamen paenituit quidni liberali
 deum prouidentia iam stipendiis forensibus bellule fōtum. deni-
 que post dies admodum pauculos deus deum magnorum potior
 et maiorum summus et summorum maximus et maximorum re-
 5 gnator Osiris non alienam quampiam personam reformatus sed
 coram suo illo uenerando me dignatus adfamine per quietem
 praecipere uisus est, quam nunc incunctanter gloriosa in foro
 redderem patrocinia nec extimescerem maliuolorum dissemina-
 [273] tiones quas studiorum meorum laboriosa doctrina ibi deseruie-
 10 bat. ac ne sacris suis gregi cetero permixtus deseruirem, in
 collegium me pastophorum suorum, immo inter ipsos decurio-
 num quinquennales adlegit. rursus denique abraso capillo col-
 legii uetustissimi et sub illis Sullae temporibus conditi munia non
 obumbrato uel obtecto caluitio sed quoquouersus obuio gaudens
 15 obibam.

---

2 uellula *Fφ*   7 praecipere *Beroaldus*: recipere *F*   faro *F*, faro *φ*
 8 maleuolorum *F*, maliuolorum *φ*   11 pasto|forū *F*   12 abraso *scripsi*:
 qua raro *Fφ*, quam raso *Beroaldus*   13 sylle *F*   15 nihil subscriptum
 in *F*

Lege in contextu p. 21, 26 pascuae 53, 28 facinerosi 115, 3 Phri-
xum — in adnotatione p. 35. 6 coeoptitica F 39, 2 herulabam 60, 6
Rooy 61, 5 Floridus 188, 2 efficacè 5, 27 infimare dudum recte
emendatum est

UNIVERSITY OF MICHIGAN

3 9015 02833 9961

